

THE
BAUDHAYANA SRAUTA SUTRA

BELONGING TO THE
TAITTIRIYA SAMHITĀ

EDITED BY
DR. W. CALAND
Extra Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

VOLUME II.

CALCUTTA
PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,
AND PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY, 57 PARK STREET
1907.

kalpavivaranē tatau dvitīyo 'dhyāyaḥ, and the Mackenzie MS. agrees exactly with this numbering, as it gives the number *dvitīyaḥ* precisely at the end of the passage treated lastly by Bhavasvāmin, there is no doubt at all that the Mackenzie MS. is *right* and that the *uttarā tatiḥ* begins with the *atirātra* and the *immediately following ekādaśini*. This being the case, the statement of B and Be, that the 17th *praśna* should have contained the *atirātra*, *sautrāmaṇi* and *ekādaśini* must be false. On account of the fact that the Mackenzie MS. agrees in this respect with Bhavasvāmin and that in other points this MS., of all those known to me, also seems to have preserved the correct order, I have adopted the arrangement of the materials as given by this MS. In consequence of this arrangement, the one adopted previously has been abandoned: thus the numbering of the *praśnas* and partially that of the *adhyāyas* in the text coming after the *gavāmyana* is wholly different from the numbering followed by me in citing passages from Baudhāyana in my above paper on this *sūtra*. But however valuable this Mackenzie MS. may be, it has not cleared up all the *dubia* regarding the arrangement of the materials. There are two more points to be settled. The first is a question analogous to a difficulty in the construction of the text of Vol. I (the place where the *pravargya* had to be put in), viz., the place to be assigned to the *Kāthakasūtra*. In the MSS. from Benares (Be) and Bombay (B) it is numbered as the 18th, in the MS. Haug it is numbered as the 21st. The Mackenzie MS. assigns a place to this *praśna* between the *agnicayana* and the *vājapeya*, without, however, giving a *praśna-number* to it.¹ As the contents of this *praśna* are mentioned neither in the *Dvaidha-* nor in the *Karmāntasūtra*, no further information is to be obtained from these texts. But as it is highly improbable that this *praśna* should have formed part of the *uttarā tatiḥ*, the number 18 assigned to it by Be and B can by no means be right. In accordance with the MS. Haug,² and with the place occupied by this material in the *brāhmaṇa* (viz., at the end of the *Taitt. Brāhm.*) I have inserted it after the *uttarā tatiḥ*. In consequence of this new arrangement the numbers of the following *praśnas* (*Dvaidha*, *Karmānta* and *Prāyaścitta*) will have to be changed accordingly. By doing so I may come into collision with the original numbering, which, it seems, is unknown to us. But this is a point of minor importance.

Another question has also puzzled me greatly. In the *uttarā tatiḥ*, as handed down to us in the Mackenzie MS., two

¹ *Praśna numbers* are not found in the Mack. MS.

² This MS. gives as the number of the *Kāthaka-praśna* 21, the same MS. numbers the three *Karmānta-praśnas* 22, 23, 24; and the *Dvaidha-praśna* 25, etc. This is obviously an error (cp. my paper on the *Baudhāyana Sūtra*, p. 13, 14). But at any rate this MS. inserts the *Kāthaka* in the order of the *Dvaidha* and *Karmānta*.

adhyāyas are found, the contents of which are entirely foreign to a śrautasūtra, viz. the adhyāyas 12 and 13 of praśna 17, treating of the samāvartana, a subject we would expect to be treated rather in the grhyasūtra. Now, the tradition of the grhyasūtra is in this respect not wholly consistent either. Most of the MSS. of the grhyasūtra have in the grhyasūtra proper (second praśna) a chapter commencing thus: *vedam adhītya snāsyann ity uktaṃ samāvartanam*, and in the so-called paribhāṣā-sūtra a chapter commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, etc. This last part is identical with the long passage found in the Mackenzie MS. of the śrautasūtra and here inserted as adhyāya 12 of the first uttarā tatiḥ praśna. This distribution of the material in the MSS. of the grhyasūtra cannot possibly be right, for obviously the passage *vedam adhītya snāsyann ity uktaṃ samāvartanam* refers to the passage *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate*, which therefore must have preceded. I possess a very good copy in Grantha writing of the whole *grhyasūtra*, kindly procured me by Professor Hultsch. In this MS. the long passage commencing: *vedam adhītya snāsyann ity upakalpayate* (the passage given by the Mackenzie MS. as forming part of the śrautasūtra) stands where the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktaṃ samāvartanam* is inserted by the other MSS. Before the Mackenzie MS. came into my hands I thought this was all right. But not long ago I received one more copy of the grhyasūtra, copied from an original preserved at Madras. This MS. throws some light on this hitherto obscure point. Where the other MSS. (except the one from Madras, designed by me as M) have the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktaṃ samāvartanam*, this MS. reads: *vedam adhītya snāsyann ity uktaṃ samāvartanam; asya samāvartanasya nātra pāṭhaḥ, kiṃtu anyatra pathitam; atra saṃgrhya vilikhitam atropayogāt*; then comes the text given by Mackenzie as xvii. 12 and 13, and the rest of the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktaṃ samāvartanam*. Now, as it is impossible that the passage referred to in the opening words *ity uktaṃ samāvartanam* could have followed, it seems highly probable that the treatment of the samāvartana was originally incorporated in the uttarā tatiḥ, and that here the Mackenzie MS. is right too. I possess now another copy of the complete grhyasūtra, which confirms this statement. This MS. gives in the second praśna the chapter *vedam adhītya snāsyann ity uktaṃ samāvartanam*, but in the paribhāṣā the text given by the Mackenzie MS. (as xvii. 12, 13) is not found. It is not improbable that the scribes of our śrautasūtra, finding the treatment of the samāvartana foreign to a śrautasūtra, omitted it and inserted it in a more proper place (the grhyasūtra), disturbing, in doing so, the first praśna of the uttarā tatiḥ. For it is remarkable that none of all the other MSS. of the śrautasūtra give for this praśna (the 17th) any adhyāya- or khaṇḍikā-number; the Mackenzie MS., on the other hand, gives the adhyāya- and khaṇḍikā-numbers, and, in accordance with this

fact, at the close of this praśna, all the pratikas of the *ādhyāyas* and *khaṇḍikās*, including those of the chapters on *samāvartana*. How it occurred to the diasceusts of the *śrautasūtra* to insert the *samāvartana* among the subjects treated in the *śrautasūtra*, I am, however, at a loss to explain.

So this Mackenzie MS. was of the greatest help in constituting the text of Vol. i. The tradition of the *cayana*, *vājapeya* and *rājasūya* chapters is in this MS. inferior to that of the following chapters. To these, however, it is of the greatest value. Entire passages, omitted by all the other MSS., are found here, and in many a passage it is easy to prove that only the reading found in M. (Mackenzie) is right, over against the oftentimes unanimous reading of all the other MSS. As no complete copy of the *Vivaraṇa* seems to be available, we are thrown upon our own resources to understand the meaning of this text. Of some use are, of course, the cognate texts of *Āpastamba* and *Hiraṇyakeśin*, but, as these are much more real sūtras than the text of *Baudhāyana*, and consequently, on the whole, much shorter, the help procured from these texts is rather inefficient. In passages, where new words or unknown expressions occur, I have, therefore, as a rule, adhered to the reading of M. The corruption of the other MSS. is so great, that it is not worth while mentioning all their various readings. So, *e.g.*, in the description of the *vrātyastomas*: here the text of all the MSS., with the exception of M., is one hopeless confusion. It is highly to be regretted, that this Mackenzie MS. is not wholly complete: some final leaves are wanting, consequently the text of the important last chapters of the second *uttarātatiḥpraśna* had to be edited as well as possible after the corrupt MSS. This is all the more to be regretted as they contain the legends of *Purūravas* and *Uśanas*.

After the above remarks, the reader and student of the second volume of *Baudhāyana* will be indulgent to the editor, who thought it better to give a text, however imperfect, rather than postpone its publication *ad calendās graecas*, as, after years of inquiry, no more help seemed to be forthcoming.

After these preliminary remarks, I shall now give a list of the MSS. used in editing Vol. ii.

1. M, being No. xxviii. (new number 92) of the Mackenzie Collection at the India Office, see Wilson, a descriptive catalogue of the Oriental MSS. collected by Lt.-Col. Mackenzie Vol. i. p. 6; old palm-leaf MS. in Nandināgari characters, 44 c.m. long, 2½ large, well-written but slightly injured; the pagination is continuous. It contains the following parts:—

(a) *karmāntasūtra*, one leaf numbered 2 and containing *Karm.* i., kh. 3 from : ° *ta āvāpo bhavati tamtram tu unto jagatīti*, close of kh. 5; then on 20 leaves numbered 21-41, the rest of the *Karmānta*, beginning praśna ii., kh. 27, from : ° *bṛhaspatibhyām tvā jṣṭam* unto the end of the *Karmānta*.

(b) *śūbasūtra* foll. 42-50 a

10. Bu, the text of the cayana as given in an appendix after the above mentioned MS. (Burnell 55), comprising the text up to kh 24, breaking off after the words *nīhantī āvṛhyāśmānam upa*.

11. Be 11, cp. Preface to Vol. 1., p. x, No. 9 dvādaśāha (without gavām ayana), rājasūya, vājapeya.

12. T, cp. Preface to Vol. 1., p. x., No 12 rājasūya only. Of the rājasūya MSS. B Be and U agree mostly on the other hand Be 11 and T go together. M is independent.

13. Be 8, cp. Preface to Vol. 1., p. x., No 10 (here cited as B 4) contains the īstikalpa.

14. Be, a copy of the aupānuvākya praśna from Benares (Nāgarī, paper) on 14 foll., well-written but containing on the whole the same tradition as B and Be (115).

15. Be, a copy of the kāthakasūtra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 10), paper, Nāgarī, 7 leaves.

16. Be (12), a copy of the atirātra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 12), paper, Nāgarī, 3 leaves.

17. G, an original MS. of the aupānuvākya from Gwalior on paper in Nāgarī, procured on loan by Professor Bhandarkar.

18. T, a copy of the sautrāmaṇī in the collection of Sanskrit MSS preserved at Tübingen (M.a. i., 317) Nāgarī, paper.

19. MS and MSc, text and commentary of the ekādaśinīsūtra contained in the MS. of the Mahāgnisarvasva, cp. supra No. 9.

Other sources, which were of more or less help, are the Vivaraṇa of Bhavasvāmin up to the aupānuvākya, the Vivaraṇa of the atirātra, the aptoryāma and the sautrāmaṇī, and lastly the Prayogasāra of Keśavasvāmin on the contents of which cp. my paper on the Baudh.-sūtra, p. 15.

My thanks are due, for procuring me the use of some of these MSS. and for taking pains in having copied others for me, to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief of the India Office, to Professor Hultsch, to Professor Bhandarkar at Bombay, to Mr. A. Venis at Benares, and to the British Government, which enabled me to collate some of the originals of the above mentioned manuscripts.

W. CALAND.

Utrecht, May 1906.

॥ ऐतरेयब्राह्मणम् ॥

(ऋग्वेदस्य)

भगवत्सायणाचार्यकृत-‘वेदार्थप्रकाश’-नामभाष्ययुतम्

वङ्गदेशीयास्थायितिकसमितेरनुमत्या व्ययेन चे,

सामश्रमिन्नीसत्यव्रतशर्माणा

यथामति संशोध्य सण्डीक्य च सम्पादितम् ।

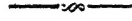
॥ द्वितीयभागः ॥

(द्वितीयचतुर्थपञ्चिकात्मकः);

कलिकाता-राजन्वत्याम्,

१८५३-संवत्समायां सत्ययन्त्रेण यत्नतो मुद्रितम् ॥

॥ अथ सङ्केताक्षरसूची ॥

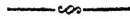

आर० आ० ... आरण्याच्चिकम् ।	ऋग्वि० ... ऋग्विधानम् ।
आर० गा० ... आरण्यगानम् ।	गी० गा० ... गेयगानम् ।
आ० ब्रा० ... आर्षेयब्राह्मणम् ।	जु० ... जुरादिः ।
ज० गा० ... जह्गानम् ।	प० ... परस्मैपदी ।
जह्य० गा० ... जह्यगानम् ।	पार० ... पारस्करस्य ।

शा० भा० ... शावरं भाष्यम् ।

॥ अथ परिच्छेदसूची ॥

॥ अथ तृतीयपञ्चिका ॥

(११) अथ प्रथमाध्यायः (निविदादिप्रकरणशेषः) ...	१
अथ प्रथमः खण्डः (प्रउगशस्त्रनिरूपणम्) ...	”
अथ द्वितीयः खण्डः (प्रउगशस्त्रप्रशंसनम्) ...	६
अथ तृतीयः खण्डः (, ,) ...	१२
अथ चतुर्थः खण्डः (तत्रैवाक्षेपोत्तरे) ...	१६
अथ पञ्चमः खण्डः (वषट्कारविधिः) ...	२१
अथ षष्ठः खण्डः (वषट्कारप्रशंसा) ...	२३
अथ सप्तमः खण्डः (वषट्कारभेदाः) ...	२६
अथ अष्टमः खण्डः (वषट्कर्तुर्देवताध्यानम्) ...	३१

अथ नवमः खण्डः (प्रैषादीनां प्रशंसा)	...	३६
अथ दशमः खण्डः (निविदां स्थानानि)	...	३८
अथैकादशः खण्डः (निविस्सूपदेशाः)	...	४२
(१२) अथ द्वितीयाध्यायः (तत्रैव माध्यन्दिनसवननौयानि)		५१
अथ प्रथमः खण्डः (आह्वावप्रतिगरी)	...	५१
अथ द्वितीयः खण्डः (अनुष्टुप्-प्रशंसा)	...	५५
अथ तृतीयः खण्डः (")	...	५८
अथ चतुर्थः खण्डः (मरुत्वतीयशस्त्रविधिः)		६४
अथ पञ्चमः खण्डः (तत्र प्रगाथ-प्रशंसा)	...	६७
अथ षष्ठः खण्डः (तत्रैव विचारादिकम्)	...	७०
अथ सप्तमः खण्डः (तत्रैव धाय्याविधानादि)		७६
अथ अष्टमः खण्डः (तत्रैव प्रगाथान्तरविध्यादि)		८२
अथ नवमः खण्डः (तच्छस्त्रयाज्ययोः प्रशंसा)		८८
अथ दशमः खण्डः (निष्केवल्यशस्त्रविधिः)	...	९३
अथैकादशः खण्डः (तस्यैव प्रशंसादि)	...	९७
अथ द्वादशः खण्डः (तत्रैव स्तोत्रियविध्यादि)		१०४
अथ त्रयोदशः खण्डः (")	...	११०
(१३) अथ तृतीयाध्यायः (तत्रैव तृतीयसवननौयानि)		११५
अथ प्रथमः खण्डः (जगतौत्रिष्टुभोः कथा)	...	११८
अथ द्वितीयः खण्डः (गायत्रीकथा)	...	१२८
अथ तृतीयः खण्डः (सवनत्रयकथा)	...	१२२
अथ चतुर्थः खण्डः (कृन्दोऽक्षरविचारः)	...	१२५
अथ पञ्चमः खण्डः (वैश्वदेवाग्निमारुतयोः)		१३०
अथ षष्ठः खण्डः (आर्भवं शस्त्रम्)	...	१३५

गृहीत्वा दक्षिणेऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्याभि-
 जुहोति जिघर्म्यग्निं मनसा धृतेनेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे
 ऽवान्तरशफे हिरण्यं निधाय संपरिस्तीर्यैवाभिजुहोत्या त्वा
 जिघर्मि वचसा धृतेनेत्यपोद्धृत्य हिरण्यमभिमादाय पदं परि-
 ५ लिखति परि वाजपतिः कविः परि त्वाग्ने पुरं वयं त्वमग्ने
 द्युभिरिति तिसृभिः^१ खनति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमिति द्वाभ्यामथोत्तरतः पार्श्वतः
 संभाराणां प्रचीनायाणि तृणानि सःस्तीर्य तेषूपरि कृष्णाजिन
 प्राचीनघौवमुत्तरलोमोपस्तृणात्यथापां पृष्ठमसीति पुष्करपर्ण-
 १० माहरति^१ तदुपरिष्ठात्कृष्णाजिने निधायथैनै संमृशति शर्म
 च स्यः संवसायामिति द्वाभ्यामपोद्धृत्य पुष्करपर्णमष्टाभि-
 र्मुदं हरति ॥ ३ ॥

पुरीथो ऽसि विश्वभरा इति^१ तासां चतस्रो गायत्र्यश्च-
 तस्रस्त्रिष्टुभः^१ स पिण्डं पिण्डं वैवर्चा हरत्यपि वाष्टाभिरेकमेव
 १५ पिण्डं हरत्यथैतन्मवटं^१ विश्वलोपेन पूरयित्वाङ्गिरूपसृजति सं-
 ते वायुर्मातरिश्वा दधात्वृत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम् । देवानां
 यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यमित्यथोपरिष्ठा-
 त्पुष्करपर्णं मृदि निधाय समुच्चित्य कृष्णाजिनस्थान्तान्योक्त्रो-
 णोपनहति सुजातो ज्योतिषा सह शर्म वरूथमासदः
 २० सुवः । वासो अग्ने विश्वरूपं संव्ययस्व विभावसो इत्यथैनै-

मादायोपोत्तिष्ठत्युदु^१ तिष्ठ स्तब्धरोर्ध्वं ऊ पु-ण ऊतय इति
 द्वाभ्यामथैनमाहरति स जातो गर्भो अक्षि रोदस्योरग्ने चारु-
 विभृत ओषधीषु । चित्रः शिशुः परि तमाः स्यूक्तः प्र मातृभ्यो
 अधि कनिकदद्वा इत्यथैनं गर्दभ आसादयति स्थिरो भव
 वीङ्गङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहन ५
 इत्यथैनमुपतिष्ठते शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः ।
 मा द्यावापृथिवी अभिशूशुचो मान्तरिचं मा वनस्पतीनित्यं
 पूर्वं नयन्ति^१ तमनुमन्त्रयते प्रैतु वाजी कनिकददित्यन्वञ्चं
 गर्दभं नानदद्वासभः पत्वा । भरन्नग्निं पुरीथ्यं मा पाद्यायुषः
 पुरा ॥ रासभो वां कनिकदत्तुयुक्तो वृषणा रथे । स वामग्निं १०
 पुरीथ्यमाशुर्दूतो वहादितः ॥ वृषाग्निं वृषणं भरन्नपां गर्भं
 ससुद्रियम् । अग्न आयाहि वीतय इत्यथेमे समौचत ऋतः
 सत्यमृतः सत्यमिति^१ प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते^१ वैश्वः पृच्छति
 पुहषाः किं भरथेत्यग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वङ्गराम इतीतरे प्रत्या-
 ङ्गरथैनं खर उपावहरन्त्योषधयः^२ प्रतिगृह्णीताग्निमेतमोषधयः १५
 प्रतिमोदध्वमेनमिति द्वाभ्यामङ्गिरभ्युक्ष्याश्वगर्दभावुत्तृजन्त्यपो-
 रग्ने अभ्यवहरन्त्यपि वाङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जते^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
 अथैनं विस्त्रस्यति वि पाजसा पृथुना शोशुचान् इत्य-

१ Thus M Tr U ; उप om. HB Ms. गेषेतिष्ठ० Be.

२ उपावहरत्य० B Be.

- उखाः संभरिथ्यन्नुपकल्पयते ऽथ च गर्दभं च तथोरेव रश्ने
 मौञ्ज्यौ वा कुशमय्यौ वाभिं च ब्राह्मणसंपन्नां मृदं च भावितां
 करणीयां वल्मीकवपां कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च योक्तमुद-
 कुम्भः हिरण्यमर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अज-
 ५ लोमानि कृष्णाजिनलोमानि वैश्यः सप्तदशः सूनामधि-
 करणीमुखाकृतं कुशलमित्यथामावायेन वा हविषेष्टा नचत्रे
 वाग्रेण शालाः शम्यान्यासे गर्तं खानयति । तद्भावितां मृद-
 मवलेपयति । समां बिलेन करोति । तदुपसादयति कृष्णाजिनं
 च पुष्करपर्णं च योक्तमुदकुम्भः हिरण्यमित्यथ विधुवति
 १० स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य वल्मीकवपां निदधाति । तां दक्षिणतो वैश्यो
 गोपायन्नास्ते । ऽथोत्तरः शालाखण्डमग्रेण स्फेनोद्धृत्यावोक्ष्य
 सिकता निवपति । तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः सिक-
 ताभिराभ्राग्निं करोति । तं कुशतरुणकैर्दूर्वाग्रन्थिभिरिति
 संप्रच्छाद्याथैनं परिश्रयन्ति । तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति । तदुप-
 १५ सादयत्यर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि
 कृष्णाजिनलोमानि सूनामधिकरणीमुखाकृतं कुशलमित्यथैता-
 वश्वगर्दभावग्रेण शालां पत्नून्लितौ तिष्ठतो । ऽन्तर्वेद्यभिं निद-
 धात्युत्तरे वेद्यन्ते रश्ने । परिस्मृणन्ति । दक्षिणत उप-
 विशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथ गार्हपत्य आज्यं विला-
 २० प्योत्पूयं सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये सावित्राणि जुहो-
 त्यन्वारब्धे यजमाने । ॥ १ ॥

युञ्जानः प्रथमं मन इति षडृचोऽनन्तर्हिता देव सवितरि-

तृगेषेमं नो देवं सवितरिति यजुरेतद्वा वा व्यजुषा वावस्व-
 त्याहुतिं नवमीः ङलोपतिष्ठत च्वा स्तोमः समर्धयेत्यथा-
 भ्रिमादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति चतुर्भिः पर्यायैस्ता-
 मघेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणत आसीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छ-
 त्यथ रश्नामादत्त इमामगृभ्णन्वश्नामृतस्येति ^१ तथाश्चमभि-
 दधाति प्रवृत्तं वाजिन्नाद्रवेत्येवमेव द्वितीयाः रश्नामादत्ते ^१
 तथा गर्दभमभिदधाति युञ्जायाः रासभं युवं योगेयोगे तव-
 स्तरमिति द्वाभ्यामश्वं पूर्वं नयन्ति ^१ तमनुमन्त्रयते प्रवृत्त-
 ह्यवक्रामन्नशस्तीरित्यन्वञ्चं गर्दभं पूष्णा सयुजा सह पृथिव्याः
 सधस्यादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीति ^१ प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते ^{१०}
 वैश्वः पृच्छति पुरुषाः किमच्छेयेत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम
 इतीतरे प्रत्याङ्करथ वल्मीकवपासुपतिष्ठते ऽग्निं पुरीष्यम-
 ङ्गिरस्वद्विरिष्याम इत्यथोपातियन्त्यन्वग्निरुषसामगमस्वदन्वहानि
 प्रथमो जातवेदाः । अनु सूर्यस्य पुरुषा च रश्मीननु द्यावा-
 पृथिवी आततानेत्यथैतेनाश्वेन प्राचा मृदमाक्रमयत्यागत्य ^{१५}
 वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमिति द्वाभ्यामथास्य पृष्ठं मर्ह-
 ज्यते द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्यमात्मान्तरिचः समुद्रस्ते योनिः ।
 विख्याय चक्षुषा चमभितिष्ठ पृतन्यत इत्यत्र यं यजमानो
 देष्टि तमश्वस्याधस्यदं ध्यायत्यथैनं प्राञ्चमुत्क्रमयत्युत्क्रामोदक्र-
 मीदिति द्वाभ्यामथैतं पदाश्रयमङ्गिरस्पृष्टजति ॥ २ ॥ ^{१०}

आपो देवीरपृष्टज मधुमतीरथञ्चाय प्रजाभ्यः । तासां
 स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पला इत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं

- थैनमङ्गिरुपसृजत्यापो^१ हि ष्ठा मयोर्भुव इति तिसृभि-
 रनुच्छन्दसमथैनमर्मकपालैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोमैः
 कृष्णाजिनलोमैरिति सःसृजति मित्रः सःसृज्य पृथिवीमय-
 क्षाय त्वा सःसृजामीति द्वाभ्यामथैनः संभरति रुद्राः संभृत्य
 ५ पृथिवीमिति^१ पिण्डं करोति मखस्य शिरो ऽसीति^१ यज्ञस्य
 पदे स्थ इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथ तृतीयं मृदो ऽपच्छिद्य
 त्रीन्पिण्डान्करोति^१ तेषामेकमुखाकृते प्रयच्छति सःसृष्टां
 वसुभौ रुद्रैरित्यनुमन्त्रयते वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण क्वन्दसे-
 त्यतिशिष्टायै मृदो ऽर्धं प्रयच्छति सिनीवाली सुकपर्देत्यनु-
 १० मन्त्रयते रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु त्रैष्टुभेन क्वन्दसेति^१ सर्वामन्ततो
 मृदं प्रयच्छत्युखां करोतु शक्तेत्यनुमन्त्रयत आदित्यास्त्वा
 कृण्वन्तु जागतेन क्वन्दसा विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वा-
 नुष्टुभेन क्वन्दसेत्यथ वै भवति प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते
 मिथुनत्वाय^१ श्रुद्धिं करोतीति^१ स यदेव त्रिह्ररति त्रिरनु-
 १५ लिम्पति तेन श्रुद्धिस्तां प्रादेशमाचीमूर्ध्वापरिमितां तिरश्चीं
 करोत्यथास्यै त्र्यङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा रास्त्रां पर्यस्यत्यदित्यै
 रास्त्रासीत्यथास्यै अलुदिशमष्टावश्रीरुन्त्रयति^१ रास्त्रासन्निषु
 चाश्रिमन्निषु चाष्टौ स्तनान्करोति^१ नवाश्रिमभिचरतः कुर्या-
 दिति ब्राह्मणमस्तनां नवमीं करोत्यथास्यै बिलं गृह्णात्यदितिस्ते
 २० बिलं गृह्णातु पाङ्केन क्वन्दसेत्यथैनां खरे निदधाति कृत्वाय

१ Thus M Be Tr HU (pr.m.), Bhav.; उपावसृजत्यङ्गु BU (sec. m.) Ms.

सा महीमुखाभित्यान्तादनुवाकस्यैवमेव द्वितीयां करोत्येवं
तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाःस्तिस्रश्च^१ मण्डलेष्टकाः^१ ॥ ५ ॥

अथ या मृदतिश्रियते तथा प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयति^१
तासूपवातासूपकल्पयत एकविंशतिं दृष्णो अश्वस्य शकृत्पि-
ण्डानभिमग्निं पचनमित्यथाश्वशकमादीष्य मुख्यामुखां धूपयति ५
वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसेति प्रतिपद्य वरुणस्त्वा
धूपयत्वित्यातोऽन्तरतश्च बाह्यतश्च^१ सुधूपितां कृत्वा निदधा-
त्येवमेव द्वितीयां धूपयत्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाः-
स्तिस्रश्च मण्डलेष्टकाः^१ अथोत्तरेण शालामुखविलमिवावटं
खानयत्यदितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि- १०
रस्वत्खनत्वटेति^१ तं पचनेनावस्तीर्य तस्मिन्मुख्यामुखां प्रवृणक्ति
देवानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-
रस्वद्धत्स्व इत्येवमेव द्वितीयां प्रवृणक्त्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च
चर्षभाःस्तिस्रश्च मण्डलेष्टकास्ताः प्राचीर्वादीचीर्वायातयत्यथैनाः
पचनेनोपरिष्टात्संप्रच्छाद्य मृदावलिम्यति^१ चतुरङ्गुलमनुदिश- १५
मादीपनायातिग्निनक्षत्रोपोषति^१ ॥ ६ ॥

धिषणास्वेति पुरस्ताद् ग्रास्वेति दक्षिणतो वरूचयस्वेति

१ Here and infra some of the MSS. present the fem.: 'चर्षभास्त्रि' (or च ऋषभास्त्रि); again some of the MSS. om. the first च ।

१ Thus (cp. Vol. I. 269, 8) MUH Be; अभिलिंपति B Bu Tr Ms Kés.

१ Before चतुर° Be B Bu Tr U (sec. m.) Ms ins. ताश् ।

पश्चाज्जनयस्वेत्युत्तरतो^१ ऽथैनाः परिददार्ति मित्रैतामुखां पचैषा
 मा भेद्येतां ते परिददाम्यभित्या इति ता अक्रा वा राश्या
 वा पच्यन्ते^१ यद्भि प्रातरुपोषति सायमुपैति यदि सायं प्रात-
 स्तासु पक्वासूपकल्पयते गोपयश्कागापयो धृष्टिमशंसंदावः
 ५ सतः संदः खारीः शिक्यं कृष्णाजिनमित्येतस्मादायाम्यै-
 त्यभीमां महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । उत अवसा
 पृथिवीम् ॥ मित्रस्य चर्षणीधृतः अत्रो देवस्य सानसिम् । द्युन्मं
 चित्रश्रवस्तममित्यथ धृष्टिमादाय मुख्याया उखाया अङ्गारानु-
 दपति देवस्त्वा सवितोदपतु सुपाणिः खङ्गुरिः । सुबाहुस्त
 १० शक्नोत्यैनामुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ दृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वमि-
 त्यैनामाश्रये प्रतिष्ठापयत्यपद्यमाना पृथिव्याशा दिश आशुणे-
 त्यैनाः संदःश्रेण परिगृह्य सते ऽवधाय कागापयसा-
 च्छणन्ति ॥ ७ ॥

वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु गायत्रेण कृन्दसेति प्रतिपद्य विश्वे ला
 १५ देवा वैश्वानरा आच्छृन्दन्त्वानुष्टुमेन कृन्दसेत्यातो ऽन्तरतश्च
 बाह्यतश्च^१ स्वाच्छृणां कृत्वा गोपयसाभिविध्यन्दयत्येवमेव द्विती-
 यामाच्छृणत्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभाः स्तिस्त्रस्य मण्डले-
 ष्टका^१ अथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा जायते ऽश्मचूर्णानि
 कागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युज्योल्मुकेनाभितपति^१ सः हैव
 २० रोहति^१ यद्यु वै सर्वश एव भिद्यत^१ एतान्येव^१ कपालान्य-

वाञ्जनं पिष्ट्वा यैषां मृत्पायस्त्रित्ताय परिशेते तथा सः सृज्य
 कृत्वा पक्वाच्छृद्य निदधाति^१ तासां यदा श्वसथ उपर-
 मत्ययैनाः खार्याः समवधाय कृष्णाजिनेनेपरिष्टात्संप्रच्छा-
 द्योत्तरे गालाखण्डे शिष्य आसजति^१ ता आ काला-
 त्परिशेरे^१ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे वायव्येन पशुना यजते^१ तस्य तदुप-
 कृतं भवति यत्पशुना यज्यमाणस्य संग्रामे हतयोरश्वस्य च वैश्वस्य
 च शिरसौ^१ दौव्यन्त ऋषभं पचन्ते^१ वृष्णिं च बभ्रुं चाहर-
 न्येतत्सर्पशिरो^१ ऽथास्त्रेषा पूर्वद्युरेव पाशुबन्धिकी वेदिर्विमिता
 भवति^१ तां परिस्तीर्य स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरो- १०
 डाग्निकं त्रिर्धनुषा तूष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१
 करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादग्नीध्रस्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथ
 चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं
 निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्याग्रेरावृताग्निं प्रणयत्यग्निवत्युत्तरं परि-
 ग्राहं परिगृह्णत्युपित्वा त्रिर्धनुः स्फुरः^१ स्तब्ध्वा संप्रैषमाह १५
 प्रोचणीरासादयेन्नावर्हिरूपसादय सुवः^१ स्वधितिः^१ सुचश्च
 संमृद्धिं तूष्णीं वृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः^१ संनह्याज्येन च दध्ना
 चोदेहि प्रतिप्रस्थातः पशुग्रीवाणि विद्धीत्यध्वर्युरेव^१ प्रसिद्धं
 पाशुबन्धिकं कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता याचत्येकविंशतिं

१ Some of the MSS. ins. च after सुवं and after स्वधितिं, some only after सुवं; M om. स्वधितिं- and has सुवं सुचश्च; cp. Vol I. 112, 7.

माषाण्यर्णशाखां^१ मृत्पिण्डमुदपात्रमुत्कुषी^२ सप्तधा विदष्टां
 वल्मीकवपा^३ संदंशमित्येतत्समादाय पशुश्रीर्षाण्यभ्येति^४
 दक्षिणत एतत्पुरुषाग्निर उपशेते ऽग्नेतेराण्यथ प्राचीनावीतं
 कृत्वा सप्तभिर्माषैः पुरुषाग्निरः परिकीर्य त्रिरपसलैः पर्णशाखया
 ५ परिकर्षति ॥ ६ ॥

अहरहर्नयमानो गामश्वं पुरुषं जगत् । वैवस्वतो न दृष्यति
 पञ्चभिर्मानवैर्यम इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव परिकर्षति
 वैवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्ये-
 नेच्छन्ते य उ चानृतवादिन इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव
 १० परिकर्षति ते राजन्निह विविच्यन्ते ऽथा यन्ति त्वामुप ।
 देवाश्च ये नमस्यन्ति ब्राह्मणाश्चापचित्यतीत्यथादत्ते दक्षि-
 णेन वल्मीकवपा^३ सव्येन संदंशेन पुरुषाग्निरः^५ प्राणैः प्राणा-
 न्यनिधायाश्रये वल्मीकवपां निदधात्यथैतत्पुरुषाग्निरु ऽभ्युक्ष्यो-
 त्कुष्य^६ प्रचाल्य मृदाभिलिम्पत्यनभिलिम्प्यग्राणानथेतराणि त्रये-

१ Thus (उत्कुषी^२ or •षी^३) Tr Be H Bu U Bhav. (MS. Burnell),
 Ms and Msc (both the Burnell MS. and the MS. of Tubingen);
 उत्कुषी^४ Bhav. (Cidambara MS.); उत्कुषि^५ B; M उत्कुषी^६ or उत्कुषी^७ ।
 According to the Bhāṣya it is: सुसंवदा दृष्टैरुक्ता; Msc.: उक्ता दृष्टैः
 समावदा दीर्घाकारोत्कुषी भवेदिति गोपालः ।

२ Thus U (pr. m.) Bhav.; भ्युक्ष्योत्कुष Tr; भ्युक्ष्य Be U^३(sec m);
 भ्युत्कुष B Ms; भ्युक्ष्य only M; Bu is corr. and in H this whole
 chapter is missing.

एव निस्तिष्ठन्त्यभ्युक्त्यैव^१ प्रचात्य मृदाभिलिम्प्यनभिलिम्पन्तः
प्राणानधेनान्यङ्गिः प्रोक्षणतो^२ निदधाति^३ तान्या काला-
त्परिगरे^४ ॥ १० ॥

अथ पशोः सामिधेनीकल्पः^५ । प्र वो वाजा अभिद्यव इत्ये-
कादश^६ समाख्याम् ऋतवो वर्धयन्त्विति दश^७ तासां ज्योति-
शतीमपोद्धृत्य नव धाय्यालोके दधात्यथ पृथुपाजवत्यौ धाये
दधात्यथ युत्वा हि देवहृतमानित्येतां दधाति^८ ताः परा-
चौरनूच्यमानास्तुर्विग्रतिः संपद्यन्ते^९ ज्योतिशतीं लेवोत्तमा-
मन्वाहाय हिरण्यगर्भः समवर्तताम इत्याधारमाचारयत्यथात
आप्रीणासेव मीमांसा^{१०} अस्व समिधो भवन्तीति द्वादश^{११} ।
तासां तानूनपातीमपोद्धृत्य नाराग्र^{१२} वसिष्ठानां^{१३} दधात्यपो-

१ Thus only BU (sec. m.); Ms again अभ्युक्त्यैव; thus also Bu with var. r: अभ्युक्त्यैव; अभ्युक्त्यैव M Tr.; Bhav.: त्रयेण संधापयति नापयित्वा प्रचात्य मृदाभिलिम्पति; as Bhav. has explained उत्कृष्ट, supra p. 9, l. 14, by प्रताप्य रोमाणि दग्ध्वा perhaps here simply उत्कृष्टैव without अभि is to be read.

२ Thus M only in accordance with Bhav. (अङ्गिः प्रोक्षणतः पशोः प्रोक्षणेन सह यथा प्रोक्ष्यते तथा निदधाति); प्रोक्षन्दक्षिणतो Ms. and Msc. (but the commentary runs: अङ्गिः प्रोक्षणाद्य दक्षिणतो निदधाति । पशुप्रोक्षणेन यथा प्रोक्षितानि भवन्ति तथा दक्षिणतः पशोर्निदधानीति यावत्); प्रोक्ष्यन्दक्षिणतो U; प्रोक्ष्य दक्षिणतो Bu Tr B Be; H om. the whole chapter.

३ The last sentence is omitted by M Tr U; is it commented upon by Bhav. and Ms.

४ वसिष्ठानां some of the MSS.

द्वृत्य नाराश्रु^१षीं तानूनपातीमन्त्रेषां गोत्राणामथ पीवो ऽन्ना^२
 राये ऽनु यमिति वपायै यः प्राणतो य आत्मदा इति पशु-
 पुरोडाशस्य प्र वायुमच्छा नो नियुद्भिरिति हविष^३ इति^४
 नु यदि मिश्रो भवति^५ यद्यु वै सर्ववायव्य^६ एव भवति
 * पीवो ऽन्ना^७ राये ऽनु यमित्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाशस्य द्वे हविषो^८ । यद्य यदि सर्वप्राजापत्य^९ एव भवति
 यः प्राणतो य आत्मदा इत्येतासां द्वे वपायै द्वे पशुपुरो-
 डाशस्य^{१०} द्वे हविषः^{११} सर्वसंख्यां पशोः कुर्वन्त्येतेतानि पशु-
 ग्रीर्षाण्यभिपर्यग्निकृतान्युत्तरे शालाखण्ड शिक्वेष्वामजत्येते-
 १० तर्पग्निर स्यन्त्या विप्रथ्य शिक्वपात्रे प्रयथाति^{१२} तान्या
 कालात्परिग्रे^{१३} ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

अथापरपचः प्रतिधीयते^१ स उपकल्पयत दृष्टकाश्चाग्नि-
 दक्षिणाञ्च^२ यदि रात्रिभृतं चेक्षमाणो भवति^३ यद्यु वै संव-
 त्सरभृतं दीर्घा ऽध्वाजिरिति नाद्रियेत^४ स उपकल्पयत
 १४ औदुम्बरीमुख्यासन्दीं तस्याः प्रादेशमात्राः पादा भवन्त्यरन्नि-
 मात्राणि ग्रीर्षाण्यनूच्यानि सा मौञ्जीभौ रज्जुभिर्व्यूता भव-

१ om. B Be U Ms.

२ Thus M, all the other MSS. सर्वो वा०, but cp. xvi. 11 and 19.

३ Thus again only M ; सर्वः प्रा० the other MSS.

४ पशु० fails in some of the MSS.

५ All the MSS. exc. B and c Ms insert अथ before यदि ; but the clause यदि रात्रिभृतं चे० भ० seems to be the protasis of the foregoing स उपक० दृष्ट० ; Msc. • अग्निदक्षिणास्योपकल्पयते इति पूर्वेष्वन्वयः ।

त्येकसराभिः फलकाभिस्तीर्णा मृदावलिप्ता^१ षडुद्यामं द्वादशो-
 द्यामं वा मौञ्जः शिकं मुञ्जकुलायं क्रमुकमाज्यसंयुतं वैक-
 ङ्कतीं च शमीमयीं च समिधौ सप्तौदुम्बरैः समिधस्त्रिस्तो
 नानावृक्ष्या एकविंशतिनिर्वाधः रुक्मं^१ प्रज्ञाता आग्निष्टो-
 मिकाः संभारा^१ जुष्टे देवयजने शाला कारिता भवत्यथैनं^५
 तीर्थादानीय पवयित्वा त्रिहविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वप-
 त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालमदित्यै दृते चरुं वैश्वानरं द्वादश-
 कपालमिति^१ तस्यै तावन्त्युत्पीदन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया
 अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य
 ध्रुवामाप्याय्याज्यस्थाल्यां प्रत्यवनीयाज्यस्थाल्याः सुवेणोपघात-^{१०}
 मग्निदीक्षाकृतौर्जुहोति ॥ १२ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः
 स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजः स्वाहा वाचो विष्टतिमग्निं
 प्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहे-
 त्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाज्यस्य पूर्णः सुचमौद्ग्रहणं^{१५}
 जुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषु-
 ध्यमि द्युधं वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यत्रैतत्पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनय-
 त्वाग्नेणाहवनीयं पर्यादृत्य यजमानाय प्रयच्छत्यथ सुखा-

१ Thus MH Bhav.; मृदाभिलि° B Be U Ms. Msc.

२ Thus M Tr Be Bu U Ms; the other MSS. ओद्ग्रह°; but cp. TS.
 vi. 1.2.4.

मुखां याचति । तस्याः शकृत्पिण्डान्पूतिवृणानीति संप्रकीर्त्या-
 ज्यस्रुवं प्रत्यस्याहवनीयस्थान्तमेवङ्गारेषु प्रवृणक्ति मा सु भित्त्वा
 दृष्ट्वेति द्वाभ्यामथैनां परिददाति मित्रैतामुखां तपैषा मा
 भेद्येतां ते परिददाम्यभित्त्वा इत्यथ वै भवति यदि भिद्येत
 ५ तैरेव कपालैः सःसृजेदिति । सा यदि भिद्यत एतान्येव
 कपालान्यवाञ्छनं पिष्ट्वा येषा मृत्पायश्चित्ताय परिश्रेते तथा
 सःसृज्य कृत्वा पक्वाचकृद्य निदधात्यथान्यां प्रवृणक्त्यथ वै भव-
 त्यम्बरीषादन्नकामस्यावदध्यादित्यथ वै भवति यं कामयेत
 यजमानं भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्यावदध्यादित्यथ
 १० वै भवति यो गतश्रीः स्थान्मथित्वा तस्यावदध्यादित्यथ वै
 भवति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै संभवेत्स एव तस्य
 स्यादिति । स य एवैष उखायै संतापाज्जायते तस्मिन्मुञ्च-
 कुलायमवदधाति या ते अग्न ओजस्विनी तनूरोषधीषु प्रविष्टा
 तां त एतेनावयजे स्वाहेत्यथ क्रुमुकमाज्यसंयुतमवदधाति
 १५ द्रुन्नः सर्पिरासुतिरित्यथ वैकङ्कतीं च शमीमयीं च समिधा-
 वादधाति परस्या अधि संवत इति वैकङ्कतीं परमस्याः
 परावत इति शमीमयीमथ सीद त्वं मातुरस्या उपस्य
 इति तिसृभिर्जातसुपतिष्ठते । ऽथ पञ्चौदुम्बरीः समिध
 आदधाति ॥ १३ ॥

१ भिद्येतैतान्येव U Be Ms, the others (exc. B which is corrupt and
 Bu, which is incomplete) भिद्यत एतान्येव ; cp. supra p. 7, 20.

यदग्ने यानि कानि च यदत्युपजिह्विका रात्रिः प्राचिम-
 प्रयावं नाभा पृथिव्या याः सेना अभीवरौरित्यथैनं पञ्चर्चेन
 रात्रोघ्नेनोपतिष्ठते कृण्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ तिस्रो
 नानावृद्ध्याः समिधो ऽभ्यज्यादधाति द्वाभ्यां मलिच्छूनित्या-
 श्वत्थीं ये जनेषु मलिच्छव इति वैकङ्कतीं यो अस्मभ्यमरा-
 तीयादिति शमीमयीमथ सङ्गितं मे ब्रह्मोदेषां बाह्व अति-
 रमित्युत्तमे औदुम्बरी वाचयन्नेवाभ्यादधात्यत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति 'मुष्टी चैव न करोति वाचं च यच्छ-
 त्यथैतामासन्दीं व्यस्तशिक्षपाशां जघनेनाहवनीयं निदधाति'
 तस्यामिण्ड्वाभ्यां परिगृह्णोख्यमासादयति ॥ १४ ॥ १०

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निं स्वे योनौ विभर्त्युखा ।
 तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्ति-
 त्यथासीन उत्तरनिर्वाधः स्वकं प्रतिमुञ्चते दृशानो स्वका
 इत्यथ शिक्षपाशां प्रतिमुञ्चते विश्वा रूपानि प्रतिमुञ्चते कवि-
 र्नक्रोषासेति द्वाभ्यां 'तृष्णीं कृष्णाजिनमुत्तरमथैनमवेक्षते १५
 सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्निवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोम आत्मा
 साम ते तनूनामदेवं दृष्ट्वयन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियं^१ पुच्छं
 कृन्दाः स्वङ्गानि धिषिण्याः शपा यजूंषि नामेत्यथैनमुद्गृह्णाति
 सुपर्णा ऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पतेति' पुरस्तादेवास्यैते

दीर्घाः शिष्यपाशाः^१ कारिता भवन्ति^२ सोऽत्र वैव सति^३
क्रमते ऽपि वैनमुपोद्यच्छते ॥ १५ ॥

विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रं हृन्द आरोह
पृथिवीमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं दिश इति चतुर्भिरनु-
५ च्छन्दसं^४ तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति^५ न चतुर्थाय प्रक्रामति^६
नाहवनी^७ यथाक्रन्ददित्येतामन्वाहाय दक्षिणमसमभि
पर्यावर्तते ऽग्रे ऽभ्यावर्तिन्नग्रे अङ्गिरः पुनरूर्जा सह रथ्येति
चतसृभिरेदङ् पर्यावृत्य कृष्णाजिनमुन्मुच्य शिष्यपाश-
मुन्मुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्यथैनमाहरत्या लाहार्ष-
१० मये बृहन्नृषसामूर्ध्वा अस्यादिति दाभ्यामत्र यं कामयेत
राजन्यः राष्ट्रः स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्राष्टमेव भवतीति
ब्राह्मणमथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्यान्तर्वेद्यासादयति सौद त्वं
मातुरस्या उपस्य इति चतसृभिः सहस्राभिरत्र मुष्टी च
करोति वाचं च यच्छत्यस्मै व्रतं प्रदास्यन्नपतीयाः समि-
१५ धमभ्यादधाति वा जपति वाचपते ऽन्नस्य नो देहीत्यथोख्य-
मुपसमिन्द्वे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्निति^८ स याव-
त्त्वानो ऽस्मै व्रतं प्रदास्यन्नवत्येवमेवान्नपतीयाः समिधमभ्या-
दधाति वा जपति वैवमुख्यमुपसमिन्द्वे^९ ऽथ प्रातरुदित

१ Thus M Tr Be BHU (sec. m.); •पादाः Ms. U (pr. m.) Bhav.

२ Thus M (only सतीं) Be BHU Bu Ms. Bhav. (one MS.); सोत्रैव-
वसति Tr Bhav. (another MS.) Kēś.; according to Msc. the words
are: सो ऽत्र वा एव सति (sc. उच्छे) ।

आदित्ये विंशष्टायां वाचि वात्सप्रेणोपतिष्ठते दिवस्परि
प्रथमं जज्ञे अग्निरित्येतेनैकादशर्चनं^१ स एवमेव पूर्वद्युः
प्रक्रामत्युत्तरेद्युरूपतिष्ठते । ऽथास्योपवसयीये ऽहन्वात्सप्रः संप-
द्यते^१ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातः प्रयाणस्यैव मीमांसा^१ दीक्षितं वायोगक्षेमो^५
विन्दत्यन्यत्र वा देवयजनाद्दीक्षते सः सृजन्ति व्रते^१ संवध्नन्ति
व्रतदुघयोर्वत्सावा^१दधति यदाधेयं भवति नीडे गार्हपत्यं प्रउगं
आहवनीयमित्यथोख्यमुद्यच्छत^१ उदु त्वा विश्वे देवा इत्यथैन-
मनसः प्रउगं आसादयति सौद त्वं मातुरस्या उपस्य इति
चतसृभिः सहःसाभिरथैतानासन्दौपादान्फल्ग्वेषु यथासुष्टु^{१०}
विनिवध्नन्ति^१ मध्यमे वःग्ने शिक्वपाशं प्रगथ्यन्त्यपि वारण्यो-
रग्नीन्समारोह्य प्रधाति भद्रादभि अथः प्रेहि प्रेदग्ने ज्योतिष्मा-
न्याद्दीक्षति द्वाभ्यामथ यद्यच्च उत्सर्जत्यक्रन्ददित्येतामन्वाहाथाव-
सिते घतानुषिक्ताः समिधमभ्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत
घृतैर्वाधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतन स्वाहेति गायत्र्या^{१५}
ब्राह्मणस्य प्रप्रायामग्निर्भरतस्य शृण्व इति त्रिष्टुभा राजन्यस्य
स यावत्तत्त्वः प्रयास्यन्मवत्येवमेवैतत्सर्वं करोति^१ ॥ १७ ॥

अथातो भस्मन एवातिवृद्धस्य मीमांसा^१ भस्म जेदति-
वर्धते स उपकल्पयते सतमथोदर्वीः संदःशमित्येतत्समादाय

१ After आहवनीयम् M Tr H Bu om. इति ; Msc. : दक्षिणतो दक्षिणाग्निं
स्थापयन्तीति इतिशब्दः सूचयति ; in the collateral passage (Vol. I,
p.-165, 11) however, no इति is found.

- यत्रापस्तद्यन्ति भोख्या ^१ अथैतमग्निं संदग्नेन परिगृह्य सते
 ऽवधायायोदर्वासु भस्म प्रवेशयत्यापो देवीः प्रतिगृह्णीत भस्मै-
 तदश्वमे सधिष्टव गर्भा अश्लोषधीनामिति तिसृभिरनुष्कन्द-
 समथेनं ज्योतिष्मतीभ्यां प्रत्यवदधाति प्रसद्य भस्मना धोर्निं
 ५ पुनरासद्य सदनमपञ्चेति द्वाभ्यामथ पुनरुर्जा सह रथ्येति
 द्वाभ्यां पुनरुदैत्यथोख्यसुपसमिन्द्वे ^१ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
 समिन्धतामित्यथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्य यजमानायतने
 तिष्ठन्नुपतिष्ठते बोधा स बोधीत्यान्तादनुवाकस्य ^१ स याव-
 त्त्वो भस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोत्यथातः कालाद्यैवोपगते
 १० संभारेभ्यः ^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

- अथातः क्रयस्यैवोपवसथः पर्याप्नुवते ^१ स उपकल्पयते
 पञ्चशतमिष्टका अपरिमिता अपस्या नैर्ऋतीः कृष्णास्त्रिस्तुष-
 पका भस्म पुरीषमूषान्सिकता इत्यथोपवसथीये ऽहन्देवयजन-
 मध्यवस्येदमगन्मापेतेति द्वाभ्यामथ महावेदिं विमिमौत
 १५ एतानेव ज्यायसः प्रक्रमान्प्रक्रम्याद्वृणया मानेन प्रमाय समन्तं
 स्यन्दया परितनोति ^१ पृष्ठ्यामातनोत्यथैतमग्निं प्रत्यञ्चं यूपा-
 वटीयाच्छङ्कोर्विमिमौते पुरुषमाक्षेण वेणुना ^१ समपचपुष्कम-
 रत्निना ^१ पचौ द्राघीयाश्चौ भवतः ^१ षड्विधं वा सप्तविधं वा
 द्वादशविधं वा यावद्विधं वा चेय्यमाणो भवत्यथैनमद्वृणया

१ उदेति only MH, cp. TS. v. 2.2.5; उदेति all the other MSS.

१ वेणुनासपच and अरत्निना वा M.

मानेन प्रमाय समन्तः स्यन्द्या परितनोत्वनुस्यन्धं लेखां
 लिखत्यपोद्धृत्य स्यन्धां कर्षूः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या । दक्षिण-
 तश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्त्येतावदेवैतदहः •कर्म क्रियते ।
 तस्यन्धेताः रात्रिमयाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सः प्राप्तिं त्रिस्तन-
 व्रतं दोहयतेत्यथैतमग्निः सते समुप्य दक्षिणतो ज्वलयन्त ५
 आसते । ऽथैतदग्न्यायतनः शकृत्पिण्डेन परिलेपयति । तस्मिन्-
 श्वतस्रः प्राचीरिष्टका आयातयति द्वे पुरस्तात्समीची द्वे
 पश्चात्समीची । अथैनं प्रदक्षिणं त्रयोदशभिरिष्टकाभिः परि-
 चिनोत्यन्विष्टकं लेखां लिखत्यपोद्धृत्येष्टकाः कर्षूः खानयन्त्यु-
 च्छ्रयन्त्यपस्या । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्ति ॥ १६ ॥ १०

अथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यत्र संभारा-
 न्निवपत्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञा- १५
 नमसि कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति
 सिकता । अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममे-
 त्येनान्कल्पयति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
 कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इत्यथोर्ध्वचित् उप- २०

दधाति चित् स्त परिचित् ऊर्ध्वचित्: 'अथर्ध्वं' तथा देवत-
थाङ्गिरस्वङ्गुवाः सीदतेत्यथानुव्यूहत्याप्यायस्वेति गायत्र्या ब्राह्म-
णस्य सं ते पयाःसीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्टु यथाशर्कर-
मनुव्यूहति^१ तस्मिंश्चतस्रः प्राचीर्याजुषीरुपदधाति ॥ २० ॥

- ५ अथ सो अग्निरग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगासग्ने यत्ते
दिवि वर्चः पृथिव्यां पुरीष्यासो अग्नय इति^१ द्वे पुरस्तात्स-
मीची इडामग्न इति दक्षिणामयं ते योनिर्ध्वत्वय इत्युत्तरां^१
द्वे पश्चात्समीची चिदसीति दक्षिणां परिचिदसीत्युत्तरामथैनं
प्रदक्षिणं त्रयोदशभिर्लोकं पृष्णाभिः परिचिनोति लोकं पृष्ण
१० किद्रं पृष्णाथो सीद शिवा त्वम् । इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मि-
न्योनावसीषदक्षिति^१ तथादेवतं करोति तथा देवतथाङ्गि-
रस्वङ्गुवा सीदेत्यथ सूददोहसं करोति ता अस्य सूददोहसः
सोमश्च श्रीणन्ति पृश्नयः । जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वारोचने
दिव इत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति
१५ पृष्ठो दिवीति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहमं करोतीति न्वा
इयं प्रथमा चितिर्निष्ठायत^१ एवमेव द्वितीया निष्ठायत एवं
तृतीया चतुर्थ्येवं पञ्चमी^१ तान्यदि^१ चेत्यत आदित्यो ऽभ्युदि-
थाद्वाचंयमो ऽध्वर्यु यजमानो ऽन्वारभत^१ उख्यमेवाध्वर्युरादत्ते
प्रतिसमेधनीयं प्रतिप्रस्थाता^१ तौ पुरस्तात्प्रत्यङ्मौ समितमिति
१० चतसृभिः संनिवपतो^१ ऽथ शिक्वादुखां निरूहति ॥ २१ ॥

१ Thus (तान्) M Tr. H Bhav. (तानध्वर्युब्रह्मयजमानान् according to Bhav.); ना यदि B Be Bu U Ms (नमः पञ्च चितीः according to Mso.).

मातेव पुंश्च पृथिवी पुरीषमग्निः स्वे योनावभाहवा ।
तां विश्वैर्देवैर्ह्यनुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विमुञ्च-
लिति । तां नावेचेतेत्याहुः शुभ्रत्येव हि भवतीति । तस्या-
मन्यत्रावेचमाणो^१ दधिद्रुपाग्रास्त्यसुं^२ ते शुचि दधामीति
वा तृष्णीं वायैनाः सिकताभिः पूरयित्वा दध्मोपरिष्टात्संप्र-
च्छाद्योत्तरे ग्राहाखण्डे निदधात्येवमेव द्वितीयां पूरयत्येवं
तृतीयां । ता आ कालात्परिश्रेते । ऽथ वैश्वानर्या शिष्यमादत्ते
यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत । तन्न पर्षदति द्विष
इत्यथ याचति नैर्ह्यतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपका आसन्दीः^३
रुक्मस्य प्रबन्धनमुदपात्रमित्येतत्समादाय दक्षिणथा द्वारोप-
निष्क्रम्य तां दिशं यन्ति यत्रास्य स्तुतमिरिणः स्पष्टं भवति
प्रदरो वा । तदेतत्पराचीनपात्रः शिष्यं न्यस्त्यग्ने^४ वैश्वानर
स्वाहेति । शिष्यपात्रमनु पराचीनैर्ह्यतीरुपदधाति नमः सु ते
निर्ह्यते विश्वरूपे यत्ते देवी निर्ह्यतिरावबन्ध यस्यास्ते अस्याः
क्रूर आसञ्जुहोमीत्युपास्त्यासन्दीः रुक्मस्य प्रबन्धनमथोप-
तिष्ठते ऽसुन्वन्तमयजमानमिच्छ देवीमहं निर्ह्यति वन्दमान
इति द्वाभ्यामथापो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेचमाणा

१ अन्यत्रावेच० Bhav. ; अन्यत्रावेच० Tr.

२ •द्रुषान् U (sec. m.) Ms, Dvaidha and probably also M; द्रुष
Be H Tr U (pr. m.). Bhav., Keś.

३ M ins., perhaps rightly: शिष्य ।

४ Thus Tr Bu U (sec. m.) Ms Bhav. ; निरस्यति MHB Be U
(pr. m.)

आयन्ति^१ हस्तपादान्प्रचाल्यैतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते
निवेशनः संगमनो वसूनामित्याहवनीयसु द्वैक उपतिष्ठन्ते
ऽयमितो ऽधि गार्हपत्यो भविष्यतीति^१ ॥ २२ ॥ षष्ठः ॥

- अथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
४ चरति^१ पदेन चरित्वा राजानं क्रौलोह्यातिथ्यं निर्वपत्याति-
थ्येन प्रचर्च्य प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्यथोपनिष्क्रम्य^१ संप्रैष-
माह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वय चिस्त्वनव्रतं प्रयच्छतेत्याह्वयति
सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यां^१ चिस्त्वनव्रतं प्रयच्छति^१ स पुच्छादेवाद्ये
चतुरः प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रमति दक्षिणा पञ्चमं^१ तत्पथं
१० निदधाति^१ स उपरवाणां कालो^१ ऽय महावेद्या उत्तरा-
दक्षीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रक्रमत्युदञ्चं
त्रयोदशं^१ तदग्नीध्र उपसौदति^१ स उत्करस्य कालो^१ ऽथो-
परवाणां कालात्स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
त्रिर्जुषा तूष्णीं^१ चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं
१५ जपत्युद्वन्युद्वतादग्नीध्रस्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथाघेण
गालां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदिकारा वेदिं कल्पयतेति^१ यथा-
संप्रैषं ते कुर्वन्त्यथ काष्णांजिनोरूपानह उपमुञ्चन्ते चित्ते त्वेत्य-
ध्वर्युराचिते त्वेति प्रतिप्रस्थाता मनश्चिते त्वेति ब्रह्मा तपश्चिते
त्विति यजमानश्चिते त्वा चित्ते त्वेत्येव वा सर्वं^१ ऽपि वा
२० तूष्णीमेवाथ याचति धनुर्वाणवच्चतुरो ऽश्मन ऐन्द्रीमिष्टकां
विभक्तिमुदपात्रं दर्भस्तम्बं दूर्वामाज्यस्थालीं^१ ससुवामित्येत-

१ The clause चथोपनिष्क्रम्य...प्रयच्छति is not found in M.Tr H.

त्समादायोत्तरे^१ ओष्ठन्ते स०सादयन्त्यथ^२ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^३
 गृहीते मधि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो अग्निरिति^४ स्वयंचितिं
 जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि धामेति^५ श्वेतमश्वमभि-
 गृश्यान्तःशर्करमिमासुपदधाति प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदित्यथादत्ते धनुर्वाणवच्चतुरो ऽश्मान ५
 इत्येतत्समादाय जघनेन दक्षिणेनाग्निं परीत्याघ्रेण यूपा-
 वटीयः शङ्कुं तिष्ठन्धनुरधिज्यं कृत्वायत्यान्तःशर्करमिधुं
 निहन्ति ॥ २३ ॥

इन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चमस्तनूपा नः प्रतिस्वश इत्यावृक्षा-
 ष्मानमुपदधाति यो नः पुरस्तादवायुरभिदासत्येतः सो ऽश्मान- १०
 गृच्छत्वित्यथ दक्षिणस्य पक्षस्य दक्षिणे पक्षोपस्रव^६ आयत्यान्तः-
 शर्करमिधुं निहन्त्यावृक्षाश्मानमुपदधाति^७ यो नो दक्षिणत
 इत्यथ पुच्छस्यापरे पुच्छोपस्रव^८ आयत्यान्तःशर्करमिधुं निह-
 न्यावृक्षाश्मानमुपदधाति यो नः पश्चादित्यथोत्तरस्य पक्षस्यो-
 त्तरे पक्षोपस्रव^९ आयत्यान्तःशर्करमिधुं निहन्त्यावृक्षाश्मानमुप- १५

१ Thus (plural) Tr U Be B Ms (sc. परिकर्षिणः according to Msc) ;
 ०सादयन्त्यथ MH.

२ Thus M Tr Be Ms ; आत्मनः H ; आत्मनः B.

३ Instead of उपस्रव (cf. Śulba-sūtra 6, where, however, the var.
 r. उपस्रव and उपस्रव, cp. Lāty. I. 5.7, Drāhy. II. 1.10, are found)
 the MSS. have mostly उपयय or उपस्रव ।

४ Here Bu breaks off ; here and infra M Tr U (pr. m.) every
 time निहत्यावृक्षाः ।

- दधाति यो न उत्तरत इति ^१ दिक्षूपदधातीति ब्राह्मणं^१
 तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः^२ करोत्यथैतामैन्द्रीमिष्टकामाक्रमणं
 प्रत्युपदधाति स ई पाहि य ऋजीषी तर्ह्यो यः शिप्रवा-
 न्वृषभो यो मतीनाम् । यो गोचभिद्वज्जम्घ्यो हरिष्ठाः सः
 ५ इन्द्र चित्राः अभिद्वन्धि वाजानिति ^३ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसं करोत्यथ^४ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्न आयाहि
 वीतय इति ^५ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाधिद्रुत्य^६
 स्वयमादक्षीयः शङ्कुमुहुह्योदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुप-
 दधाति वाक्त्रा समुद्र उपदधात्विति वा त्वष्णीं वाथैनः सुवा-
 १० ङ्गतिभिरभिजुहोति सजूरब्दो ऽयावभिरिति पञ्चभिरथ दूर्वा-
 मुपदधात्यायने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो
 वा तत्र जायानै ह्रदो वा पुण्डरीकवानिति ^७ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथास्त्रैतत्पूरस्तादेवौदुम्बरं युगलाङ्गलं
 कारितं भवति ॥ २४ ॥
 १५ षड्भवं वा द्वादशभवं वा ^८ तस्य वरचाः संमृशति सं वरचा
 दधातन निष्कृताहावमवटमिति द्वाभ्यां ^९ युनक्ति सीरा

१ ०दोहसं M Tr H.

२ Thus B Bhav. Ms.; the passage अथ दक्षिणतो...करोति (l. 7) is inserted by M Tr BHU infra l. 13 after ०दोहसौ करोति; but cp. the order, in which supra p. 21, 20 the substances are enumerated.

३ cp. Ath. V. vi. 106. 1.

४ cp. Pitrmedhasūtra p. 22, 5 sqq.,

युञ्जन्ति कवयो युगा युनक्त सीरेति द्वाभ्यां^१ कृषति काङ्गलं
 पवीरवः शुनं नः फाला इति द्वाभ्याः^२ सीतां प्रत्यवेक्षते
 कामं कामदुघे धुञ्च दृतेन सीतेति द्वाभ्याः^३ स पुच्छादेवाग्ने
 तिस्रः प्राचीः सीताः कृषत्युत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि
 तिस्रो^४ दक्षिणायै ओणेर्दक्षिणमः समभि^५ तिस्रो^६ दक्षिणा- ५
 त्यचादुत्तरं पञ्चमभि तिस्रो^७ ऽथैतान्विसुच्य प्रदक्षिणमावर्त्या-
 ग्निरभ्युक्ष्योदीच उत्सृजति^८ त एते ऽध्वर्याभवंति यदि
 दक्षिणावता यजते^९ यद्यु वै सन्तियो^{१०} ऽग्निर्यथागवं व्युदचन्ति^{११}
 यत्रैवानङ्गाहस्तद्युगलाङ्गलमथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे सर्वो-
 षधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^{१२} स पुच्छादेवाग्ने तिस्रः १०
 प्राचीः सीता वपति या जाता ओषधय इति तिसृर्भिरनु-
 च्छन्दसमुत्तरायै ओणेर्दक्षिणमः समभि तिसृभिर्दक्षिणायै
 ओणेर्दक्षिणमः समभि^{१३} तिसृभिर्दक्षिणात्यचादुत्तरं^{१४} पञ्चमभि
 पञ्चभिश्चतुर्दशभिर्वपतीति ब्राह्मणमथ दिग्भ्यो लोष्टान्सम-
 स्यति^{१५} सो ऽत एव प्राङ् द्रुत्वा बहिःशर्करालोष्टमादत्ते^{१६} १५
 तमन्तःशर्करं न्यस्यति ॥ २५ ॥

१ Thus MT Ms; ओणेरीत्तर० all the other MSS.

२ Thus M Tr UHB Be Keś. (the MS. of the India Office has twice उत्सृजति, both times corrected into singular); उत्सृजति Msc; cp. TS. v. 2.5.3.

३ Thus (or सन्तियो) all exc. MB Keś., which have सन्तियो ।

४ Thus B; व्युदचन्ति Ms; व्युदचन्ति M Tr Be U (pr. m.); व्युदचन्ति U (sec. m.).

५ Thus M (pr. m.) and Ms; the other MSS ओणेरीत्तर० ।

६ Thus Ms only; all the other MSS. पञ्चादोत्तरं ।

- मा नो हिःसीञ्जनिता यः पृथिव्या इत्यथ दक्षिणं पक्ष-
 मनुद्रुत्य बहिःशर्कराक्षोष्टमादत्ते ^१ तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यभ्या-
 वर्तस्व पृथिवीत्यथ पुच्छमनुद्रुत्य बहिःशर्कराक्षोष्टमादत्ते ^१
 तमन्तःशर्करं न्यस्यत्यग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रमित्यथोत्तरं पक्षमनु-
 ५ द्रुत्य बहिःशर्कराद्वौ लोष्टावादत्त इपसूर्जमहमित आदद
 इति ^१ तथोरन्यतरमन्तःशर्करं न्यस्यत्या नो गोषु विश्वलौषधी-
 ध्विति ^१ तां दिशमितरं निरस्यति यस्यामस्य दिशि द्वेयो
 भवति जहामि सेदिमनिराममीवामित्याददान एवैतां दिश-
 मभि संपादयेदित्येतदेकं ^१ यजुषा^१ यजुर्विपरिहरेदित्येतदपर-
 १० मथ महावेद्या उत्तरादःसीयाच्छङ्कोर्वेद्यन्तेन चीन्प्रतीचः प्रक-
 मान्प्रक्रामत्युदञ्चं चतुर्थं ^१ तच्चात्वालस्यावृता चात्वालं परिलिख-
 त्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य शिकता
 निवपत्यग्ने तव अत्रो वय इति षड्भिरनुच्छन्दसमथोर्ध्वचित
 उपदधाति चित स्य परिचित ऊर्ध्वचितः अथध्वं तथा देव-
 १५ तंयाङ्गिरस्वद्भुवाः, सीदतेत्यथानुब्रूहत्यापायस्वेति गायत्र्या
 ब्राह्मणस्य सं ते पयाःसीति त्रिष्टुभा राजन्यस्य ^१ यथासुष्टु
 यथाशर्करमनुब्रूहति ^१ ॥ २६ ॥ सप्तमः ॥

अथैतां महाचितिः सःसादयन्त्यग्ने^१ शालामुच्छ्राय्यां वा

१ MB Be Tr U Ms ins. वा; H om. this word as also the
 Dvaidhasūtra.

१ संसादयत्य० H Tr Bhav.

चर्मणि वा द्वाविंशतिं^१ च^२ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचं चाज्य-
 प्रोचं चाश्वं चौत्तरवेदिकांश्च संभारान्बार्हस्पत्यत्रयोदशाश्वं^३
 कुम्भेष्टकालावत एव हिरण्यशल्कान्वसंतं^४ चोदकुम्भं च पुष्करपर्णं
 च रुक्मं च हिरण्मयं च पुरुषं सुचौ च सर्पग्निरश्च सर्वं च
 स्वयमावृणानिकोतं दश च स्तन्ध्या अत्रकाश्च या उ चान्या ५
 उपधास्यन्भवति ता दधि च मधुमिश्रं कूर्मं चौदुम्बरं चोलू-
 खलसुसलं सर्वौषधं चोखाश्च पशुग्रीवाणि चेति^६ द्वाविं-
 शतिं^७ दर्भपुञ्जीलानि पयःप्रोचे ऽवधाय तैः प्रोचत्यग्नीन्वो
 ऽग्निभ्यो जुष्टान्प्रोचामीति वा तूष्णीं वाग्निनाग्निः समिध्यत
 इत्याज्यप्रोचेणाथ संप्रैषमाहाग्निभ्यः प्रणीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहीति^८ १०
 यदि होता न कामयते यजमान एव पुरीष्यासो अग्नय
 इत्येतामेकां चिरन्वाहायाग्निप्रथमाः^९ प्रतिपद्यन्ते^{१०} ऽथैतेनाश्वेन
 प्राचाधिद्रवति ॥ २७ ॥

अभ्यस्याद्विश्वाः पृतना अरातीरित्यथ दक्षिणमसमभ्यव-
 क्रामन्तमनुमन्त्रयते यदक्रन्दः प्रथमं जायमान इत्युत्तरे १५

१ om. HM ; च only found in U (sec. m.) and Ms.

२ Thus TB Be U (sec. m.) ; बार्हस्पत्यं च चयो० HU (pr. m.) ;
 बार्हस्पत्यचरं चयो० M.

३ Thus (०शकला०) M Tr. Be U Ms ; ०शकला० Be. ; शकला० HU
 (pr. m.).

४ Most of the MSS. ins. च ।

५ अथाश्वप्रथमाः MH.

६ प्रपद्यते H.

ओष्णन्ते स॒ष्टादयन्त्य॑^१ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^२ गृह्णीते मयि
 गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो अग्निरिति^३ स्वयंचितिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो न्यानि धामेति^४ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त दति द्वाभ्यामथ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ च
 ५ सतं निदधात्यथोदकुम्भं^५ पर्यस्यत्यादत्ते दक्षिणेन कुम्भं सन्धेन
 कुम्भौः सतात्पूरयित्वा हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणाद॒ष्टात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुसीत-
 मुपदधाति ॥ २८ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासां राजा वरुणो याति
 १० मथ्य इति द्वाभ्यामेवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता उत्तरायै
 ओषेः स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनुसीतमुपदधाति
 तृतीयया च चतुर्थ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणायै ओषेः स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्यनु-
 सीतमुपदधाति पञ्चम्या च षष्ठ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 १५ या एता उत्तराद॒ष्टात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुसीतमुपदधाति सप्तम्या चाष्टम्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 या एता दक्षिणात्पचात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्यनुसीतमुपदधाति नवम्या च दशम्या चैवमेव पूरयित्वैवं
 प्रत्यस्य या एता उत्तरात्पचात्स्वयमादृषामभ्याद्रवन्ति तासु

१ ० सादर्थ्यं Tr Be BU Ms; सादर्थ्य MH.

२ Thus M Tr Be U Ms; तद्धन BH.

३ निधाय instead of निदधाति M Tr BU, omitting the following चय ।

विषुवत्यनुसीतमुपदधात्किं दद्यात् च द्वादशा च तासां बार्ह-
 स्पत्यं मध्यं^१ उपदधाति दिवि अयस्त्रान्तरिचि यतस्त्र पृथिव्या
 संभव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्यनुसीतमुपदधातीति
 ब्राह्मणं^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति^१ ॥ २६ ॥

अथोत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिमलङ्करोत्यथोत्तरवेद्यामपां पृष्ठ- ५
 मसीति पुष्करपर्णमुपदधाति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथोत्तरवेद्यामेवोत्तरनिर्वाधः^५ कृत्वा मुपदधाति ब्रह्म जज्ञा-
 नमित्यथैनमच्छाया पञ्चगृहीतेन व्याधारयति कृणुष्व पाजः
 प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ दक्षिणतः प्राञ्चः^५ हिरण्यं पुरुष-
 मुपदधाति हिरण्यगर्भः समवर्तताम इत्यथैनमभिमृशति द्रुस- १०
 श्चस्कन्देति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथोत्तरतः
 प्रक्रमवेलायाः^५ सुचावुपदधात्याज्यस्य पूर्णां कार्भ्यमयीं दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरीं दक्षिणां कार्भ्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीमियम-
 सीति कार्भ्यमयीमसावसीत्यौदुम्बरीं मनसैव^१ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ दक्षिणे प्रललाटे सर्पशिर उप- १५
 दधाति नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुच्छन्दसमपि वा
 यतउच्चारं जनपदस्य जन्यं भयं मन्यते^१ तथादेवतं कृत्वा
 सूददोहसं करोति^१ ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

अथ स्त्र्यमांढर्णा यजुषा करोति ध्रुवासि धरणास्तृता
 विश्वकर्मणा सुहता । मा ता समुद्र उदधीन्मा सुपर्णाः^१ इव्यथ- १०

- माना पृथिवीं दृष्ट्वेत्यैनामश्वमवघ्राण्याविदुषा ब्राह्मणेन
 सहाधिद्रुत्योपदधाति यथैतस्य पुरुषस्य प्राणैः प्राणाः संनिधी-
 येरन्नापिधीयेरग्भूः प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यनुद्रुत्याग्निस्त्वा-
 भिपातु मद्वा स्वस्या कर्दिषा श्रंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्वः
 ५ द्रुवा सीदेत्यनुप्राण्यात्प्रथमाः स्वयमावृणामुपधायेत्यनुप्राणित्य-
 येष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वय-
 मावृणावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा घृतेनेत्यङ्गुष्ठा-
 भ्यामन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा
 हासीदित्यपरे विले हिरण्येष्टकामुपदधाति तेजो ऽसि तेजो
 १० मे यच्छ पृथिवीं यच्छ पृथिव्यै मा पाहीति ' तां जघनेन
 प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टकामुपदधाति पृथिव्युदपुरमन्त्रेन विष्टेति '
 दक्षिणतो रेतःमिचमुपदधाति पृथिवी रेतःमिक्षा मे रेतो
 दधातु सा मे रेतः प्रजनयत्विति ' तथादेवतं हत्वा सूद-
 दोहसः करोति ' ॥ ३१ ॥
- १५ अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे चतथ्ये द्वे
 द्वियजुषी विराजं च विश्वज्योतिषं च सयुजं चोषाढां च द्वे
 संथान्यावृतथ्ये उपदधाति मधुश्च माध्वश्चेत्यवकामनूपदधात्यग्ने-
 र्यानिरसीत्यथ द्वियजुषी उपदधाति काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती
 या श्रतेन प्रतनोषीति द्वाभ्यां दूर्वेष्टकामथ हिरण्यमूर्ध्नीमुप-
 १० दधानि यास्ते अग्ने सूर्ये रूचो या वो देवाः सूर्ये रूच इति '
 विराजं च विश्वज्योतिषं च विराट् ज्योतिरधारयद्बृहस्पतिस्त्वा
 सादयत्वित्युत्तरामथ सयुजमुपदधातीन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा

युजा युज्मीत्य^१धाषाढां अलिखितामुत्तरलृक्षाणमुपदधात्य-
षाढासि सहमानेत्य^२य संधान्यावुपदधात्यग्रेयान्यसि देवानामग्ने-
यान्यसीति^३ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति^४ ॥ ३२ ॥

अथोत्तरेण अलिखितामुपविश्य याचति दधि च मधु-
मिश्रं कूर्मं च^५ तं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति मधु वाता ऋता- ५
यत इति तिसृभिरनुच्छन्दसमर्थेनमवकाभारेण परिवेश्य
पुरस्तात्प्रत्यक्षमुपदधाति मही द्यौः पृथिवी च नक्षत्रस्य आशाः
प्रचरन्त्वग्नय इति द्वाभ्यामर्थेन^६ शङ्कुभिः परिणिहन्त्यभितो
ऽनवसर्पणाय^७ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथात्रैव तिष्ठ-
न्याचत्यौदुम्बरं चोलूखलमुसलं^८ सर्वौषधं च^९ तदेतत्प्रादेश- १०
माचमुलूखलं भवत्यरन्निमाच मुसलं^{१०} तस्मिन्सर्वौषधमवहन्त्यूर्जो
भागो ऽस्यूर्जः पवित्रमूर्गन्मन्त्राद्यायेत्यर्थेनदुत्तरतः^{११} प्रक्रमवेला-
यामुपदधाति तद्विष्णोः परमं पदमिति^{१२} लोकंप्रणामुत्तरतो
मुसलं करोति^{१३} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ
मुख्यामुखां याचति^{१४} तस्यामन्तरवस्त्राविष्णीं दे सुवाङ्मती १५
जुहोत्यग्ने युच्चा हि ये तवेति दक्षिणे विले जुहोति युच्चा
हि देवहृतमानित्युत्तरे^{१५} ऽर्थेनामुत्तरतः प्रक्रमवेलायामुप-
दधाति भुवासि पृथिवि सहस्रं पृतन्यत इति^{१६} लोकंप्रणे
उत्तरत इतिरे करोति^{१७} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यर्थेनतपुरुषाग्निरौ याचति^{१८} तस्य प्राणेषु हिरण्यशङ्कान्प्रत्यस्यति १०

१ Thus U (sec. m.) and Ms (एनत् सर्वौषधेन पूर्णमुलूखलम् Msc.);
अर्थेनम् all the other MSS. and U (pr. m).

द्रुपश्चक्षुःदेत्यास्थे ऽभ्रदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमिति
दक्षिण्यां नासिकायामग्नैर्वैश्वानरस्य चेत्युत्तरस्यामग्निर्व्योतिषा
ज्योतिष्मानिति दक्षिणे ऽर्क्षिण रुक्मो वर्चसा वर्चस्वानित्युत्तर
श्चचे त्वेति दक्षिणे कर्णे रुचे त्वेत्युत्तरे । ऽथ सुचि चतुर्गृहीतं

५ गृहीत्वा दक्षिणे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवानामुदगादनौक-
मित्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे ऽर्क्षिण जुहोति चित्रं देवा-
नामिति । समान्या जुहोतीति ब्राह्मणमथैनद्वा मधुमिश्रेण
पूरयति समित्स्ववन्ति सरितो न धेना इत्यान्तादनुवाकस्या-
थैनत्प्राचीनमुत्तानमुखायामुपदधाति ॥ ३३ ॥

१० आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जनित्यनुद्रुत्येमं मा हिःसौर्द्धि-
पादं पशूनामिति । मयुमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृज-
जति । ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति विश्वकर्मा दिशां पतिरि-
त्यथ पुरस्तात्पुच्छ उपविश्यान्तरात्मन्त्रस्य शिर उपदधाति
वातस्य धाजिं वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमं मा हिःसीरेकशफं

१५ पशूनामिति । गौरमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति ।
ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति प्रजापतिर्दिशां पतिरित्यथ
पश्चात्पुच्छ उपविश्यान्तरात्मन्त्रस्य शिर उपदधात्यजस्र-
मिन्दुमरुषं सुरण्यमित्यनुद्रुत्येमं समुद्रं शतधारमुत्समिति ।
गवयमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । ललाटे

२० हिरण्येष्टकामुपदधाति रुद्रो दिशां पतिरित्यथ दक्षिणत
उदङ्पुच्छ उपविश्यान्तरात्मन्त्रस्य शिर उपदधाति वरुचिं
लघुवरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येमं भूर्णां वरुणस्य मायामित्युद्ग-

मारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । कलाटे हिरण्ये-
ष्टकामुपदधाति वरुणो दिशां पतिरित्यथोत्तरतो दक्षिणा-
मुख उपविशान्तरात्मन्वस्तस्य शिर उपदधाति यो अग्नि-
रग्नेस्तपसो ऽधि जात इत्यनुद्रुत्याजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भादिति ।
शरभमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । कलाटे ५
हिरण्येष्टकामुपदधात्यग्निर्दिशां पतिरित्यन्तेषु तस्य व्युदू-
होपदधादिति ब्राह्मणं । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ३४ ॥ नवमः ॥

अथापत्या उपदधात्यपां लेमन्सादयामीति पञ्च पुर-
स्तात्प्रतीचीरुपदधाति पञ्च दक्षिणतः पञ्च पश्चात्प्राचीः पञ्चो- १०
त्तरतश्चन्द्रस्यास्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत
उपदधात्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
गायत्री वासन्ती गायत्री गायत्री गायत्रादुपाः शुक्लाः श्रो-
स्त्रिवृत्तिवृत्तो रथन्तरः रथन्तरादसिष्ट ऋषिः प्रजापतिगृही-
तया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इति । दश प्राचीरायातयति १५
स्वयमादृषाया अयं दक्षिणा विश्वकर्मेति । दश दक्षिणा
आयातयति स्वयमादृषाया अयं पश्चाद्विश्वयचा इति । दश
प्रतीचीरायातयति स्वयमादृषाया इदमुत्तरात्सुवरिति । दशो-
दीचीरायातयति स्वयमादृषाया इयमुपरि मतिरिति । दश-
भिर्मुपरिष्टात्प्रदक्षिणं परिचिनोत्यक्ष्णयोपदधातीति ब्राह्मणं । २०
तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ संवत उपदधात्यायुषः
प्राणः संतन्विति दादश तिसृस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथा-

- देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापानभृत उपदधाति प्राची
 दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृत्स्तोमः स उ
 पञ्चदशवर्तनित्युर्विचयः कृतमथानां पुरोवातो वातः सानम
 ऋषिरिति ^१ वाचयति पितरः पितामहा इति ^२ दक्षिणेन
 ५ प्राणभृतो दश प्रतीचीरायातयति स्वयमादृष्टामभि दक्षिणा
 दिशामिति ^३ जघनेन प्राणभृतो दशोदीचीरायातयति स्वय-
 मादृष्टामभि प्रतीची दिशामित्युत्तरेण प्राणभृतो दश प्राची-
 रायातयति ^४ स्वयमादृष्टामभ्युदीची दिशामित्यधेन प्राणभृतो
 दश दक्षिणा आयातयति स्वयमादृष्टामभ्यूर्ध्वा दिशामिति ^५
 १० बाह्येन प्राणभृतो दशभिरुपरिष्ठादपसलैः परिचिनोति ^६ विषू-
 चीरुपदधातीति ब्राह्मणमपानभृद्भिश्चितिरायते ^७ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसः करोत्यथामिः सर्वतोमुखं चिनुते ^८ ॥ ३५ ॥

- गायत्रीं पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं
 पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्ये ^९ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 १५ करोत्यथाम्रेऽग्न्युपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि
 गायत्रेण कन्दसाग्निना देवतथाग्नेः ग्रीष्णाग्नेः शिर उपदधामि
 दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादया-
 म्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्यूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि
 पाङ्क्तेन कन्दसेति ^{१०} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-

१ Thus Tr HBU Ms ; प्रतीचीर M Be.

२ Thus Tr Be BU Ms ; चिनोति MH.

३ मध्य इति M.

रतः प्राजापत्यामुपदधाति संवत्सरस्य प्रतिमामिति ^१ तां जघ-
 नेन प्रक्रमवेलायां प्राञ्चमृषभमुपदधाति तामग्ने वृषभं चैकि-
 तानमिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्येय लोकंपृणा
 उपदधाति लोकं पृण किं पृणाय सौद शिवा त्वम् ।
 इन्द्राग्नी त्वा वृहस्यतिरस्मिन्योनावसौषदन्निति ^१ तथादेवतं ^५
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्येय सूददोहसं करोति
 ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृथग्यः । जन्मन्देवानां
 विशस्त्रिष्वारोचने दिव इति ^१ प्राच्याच लोकंपृणया प्रसौ-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति ^१ संप्रच्छसं पलाशशशाखया
 परिकर्षति लोकं पृण किं पृणेत्येय चितिकृष्ट्याभिमृशति ^{१०}
 चित्तिमचित्तिं चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्या गायत्र्यैतां चित्ति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्मा आसन्प्राणदा इत्यथाप-
 राङ्गिकीभ्यां ^१ प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१
 वसन्त्येताः रात्रिम् ^१ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

अथ द्वितीये ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येय ^{१५}
 कार्णाजिनी ^१ उपानहावुपमुञ्चेते ^२ अध्वर्युश्च यजमानश्चाथ
 द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति ^१ स्वयंचित्तिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि

^१ Thus M Tr. Ms; the other MSS. abbreviate the following passage.

^२ अथापराङ्ग (or) आपराङ्गि. Be U. Ms.

^३ Thus M Tr U Ms; •जिनौवृपा• B; •जिनिरपा• H; Be defect.

- धामेति ^१ कृष्णमश्वमभिमृश्य तत्तुपुरीषमुपदधाति पृष्ठो
 दिव्येति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथापराह्निकीभ्यां
 प्रवर्ग्यापसङ्ग्यां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 रात्रिर्मथ तृतीये ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्ग्यां प्रचरति ^१
 ५ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते ^१ ऽथ याचत्याज्य-
 स्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्धा अवकाश या
 उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ^१ एतत्समादायोत्तरे ओष्णन्त
 सः समादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं
 यो नो अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो
 १० यानि धामेति ^१ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य प्रथमे संचिताहुती जुहोत्यग्न
 उदधे तत्त्वा यामीति ^१ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निं दूतं
 वृणीमह इति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोति ^१ ॥ ३७ ॥
 अथैताः पञ्च स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे चतये द्वे
 १५ सयुजावेकाः संयानीर्मृतये उपदधाति शुक्रश्च शुचिश्चेत्यव-
 कामनूपदधात्यग्नेर्यानिरसीत्यथ सयुजावुपदधात्याघाराभ्यां त्वा
 संयुजा युजा युनज्मि तेजसा त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ
 संयानीर्मुपदधाति वायोर्यान्यसीति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाश्वनीरूपदधाति ध्रुवचितिर्ध्रुवयोनिरिति
 १० पञ्चैकैकां दिव्यैकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

त्यथर्तव्या उपदधाति सजूर्वधुभिः सजूर्विधाभिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये^१ समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकां इति
 ब्राह्मणं^२ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणंभृत उप-
 दधाति प्राणं मे पाह्यपानं मे पाह्येति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
 मध्ये^३ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिमनोरुप-^४
 दधात्यपस्यन्वौषधीर्जिन्वेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^५ ऽनु-
 परिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^६ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ मूर्धन्वतौरुपदधाति विष्टम्भो वय इति चतस्रः पुर-
 स्ताद्वः संपातिनीस्तथादेवं^७ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वयस्थां
 उपदधाति^८ अविर्वय इति पञ्च दक्षिणायाः ओण्यामुप-^९
 दधाति पष्ठवादय इति पञ्चोत्तरस्थां^{१०} वस्तो वय इति
 दक्षिणे ऽः उपदधाति^{११} वृष्णर्वय इत्युत्तरे^{१२} व्याघ्रो वय इति
 दक्षिणे पञ्च उपदधाति^{१३} सिंहो वय इत्युत्तरे^{१४} पुरुषो वय
 इति मध्ये^{१५} पुरुषेण चितिराप्यते^{१६} तथादेवं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथान्निः सर्वतोमुखं चितुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजा-^{१७}
 पत्यामृषभं लोकंष्टुणा^{१८} उदीच्या च लोकंष्टुण्या प्रमौत्यग्नि-
 सुदीचीभिः संप्रच्छादयन्ति^{१९} संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परि-
 कर्षति लोकं षुणं किद्रं षुणेत्यथ चितिकृष्ट्याभिमृशति चित्ति-

१ Thus (०पातिनीष) MBU Bhav. (one MS.); पातिनीष Be;
 ०पादिनीष Tr H Bhav. (another MS.), Keś. (twice), Ms. (but Msc.:
 ऋसपतनवक् वक्रया मत्या आधेयाः, and यथा भवेयुर्हसपानिन्य इति गोपालः)।

मचित्तिं चिनक्व विद्वानित्याग्नेय्या चिष्टुभैतां चितिमभि-
मृश द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसग्नाणदा इत्यापराह्निकीभ्यां
प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ' वसन्धेताः
रात्रिम् ' ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

- ५ अथ चतुर्थे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति '
समानं पुरीषस्थोपधानमथ पञ्चमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्याप-
सङ्गां प्रचरति ' सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चने '
ऽथ याचत्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रः सर्वं च स्वय-
माह्वानिकोतं दश च स्तन्ध्या अवकाश्च या उ चान्या उप-
१० धास्यन्भवति ता ' एतस्मादायोत्तरे श्रोणन्ते सःसादयन्धय
द्वाभ्यम्मात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं यो नो
अग्निरिति ' स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति ' श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
इति द्वाभ्यामयाधिद्रुत्य द्वितीये संचिताहुतौ जुहोत्यग्ने दुध
१५ तत्त्वा यामौति ' दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निनाग्निः समि-
ध्यत इति ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ स्वयमाह-
र्षामश्वमवप्राप्याविदुषा ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति भुव
दन्द्राग्नौ अव्यथमानामित्यनुद्रुत्य वायुस्त्राभिपातु मद्वा स्वस्था
हृदिषा श्रंतमेन तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेति ' वन्या-
२० द्वितौयामुपधायेति ' प्राण्यापानिति ' स व्यानो ' ऽथैष ब्राह्मणो
वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमाह्वानवकाशे
जुहोति चित्तिं जुहोमि मनस्य दृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्यामन्तराभ्या-

नवारोहं वाचयत्यन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजा मा मा ह्यशीदित्यपरे
 विले हिरण्येष्टकामुपदधाति ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्त-
 रिचं यच्छान्तरिचान्मा पाहीति ^१ तां जघनेन प्रक्रमवेलायां
 मण्डलेष्टकामुपदधात्यधिरन्तरिचं ब्रह्मणा विष्टेति ^१ दक्षि-
 णतो रेतःसिचमुपदधात्यन्तरिचः रेतःसिक्तन्मे रेतो दधातु ५
 तन्मे रेतः प्रजनयत्विति मनसैव ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ^१ ॥ ३६ ॥

अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति चतस्र ऋतव्याः
 सप्ताजं च विश्वज्योतिषं च द्वे सयुजौ द्वे संयान्यावृतव्या उप-
 दधाति नभश्च नभश्च्येत्ववकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीतौष- १०
 षोर्जश्चेत्ववकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति सप्ताजं च विश्व-
 ज्योतिषं च सप्ताट् ज्योतिरधारयद्विष्यकर्मां ता सादरेत्यु-
 त्तरामथ सयुजावुपदधाति वर्चसां ता सयुजा युजा युन-
 ज्युक्थेभिस्तु सयुजा युजा युनज्मीत्यथ संयान्यावुपदधाति
 देवानां वायोथान्यस्यन्तरिचस्य यान्दसीति ^१ तथादेवतं कृत्वा १५
 सूददोहसः करोत्यथ दिश्या उपदधाति राज्यसि प्राचौ
 दिगिति पञ्चैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ प्राणभृत उपदधात्यायुर्मे पाहि प्राणं मे पाहीति
 दश पुरस्तात्प्राचीस्तासां ज्योतिभृतोमुत्तमासुपदधाति ^१ तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृहतीरुपदधाति मा २०
 कन्द इति द्वादश दक्षिणतः पृथिवी कन्द इति द्वादश
 पश्चादग्निर्देवतेति द्वादशोत्तरतस्तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः

- करोत्यथ वालखिल्या उपदधाति ^१ मूर्ध्नासि राडिति सप्त
 पुरस्तात्प्रतीचौरूपदधाति यन्त्री राडिति सप्त पश्चात्प्राचीर्वाल-
 खिल्याभिश्चितिराप्यते ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
 त्यथाम्निः सर्वतोमुखं चितुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 ५ लोकं पृष्ठाः ^१ प्राच्याच लोकं पृष्ण्या प्रसौत्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छा-
 दयन्ति ^१ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षति लोकं पृष्ण छिद्रं
 पृष्णेत्यथ चित्तिक्लृष्ट्याभिष्टयति चित्तिमचित्तिं चिनवदि विद्वा-
 नित्याग्नेय्या जगत्येतां चित्तिमभिष्टय द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म-
 आसंप्राणदा इत्यथापराह्निकौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवै-
 १० तदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः राचिम् ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥
 अथ षष्ठे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ^१ समानं
 पुरीषस्योपधानमथ सप्तमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां
 प्रचरति ^१ सर्व एव काष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते ^१ ऽथ याच-
 त्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रं पञ्च च स्कन्ध्या अव-
 १५ काश्च या उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ^१ एतत्समादायोत्तरे
 श्रोण्यन्ते सः सादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि
 गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो अग्निरिति ^१ स्वयंचित्तिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो यानि धामेति ^१ श्वेतमश्वमभिष्टय द्वाभ्यामवद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमस्त इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य द्वितीये संचिता-
 १० ऊती जुहोत्यग्रे गह्व तत्त्वा यामीति ^१ दक्षिणतो विभक्ति-
 मुपदधात्यग्निर्वृत्राणि जङ्घनदिति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथैताः पञ्च स्कन्ध्याः प्राञ्जीरायातयति द्वे ष्वतश्च द्वे

सयुजावेकाः संयानीमृतये उपदधाति सहस्र सहस्रस्येत्यव-
कामनूपदधात्यग्रेयानिरसौत्यथ सयुजावुपदधाति स्तोमेभिस्त्वा
सयुजा युजा युनज्मि द्वन्दोभिस्त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ
संयानीमुपदधाति देवानामन्तरिक्षयान्यसीति ' तथादेवतं कृत्वा
सूददोहसः करोति ' ॥ ४१ ॥

अथाक्ष्णयास्तोमीया उपदधात्याशुस्त्रिष्टुदिति पुरस्तादुप-
दधाति व्योम सप्तदश इति दक्षिणतो धरुण एकविंश इति
पश्चाद्भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरतः ' प्रवृत्तिरष्टादश इति पुरस्ता-
दुपदधात्यभिवर्तः सविंश इति दक्षिणतो वर्चो द्वाविंश
इति पश्चात्तपो नवदश इत्युत्तरतो ' योनिश्चतुर्विंश इति १०
पुरस्तादुपदधाति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणत ओजस्त्रि-
णव इति पश्चात्संभरणस्त्रयोविंश इत्युत्तरतः ' क्रतुरेकचिंश
इति पुरस्तादुपदधाति ब्रह्मस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षि-
णतः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति पश्चात्त्राकः षट्त्रिंश इत्युत्त-
रतो ' अग्नेर्भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधाति नृचक्षसां भागो १५
ऽसीति दक्षिणतो मित्रस्य भागो ऽसीति पश्चादिन्द्रस्य भागो
ऽसीत्युत्तरतो ' वसूनां भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधात्या-
दित्यानां भागो ऽसीति दक्षिणतो ऽदित्यै भागो ऽसीति
पश्चादेवस्य सवितुर्भागो ऽसीत्युत्तरतो ' धर्चश्चतुष्टोम इति
पुरस्तादुपदधाति यावानां भागो ऽसीति दक्षिणत ऋभूणां १०
भागो ऽसीति पश्चादिवर्तो ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतो '
ऽन्यथानूक्त्यान्यथोपदधातीति ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददो-

हसः करोत्यथ सृष्टीरुपदधात्येकयास्तुवत प्रजा अधीय-
 न्तेति सप्तदश^१ चतस्रो दक्षिणे ऽष्टम उपदधात्यथ तिस्रो
 ऽथ तिस्रो ऽथ तिस्रो ऽथ चतस्रो^१ दक्षिणादष्टमा-
 दक्षिणाष्ट ओणिमभ्यायातयति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 ५ करोत्यथ व्युष्टीरुपदधातीयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदिति
 पञ्चदश^१ तिस्रस्तिस्रो दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ व्युष्टीभिश्चिति-
 रायते^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति^१ ॥ ४२ ॥

अथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 लोकं पृणा^१ उदीच्यात्र लोकं पृणया प्रसौत्यग्निमुदीचीभिः
 १० संप्रच्छादयन्ति^१ संप्रच्छन्नं पलाशग्राखया परिकर्षति लोकं
 पृणं छिद्रं पृणेत्यथ चितिक्लृष्टाभिमृशति चित्तिमचित्तिं
 चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्यानुष्टुभैतां चित्तिमभिमृश्य द्वाभ्या-
 मवद्रवति वाङ्म आसंग्राणदा इत्यथापराह्निकीभ्यां प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^१ वसन्त्येताः
 १५ रात्रिम्^१ ॥ ४३ ॥ त्रयोदशः ॥

अथाष्टमे ऽह्युदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति^१
 समानं पुरीषस्योपधानमथ नवमे ऽह्युदित आदित्ये प्रवर्ग्यो-
 पसङ्गां प्रचरति^१ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरूपानह उपमुञ्चन्ते
 ऽथ याचत्याज्यस्थालीः सस्रुवां विभक्तिमुदपात्रः सर्वं च
 २० स्वयमाह्वानिकोतः सप्त च स्कन्ध्या अवकाश या उ चान्या

१ श्रीशौम० some of the MSS.

२ व्युष्टिभिः H. Ms.

उपधास्यन्नवति ता एतत्समादायोत्तरे ओष्णन्ते सः सादय-
 न्मथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो
 अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति ^१ श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
 इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य चतुर्थं संचिताहुती जुहोत्यग्ने ५
 किंशिल तत्त्वा यामौति ^१ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्ने
 स्तोमं मनामह इति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथैताः
 सप्त स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे ऋतवे स्वराजं च विश्व-
 ज्योतिषं चैकां सयुजं द्वे संयान्यावृतव्ये उपदधाति तपश्च
 तपस्यश्चेत्येवकामनूपदधात्यग्नेर्योनिरसीति स्वराजं च विश्व- १०
 ज्योतिषं च स्वराट् ज्योतिरधारयत्प्रजापतिस्त्वा सादयत्वित्यु-
 त्तरामथ सयुजमुपदधाति रय्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्ये-
 याय मथा त्वा सयुजा युजा युनज्मौत्यथ संयान्यावुपदधा-
 त्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय तेति ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ^१ ॥ ४४ ॥

१५

अथासपत्न्या उपदधात्यग्ने जातान्प्रणुदा नः सपत्नानिति
 पुरस्तादुपदधाति सहसा जातानिति पश्चाच्चतुश्चत्वारिंश
 स्तोम इति दक्षिणतः षोडश स्तोम इत्युत्तरतस्तासां पुरीष-
 वर्तौ मध्य उपदधाति पृथिव्याः पुरीषमस्यसो नामेति ^१ तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ विराज उपदधात्येवस्कन्दो १०
 वरिवस्कन्द इति चत्वारिंशतं दशदश दिक्षु न मध्ये ^१ ऽह्णा-
 योपदधातीति ब्राह्मणं ^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

- त्यथ स्तोमभागा उपदधाति रश्मिरसि चयाय त्वा चयं
 जिन्वेत्येकचि॥शत॥ सप्तसप्त दिक्षु तिस्रो मध्ये ' तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथ नाकसद उपदधाति राज्ञ्यसि प्राची
 दिग्वसवस्ते देवा अधिपतय इति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये '
- ५ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ पञ्चचोडा उपरिष्ठा-
 न्नाकसदामुपदधात्यथ पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिरिति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये ' तासां पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपदधात्यत्र यं यज-
 मानो वेष्टि तं मनसा ध्यायति ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ कन्दा॥स्युपदधात्यग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य
- १० तिस्रस्तिस्रो यथाम्नातं ' गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभो
 दक्षिणतो जगतीः पश्चादनुष्टुभ उत्तरतो बृहतीर्मध्य '
 उष्णिहः पुरस्तादुपदधाति पङ्क्तीर्दक्षिणतो ऽचरपङ्क्तीः पश्चा-
 दतिष्कन्दसमुत्तरतो द्विपदा मध्ये ' ऽपि वातिष्कन्दसं मध्ये
 द्विपदा उत्तरतस्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दक्षिणे
- १५ ऽऽसे कृत्तिका उपदधात्यम्वा नामासि दुला नामासीति सप्त
 गुल्मकृतास्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिसनीरुप-
 दधाति पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
 मध्ये ' ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं ' तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथादित्येष्टका उपदधाति सलिलाय त्वा
- २० सणैकांय त्वेष्ट्यौ देवे दिक्षु न मध्ये ' तथादेवं कृत्वा
 सूददोहसः करोत्यथ दृतेष्टका उपदधात्यृचे त्वा रुचे त्वेति
 पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ' ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं '

तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ यशोदा उपदधाति
 यशोदां ता यशसि सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ।
 तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ भूयस्कृत उपदधाति
 भूयस्कृतदसि वरिवस्कृतदसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापुषद उपदधात्यपुषदसि ५
 श्वेनसदसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ द्रविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
 सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथायुष्या उपदधाति प्राणं मे पाह्यपानं मे
 पाहीति सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा १०
 सूददोहसः करोत्यथर्तुनामान्युपदधाति यावा अयावा इति
 सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूरुपदधात्यग्निना विश्वाषाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
 पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ १५
 यज्ञतनूरुपदधाति प्रजापतिर्मनसान्धो ऽप्तेत इति त्रयस्त्रिंश-
 तमष्टावष्टौ दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
 त्यथ ज्योतिष्मतीरुपदधाति ज्योतिष्मतीं ता सादयामीति
 द्वादश तिस्रस्त्रिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ भूतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- २०
 चाय स्वाहेति द्वादश तिस्रस्त्रिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसः करोत्यथार्ज्योनौरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीर्यायेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वैकां मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ राश्रभृत उपदधात्यग्ने यशस्विन्यशसेमम-
 र्पयेति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽऽसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णा
 ५ पश्चादिति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
 एवाऽसे नचत्रेष्टका उपदधाति कृत्तिका नचत्रमग्निर्देवतेत्यैना
 रोचयत्यग्ने रुच स्थ प्रजापतेर्धातुः सोमस्वर्चं त्वा रुचे त्वा द्युते
 त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वेत्यैतं नचत्रपथः रोहिणीप्रभृत्या
 विशाखाभ्यामायातयति^१ दक्षिणादऽसादक्षिणाऽ ओणिमभ्या-
 १० यातयत्यथ^१ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ चामावास्यामुपदधाति यत्ते
 देवा^१ अदधुर्भागधेयमित्यैतं नचत्रपथमनूराधाप्रभृत्यापभर-
 णीभ्य आयातयत्युत्तरायै ओणेरुत्तरमऽसमभ्यायातयत्युत्तर^१
 एवाऽसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णा पश्चादित्सऽसृष्टा उप-
 दधातीति ब्राह्मणं^१ नचत्रेष्टकाभिश्चितिरायते^१ तथादेवतं
 १५ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनु-
 पुरीषमुपदधाति षष्ठो दिव्यीति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यत्र^१ षष्ठीं चितिं चिनुते संयच्च प्रचेताश्चेति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वैकां मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथान्निः

१ Thus M Tr U ; •शाखाभ्यां आयात० Be B ; शाखाभ्यामभ्यायात० H.

२ ओणिम० some of the MSS.

३ Thus corrected ; all MSS. : ओणेरुत्तरम ।

४ अथ is. of अत्र BH.

तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ यशोदा उपदधाति
यशोदां त्वा यशसि सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये ।
तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ भूयस्त्रात उपदधाति
भूयस्त्रादसि वरिवस्त्रादसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथा-
देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापुषद उपदधात्यपुषदसि ५
श्वेनसदसीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ द्रविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथयुष्या उपदधाति प्राणं मे पाङ्कपानं मे
पाहीति सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा १०
सूददोहसः करोत्यथर्तुनामान्युपदधाति यावा अयावा इति
सप्तैकैकां दिक्षु तिस्रो मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूरुपदधात्यग्निना विश्वाषाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ १५
यज्ञतनूरुपदधाति प्रजापतिर्मनसान्वो ऽश्वेत इति त्रयस्त्रिंश-
तमष्टावष्टौ दिक्ष्वेकां मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथ ज्योतिष्मतीरुपदधाति ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामीति
द्वादश तिस्रस्तिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ भूतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- २०
चाय स्वाहेति द्वादश तिस्रस्तिस्रो दिक्षु न मध्ये । तथादेवतं
कृत्वा सूददोहसः करोत्यथार्ध्यानीरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीर्यायेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वैकां मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ राष्ट्रभृत उपदधात्यग्ने यशस्विन्शसेमम-
र्पयेति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽऽसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां
५ पञ्चादिति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
एवाऽसे नक्षत्रेष्टका उपदधाति कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवतेत्यथैना
रोचयत्यग्ने रुच स्त प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चं त्वा रुचे त्वा द्युते
त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वेत्यथैतं नक्षत्रपथः रोहिणीप्रभृत्या
विशाखाभ्यामायातयति^१ दक्षिणादऽसादक्षिणाऽ ओणिमभ्या-
१० यातयत्यथ^१ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ चामावास्यामुपदधाति यत्ते
देवा अदधुर्भागधेयमित्यथैतं नक्षत्रपथमनूराधाप्रभृत्यापभर-
णीभ्य आयातयत्युत्तरायै ओणेत्तरमऽसमभ्यायातयत्योत्तर^१
एवाऽसे पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णां पञ्चादित्यसऽसृष्टा उप-
दधातीति ब्राह्मणं^१ नक्षत्रेष्टकाभिस्त्रितिराप्यते^१ तथादेवतं
१५ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनु-
पुरीषमुपदधाति पृष्टो दिवीति^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
करोत्यत्र^४ षष्ठीं चितिं चिनुते संयज्ञ प्रचेताश्चेति पञ्चैकैकां
दिक्ष्वैकां मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाग्निः

१ Thus M Tr U; •शाखाभ्यां आयात० Be B; शाखाभ्यामभ्यायात० H.

१ ओणीम० some of the MSS.

१ Thus corrected; all MSS. : ओणेरोत्तरम० ।

४ अथ i.s. of अत्र BH.

सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं लोकंपृणाः ।
 प्राच्यात्र लोकंपृणया प्रसौत्यग्निं प्राचौभिः संप्रच्छादयन्त्यथो-
 दीचौभिः । प्राचौभिस्त्वेव निक्षिषन्ति । यावद्द्वं चेद्यमाणो
 भवति तावद्द्वं चिनुते । ऽथानभिष्टुष्टं चितिल्लुप्या भवति ।
 तदेताश्चतस्रः स्वयमादृष्टा याचति । ता दिचूपदधाति प्राणाय ५
 त्वा चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद व्यानाय त्वा
 चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदापानाय त्वा चक्षुषे
 त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीद वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यथ स्वयमादृष्टामश्वमवघ्राप्याविदुषा
 ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति सुवरायोस्त्वा मदने सादधा- १०
 मौत्यनुद्रुत्य सूर्यस्वाभिपातु मद्या स्वस्या हृदिषा श्रतमेन तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यपान्यात्तृतीयासुपधायेत्यपानित्य-
 थैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमा-
 दृष्टावकाशे जुहोति चिन्तिं जुहोमि मनसा धृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्या-
 मन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति दिवमाक्रमियः सुवरगन्धेत्यपरे १५
 विले हिरण्येष्टकासुपदधाति सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाह्वीति । तां जघनेन प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टका-
 सुपदधाति द्यौरपराजितामृतेन विष्टेति । दक्षिणतो रेतः-
 सिचसुपदधाति द्यौ रेतःसिक् सा मे रेतो दधातु सा मे

१ B Be Ms. ins. चितिं ।

२ The following words, ~~पुनो~~ सीदेत्यथ, l. 9, are found thus in U only; all the other MSS. abbreviate.

रेतः प्रजनयत्विति०^१ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-
 रतः प्रक्रमवेलायां विकर्णीमुपदधाति प्रोथदश्वो न थवसे
 अविव्यन्निति^१ तस्यादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ लोकं पृणा
 उपदधाति लोकं पृण छिद्रं पृणेत्यथ^१ चितिकृष्ट्याभिमृशति
 ४ चिन्तिमचित्तिं चिन्वदि विद्वानित्याग्नेया पङ्क्तिगतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म आसन्प्राणदा इत्यापराहि-
 कीभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^१ वस-
 न्त्येताः रात्रीम्^१ ॥ ४६ ॥ पञ्चदशः ॥

अथैतस्मिन्नेव नवसे ऽङ्गि दशमायाङ्ग उपकल्पयते सहस्रः
 १० हिरण्यशल्कानूर्ध्वं त्रिभ्यो ऽपरिमितानित्येक आङ्गस्ते यदि
 सहस्रं भवन्ति देदे शते पचनाडौष्वोते^१ भवतो^१ ऽथ दशसे
 ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति^१ समानं पुरीष-
 स्योपधानमथ पात्र्यामप आनीय हिरण्यशल्कान्प्रकीर्य द्वाभ्यां-
 द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति सहस्रस्य प्रमा असीति यत्प्राक्
 १५ स्वयमादृष्टायै भवति सहस्रस्य प्रतिमा असीति यदृक्षिणा
 स्वयमादृष्टायै भवति सहस्रस्य विमा असीति यत्पत्यक् स्वय-
 मादृष्टायै भवति सहस्रस्योन्मा असीति यदुदक् स्वयमादृष्टायै
 भवत्यथ मध्यं द्वाभ्याः शताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽसि सहस्राय
 त्वेत्योत्तरे ओण्यन्ते तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत इमा मे अग्न

१ अथ MTr; अथ the other MSS.

१ पच० all; ०नाडौष्वोदे Tr UH Ms; १नाडौष्वोदे BeM; ०नाडौष्वोदे B;
 Bhav... पचनाडौष पचिपचवभ्रमुषिरेषु निचित्वेषु भवतः ।

इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्य।थापराद्वह्नीभ्यां प्रवर्ग्या-
 पसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः रात्रि-
 मथैतस्मिन्नेव दशमे ऽह्नेकादशायाऋ उपकल्पयते ऽर्कपर्ण-
 मजजीरं गावौधुकं चरुं तिसृधन्वमश्वानसुदकुशं मण्डूक-
 मवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्बमाज्यस्थालीः सस्रुवां दीर्घवः शं
 द्वादशमित्यैकादशे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रच-
 रति । स दीर्घवः शं सुवं प्रयथोत्तमे संचिताहुतौ जुहोत्यग्ने
 वन्य तत्त्वा यामीति । ॥ ४७ ॥

यावदेवात्रार्ध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिग्रस्थातोत्तरस्य पक्षस्य
 चरमयेष्टकया प्रत्यूढपुरौषयोपरमत्यथैतस्कार्कपर्णस्य पुटमन्तर- १०
 वस्त्राविणं कृत्वोदङ् तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाहाहरानयेति । स
 यच्च धारेष्टकां प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते नमस्ते रुद्र मन्यव
 इत्यान्तमेतमनुवाकं निगद्य द्वितीयं तृतीयं । चतुर्थस्य यत्राभि-
 जानाति नमः चतुर्थ इति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव
 प्राडावृत्य नाभिदग्ने धारयन्संग्रहीदभ्य इति प्रतिपद्यातिशिष्ट- १५
 मनुवाकस्य^१ निगद्य पञ्चमः षष्ठः । सप्तमस्य यत्राभिजानाति
 नमो वर्ध्याय चेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव दक्षिणा-
 वृत्य जानुदग्ने धारयन्वर्ध्याय चेति प्रतिपद्यातिशिष्टमनुवाकस्य^१
 निगद्याष्टमं नवमं दशममेकादशस्य यत्राभिजानाति य एता-
 वन्तश्च भूयाः षष्टेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव प्रत्यङ्गा- २०

कृत्य शुल्कदग्ने धीरयन्नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यामित्येतद्यजमानं
 वाचयति ' नाभिदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये ऽन्तरिक्ष इत्येत-
 द्यजमानं वाचयति ' ग्रीवदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये दिवी-
 त्येतद्यजमानं वाचयत्यत्रैतदर्कपूर्णं यं देखि तस्य संचरे पशूनां
 ५ न्यस्यति ' सद्यु वै न द्वेष्टास्ववटे न्यस्यत्यत्रैतं गावीधुकं चरुं
 चरमायामिष्टकायां निदधाति यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य
 ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय नमो
 अस्त्वित्येतत्तिष्ठध्वं वाचति ' तेनोत्तरे ओष्णन्ते तिष्ठन्नप-
 तिष्ठते ' ऽपि बालुपरिक्लामं यत्ते रुद्र पुरो धनुस्तदातो अनु-
 १० वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि यत्त रुद्र दक्षिणा
 धनुर्धत्ते रुद्र पश्चाद्धनुर्यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुर्यत्ते रुद्रोपरि धनु-
 रित्यथैजदथाक्षितं ब्राह्मणाथ ददात्यथास्यैष उदकुम्भ उत्तरे
 ओष्णन्ते ऽग्निना सःस्पृष्टः^१ शेते ' स यो बलवाःस्तमाहाने-
 नोदकुम्भेन संततया धारया त्रिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परी-
 १५ ह्वीति ' स तथा करोति ' परिषिञ्च्यमाने यजमानं वाचय-
 त्यश्मन्नूर्जं पर्वते मिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुभे । अद्भ्य
 ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो ऽधि संभृतां तां न इषमूर्जं धत्त
 मरुतः सूरराणा इत्यथैतं कुम्भमग्निना सःस्पृष्टः^२ सादयत्य-
 ष्मस्ते चुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष इति ' निधाय कुम्भं

१ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms Keś. ; ग्रीवा० Be U (pr. m.).

२ Thus Bhav. (one Ms.) and Ms. ; ऽग्निना सःस्पृष्टः M ; संभृतेः Tr Be BU Bhav. (another Ms.) संसृष्टः H.

यथेतं त्रिः पुनः प्रतिपर्येत्यैतस्मिन्नेव दीर्घवृक्षे प्रयद्याति
मण्डूकमवकां वेतसशाखां दर्भस्तम्भमिति ^१ तेन यत्प्राक्
स्वयमावृणायै भवति तद्विकर्षति समुद्रस्य त्वावकया हिमस्य
त्वा जरायुणेति ॥ ४८ ॥

द्वाभ्यां पुरस्ताद्वाभ्यां दक्षिणतो द्वाभ्यां पश्चाद्वाभ्यामुत्तरतो ५
ऽष्टाभिर्विकर्षतीति ब्राह्मणमथैताश्चैव कार्ष्णाजिनीरूपानह एतं^१
च^१ दीर्घवृक्षं संक्षिद्य चात्वाले संप्रकिरन्त्यय ग्रान्तो ऽग्नि-
रित्याज्यस्थालीं ससुवामादायाधद्रुत्याज्यस्थाल्याः^२ सुवेणोप-
घातं सर्पाज्जतीर्जुहोति ^३ समीची नामासि प्राची दिगिति
पश्चादासीनः पूर्वं बिले जुहोत्योऽजस्विनी नामासि दक्षिणा ^{१०}
दिगित्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति ^४ प्राची
नामासि प्रतीची दिगिति पुरस्तादासीनो ऽपरे बिले जुहो-
त्यवस्थावा नामास्युदीची दिगिति दक्षिणत आसीन उत्तरे
बिले जुहोत्यैतेनैव यथेतमेत्य यच्चैव प्रथममहौषीत्तद्वे जुहो-
त्यधिपत्नी नामासि वशिनी नामासीत्यथविद्रुत्याग्निं साम- ^{१५}
भिरुपस्थापयति ^५ गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते ऽग्नेर्हृदयेन
दक्षिणमुपपच्छं रथंतरेण दक्षिणं पक्षं वारवन्तीयेन दक्षिणां
ओणिमृतुस्थायज्ञायज्ञियेन^६ पुच्छं शैतेनोत्तरां ओणिं

१ Thus Tr BU Ms; एतच्च Bo; एतच्च MH.

२ Thus U (sec. m.) only; °स्थाल्या all the other MSS., also Ms;
but Msc: आय्यस्थाल्यास्तुक्राशाद्.

३ °यज्ञीयेन Tr H Ms

वृहतोत्तरं पचं प्रजापतेर्हृदयेनोत्तरमुपपचं वामदेयेन मध्यम-
 थाह होतरग्रेः स्वयेनाग्निमनुग्रहेति ^१ यदि होता न कामयते
 यजमान एव जघनेन पुच्छं तृणानि सस्तीर्य तेषूपविश्याग्ने-
 स्वयेनाग्निमनुग्रहसति पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा
 ५ अच्छिद्रा उग्निजः पदानुतक्षुः सोमो विश्वविज्ञेता नेषद्वृहस्यति-
 स्वयामदानि ग्रसिषदोमिति सङ्गदा त्रिर्वीर्यैर्न सुतश्च स्वयो-
 र्दाहं वाचयतीष्टो यज्ञो भृगुभिराग्नीर्दा वसुभिस्तस्य त
 इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भवीयेत्यथापराह्मिकीभ्यां प्रवर्गोप-
 सङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 १० रात्रिम् ^१ ॥ ४६ ॥ षोडशः ॥

अथैतस्मिन्नेवैकादशे ऽङ्गि द्वादशायाङ्ग उपकल्पयत औदु-
 म्बरं सुवमौदुम्बरं द्रोणमौदुम्बरं प्रसेकमौदुम्बरीं वितष्टिं ^१
 तस्यां पञ्चमृहीतमाज्यं भवति दध्नः पूर्णमौदुम्बरीं तिस्र
 औदुम्बरीः समिधस्तिस्रो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधं दधि
 १५ मधुमिश्र गुमुष्टिमधकाभारं षुश्रिमश्मानमाज्यप्रोचं द्वितीयं
 होतारमप्रतिरथस्यानुवक्तारं विलीनोत्पूतस्याज्यस्य द्वौ वा
 त्रीन्वा कुम्भान्ब्राह्मौदनिकान्त्रीहीन्सर्वौषधः ^१ रोहितं चर्मानडुहं
 कृष्णाद्यै श्वेतवत्स्याद्यै पयो रथं चषालहोमीयं शाकलान्परिधी-
 नित्यथ द्वादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्गोपसङ्गां प्रचरत्यथोप-
 २० निष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाङ्गयार्धस्तनव्रतं प्रय-

१ Thus Tr U Be B Ms; वितष्टी MH.

२ Thus MU Tr Ms; ब्रह्मौदनि० B Be H.

ऋतेत्याहुयति सुब्रह्मणः सुब्रह्मण्यमर्धस्तनव्रतं प्रयच्छत्यथादत्ते
 पञ्चगृहीतमाज्यं दधि मधुमिश्रं गुमुष्टिमवकाभारमित्येत-
 त्समादायाधिक्षुत्यात्तृणया पञ्चगृहीतेन खयमादद्यात्^१ व्याघार-
 यति नृषदे वडष्पुषदे वड्वनवदे वड् बर्हिषदे वट् सुवर्विदे
 वडित्येत्येव सुचोपघातं दध्ना मधुमिश्रेण गन्धर्वाहुती-
 णुहोति^२ । हेतयो नाम स्य तेषां वः पुरो गृहा इति पश्चा-
 दासीनः पूर्वं बिले जुहोति^३ । जिह्विन्मा नाम स्य तेजां वो
 दक्षिणा गृहा इत्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति^४ ।
 वज्रिणो नाम स्य तेषां वः पश्चाद्गृहा इति पुरस्तादासीनो
 उपरे बिले जुहोत्यवस्थावानो नाम स्य तेषां व उत्तराद्गृहा^५
 इति दक्षिणत आसीन उत्तरे बिले जुहोत्यथैतेनैव यथेत-
 नेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्वे जुहोत्यधिपतयो नाम स्य क्रत्या
 नाम स्वेत्यथाह प्रतिप्रस्थातरिममग्निं कूर्मवृषन्तं कुर्विति^६ । तः
 स कूर्मवृषन्तं करोति^७ । नामोचितमधितिष्ठत्यथ गुमुष्टिमादाय
 दध्ना मधुमिश्रेणावोदति वे देवा देवानां वे देवा देवेभ्यश्चि^८
 देवत्वमायन्निति ॥ ५० ॥

दाभ्यां पुरस्तात्ताभ्यां दक्षिणतस्ताभ्यां पश्चात्ताभ्यामुत्तरतो^९
 अनुपरिचारमवोचतीति^{१०} ब्राह्मणमथैनमवकाभारेण प्रतिच्छाद्य
 गोप्तारः समादिश्यावद्रुत्यापराह्निकीभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर-
 त्यथोपनिष्क्रम्य संप्रैषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यमाहुतीर्वाग्रीदैश्वा-^{११}

^१ Thus M Tr UH; °दद्या the other MSS.

^२ अनुपरिचारम० M, but cp. TS. v. 4.5.3.

- नरमाहृतान्निर्वर्णं प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यं स्यादृता प्रवर्ग्यं स्या-
 दयोदासनायेति ' वेधैतत्पदं कुर्वन्ति ' गार्हपत्ये तृतीयमुपय-
 मनीषु तृतीयं नि तृतीयं दधत्यथ प्रवर्ग्यं स्यादृता प्रवर्ग्यमुदा-
 स्याधिशयति वैश्वानरं द्वादशकपालं माहृतांश्च सप्तकपालानथ
 ४ गार्हपत्यं आज्यं विलाप्योत्पूय शुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हव-
 नीये ऋक्वज्रं जुहोत्यग्निस्त्रिम्भेन शोचिषेत्यनुद्रुत्य सैनानीकेन
 सुविदाक्षो अस्ते इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हवनीय
 एव वैश्वकर्माणं जुहोति ' य इमा विश्वा भुवनानि जुहृदि-
 त्यनुद्रुत्य विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वा चक्षुषः पितेत्यनुद्रुत्य विश्वकर्महविषा वर्धनेनेति
 जुहोति ' जाजैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधा-
 तीति ब्राह्मणमथ तिस्र औदुम्बरीः समिध आदधात्युदेन-
 मुत्तरां लयेन्नेमं प्रतरां त्रिध यस्य कुर्मो हविर्गृह इत्यथाभ्या-
 दधातीधं प्रणयनीयमुपोपयमनीः कल्पयन्ति चात्वात्वा-
 १५ दथ संप्रैषमाहास्ये प्रणीयमानायानुब्रूह्यग्नीदेकस्फययानुसंधेहि
 द्वितीयो होताप्रतिरथमनुब्रवीत्विति ' प्रतिपद्यत एष द्वितीयो
 होताप्रतिरथआशुः शिशान इति ' दशर्चं भवतीति ब्राह्मण-
 मथैतेनैव सहाग्निनाददते पृश्निजग्मानमाज्यप्रोचं दध्नः पूर्णा-
 भौदुम्बरीं तिस्रो जानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधः शकलागपरि-
 २० धीनिर्त्ययैनमुद्यच्छत उदु ला विश्वे देवा इति ' षड्विहरतीति

ब्राह्मणं^१ तासां द्वे परिगृह्यवतौ भवतो^१ ऽथ विषुवत्याग्नीध्रस्य
काले पृश्निमग्नां निदधाति विमान एष दिव उचा
मसुद्र इति द्वाभ्यामथ चतसृभिरा पुच्छादेतीन्द्रं विश्वा
अवौवृधन्निति^१ धारयन्त्येतमग्निमथैनः संचितमाज्यप्रोक्षेण
प्रोक्षति ॥ ५१ ॥

वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्विति पुरस्तात्पितरस्त्वा यम-
राजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणत आदित्यास्त्वा
विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्विति पश्चद्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिर्नक्त-
रतः पालित्युत्तरतो देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ता-
च्चोपरिष्ठाच्च पान्वित्युपरिष्ठादथैतेनैव सहस्रग्निनाधिद्रवति १०
प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान्क्रमध्वमग्निना नाक्तसुख्यं पृथिव्या
अहमुदन्तरिचमारुहः सुवर्चन्तो नापेचन्ते ऽग्ने प्रेहि प्रथमो
देवयतामिति पञ्चभिर्धारयन्त्येतमग्निमथ दध्नः पूर्णामौदुम्बरीः
स्त्रयमादृणायां जुहोति^१ नक्तोषासेति पुरोऽनुवाक्यामनूच्याग्ने
सहस्राचेति जुहोत्यथ प्रदक्षिणमावृत्येधं प्रतिष्ठापयति सुपर्णा १५
ऽसि गरुत्मानिति^१ तिसृभिः सादयतीति ब्राह्मणमथैनं
विस्त्रस्याहुतिषाहं कृत्वाध्वराहुतिभिरभिजुहोत्यग्निर्धृजं नयतु
प्रजानन्मैनं यज्ञहनो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूताद्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं
तिर स्वाहा वायुर्यज्ञं नयतु प्रजानन्सूर्या यज्ञं नयतु प्रजा-
नन्यज्ञो यज्ञं नयतु प्रजानन्मैनं यज्ञहनो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूता- २०
द्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यथावद्रुत्याग्निवत्युत्तरं परिषाहं
परिगृह्य योयुपित्वा तिर्यञ्चः २५ स्तब्धा संप्रैषमाह

- प्रोक्षणीरासादयेष्वाबर्हिर्हपसादयेत्यथाधिद्रुत्य शाकलान्परि-
धीन्परिधाय नानावृत्त्यभिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय
तिस्रो नानावृत्त्याः समिध आदधाति प्रेङ्क्षो अग्ने दीदिहि
पुरो न इत्यौदुम्बरीं विधेम ते परमे जन्मक्षग्र इति वैकङ्कतीं
५ ताः सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमयीमथ द्वे सुवाङ्कती
जुहोति चित्तिं जुहोम्यग्ने तमयेत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृही-
त्वाज्यस्य पूर्णाः सुचं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा
इत्यत्र जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्विग्भ्य एवैनमवरुद्धे^१ दध्ना
पुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची
१० दधातीति ब्राह्मणमथात्रैव तिष्ठन्याचति वैश्वानरं द्वादशकपालं
मारुताः सप्तकपालानथोपस्तीर्य सर्वश एव वैश्वानरमवदध-
दाहाग्नये वैश्वानरायानुब्रूहीति^२ द्विरभिघारयत्यक्रम्याश्रा-
व्याहाग्निं वैश्वानरं यजेति^३ वषट्कृते मध्ये जुहोत्यथैनः
सुवाङ्कतिभिरभिजुहोति सुवर्णं घर्मः स्वाहेति पञ्चभिरथ
१५ मारुतैः प्रचरति^४ ॥ ५२ ॥

पर्युपस्तारं दर्विहोमाकारमौदुङ्^५ चान्यादृङ् चत्यनुद्रुत्य
शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्चेति जुहोति^६ शुक्रज्योतिश्च चित्र-
ज्योतिश्चेत्यनुद्रुत्य ऋतजिच्च सत्यजिचेति जुहोत्यृतजिच्च सत्य-
जिचेत्यनुद्रुत्यर्तश्च सत्यश्चेति जुहोत्यृतश्च सत्यश्चेत्यनुद्रुत्य यो

१ Thus U Ms, cp. TS v. 7. 5. b; सुवर्ण the other MSS.

२ ० तैः प्रचरति Tr U B Ms; ० तैश्चरति MH Be Bhav.

३ दर्विहो M.

ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणस्तमनुद्रुत्य जुहोति ' यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो
 अणस्तमनुद्रुत्येदृचास एतादृचास इति जुहोतीदृचास एतादृचास
 इत्यनुद्रुत्य मितासश्च संमितासश्च न इति जुहोति '
 मितासश्च संमितासश्च न इत्यनुद्रुत्येदृङ् चान्यादृङ् चेति
 जुहोति ' तानभितो वैश्वानरं परिचिनोति ' गणेन गण- ५
 मनुद्रुत्य जुहोत्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपांशु मास्ताजुहो-
 तीति ब्राह्मणम् ' ॥ ५३ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चाद्वा
 प्राञ्चं ' तस्य सुगिव पूर्वार्धा भवत्येवमेव मध्यं ' चमस इव बुध्न-
 स्तस्मिञ्श्चतुर उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय वसोधारां १०
 निगदिष्यामीति ' स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 ऽग्नाविष्णू सजोषसेति सर्वमान्तं^१ वसोधारामचैतं प्रसेकमग्ना-
 वनुप्रहरत्येनं सस्त्रावेणाभिजुहोत्यथ यदाज्यमुच्छिष्यते
 तस्मिन्ब्रह्मौदनं पचति ' तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नन्ति ' तेभ्य-
 श्वतस्रो धेनूर्दद्यादिति^२ ब्राह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे १५
 सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति ' तस्यौदुम्बरेण सुवेणोप-
 धातं वाजप्रसवीयं जुहोति वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे वाजो
 नः सप्त प्रदिश इति चतुर्दश सुवाङ्मतीरभिषेकाय प्ररेकं
 परिशिन्श्चथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ नक्तोषासेति

१ सर्वसं० M Tr H Ms; सर्वान्० U-Be B Bhav.

२ Thus MU Be B Ms (cp. TS. v 7.3.4); दद्याति i.s. of दद्या-
 दिति H.

कृष्णायै श्वेतवत्सायै पथो जुहोत्यथ षड्राष्ट्रभृतो जुहोत्यृताषा-
 षृतधामेति ^१ भुवनस्य पत इति रथमुखे पञ्चाङ्गतीर्जुहोत्यथ
 तिस्रो रुचो जुहोति यास्ते अग्ने सूर्ये रुचो या वो देवाः सूर्ये
 रुचो रुच नो धेहि ब्राह्मणेभ्यित्यथ पात्र्यामाज्यमानीयाञ्जलि-
 ५ नोपघातं वातनामानि जुहोति समुद्रो ऽसि नभस्वानार्द्रदानुः
 शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतो ऽसि मरुतां
 गणः शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्क्-
 भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहेति ^१ वातमु हैके जुहोतो
 मन्यन्ते ^२ । ऽचैताञ्क्काकलागपरिधीनग्नावनुप्रहरति ^३ तदेत-

१० ञ्काकलान्तम् ^४ ॥ ५४ ॥ सप्तदशः ॥

अथ सदोहविधाने संमिनोति ^१ सदोहविधाने संमित्या-
 ध्वरधिष्ण्यान्निवपति ^२ तेषूपर्यग्निधिष्ण्यानुपदधाति ममाग्ने
 वर्चा विह्वेष्वस्त्रित्याग्नीध्रीय एकां च याजुषीं सप्त च
 लोकंष्टणा ^३ अथ होतुर्धिष्णिय एकां चैव याजुषीमेकादश च
 १५ लोकंष्टणा ^४ अथेतरेष्वेकैकां चैव याजुषीं सप्तसप्त च लोकंष्टणा ^५
 अथ ^६ मार्जालीय एकां च याजुषीं पञ्च च लोकंष्टणा ^७ अथा-
 ग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ^८
 सर्वन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति ^९ तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वपाश्रपणी अनुप्रहृत्य ^{१०} वसतीवरीर्गृह्णात्यथ ^{११}

१ Thus M Tr U H Bhav. Keś., सन्वते Be; सन्वते B.

२ B ins. च, Be च लोकंष्टणा

३ Here Tr ins. समुत्क्रम्य चालाके मार्जयन्ते य

४ वरौः परिष्ट. U Be B Ms.

पशुपुरोडाशं निर्वपति ^१ तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाꣳ हवोꣳ-
 ख्यग्नये गृहपतये इत्येतानि ^१ तानि नानावघ्नन्ति ^१ नाना
 अपयन्ति ^१ नानाधान्यानि भवन्ति ^१ प्रैषवाग्न्यपुरोडाशो
 ऽनुब्रूहि यजेतीतरेषाꣳ हविषाꣳ ^१ स यत्र वारुणस्यावद्यन्नाह
 वरुणाय धर्मपतये ऽनुब्रूहीति तदुपगृह्णाति स्विष्टकृते सर्वेषाꣳ ५
 सकृत्सकृदुत्तरार्धादवद्यति ^१ द्विरभिघारयति ^१ न प्रत्यनक्त्य-
 त्याक्रम्याश्राव्याह वरुणं धर्मपतिं यजेति ^१ वषट्कृते जुहोत्यथ वै
 भवतीष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णा-
 तीति ^१ स^२ यत्रेष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा
 हस्तं गृह्णाति^२ ॥ ५५ ॥ १०

सविता त्वा प्रसवानाꣳ सुवतामग्निर्गृह्णतीनाꣳ सोमो
 वनस्पतीताꣳ रुद्रः पशूनां बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः
 सत्यानां वरुणो धर्मपतीनामित्येतदेव सर्वं भवति ये देवा
 देवसुव स्थ त इममासुव्यायमनमित्राय सुवध्वं महते
 चत्राय महत आधिपत्याय महते जानीराज्यायेत्येनं यज- १५
 मानायतने तिष्ठन्तं प्राहैष वो ऽमी^३ राजेति येषाꣳ अष्टौ
 भवति ^१ सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याऊरय
 भृशुवः सुवरिति वाचं विस्जजेते ^१ दाभ्यां मुखं विमृष्टे प्रति

१ Thus MU Be; नानावघ्नन्ति H; नानावघ्नन्ति B; नानाविघ्नन्ति Ms;
 तानि नाना इत्यक् ष्विघ्नन्ति (sic) Msc.

२ This clause is omitted in most of the MSS.

३ भरता (as TS. i. 8.10. d) Tr only, i. s. of मी ।

त्यन्नाम राज्यमधीचि सर्वे ब्राता वरुणस्याभूवन्निति ^१ गायत्रा-
 विष्णुक्रमाक्रमते^२ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
 विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ स्विष्टकृता चरति ^३ न रौद्रस्तेडाम-
 वद्यत्यपाभेनमभ्यवहरन्ति गम्भिष्ठमिडान्ताः^४ पुरोडाशाः संति-
 ५ षन्ते ^५ पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके ^६ ऽथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्ति ^७ ॥ ५६ ॥ अष्टादशः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते ^८ समानं कर्मा सुचाः
 सादनात्सादयित्वा सुचो ऽग्निं योगेन युनक्त्यग्निं युनज्जीमौ ते
 पक्षौ चिदसि समुद्रयोनिरिति तिसृभिरथ राजानमुपावहृत्य
 १० प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^९ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्य-
 द्भिर्द्वैति^{१०} ^{११} यः क्रतुस्तमुपैति ^{१२} प्रसिद्धो ऽभिषवः ^{१३} प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते ^{१४} समानं कर्माश्विनाद्ग्रहादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वैका-
 दश रशना आदाय यूपमभ्यैति ^{१५} स्वर्गन्तं यूपमुत्सृज्यैकादशि-
 नान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयं कृष्णघीवः सारस्वतीं मेघीं बभ्रुः सौम्यं
 १५ पौष्णः श्यामः श्रितिपृष्ठं बार्हस्पत्यः शिष्यं वैश्वदेवमैन्द्रमरुणं
 मारुतं कल्पाघमैन्द्राग्रः संहितमधोरामः सावित्रं वारुणं पेत-
 मिति ^{१६} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ^{१७}

१ Thus Mu Tr BH ; गायत्र्यान्वि० Be.

२ Thus U (sec. m.) Ms ; गम्भीर० Tr HU (pr. m.) गम्भिष्ठ० Be B ;
 गम्भीरे हृदे M, which seems to be a periphrase of अपां गम्भिष्ठम्.
 Bhav. : रौद्रं चरुशेषमशु निनयति गम्भीरे हृदे ।

३ Thus only M, all the other MSS. चरेति ।

तदृजुधा संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सर्वनाय^२ स^३ यत्र वा
 च माध्यंदिनो^४ भवति तदेतद्विरणपात्रं मधोः पूरयित्वा सौर्या
 चिचवत्यावेत्त्याश्चमवग्राथ्य ब्रह्मणे ददाति^५ प्रसिद्धो ऽभिषवः^६
 प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^७ समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^८ दाक्षिणानि
 कृत्वा त्रिभिर्महत्तमैश्चरति^९ सीदन्ति नाराग्र^{१०}सा आया- ५
 यिता दक्षिणस्य हविर्धानस्थापालस्वमधोऽधो माहेन्द्रायाय
 पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय
 स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनघ्रीवमुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति^{११} तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां
 पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषिञ्चति^{१२} शौर्षतो ऽभि- १०
 षिञ्चत्या मुखादन्ववस्त्रावयति ॥ ५७ ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां
 सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य
 त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि वृहस्यतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^{१३} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्ययमसावामुध्यायणो ऽमुष्य १५
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ताग्निसवेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति वाचं

१ om. Be H.

२ माध्यंदिनो Tr H.

३ Some of the MSS. (MU Tr) give the formula इहस्यतेस्त्वा etc. before इन्द्रस्य त्वा etc. ; B Be give a text exactly as found TS. i. 7.10.h ;^४ H abbreviates thus : 'इहस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामिन्द्रस्य त्वा
 •मिति

मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति ^१ तस्यै मैत्रावरुणामिचाध्यव-
 दानीया भवति ^१ सर्वसंख्यां पशोः कुर्वन्त्ये गार्हपत्यं आज्यं
 विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाज्यस्य पूर्णां सुचमग्ने-
 र्विमोकं जुहोतीमं स्ननमूर्जस्ननं धयापामित्यथैनमुपतिष्ठते
 ये अग्नयः पुरीष्या इत्यथैनमाग्निभिरुपतिष्ठत आपं त्वाग्ने मन- ५
 सेति नवभिरनुच्छन्दसमथोदवसानीयया यजते ^१ इथ देविका-
 हविर्भिर्यजते ^१ इथ त्रैधातवीयया यजते ^१ इथ सौत्रामण्या
 यजते ^१ संवत्सरं न कंचन प्रत्यवरोहति ^१ न ग्रीष्मांशं
 खादति न वयसां मांशं ^१ नाग्निं चित्वा रामासुपेयान्नाग्नि-
 चिद्वर्धति धावेद्यदि धावेदुपावर्ततेत्नाद्यमेवाभ्युपावर्तत इति १०
 ब्राह्मणम् ^१ ॥ ५६ ॥ एकोनविंशः ॥

॥ इति दशमः प्रश्नः ॥

वाजपेयेन धृष्ट्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते कृष्णा-
जिनः सुवर्णरजतौ च स्वर्गौ वस्ताजिनः शतमानः हिरण्यः
सप्तदश सुवर्णानि ^२ कृष्णलानि हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णमौदु-
स्वरः रथचक्रः सप्तदशारः सप्तदशफलकां च श्रितिं ^३ यूपं च
५ त्वपरं चतुरश्रिः सप्तदशारत्निं गोधूमकलापीमुष्णीषं ^४ नैवारः
सप्तदशशरावः सप्तदशोषपुटान्सप्तदश ^५ वायव्यानि सप्तदश
पृथुबुध्नानुपयामान्सतं च वालं च सप्तदश निष्कान्सप्तदश वस-
नानि सप्तदश वासोभारान्सप्तदश रथान्सप्तदश दुन्दुभीन्सप्तदश
हस्तिनः सप्तदश दास्यः सप्तदशानां ^६ सि युक्तानि सप्तदश
१० गवाः शतानि वयसोवयसो वा सप्तदश सहस्रं ^७ वा ^८ तस्मिन्नि
सर्वाणि वयांसि भवन्ति ^९ चतुर्विंशतिं पशूनेकपञ्चाशत-
मश्वान्खादिरीं विद्वशीं ^{१०} वध्रैर्युतां ^{११} प्रज्ञाता आग्निष्टोमिकाः
संभाराः ^{१२} स यीशस्य जघन्याहःसु पुरस्तादाषाढौ पौर्णमास्यै

१ सौवर्णानि U Be 11.

२ Thus M Tr Be (sec. m.) Bhav. (one copy); श्रुतिं U (sec. m.); the other MSS. श्रुतिं, सौतिं, श्रुतिं (Bhav. another copy).

३ Thus MU Be 11; •कलापि• T Be B; •कलापा• F.

४ •पुटिकान् M (Bhav.).

५ साहस्रं M.

६ Thus M Tr Bhav.; विद्वशीं U Be 11; विद्वशीं Be B; विद्वशीं F;
विद्व H.

७ Thus FH; वध्रैर्यु• Be 11 Bhav. (one copy); वध्रैर्यु• Be and M
(without, however, the r); वध्रैर्यु• U; वध्रैर्यु• B; वध्रैर्यु• Tr.

दीक्षते^१ तस्य त्रयोदश दीक्षास्त्रिंश उपसदः सप्तदश्यां^२ प्रसुतो^३
 ऽपि वा सप्तदश दीक्षास्त्रिंश उपसद एकविंशत्यां^४ प्रसुतो^५ ऽपि
 वा तिस्र एव दीक्षास्त्रिंश उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः^६ ॥ १ ॥

अथ वै भवति सावित्रं जुहोति कर्मणःकर्मणः पुरस्ता-
 दिति^७ दीक्षणीयां^८ निर्वप्यन्सावित्रं^९ जुहोति देव सवितः ५
 प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतं
 नः पुनातु वाचस्यतिर्वाचमद्य स्वादाति नः स्वाहेति^{१०} दीक्षा-
 ङ्गतीर्ह्यन्सावित्रं जुहोति^{११} प्रायणीयां^{१२} निर्वप्यन्सावित्रं^{१३}
 जुहोत्यन्तर्हिरण्यां^{१४} होयन्सावित्रं जुहोति^{१५} पदेन चरति^{१६}
 पदेन चरित्वा राजानं क्रीलोह्यातिथ्यं निर्वप्यन्सावित्रं जुहोति^{१७} १०
 प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरिष्यन्सावित्रं जुहोत्येतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता दक्षिणे शालाखण्डे ऽवटं खानयित्वा वाजपेय-
 सुरां^{१८} संधापयति^{१९} महावेद्यै पूर्वं परिग्राहं परिग्रहीष्यन्सावित्रं
 जुहोत्याहवनीयं प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोति^{२०} रथवाहने सदोहवि-
 धानि संसेव्यन्सावित्रं जुहोत्यग्नीषोमौ प्रणेष्यन्सावित्रं जुहोतीति १५

१ Thus M Tr U Be 11 Be (sec. m.); सप्तदशी (as Āp. xviii. 1.6)
 B Be (pr. m.); सप्तदशा F.

२ Thus M Be (sec. m.) Be 11 F; दीक्षणीयां Tr BH Be (pr. m.);
 दीक्षणीयायां U.

३ Thus Be UF; प्रायणीयां Tr BH Be; प्रायणीयं M.

४ Thus U Tr HF Be 11 Bhav., हिरण्यां M Be.

दशान्तःशालमहौषीद्यात^१ आग्नीध्र^२ एव होष्यति^३ यूप-
 मुच्छयिष्यन्साविचं जुहोति^४ यदाध्वर्युश्च^५ यजमानश्च पुरस्ता-
 त्प्रत्यङ्गावज्जन्तावभिसर्पतो^६ ऽय प्रतिप्रस्थाता पश्चात्प्राङ् वासो-
 भिर्वेष्टयन्नभिसर्पत्यदीचीनदग्रैर्वा विग्रथ्नाति धनुर्वेष्टीर्वा^७ प्रवे-
 ५ ष्टयत्येतस्मिन्काले^८ प्रतिप्रस्थाता गोधूमकलापीमुभयतः समां
 क्ललोष्णीषेण विग्रथ्नाति^९ तस्यां तच्चेष्टन्ति यक्ष्णाले^{१०} स्वर्वन्तं
 यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यन्साविचं जुहोति^{११} तस्य
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरीर्धहीष्यन्साविचं जुहोति^{१२}
 पशुपुरोडाशं निर्वस्यन्साविचं जुहोत्यनुसवनं त्रीणि^{१३} तानि
 १० सप्तदशापि^{१४} वा^{१५} सवनेसवन एव जुहुयादित्येतदपरमय पशु-
 पुरोडाशं निर्वपति^{१६} तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवा^{१७} हवी^{१८}ष्यन्त्ये
 गृहपतय इत्येतानि^{१९} तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः

१ After अहौषीद् B Be U ins. इति ; Keś. cites the clause without इति ; it could, however, be right, cp. Vol. I. p. 193, 15.

२ आग्नीध्रौय Tr.

३ यन्ता० Be B ; the passage referred to is Vol. I., p. 113, 5 sqq.

४ Thus Be (sec. m.) Bhav. ; प्रत्यङ्गावाज्जन्तावभिः Tr ; •वंजन्तावहिस० Be (pr. m.) B ; •वंजसाववसर्पतो UH ; •वांजसाववसर्पतो Be11 ; •वंजसो-
 ववस M ; •वाजसववस० F ; read perhaps •प्रत्यङ्गावज्जसोपसर्पतो ।

५ धनुर्वेष्टीर्वा प्रवे० Tr Be B ; धनुर्वेष्टिं वा प्रवे० Be 11 HF ; धनुर्वेष्टितं प्रवे० U ; धनुर्वेष्टे इव प्रतिवे० M. The Dvaidhasūtra citing this passage reads धनुर्वेष्टीर्वा प्रवे० ; I am not certain about the correct reading and the meaning of these words. Bhav. comments : धनुर्वेष्टनवद्वेष्टयति वा ।

६ अपि वा om. B Be.

पुरोडाशाः संतिष्ठन्ते^१ पत्नीसंभ्राजान्तः पशुर्हृदि^२यशूलान्त इत्येके^३
 ऽचैतान्दुन्दुभीननुदिशमासञ्जयति पञ्च दक्षिणायाः^४ ओष्णां
 पञ्चोत्तरस्यां चतुरो दक्षिणे ऽऽसे त्रीनुत्तरे ऽऽसे^५ तथा हासै
 दिग्भ्यो वाचमवरुन्धत इति ह स्माह बौधायनो^६ ऽग्रे-
 णाम्नीघ्रं गुल्मकृता आसक्ताः स्युरित्याञ्जीगविरभितः सद इति^७
 कात्यो^८ ऽथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाः^९सि विग्निस्थोप-
 वसन्ति^{१०} ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^२ परिहिते प्रात-
 रनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यपो^३ हाध्वर्युरभिद्रवत्येतस्मिन्काले^४ प्रति- १०
 प्रस्थाता वाजपेयसुराः संपवय्य^५ सगस्तामादाय दक्षिणाया
 द्वारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
 धिष्णियं पर्याहृत्यापरया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसादयत्यथाध्वर्युरङ्घ्रिरुदेति^६ सर्वाङ्कत-
 नुपेति^७ प्रसिद्धो ऽभिषवः^८ प्रसिद्धं ग्रहा^९ गृह्यन्ते^{१०} समानं^{११}
 कर्माग्यणाद्गृहादाग्यणं^{१२} गृहीत्वा पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्गृह्णात्युप-
 यामगृहीतो ऽसि नृषदं^{१३} त्वा द्रुषदमित्येताभिः पञ्चभिरथेना-

१ ह before अध्वर्युं only in Tr Be B ; बाध्वर्युं M and अधिद्रवति Be 11 Tr ; सन्निद्रवति H.

२ Thus Tr U Be Be 11 (pr. m.) ; संपवय्य F ; संपवयति M ; संपवयन्ति Be 11 (sec. m.) ; संपवयत्य H.

३ Thus M, उदेति all the other MSS.

४ Some of the MSS. insert ग्रहं ।

न्दक्षिणार्धपूर्वार्धं खरस्य गुल्मकृतान्सादयति ^१ यावदेवात्राध्वर्यु-
 श्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदीचीनदग्नेन वालेन सुरां
 पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः सूर्यस्य दुहिता ।
 वारेण शश्वता तनेति ^१ वायव्यमेवाध्वर्युरादत्त उपयामं प्रति-
 ५ प्रस्थाताध्वर्युः पूर्वा वायव्येन द्रोणकलशात्सोमग्रहाग्गृह्णात्यया
 विष्टा जनयन्कर्कराणीत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये
 त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजा-
 पतये त्वेत्यय प्रतिप्रस्थातोपयामेन सतात्सुराग्रहाग्गृह्णाति
 कुविदङ्गं यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये^१
 १० त्वेति गृह्णाति ^१ प्रजापतये त्वेति सादयति ^१ नैव^१ जुष्टं करोति
 न^२ योनिं ^१ तावेवमेव व्यतिषङ्गं ग्रहाग्गृह्णीतः सप्तदग्नेतरः
 सप्तदग्नेतरः ^१ पुरो ऽक्षमेवाध्वर्युः सोमग्रहान्दिश्रेणि^३ वा
 त्रिश्रेणि^३ वोदीच आयातयति ^१ पश्चादक्षं प्रतिप्रस्थाता सुरा-
 ग्रहान्दिश्रेणि^३ वा त्रिश्रेणि^३ वोदीच आयातयत्यय षोडशिनं
 १५ गृह्णात्यातिष्ठ वृचद्वन्वयमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा
 षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनि-
 रिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा-

१ ...१ Thus according to B Be Tr; MFH only: प्रजापतये त्वेति
 सादयति नैव; Be 11 U प्रजापतये त्वा गृह्णामीति दमैः परिमृज्य प्रजापतये
 त्वेति सादयति नैव ।

२ नैव Be 11 U.

३ द्विः० and त्रिः० HU.

श्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं ग्रहं^१ गृहीत्वा षड्रश्ना आदाय यूपमभ्येति^२
 सर्वन्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्पशूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमैन्द्रं मारुतीं
 गोवशां सप्तदश प्राजापत्याग्न्यामानेकरूपाश्चारस्वतीमन्ततो^३
 ऽथ निर्मग्न्यस्यावृता निर्मग्न्येन चरति^४ प्रहृत्याभिजित्याथैता-
 न्नानादेवत्यान्पशून्पृथग्दिगुणाभिरभिधाय पृथक् त्रिगुणासु^५
 नियुनक्त्यैतान्समानदेवत्यान्पशून्पृथग्दिगुणाभिरभिधायैकस्यां
 यूप्यायां नियुनक्त्यपि वा पशौ पशुं प्रसजति^६ मारस्वती-
 मन्ततो नियुज्याथैनाग्नोक्ष्य निपाय्योपोक्ष्योदूह्य प्रोक्षणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अथेध्मात्समिधमाददान आहाग्रये समिधमानायानुब्रूही-^{१०}
 त्यभ्यादधातीधं^१ परि समिधं^२ श्विनष्टि^३ वेदेनोपवाजय-
 त्यनूक्तासु सामिधेनीषु सुवेणाघारमाघारयति^४ संवृष्टे
 सुग्भ्यामुत्तरमयासःस्पर्शयन्सुचाबुदङ्गत्याक्रम्य जुक्ता पशून्समज्य
 सादयित्वा सुचौ प्रवरं प्रवृणीते^५ प्रसिद्धमृत्विजो वृणीते^६
 सौदति होता^७ प्रसवमाकाङ्क्षति^८ प्रसूतः^९ सुचावादायात्या-^{१५}
 क्रम्याश्राव्याह समिधः प्रेथेति^१ वषट्कृते जुहोति प्रेथ्य प्रेथेति
 चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वं^२ समानयते^३ परि
 स्वाहाकृतीभ्यः सःस्वावः श्विनष्टि^४ दश प्रयाजानिष्टोदङ्गत्या-

१ Om. M Tr Be U.

२ Thus M Tr B Be Keś.; अभ्येति Bell UPH.

३ Thus Bell F; प्रसजति Tr; प्रतिसजति U; प्रसजति H; प्रसजयति M; नियुनक्ति Be.

क्रम्य स्वरुशायैः पशून्समनक्ति ^१ त^१ एते^१ नानादेवत्याः पशवो
 नानास्वरवो नानाशासा अयैते समानदेवत्याः पशवः समान-
 स्वरवो नानाशासाः^२ ^१ समानं कर्मा पर्यग्निकरणादथ पर्यग्नि-
 क्तैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते ^१ तेषां सारस्वत्युत्तरार्धा भव-
 ५ त्याग्नेय उपचारत^३ ^१ आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते ^१
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्त^४ ^१
 आग्नेयाद्यैवाध्वर्युः पशवे निहन्यमानाय बर्हिर्वापस्यति पृथ-
 गितरेभ्यस्त इतरान्प्राचो वोदीचो वा निघ्नन्त्यङ्गणतो मायू-
 न्संज्ञपयतेत्युक्तेतेनैव यथेतमेत्य पृषदाज्यावकाश आसत इह
 १० प्रजा^५ विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो वृताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्मां अवन्तु पयसा वृतेनेति ^१ संज्ञप्ता-
 न्प्राङ्जुहोति संज्ञप्ताङ्गतिं यत्पशवो मायूनक्षपतेत्यथाभ्येति^६
 शमितार उपेतनेति ^१ पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते
 ऽदितिः पाशान्प्रमुमोक्तेतानिति ^१ पृथगविशाखाभिरुपसज्येमां
 १५ दिशं निरखत्यरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विजस्तस्मिन्प्रति-
 मुञ्चामि पाशानिति ^१ ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Be 11 HF; अयैते B Be U (sec. m)

२ समानाशासाः M

३ उपचरत M Tr U.

४ Thus M Be 11 UHF; अनुपूर्वम० Be B Tr.

५ Thus (cp. Vol. I., p 118, 1) Be 11 F; पशवो M Tr Be UH Kes.; Āp. (vii. 17. 1) has also पशवो but the fem. वृताचीः (वृताश्च Tr F) points to प्रजाः, cp. also Maitr. S. iv 2. 10.

६ Thus all exc. B (: अभ्येति).

अथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमुदानयत्युर्दकमण्डलमुत्थाप्य^१
 सानुपूर्व^२ पशूनां प्राणानायाययत्यन्वगध्वर्युर्वपा उत्खिदन्नेत्या-
 ग्रेयस्यैवाध्वर्युर्वपया^३ प्रथमया प्रतिपद्यते ऽनुचौरितरा आहर-
 न्याग्नेयस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽयमुपास्यत्युपेतरा
 यच्छन्त्याग्नेयस्यैव वपाः सुवाङ्मत्याभिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्यथ^४
 स्वाहाङ्मतिप्रैषेण चरित्वा सः स्वावेण पृषदाज्यमभिघार्याग्नेयस्यैव
 वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छन्त्यथ पुरस्तात्स्वाहाङ्मतिः सुवा-
 ङ्मतिः ङ्मत्वायैतेषां नानादेवत्यानां पशूनामनुब्रूहि प्रेथ्येति
 वपाभिश्चरत्यैतेषाः^५ समानदेवत्यानां पशूनां मुख्यस्य वपाः
 समवल्लभ्यन्नाह प्रजापतय इत्युपाः^६ कागानां वपानां मेदसो^७ १०
 ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः^८ सुक्थंभवत्यथेतराः^९ पात्र्या
 वेडसूनेन वोपोद्यच्छन्ते^१ द्विरभिघारयत्यत्याक्रम्याश्राव्याह प्रजा-

१ Thus Tr B Be F, सानुपूर्व U Be 11 H; उत्थाप्यानुपूर्वं M.

२ Thus (उत्खिदन्नेति) Tr; उत्खिदन्नेति M Be; उत्खिदन्नेति B; उत्खि-
 दति or उद्धरति the other MSS.; Bhav. . उद्धरन्गच्छति ।

३ चरित्वायै Tr Be B.

४ मेदसोवदीयमानस्य Tr Be (pr. m.) BF; अवदीयमानानाम Be 11 U;
 H is partly corr. but reads अवदीयमानस्य; M pr. m. gen. sing., sec.
 m. (not wholly certain) gen. plur. of the part.; मेदसोवदीयमानानाम Be 11 U Keś; वपानां मेदसामवदीयमानानाम Be (sec. m.).

५ यावतीः (sc. वपाः ?) M Be 11 U; यावत् Be B; यावति Tr.

६ Thus only Tr, cp. xv. 31. सुक्थंभवति U H; सुक्थंभवति F;
 सुक्थंभवति B; सुक्थंभवति M; सुक्थंभवति Be 11 Be.

पतय इत्युपांशु षोडशानां वपा^१ मेदः प्रस्थितं प्रेषेतुञ्चैर्विषदृते
 वपा^२ जुहोत्युपांशु सारस्वत्यै वपया^३ चरत्यथोपरिष्ठात्वाहा-
 कृतिः सुवाङ्मतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रहृत्य समुत्क्रम्य
 चात्वाले मार्जयन्ते^४ ' इय पशून्विश्रास्ति^५ ' श्रमितरित्याह यन्मा-
 ५ रत्या अनवदानौयं तदभ्यर्धाच्छ्रपयतादित्यथ^६ सावित्रः ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^७ तदृजुधा संतिष्ठते^८ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ सावित्रः ऊत्वा प्रसर्पन्ति मार्यदिनाय सवनाय देवी
 द्वारावित्यत एवोर्ध्वेन^९ ' संप्रसृष्टान्विदित्वाध्वर्युः प्राडायनाह
 चात्वाले रथचक्रं निमिनुत रथवाहने रथमाधत्ताश्चान्पूलयत
 १० यद्वास्तन्नसि^{१०} तद्विचिणत उपस्थापयामिषोतार^{११} एत ऋयत
 ग्रावस्तुतमेहि यजमानेति^{१२} ' प्रसिद्धो ऽभिषवः^{१३} ' प्रसिद्धं यद्वा
 गृह्णन्ते^{१४} ' समानं कर्माययणाद्गृहादाययणं गृहीत्वा षोडशिन-

१ वपा Be 11 HF; वपानां M Tr Be B.

२ वपा om. all exc. Be B.

३ प्रचरत्य० B Be H.

४ विश्राप्नोति Be U (sec. m.); विश्राप्ति B, विश्रास्ति the other MSS.
 (also U pr m).

५ Thus Be 11 (sec. m.); तदभ्यर्द्र० M, तदभ्यर्द्रा० Tr, तदप्यर्द्रा०
 Be 11 (pr. m); तप्यर्द्रा(?)य० H; the other MSS. corr.; Bhav.
 seems to have read तप्यर्द्रात्; the meaning is इत्यक् ।

६ Thus U* Be 11 H; ददास्तन्नसि F, वेददास्तो B, यद्वास्तो Be, यद्वास्त
 (broken off) भित्तोदक्षिण० M; यद्वास्तो Tr, after तन्नसि H ins. वेदे, Be
 B: मार्जालीये, Tr: मार्जालीयं; these MSS. om. तद् ।

७ Thus Be 11 UHF, 'स्थापयताभि०' M Tr B Be.

सभिगृह्णातीन्द्रमिद्धरी वहत इत्यनुद्रुत्योप्यामगृहीतो ऽसौ-
 न्नाय त्वा षोडशिनो जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिमृज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति ^२ समानं
 कर्मा दाक्षिणेभ्यो ^३ दाक्षिणानि होष्यन्त्याचत्याज्यस्थालीं
 सस्रुवां स्रुचं वासस्तस्यैतस्य वसनस्थान्तमायां दशायां निष्क- ५
 रज्जुः प्रगृथिता^४ भवत्येतत्समादायाहैहि^५ यजमानेत्युत्तरे-
 णाग्नीध्रीयं परीत्योत्तरेण^६ सदः परीत्यायेण शालां तिष्ठते^७
 प्रतिप्रस्थात्र एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति ^१
 रथ एष दक्षिणे ओण्यन्ते रथवाहन आहितो भवति ^१ तमुपा-
 वहरतीन्द्रस्य^८ वज्रो ऽसि वार्चन्नस्त्वयायं वृचं वधादित्यथैनं ^{१०}
 धूर्गृहीतमन्तर्वेद्यभ्यवर्तयन्ति^९ वाजस्य नु प्रसवे मातरं महौ-
 मदिति नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमावि-
 वेश तस्यां नो देवः सविता धर्म सविषदित्यथाश्वश्चापक्षू-
 लयत्यश्वन्तरन्तमप्सु^{१०} भेषजमपासुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
 वाजिन इत्यथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा ^{१५}

१ Thus Be 11 UF, Bhav., Keś.; °यितो the other MSS. .

२ भवतीत्येत० M Tr.

३ पर्याहृत्य i. s. o. परीत्य Be B.

४ तिष्ठन् M; तिष्ठति F; तिष्ठते the other MSS.

५ Thus Tr Be 11 Be BU (sec. m.); pluralis verbi the other MSS.; अवतारयति Bhav. Keś.

६ Thus M Tr U (pr. m.); अभ्यावर्तयन्ति Be BTU (sec. m.).
 अवर्तयन्ति H; प्रवेष्टयन्ति Keś.; cf. infra xii 7 (p. 95, l. 10).

७ The first अप् om. M.H.

गन्धर्वाः सप्तविंशतिः । ते अग्रे अश्वमयुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमा-
 दधुरित्यथास्य षष्ठं मर्ह्यज्यते ऽपां नपादाशुहेमन्य ऊर्मिः
 ककुद्वाग्रदूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजः सेदित्वैवमेवोत्तरं योग्यं
 युनक्ति^१ तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिषुपनियुनक्ति^१ तयोरेवमेव
 ५ षष्ठे^१ मर्ह्यज्यत^१ एतस्य योगमतु सर्वमाणिवद्युज्यते^१ ऽधि-
 कक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति^१ प्रवेष्टयन्ति वासोभारान्वसनानां
 दशासु निष्करज्जूः प्रगृह्णन्ति^१ पूगशो दक्षिणा आयातयत्यथ
 सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति^१ नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^१
 सृज्यन्ते^१ दक्षिणा दक्षिणापथेन^१ स यत्किंचिद्ददाति^१
 १० हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाः^१स्य^१ युक्तानि गोअश्वः
 हस्तिपुरुषमन्ततो^१ ऽदत्ता एवैते रथा अतिवर्तन्ते^१ नैते
 ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^१ मनसैव स्वरथमध्वर्यवे ददाति
 मनसा समनुदिश्य^१ दक्षिणास्त्रिभिर्मन्त्रतयैश्चरति^१ सीदन्ति
 नाराशः^१सा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्बमधो-
 १५ ऽधो^१ माहेन्द्राय^१ ॥ ६ ॥

१ षष्ठे M Tr Be U ; षष्ठं BFH.

२ Thus M Tr Be 11 HF, जुहोत्युज्यन्ते Be B, जुहोति सृज्यन्ति U

३ यत्किंचिद् Tr

४ Thus Tr HF, Be B अनासि is. of अथ; M (injured): अथवा
 ...सि ददाति अथ युक्ता अनो ।

५ Before पुरुष Tr F ins. दास०, H दासी; Bhav. . हस्तिपुरुषः; cf.
 infra xii. 7.

६ समनुदिश्य UH Be 11; समुदिश्य M Tr Be B, समुदिश्य F

७ Thus, with पा, all, also Kś. but Be sec. m. गवास्त्रेवम० ।

अथ याचति नैवारः सप्तदशशरावः^१ स एष क्षीरे शृतो
 भवति^१ तेन चरति^१ बृहस्पतये ऽनुब्रूहि बृहस्पतिं यजेति^१
 तमनिष्टस्त्रिष्टुतमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथास्यैतत्पुरस्ता-
 देवौदुम्बरे द्रोणे सर्वौषधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^१ तस्यौ-
 दुम्बरेण सुवेणोपघातः सप्तान्नहोमाञ्जुहोति वाजस्येमं प्रसवः^१
 सुषुवे अथ इत्यभिषेकाय प्ररेकं परिग्निनश्चैतमपिधाय प्रज्ञातं
 निदधात्यथ पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्रे स्वाहा
 सोमाय स्वाहेत्यथ यजमानायतने ह्यणाजिनं प्राचीनघीव-
 सुत्तरलोमोपसृणाति^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभिषि-^{१०}
 च्छति^१ शीर्षतो ऽभिषिञ्चत्या सुखादन्ववसावयति देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै
 वाचो यन्तुर्थन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य त्वा^१
 साम्राज्येनाभिषिञ्चामि^१ बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेचयमसीवासुव्यायणो ऽमुष्य^{१५}
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ता वाजपेयेनेत्यथ भूर्भुवः सुव-
 रिति वाचं विसृजते^१ द्वाभ्यां मुखं विसृष्टे^१ गायत्रान्विष्णु-
 क्रमाङ्कमते^१ ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोती-

१ प्रचरति Be B.

२ Tr Be B U (sec. m.) om.; M places बृहस्पतेस्त्वा etc. before
 इन्द्रस्य त्वा ।

३ Thus Tr U Be 11-H F, गायत्र्यावि० M Be B.

- न्द्राय स्वाहा घोष्य स्वाहेति ^१ द्वादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथिव्यै स्वाहान्तरिचाय स्वाहेत्यत्रैतस्य बार्हस्पत्यस्य स्विष्टकृता
 चरत्यथैनमादायान्तरेण चात्वालोत्करावुदङ्गुपनिष्क्रामत्युत्तरतः^२
 एते^३ रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^४ । तदेतान्यजुर्युजो ऽश्वानवप्रापयति
 ५ वाजिनो वाजजितो वाजः सरिथ्यन्तो वाजं जेथ्यन्तो बृहस्पते-
 र्भागमवजिघ्रतेत्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथमभिप्रैति
 विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसीत्यथ
 रथस्य पक्षसी संमृग्यत्कौ न्यङ्कावभितो रथं चाविति^५ । रथ-
 मातिष्ठति देवस्थाहः सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता
 १० वाजं जेषमित्येतस्मिन्काले चात्वाले रथचक्रं निमित्तं ब्रह्मा-
 रोहति ^१ तमत^५ एवानुमन्त्रयते देवस्थाहः सवितुः प्रसवे
 बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकः रुहेयमित्यथ यजमान-
 मन्वास्यायोज्जितीर्वाचयत्यग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदिति सप्त-
 दशाथास्मा अश्वाजनी^६ प्रयच्छत्यश्वाजनि वाजिनि वाजेषु
 १५ वाजिनीवत्यश्वान्ममस्तु वाजयेति ^१ तथा यथायुक्तमश्वान्निचप-

१ *क्रामंत्यु* M U Be 11 Bo Be (pr. m.); *क्रामत्यु* Tr Be (sec. m)
 Bhav., Keś.

२ रवैवे Tr Be 11 U.

३ युक्तास् om. Be B.

४ Tr Be B ins. अथ ।

५ अचक्ष्य i.s.o. अत M.

६ Thus Be 11 U F, Keś., Bhav. (one copy); अश्वाजनिं Tr; अश्वाजनी
 M; अश्वाजिनिं Be; अश्वाजिनं B; अश्वाजिनीं H.

त्यर्वासीति दक्षिणः सन्निरसीति मध्यमं वाज्यसीत्युत्तरमथै-
 तानाजिसृतो^१ ऽवस्थापयति^२ वाजिनो वाजं धावत मरुतां
 प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वन स्तुक्षीत काष्ठां गच्छते-
 त्वौदुस्वर्येषा स्तूणा सप्तदशसु ग्रम्याप्रव्याधेषु निमिता^३ तां काष्ठे-
 त्याचक्षते^४ तामाजिसृतो ऽतीत्य^५ मा^६ गच्छत^७ मो^८ एनाम- ५
 प्राप्य^९ निवृततान्तःपक्षमेनां^{१०} दृत्वा सव्यानवगृह्य दक्षिणैरनु-
 परिवर्तयाध्वै^{११} मो^{१२} अप्रसूताः^{१३} सर्पतेति^{१४} ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथाह्नाभिसर्प यजमान माहेन्द्रं ग्रहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारये
 यजमाने माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^{१५} १०
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय वेति^{१६} तदेतान्पञ्चै-
 न्दानतिपाह्यान्सह सःसादयत्ययाप^{१७} उपसृष्ट्य बर्हिषी
 आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् दृत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{१८} सुवते

१ ०मथैतान० Be B Kes. ; ०मथैनान० the other MSS.

२ Thus M Tr Be B FH Kes. ; विस्थाप० Be 11 U and Comm. on
 Taitt. S. Vol. I, p. 1024.

३ These three words only in Be B and Bhav. ; the other MSS.
 and Kes. omit them.

४ Thus Tr Be B Kes. ; नैनाम० the other MSS

५ Thus Be B ; निवृत्ततान्तः० Tr ; निवृत्तान्तः० M Be 11 U ; निवृत्तान्ततः०
 H ; निवृत्त्यान्तान्तः० F.

६ Thus Be B ; ०याध्वैर्मा FH ; ०यध्वं प्रसूताः सर्पतेति Tr. ; ०यध्वंसा प्रसूताः
 सर्पतेति M ; ०याध्वैर्माः प्रसूताः सर्पतेति Kes.

७ ०सादयत्य० MH Kes.

माहेन्द्राय^१ ' प्रस्यते सान्नि संप्रैषमाह ब्रह्मन्वाजिनाः साम
 गायजिहृत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाप्रताभिषोतारो^२ ऽभि-
 षुणुताग्रीदाशिरं विनथोलूखलमुद्गादय प्रतिप्रस्थातर्वारुणमेक-
 कपालं निर्वप सौम्यस्य विद्वीति^३ ' यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^४ '
 ५ गायति ब्रह्मा वाजिनाः साम^५ ' तं य एव कश्च^६ परिकर्मा-
 वेष्टयति^७ ' धावन्त्याजिहृत^८ ' आग्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति
 वाचः^९ ' संप्रोदिता^{१०} वाचो ऽनुमन्त्रयत इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं
 वाजं जापयतेद्रो वाजमजयिदित्यथ रथान्धावतो ऽनुमन्त्रयते
 वाजेवाजे ऽवत वाजिनो न इति चतसृभिरनुच्छन्दसः^{११} '
 १० ग्राम्यन्ति घोषाः शस्त्राय^{१२} ' होच एषोत्तमेति प्राङ्ङर्हीतुः
 कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाकथ्यते होता^{१३} ' प्रत्याकथ्यते
 ऽध्वर्युः^{१४} ' शःसति^{१५} ' प्रतिगृणाति^{१६} ' प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगीर्यं
 प्राडेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते
 नाराशः सानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्थशा^{१७} यज सोम-

१ माहे० M Tr U Be B Be 11; महे० HF.

२ Thus (समाप्रत, cp. Pitrmedhasūtra, p. 37. 14) Tr U Be B Be 11; समाप्रत MHF.

३ Thus M Tr U Be B; कश्चन Be11 H; कश्चत F.

४ संप्रवदिता, संखदिता, संप्रवर्दिता or संप्रवदतो the MSS.; this last reading, presented by M, could also be defended, if we take the part. as an acc. pl. masc., but cp. Bhav. ना अनुमन्त्रयते and infra xii. 13, where the correct reading is given, by M.

५ Be B ins. इति after औषड्.

स्येति^१ वषट्कृते जुहोति^१ तदेतान्पञ्चैशानतिग्राह्यान्सह^१
 जुह्वति^१ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^१ तथैव द्विर्दिनारा-
 ग्रसामानुप्रकम्यन्ति^१ द्विर्जतो माहेन्द्रः परिशेत^१ आयन्ति
 रथा^१ आगतावथान्दृष्ट्वा याचत्याज्यस्थालीं सस्रुवां^१ स
 यद्यस्मै रथभेषमाचक्षत आग्नीध्रं^१ एतां जुहोत्युत स्मास्य द्रवत- ५
 स्तुरण्यत इत्युभयेनैव रथविमोचनीयं जुहोत्या मा वाजस्य
 प्रसवो जगम्यादिति^१ ॥ ८ ॥

अथ याचति नैवारं सप्तदशशरावः सप्तदश सुवर्णानि^१
 कृष्णलानि हिरण्यपात्रं मधोः पूर्णमित्येतत्समादायान्तरेण
 चात्वालोत्करावुदङ्कुपनिष्क्रामत्युत्तरतः^१ एते रथा युक्ता- १०
 स्तिष्ठन्ति^१ तदेतान्यजुर्युजोऽश्वानवप्रापयति वाजिनो वाज-
 जितो वाजः सस्रुवांसो वाजं जिगिवांसो बृहस्पतेर्भागे
 निमृङ्क्षुमित्यथैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथ रथान्विसुच्य-
 मानाननुमन्त्रयत इयं वः सा सत्या संधाभूद्यमिन्द्रेण समधङ्ग-
 मिति^१ दुन्दुभीनवस्ततोऽनुमन्त्रयतेऽज्जीजिपत वनस्पतय १५
 इन्द्रं वाजं विसुच्यध्वमिति^१ तदेतं यजुर्युजः रथं विसुञ्चति
 यथादत्तमितरान्व्यावर्तयन्त्युपसंगच्छन्त एनमेत आजिस्मृतस्तेभ्य
 एकैकं कृष्णलं व्युत्पयच्छति^१ तानि सार्धं समादाय हिरण्य-
 पात्रं मधोः पूर्णमित्येकधा ब्रह्मण उपहरति^१ ॥ ९ ॥

१ तदेतान् om. Be B ; तदेतत् M.

१ आग्नीध्रीय Be B.

१ सौवर्णानि U.

४ °क्रामत्यु Tr HF ; °क्रामंत्यु MU Be B Be 11.

तद्वद्वा प्रतिगृह्योपावरोहत्याहाजिसृतो दक्षिणापथेनो-
पातीत्य दक्षिणाऽ ओणिमभिनिश्रयध्वं^१ माहता अग्रेणाहव-
नीयं परीत्य दक्षिणमऽसमुपसऽश्रयध्वमिति^१ ' तदेनान्वि-
मिताभ्यामभिविघ्नन्त्याहैहि^२ यजमानेति^३ पूर्वया द्वारा हवि-
५ र्धानं प्रपाद्य यजमानऽ सोमग्रहानुपस्थापयति ॥ १० ॥

संपृच स्य सं मा भद्रेण पृङ्क्तेति^४ विपृच स्य वि मा
पापना पृङ्क्तेति सुरायहानयेताऽ सुराऽ सप्ररेकामादायै-
ताऽश्च सुरायहानाजिह्वं उपहरन्ति^५ तां ते पिबन्तो रम-
माणा महीयमाना आसते^६ ऽत्र यन्माहत्या अनवदानीयं
१० तदुभयानन्तरेण^७ पर्णशाखासु न्यस्यति^८ तत्समुत्क्रुश^९ विमाथी-
कुर्वते^{१०} ऽथ चाचत्याज्यस्यास्त्रीऽ समुवां तार्थं दर्भमयमित्येत-
त्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वयजमानो ऽनूची पत्न्याहवनीये
जुहोत्यन्वारब्धे यजमाने वाजस्य प्रसवयेति द्वादश सुवाहुती-
रथ यजमानं तार्थं परिधापयति चत्रस्थोत्तमसीति^{११} चत्रस्थ

१ •भिनिःश्र• Be (sec. m) only.

२ Thus M Tr HF Kes.; उपश्रय• Bell U, अभिनिश्रय• B Be.

३ तदेतान् i.s.o. तदेनान् M Tr U Bell H F, अथैनान् Be B, अभि-
विघ्नन्त्य• Be (sec. m.) Tr Bhav., अभिनिघ्नन्त्य• MU Bell F, निघ्नन्त्य•
H; अभिविघ्नन्त्य• B Be (pr m.).

४ तदुभयोरन्तरेण M.

५ Thus Be B; समुत्क्रुश M U Bell H, समुत्क्रुश F, समुत्क्रुशोच्चैः क्रोशन्तः
Kes.

६ cp. Āp. xviii. 7 8, विमाथं कुर्वते (as TBr. I. ३. 8. ५.) M.

योनिरसीति दर्भमयं पत्नीमथैताः अतिं^१ यजमानायतना-
 त्वाचीं वोदीचीं वा यूपमभ्यायातयत्यथ जायामामन्त्रयते
 जाय एहि सुवो रोहावेति^१ रोहाव हि सुवरितीतरा
 प्रत्याहाहं नावुभयोः सुवो रोह्यामीति यजमानस्त्वं नावुभयोः
 सुवो रोहेति पत्नी^१ तां दशभिः कल्पैः^२ रोहत्यायुर्यज्ञेन^३ ५
 कल्पतामित्यान्तं गत्वा बाह्व उद्गृह्णाति सुवर्देवाः अगन्नामृता
 अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्यथेमं लोकं प्रत्यवेचते समहं
 प्रजया सं मया प्रजा समहः^४ रायस्योषेण सं मया रायस्योष
 इत्यथैनामुपावरोहति^१ स यावति मन्यत एतावति मोदा-
 स्यन्तीति^२ तदेनमासपुटैर्गन्ति^३ ॥ ११ ॥ १०

अन्नाय लेति पुरस्ताद्ध्वर्युरन्नाद्याय लेति दक्षिणतो ब्रह्मा
 वाजाय लेति पश्चाद्भोता वाजजित्यायै त्वेत्युद्गातोत्तरतो^१ यद्यु
 वा एते न कामयन्ते ऽध्वर्युरेव पुरस्ताद्गन्ति दक्षिणतः प्रति-

१ Thus M Tr Be B; सौतिं U Be I H F; श्रौतिं Bhav. (one copy),
 अतिरं (the other copies); Keś has thrice सौतिं corrected from
 original अतिरं or श्रौतिं ।

२ Thus (as TBr. I. 3. 7. 4.) M Tr UBF Dvaidhasūtra and
 Bhav. on this passage of the Dvaidha; कल्पैरारोह० Be H; thus
 also Bhav. on the passage of the Vājap.

३ Thus, conjecturally, corrected; मोदास्यन्तीति M Tr; मेदास्यन्तीति
 UHF; मांप्राप्त्यन्तीति Be B.

४ ऊषपुटे० FH Be (pr. m.); although at the beginning of this
 prāśna the ऊषपुटाः have been mentioned, आसपुटेः is here the correct
 reading, cp. Bhav. a. ३. 1.

प्रस्थाता पश्चादाग्नीध्र उन्नेतोत्तरतस्तेषां^१ तथा विभागो यथा
 दुन्दुभीनामचास्त्रै^२ प्रत्यवरोहणतः^३ आसन्दीं निदधाति^४ तस्यां
 वस्ताजिनमास्तृणाति वस्ताजिने शतमानः^५ हिरण्यमथ दक्षिणं
 पादः^६ हिरण्यं^७ उपावरोहत्यमृतमसीति^८ पुष्टिरसि प्रजनन-
 ५ मसीति सयं वस्ताजिने^९ 'यैनमेतयासन्द्या सद आवहन्त्य'^{१०}
 वा^{११} व्रजत्यन्वायन्त्येनमेते^{१२} चमसा^{१३} 'अत्रैतस्य वार्हस्यत्येडासुप-
 ऋयत'^{१४} इडोपहृतं माहेन्द्रः^{१५} हीता चैवाध्वर्युश्च संभक्षयतो
 नराशः^{१६} सपीतेन नाराशः^{१७} सान्वैतेषामतिगच्छाणां मुख्ये पात्रे
 सः^{१८} स्वावान्समवनीय यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैना-
 १० न्सर्वश एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयुरित्येतदपरः^{१९} 'होह-
 चमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^{२०} ' यथाचमसं चमसान्दिन्व
 म इत्यात्मानं प्रत्यभिन्वृशन्ते^{२१} ' नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्ष

१ Thus M Tr; उत्तरत उन्नेता all the other MSS.

२ Thus Tr Be B Be 11 (sec. m.); चास्त्रै UFH Be 11 (pr. m.);
 अत्र om. M.

३ Thus corrected on account of the collateral passage xviii. 17
 s.f. and the Vivaraṇa: प्रत्यवरोह(ण)तः यत्र प्रत्यवरोहति तत्र; MSS.
 प्रत्यवरोहत ।

४ हिरण्यमुपा० M U Be 11 H F; हिरण्यउपा० Be; हिरण्यउपा० B,
 हिरण्य om. Tr.

५ Thus Be 11; 'वार्हस्यानाव्रजत्य' U; 'वार्हस्यथाव्रजत्य' M; 'व्रजत्य'
 Tr Be B H F, but cp. Bhav.: तथैवासन्द्योद्यम्य सदः प्रापयन्ति स्वमेव वा
 भक्षति ।

मार्जयन्ते^१ ऽथेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येवं त्रिभिर्हव्यपर्यायैश्चरति^१
संतिष्ठते माध्यंदिनः सवनम्^१ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथ सावित्रः जुवा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१ प्रसिद्ध-
मादित्यगृहेण चरित्वायथणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णा-
त्यसावि सोम इन्द्र त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय^५
त्वा षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति^१ परिसृज्य सादयत्येष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णाति^१ समानं
कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यशुभिश्चरति^१
तेषां नाना मनोता नाना देवता जाना प्रत्यभिमर्शना नाना
वसाहोमाः समानो यमस्यतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा^{१०}
समान्यो दिशो^१ नाना दिश इत्येके^१ यमानं कर्मा भुववज्ज्य-
श्मसेभ्यो^१ भुववज्ज्यश्मसैश्चरित्वा त्रिभिर्हव्यपर्यायैश्चरतीन्द्रा-
वरुणाभ्यामिन्द्रावृक्षस्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ^१ षोडशिना
चरत्यथ प्राडायन्नाह होतुश्चमसमनून्नयध्वमुज्जतः सर्वश एव
राजानमुन्नय मातिरीरिच इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति^{१५}
यथोपपादमितरान्सर्वश एव राजानः समुन्नीयोक्तैरवेद्याः
सःसादयन्ति^१ तदेतान्प्राजापत्यान्सह सःसादयन्त्यथाप उप-
सृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् जुवा स्तोत्रमुपा-

१ Thus M Tr; चरन्ति UB Be H Be 11 F.

२ Thus M Tr BHF; चरन्ति Be 11 U.

३ ० चरतीन्द्रा० M Tr, the other MSS. read plural.

- करोति । सुवते । तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
 वतीषु कुर्वन्ति । होत्र एषोत्तमेति प्राङ्मूर्तिः कालात्पराडा-
 वर्तते । ध्वर्युरभ्येनमाकथ्यते होता । प्रत्याकथ्यते ध्वर्युः ।
 शंसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्यं प्राङ्मूर्त्योद्यच्छत
 ५ एतः होत्रचमसमनूद्यच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते चमसान्था-
 आवयव्यो आवयास्तु औषतुक्थ्या यज सोमानामिति ।
 वषट्कृते जुहोति । तदेतान्प्राजापत्यान्सह जुहोति । वषट्कृतानु-
 वषट्कृते दिर्जुहोति । तथैव दिर्हिः सर्वाः समसाञ्जुक्त्यर्थं भक्षैः
 प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षः प्रजापतिना पीतस्येत्येतेषां^१
 १० प्राजापत्यानां मुखे पात्रे सञ्चान्त्वानुसवनीयं यजमान एव
 प्रत्यञ्चं भक्षयत्यपि दैनान्त्वर्षश्च एव चक्षुषेभ्यः व्यवनीयं भक्षयेयु-
 रित्येतदपरमत्र यन्माहृत्या अनवदानीयं तद्वृत्तिगम्य उप-
 हरति^२ । तदेतत्समावच्छेदं विभज्य प्राश्नन्ति । होत्रचमसमेवैते
 त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्निह्नं न इत्या-
 १५ त्मानं प्रत्यभिष्टुज्जते । नाप्याययन्ति चमसान्त्सर्वभक्षा मार्ज-
 यन्ते । इयं संप्रैषमाहाग्रीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपसीद
 ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्रीदग्रीन्सकृत्सकृत्संमृद्धीत्याहर-

१ Thus M Tr U Be 11; चक्षैषां Be BFH.

२ Thus M Tr; सञ्चानुसवनीय Be 11 UH Keś.; सञ्चानुसवनीय F;
 सञ्चानुसवनीय B Be; cp. supra p. 81, 9.

३ •हरति Be BH Bhav.; हरन्ति M Tr F.

४ Thus MUHF; तत्तेसमा Tr Be B; तदेवेसमा Be (sec. m.).

न्येतान्नाग्नीध्रादौपयजानङ्गाराः स्नानयेण^१ होतारं निवपत्युप-
 सीदत्युपयष्टा शुद्धतीर्थैर^२ चैतानि शुद्धतीर्थान्येकादशधा कृत्वो-
 पयष्टोपयजति^३ समानमत ऊर्ध्व^४ संतिष्ठते वाजपेथो^५
 वाजपेथेनेष्टा प्रत्यवरोहणीयेनाग्निष्टोमेन^६ यजेत^७ संतिष्ठते
 वाजपेथः संतिष्ठते वाजपेथः^८ ॥ १३ ॥ पञ्चमः ॥ ५

॥ इत्येकादशः प्रश्नः ॥

१ Thus (•हरत्ते^३) all exc. B, which has the sing. and M, which omits this passage altogether.

२ चतुष्टोमेन ins. Tr.

राजसूयेन^१ यज्यमाणो भवति^१ स पुरस्तात्फाल्गुन्यै वा
 चैथै वा पौर्णमास्या आमावास्तेन^१ हविषेष्टा दीक्षते^१ तस्य
 तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां प्रसुतः^१ संतिष्ठत एष
 प्रायणीयो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो^१
 ५ ऽथाष्टमे ऽज्ञानुमतं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं विसृजते^१
 समानं कर्माधिवपनादधुप्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपाला-
 न्युपदधात्येकं प्रतिप्रस्थातोत्तरतो नैर्ऋताय^१ हविःपेथै प्रयच्छ-
 न्नाह प्राचश्च प्रतीचश्च व्यवशातयन्ती पिण्ड्वीति^१ स ये
 प्राञ्चः ग्रम्याया अवशीयन्ते तानध्वर्युः समुष्य संयुत्यानुमतः
 १० अपयत्यथ ये प्रत्यञ्चः ग्रम्याया अवशीयन्ते तान्प्रतिप्रस्थाता
 समुष्य संयुत्य नैर्ऋतः अपयत्याददत^१ एतं^१ नैर्ऋतमुपस्तीर्णा-
 भिघारितं^१ कृष्णं वासः कृष्णत्वष्टमन्तमागारादेकोल्लुकमुद-
 पात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति वीहि
 स्वाहाङ्मतिं जुषाण इत्यथ दक्षिण्या द्वारोपनिष्क्रम्य तां दिशं
 १५ यन्ति यत्रास्य स्नक्तमिरिणः स्यष्टं भवति प्रदरो वा

१ ... १ Thus MT Be 11 (the last two om. however स); the other MSS.: राजा राजसूयेन यजेत फल्गुन्यै वा चैथै वा पुरस्तादामावास्तेन। The Vivaraṇa begins also. राजा राजसूयेन यजेवेति, but infra it cites the words यज्यमाणो भवति and cp. comm. on T.S. i. 1.8 and on Tāṇḍ. br. xviii. 81.

१ पिण्ड्वीति M; the other MSS still more corrupted.

१ Thus M; अपयत्याददत T Be 11; Be BU om. आददत ।

१ Thus M; एतन्ने० all the other MSS.

तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याङ्गुष्ठाभ्यां^१ परिगृह्य
 नैर्ऋतं जुहोत्येष ते निर्ऋते भागो भूते हविश्रत्यसि सुद्धेम-
 मः^२ हसः स्वाहेत्येच कृष्णं वासः कृष्णदृषं ददात्यथापो व्यति-
 षिच्य परास्य पात्रमनवेक्षमाणा आयन्ति हस्तपादान्प्रचाल्यै-
 तेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति स्वाहा^३
 नमो य इदं चकारेत्यथानुमतेन^४ सः^५ स्थां करोति^६ धेनुं
 ददाति^७ ॥ १ ॥

अथ नवमे ऽज्ञादित्यं चरुं निर्वपति^१ वरं ददात्यथ
 दशमे ऽज्ञाग्रावैष्णवमेकादशकपालं^२ वामनं वह्निं ददात्यथै-
 कादशे ऽज्ञाग्रीषोमीयमेकादशकपालः^३ हिरण्यं ददात्यथ^४
 द्वादशे ऽज्ञैन्द्रमेकादशकपालमृषभं वह्निं ददात्यथ त्रयो-
 दशे ऽज्ञाग्रेयममृषकपालमैन्द्रं दधृषभं वह्निं ददात्यथोपाती-
 त्याययणहवीः^५षि चतुर्दशे ऽङ्गि सरस्वत्यै चरुं^६ वत्सतरीं
 ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि सरस्वते चरुं^७ वत्सतरं ददाति^८ यद्यु
 वै चतुर्दश्यामेवोपवसथः संपद्यत एवमेवैतदहरेताभ्यामिष्टिभ्यां^९
 नानावर्हिभ्यां^{१०} यजेतायास्यैतदहर्विश्नेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपा-
 कृता भवन्ति^{११} वैश्वदेवं पयो दोहयित्वापवसति सांन्यायस्य

१ छद्मीभ्यां i.s.o. चङ्गुष्ठाभ्यां B Be U.

२ चकारेत्यनुमतेः Be BU.

३ धेनुर्दक्षिणा Be BU.

४ यद्वामे i.s.o. एवमे M Be BU.

५ Thus M; चर्हिभ्यां Be BU; ऽङ्गोर्हिभ्यां Be 11 T.

वावृता तूष्णीं वाँथ श्वो भूते वैश्वदेवहविर्भिरिद्धा पौर्णमास-
 वैमृधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते ^१ ऽथ श्वो भूत इन्द्राय
 सुचारुणे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपत्य^२भिहितो रथ उभा-
 काः^३स्यकवचो^४ गर्भिणीभिर्वा वडवाभिर्युक्तः साण्डैर्वाश्वैरावेक्ष्यो
^५ निष्कस्तद्ददात्य^६थ श्वो भूत इन्द्रायाः^७होमुचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं निर्वपत्य^८नभिहितो रथो^९ ऽकाः^{१०}स्यकवचो^{११} ऽगर्भा-
 भिर्वा वडवाभिर्युक्तो निरष्टैर्वाश्वैः^{१२} स्रक्ष्णको^{१३} निष्कस्त-
 ददाति ^१ ॥ २ ॥

एते संतनी इत्याचक्षते ^१ ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव
 १० प्रतिपद्यते ^१ स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं^२ यजमान-
 श्वतुरो मास^३ एति^४ काममिश्रा कामं पशवन्मेन कामं

१ Thus hesitatingly emended. उभे कांस्यकवचौ M; दम्भैकस्यकवचौ T Be 11; उभौकांस्यकवचौ Be BU; Bhav. उभे कांस्यकवचौ शिरस्त्राणम्, but this may be a periphrase of our compositum. So much, at any rate, is certain, that an adj. is required with the sense उभयतः कांस्य-कवच (cp. Kāty. xxii. 10. 30-31, Lāty. ix. 4. 14).

२ Again emended; रथो न उकंस्यो उकवचो उग० M; could उ in Nandināgarī represent the avagraha? Then the reading of M would be; रथो [न] उकंस्यो उकवचो उग०; रथः कांस्यकवचो Be BU; दम्भै-कस्यकवचो Be 11 T (omitting रथो).

३ वाँथै स्रक्ष्णको M; वाँथैस्रक्ष्णका T Be 11; वाँथैस्रक्ष्णस्रद० Be; वाँथैलक्ष्णस्रद० B, the last two om. निष्कस् ।

४ Here and infra B Be U have sometimes विपर्यासाभ्यां; Be 11 T om. the word every time.

५ Thus here and infra M; मास इति B Be U; मासानेति Be 11 T.

यवाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्ट्या^१ वरुणप्रघा-
 सहविर्भिरिष्टा पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानो ऽपराऽश्चतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्या कामं पशुवन्धेन कामः श्रामाकाग्रयणेनाथ चतुर्षु ५
 मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्ट्या साकमेधहविर्भिरिष्टा पौर्णमास-
 वैष्टुधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते । ऽथ श्वो भूते संतनीभ्या-
 मेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं यजमानो
 ऽपराऽश्चतुरो मास एति काममिष्ट्या कामं पशुवन्धेन कामं
 जौह्वाग्रयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्ट्या शुनासी- १०
 रीयहविर्भिरिष्टा पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ऽथ श्वो भूते संतनीभ्यामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्या-
 महरहर्विपर्यासं यजमानः सप्ताहान्येति काममिष्ट्या कामं
 पशुवन्धेनाथाष्टमे ऽङ्गीन्द्रतुरीयमाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुमन्वाहार्य- १५
 मासाद्य वह्निर्नो धेनुं ददाति । ॥ ३ ॥

अथ तदानीमेव पञ्चेध्नीयेन प्रतिपद्यते । पञ्चधाङ्गारा-
 न्निरुह्य पञ्चेध्मानभ्यादधाति पर्णमयं पुरस्तान्नैययोधं दक्षिणत
 आश्रयं पश्चादौदुम्बरमुत्तरतः स्नाचं मध्ये । ऽथैनानाज्येन
 व्याधारयति ये देवाः पुरःसदो ऽग्निनेत्रा रक्षोहणस्ते नः पान्तु २०

१ Thus here and infra MT Be 11, संतन्येष्ट्या B Be.

- ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा दक्षिणसदो ये
 देवाः पश्चात्सदो ये देवा उत्तरसदो ये देवा उपरिषद
 इत्यथोपवेष्टेणाङ्गारान्समूहति^१ समूढः रचः संदग्धः रच इद-
 महः रचो ऽभिसंदहामीत्यथैनान्सुवाङ्गतिभिरभिजुहोत्यग्नये^२
 ५ रचोमे स्वाहेति पञ्चभिर^३ प्रष्टिवाहिनः रथं ददात्यथ
 याचति पर्णमयः सुवमपामार्गसक्तूप्रतिवसनीयं वासो ऽन्त-
 मागारादेकोल्लुकमुदपात्रमित्येतत्समादायोदञ्चो निष्क्रम्य तां
 दिशं यन्ति यत्रास्य स्वकृतमिरिणः स्पष्टं भवति प्रदरो वा^४
 तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य पर्णमयेन सुवेणापा-
 १० मार्गसक्तुजुहोति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्गभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्याः रचसो वर्धं जुहोमि स्वाहेति^५ । हतः रच
 इति सुवमनुप्रहरत्यवधिम्^६ रच इत्युपतिष्ठते^७ । ऽत्र^८ यदस्ते
 तद्ददात्यथापो व्यतिषिच्य परास्य पात्रमनवेचमाणा आयन्ति
 हस्तपादान्प्रचाल्यैतेन यथेतमेत्येन्द्रतुरीयेण सः^९ कारोत्यथ
 १५ नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाहवीःषि निर्वपत्यनुमत्यै चरुः
 राकायै चरुं धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्थ-

१ निरूहति Be T.

२ सुवाङ्गतीभिः M Be U ; सुवाङ्गतीरः BT Be 11.

३ पञ्चभिर om Be BU.

४ इति om. Be BU.

५ अनुप्रहत्यावः Be BU.

६ उपतिष्ठते MT Be 11, but cp. Ap. xviii. 9. 18.

७ om. B Be U.

मासाद्य^१ वत्सतरौ^२ ददात्यथ दशमे ऽङ्गुत्तराणि देविका-
हवींषि निर्वपति सिनीवाल्यै चरुं कुक्कै चरुं धात्र एव^३
पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमासाद्य^४ वत्सतरं^५ ददा-
त्यथैकादशे ऽङ्गि त्रिष्युक्तैः प्रतिपद्यत आग्नावैष्णवं निर्वप-
त्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं^६ वामनमृषभं^७
वह्निं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्ग्यग्नौषोमीयमेकादशकपालं निर्वप-
तीन्द्रासोमीयमेकादशकपालं सौम्यं चरुं^८ बभ्रुं ददात्यथ
त्रयोदशे ऽङ्गि सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं
चरुं^९ श्यामं ददात्यथ चतुर्दशे ऽङ्गि वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपति^{१०} हिरण्यं ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि वारुणं यवमयं^{११}
चरुमश्वं ददाति^{१२} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनमामावाख्येन हविषेजानं रत्निनः पर्यवस्यन्ति^{१३}
दक्षिणतो वोदञ्चो पञ्चादा प्राञ्चस्तेषामवसितानां ब्रह्मैव दक्षि-
णार्थो वापरार्थो वा भवति^{१४} स^{१५} यत्किंच यज्ञपरिभोजनं^{१६}
ब्रह्मण एव^{१७} तद्गृहे^{१८} भवत्यथारण्योरग्नीन्समारोह्य ब्रह्मणो^{१९}

१ इति om. T Be 11 U.

२ •तरं Be 11 T.

३ om. B Be U; the word should be supplied, also Vol. i. p. 264, 4.

४ इति om. all the MSS.

५ •तरो Be 11 T.

६ पर्षुपचिंशति B Be U.

७ om. Be 11 T.

८ •भाजनं B Be U.

९ Thus M Be 11 T; श्वैत• B Be.

- गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य बार्हस्पत्यं चरुं निर्वपति
 ब्रह्मणो गृहे^१ श्रितिपृष्ठं ददात्यथारण्योरग्नीन्समारोह्य^२
 स्वान्यग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^३ । तं यन्तमनुमन्त्रयते इयं नो
 राजा वृचहा राजा भूत्वा वृचं वध्यादित्य^४ स्वान्यग्न्यायतना-
 ५ न्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं प्रतिनिर्वपत्यथैतदहः^५ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पयो
 दोहयित्वा समातच्य निदधात्यथ श्वो भूते ऽरण्योरग्नीन्समा-
 रोह्य राजन्यस्य गृहानध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रमेकादश-
 कपालं राजन्यस्य गृह^६ ऋषभं ददाति । तथारण्योरग्नी-
 १० न्समारोह्य स्वान्येवाग्न्यायतनान्यभिप्रव्रजति^७ । तं तथैव^८ यन्त-
 मनुमन्त्रयते । यस्ययस्य गृहे यजते ससो ऽनुमन्त्रयते इयं नो
 राजा वृचहा राजा भूत्वा वृचं वध्यादित्य^९ स्वान्येवाग्न्याय-
 तनान्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्येन्द्रायाः होमुचे पुरोडाश-
 मेकादशकपालं प्रतिनिर्वपति । प्रज्ञातमेवास्मैतदहः श्वेतायै
 १५ श्वेतवत्सायै पयो दोहयित्वा समातच्यैव^{१०} निदधात्यथ तृतीये
 ऽज्ञादित्यं चरुं मद्भिष्यै गृहे^{११} धेनुं ददात्यथ चतुर्थे ऽङ्गि भगाय
 चरुं वावातायै गृहे^{१२} विचित्तगर्भां पष्ठौहौं ददात्यथ पञ्चमे ऽङ्गि

१ ०रोष्य here and infra sometimes B Be U.

२ ०व्रजन्ति MT Be Be 11 ; ०वृजि B.

३ प्रति om. MT Be 11 but cp Āp. xviii. 10. 28.

४ एव after स्वानि om. MT Be 11 ; ०व्रजति T Be 11. B ; व्रजन्ति M Be.

५ Thus MUB Be ; एव om. Be 11 T.

६ सम् om. Be BU.

नैर्घृतं चरुं परिवृक्तै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्मिञ्च ।
 कृष्णां कूटां ददात्यथ षष्ठे ऽङ्गाग्रेयमष्टाकपालः सेनान्यो
 गृहे । हिरण्यं ददात्यथ सप्तमे ऽङ्गि वारुणं दशकपालः
 सूतस्य गृहे । महानिरष्टं ददात्यथाष्टमे ऽङ्गि मारुतः सप्त-
 कपालं ग्रामण्यो गृहे । वृश्निं ददात्यथ नवमे ऽङ्गि सावित्रं ५
 द्वादशकपालं चतुर्गृहे । उपध्वस्तं ददात्यथ दशमे ऽङ्गाश्विनं
 द्विकपालः संगृहीतुर्गृहे । सवात्यौ ददात्यथैकादशे ऽङ्गि पौष्णं
 चरुं भागदुघस्य गृहे । श्यामं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्गि रौद्रं
 गावीधुकं चरुमन्वावापस्य गृहे । श्वबलमुदारं ददाति । प्रसिद्ध-
 मेवास्यैतदहः^१ श्वेतायै श्वेतवत्सायै पथो दोहयित्वा^२ समातश्चैव^३ १०
 निदधात्यथ त्रयोदशे ऽङ्गि मैत्रावार्हस्यत्यं भवति । ॥ ५ ॥

अथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयं-
 मयित आज्य आश्वत्ये पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै
 कर्णाः श्वाकर्णाःश्च तण्डुलान्विचिनुयादित्यथ वै भवति स्वयं-
 कृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंकृत इध्म इति । राजै- १५
 वायः^४ स्वयं कर्मभिः पूजितो भवति । स^५ स्वयमेव वेदिं
 करोति स्वयमिध्मावर्हिः संनद्धति स्वयमाश्वत्यं पात्रं चतुःस्रक्तिं^६

१ Thus B Be U ; प्रसिद्धमेवास्यै द्वादशाहं M ; अथ प्रसिद्धमेवास्यै द्वादशाहं
 T Be 11.

२ दोहयित्वादोहयित्वा M.

३ समातश्च समातश्चैव M ; तानर्धमासाश्चैव Be 11 T.

४ corrected ; राजैवायसु M Be BU ; राजैवेयं Be 11 T.

५ om. T Be 11.

६ स्रक्ति T Be 11, but cp. Āp. xviii. 11. 2.

करोति^१ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाऽऽक्कर्णाऽऽश्च तण्डुला-
 न्विचिनोत्य^२ वै भवति ये कर्णाः स पयसि बार्हस्पत्यो ये
 ऽकर्णाः स आज्ये मैत्र इत्यथोत्तरतो भस्ममिश्रानङ्गारान्निहृह्य
 तेषु नवं पात्रमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय^३ तिरः^४
 ५ पवित्रमकर्णानोय^५ तेन^६ बार्हस्पत्यमपिदधाति^७ तं तथापि-
 हितमन्तर्वेद्यासादयति^८ समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः^९ पञ्च
 प्रयाजानिद्वोदङ्कुत्याक्रम्य सऽस्त्रावेण बार्हस्पत्यमभिघार्य मैत्र-
 मभिघारयति^{१०} बार्हस्पत्येन पूर्वेण प्रचरत्यथ मैत्रेण^{११} बार्ह-
 स्पत्यस्य पूर्वस्य स्विष्टकृते ऽवद्यत्यथ मैत्रस्य^{१२} बार्हस्पत्यस्य पूर्व-
 १० खेडामवद्यत्यथ मैत्रस्थान्वाहार्यमासाद्यैतामेव श्वेताऽऽश्वेतवत्सां
 ददाति^{१३} संतिष्ठते मैत्राबार्हस्पत्यऽहविः^{१४} ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥
 अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्ष उक्त्याद्याभिषेचनीयाय दीचते^{१५}
 तस्यापरिमिता दीचाः षडुपसदः^{१६} स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये^{१७} ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति^{१८}

१ शंक्षति B Be U.

२ Thus M; Be BT om. आज्यमानीय तिरः पवित्रं and Be BU have कर्णान् i.s.o. अकर्णान्।

३ अभिद० Be 11 T.

४ तेनमपिहित० T Be 11.

५ Thus MB Be; यज्ञीये U; यजनीये T Be 11; this latter might be the right reading, but as the expression यज्ञिये ऽहन occurs several times infra, xvii. 55-61, without any various reading, I did not venture to write यजनीये in the text.

तस्य तथा संपद्यते । ऽथ प्रायणीयेन चरति । प्रायणीयेन
 चरित्वा पदेन चरति । पदेन चरित्वा रोहिते^१ चर्मणि^२
 राजानं क्रीलोह्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहमुपसङ्गि-
 श्वरत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय रथवाहने सदो-
 हविधानि संमिनोति । रथवाहने सदोहविधानि संमित्याग्नी- ५
 षोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति ।
 स्वर्नन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वसतीवरौगृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ।
 तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवमुवाꣳ हवीꣳष्यग्रये गृहपतय इत्येतानि ।
 तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायामिडान्ताः पुरोडाशाः संति- १०
 षन्ते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽत्रैतानुन्दु-
 भीननुदिशमासञ्जयत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य पथाꣳसि
 विशिष्योपवसन्त्यथातो महाराच एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि
 गृहीत्वा राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परि-
 हिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यङ्गिरुदैत्युꣳकैथ्य^३ क्रतुमुपैति । १५
 प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृहा गृह्णन्ते । समानं कर्माश्विना-
 द्वादाश्विनं गृह्णन्ते गृहीत्वा द्वे रश्ने आदाय यूपमभ्येति ।
 स्वर्नन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्यैन्द्राग्न उपा-
 लम्भ्यो भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति

१ Missing in M Be T, but cp. the Dvaidhasūtra.

२ रुदैत्युꣳ Be U ; रुदैत्यꣳ the other MSS.

३ om. M, Be.

प्रातःसवनाय^१ तदृजुधा संतिष्ठते^२ प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सव-
 नाय^३ प्रसिद्धो ऽभिषवः^४ प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते^५ समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^६ दाक्षिणानि होयन्त्याचत्याज्यस्थालीः^७ मसुवाः^८
 सुचं वासस्तैत्तस्य वसनस्थान्तमायां दशायां निष्करज्जूः प्रय-
 ५ थिता^९ भवत्येतत्समादायाहैहि^{१०} यजमानेत्युत्तरेणाग्नीध्रीयं
 परीत्योत्तरेण सदः परीत्यागेण ग्रात्वां तिष्ठते प्रतिप्रस्थात्र
 एतानि शस्त्राणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति^{११} रथ एष
 दाक्षिणे श्रोण्यन्ते रथवाहन आहितो भवति^{१२} तसुपावहर-
 तीन्द्रस्य^{१३} वज्रो ऽसि वार्चनस्त्रयायं वृत्रं वध्यादित्यथैनं धूर्त-
 १० हीतमन्तर्वेद्यभ्यवर्तयन्ति^{१४} तूष्णीमथाप्सश्चान्यद्वूलयति तूष्णी-
 मथ दाक्षिणं योग्यं युनक्ति^{१५} मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्तोः
 प्रशिषा युनज्जि यज्ञस्य योगेनेत्यथास्य पृष्ठं मर्मज्यते तूष्णी-
 मेवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^{१६} तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिमुपनि-
 युनक्ति^{१७} तयोरेवमेव पृष्ठे^{१८} मर्मज्यते^{१९} एतस्य योगमनु
 १५ सर्वमाणिवद्युज्यते ऽधिकक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति^{२०} प्रवेष्टयन्ति
 वासोभारान्सनानां दशासु निष्करज्जूः प्रयथ्यन्ति^{२१} पूगशो
 दाक्षिणा आयातयत्यथ सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति^{२२}

१ ०थितो MSS.

२ भवतीत्येत० M.

३ ०हरती० Be BU, ०हरन्ति० MT Be 11.

४ Thus M only; ०भ्यवर्तयन्ति T Be 11 U Be, ०भ्यावर्तयन्ति B.

५ Here Be BU ins. तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिमुपनियुनक्ति ।

६ Thus MB Be U, प्रष्टसुमर्मज्य T Be 11.

नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^१ सृज्यन्ते^२ दक्षिणा दक्षिणापथेन^३
 स यत्किञ्चिद्ददाति^४ हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाः^५ स्थ^६
 युक्तानि^७ गोश्वश्च हस्तिपुरुषमन्ततो^८ । ऽदत्ता एवैते रथा
 अतिवर्तन्ते^९ । नैते ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति^{१०} । मनसैव
 स्वरथमध्वर्यवे ददाति^{११} । मनसा चतुष्पात्त्वेचं^{१२} ब्रह्मण आदि-
 शति^{१३} । मनसा समनुदिश्य^{१४} दक्षिणास्त्रिभिर्महवतीयैश्चरति^{१५} ।
 सीदन्ति नाराशः^{१६} सा आयायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापा-
 लत्वमधोऽधो^{१७} माहेन्द्राय^{१८} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतसं^{१९} द्रोणकलशः^{२०} षोडश^{२१} वायव्या-
 न्यास्यैतत्पुर्स्तादेव^{२२} षोडशतय आपो दिग्भ्यः संभूता^{२३} १०

१ सृज्यन्ते T Be 11.

२ यत्किञ्चिद् M.

३ Thus M; उत i.s. of अथ T Be 11; B Be again (cp. supra p. 73, 10) अनांसि i.s.o. अथ ।

४ Thus MUB Be; हस्तिदासपुरुषः T Be Pl.

५ Thus M only; अतिनिर्वर्तन्ते Be BU; अतिपतन्ते Be 11 T.

६ चतुष्पात्त्वेचं all MSS. exc. M which has चतुष्पात्त्वेचं; one copy of Bhav. has the word with ā, another with a, cp. Ait. Br. viii. 20, 2.

७ Thus MB; समनुदिश्य Be U; समुदिश्य Be 11 T.

८ चरति M; चरन्ति the other MSS.

९ *स्याबालंबं Be (sec. m.).

१० च ins. MT Be 11.

११ षोडशं M.

१२ एतैः i.s.o. एव Be BU.

१३ Thus M Be; संभूता BU; समाहृता Be 11 T.

दक्षिणस्य^१ हविर्धानस्य प्राच्यो ऽचात्रतीच्य उपस्तम्भनान्नि-
हिताः शेरते^१ तासां वहन्त्यः पूर्वार्था भवन्ति सारस्वत्यो
ऽपरार्थाः^१ स वहन्तीरभिजुहोत्यर्थे त स्थापो देवौर्मधुमतीर-
गृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्य-
५ षिञ्चन्त्याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः ॥ राष्ट्रदा स्थ राष्ट्रं दत्त
स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्णमयेन राष्ट्रदा स्थ राष्ट्रममुष्मा त्रामुष्मा-
यणायामुष्य पुत्रायामुष्य पौत्राय दत्तेत्यपां पतिरसीत्यपां प-
तीयाः पुंनान्त्रो^२ वोत्सस्य^२ समुद्रिया वा^१ वृषास्यूर्मिरित्यौर्म्या^१
वृषसेनो ऽसीति पत्न्यया^१ व्रजक्षित स्वेति कूष्या^१ महतामोज
१० स्वेति निवेद्याः^३ सूर्यवर्चस स्वेत्यतिदृश्याः^३ सूर्यत्वचस स्वेत्यात-
पति वर्ष्या^१ मान्दा स्वेति द्वादुन्यो^४ वाशा स्वेति पृष्वाः^५
शक्ररी स्वेति गोरुत्वा^१ विश्वभृत स्वेति पयो^१ जनभृत स्वेति
दध्यग्नेस्तेजसा स्वेत्याज्यमपामोषधीना^५ रस स्वेति मध्वय

१ Thus Be BU Bhav. ; उत्तरस्य MT Be 11.

२ Thus M Bhav. ; पुत्रान्त्रोवाचस्य Be U ; पुत्रान्त्रा वाचस्य B ; पुत्रा-
मेनास्य Be 11 T.

३ Thus M Bell T and the best MSS of the Karmānta-
sūtra ; परिवेद्याः B Be and Bhav ; निवेद्य the Vājasaneyins.

४ Thus only M and Bhav. ; सूर्यवर्चसस्वेतिदृश्यं Be 11 T. ; •स्वेति-
दिश्याः Be ; in BU the passage is missing ; the Karmānta MSS.
read अभिदृश्याः ।

५ Thus M Be ; the other MSS. defective.

६ Thus M Be Bhav. ; वर्ष्याः Be 11 T. ; but cp. TS. VII. 4. 13.

सारस्वतीरभिजुहोत्यपो^१ देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नुर्जस्वती राज-
 सूयाय चितानाः । याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन्त्याभिरिन्द्रमन-
 यन्नत्यरातीः ॥ राष्ट्रदा स्त्र राष्ट्रं दत्त स्वाहेति^१ गृह्णाति पर्ण-
 मयेन राष्ट्रदा स्त्र राष्ट्रममुष्मा आमुष्यायणायामुष्य पुत्रायामुष्य
 पौत्राय दत्तेत्यथैना वैतसे द्रोणकलशे समवनयति देवीरापः ५
 सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः क्षत्रियाय वन्वाना
 इत्यथैना अन्तरेण होतुश्च धिषिण्यं ब्राह्मणाच्छस्मिन्श्च
 सादयत्यनाष्ट्याः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय दधती-
 रित्यत्र ये ऽर्थ्याः^२ प्ररेका अध्वर्योस्तानावसथः हरन्त्यथ ये^३
 ऽनर्थ्याः^२ अपस्तानभ्यवहरन्त्यनभिज्जतानाः सारस्वतीनां वसती- १०
 वरौर्दशपेयाय परिग्राहयन्ति^१ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

अथात्रैव तिष्ठन्त्याचति दर्भनाडीः^४ शतमानः^५ हिरण्यं
 चत्वारि नानावृत्त्याणि पात्राणि^६ तार्थ्यं क्षोणीषं चैकशतं च
 दर्भपुञ्जीलानि दध्युदुम्बरः^७ शय्याणि धनुषेषू^८त्येति^९ स
 दर्भनाद्याः^४ शतमानः^५ हिरण्यं प्रयध्नात्यग्निभृष्टमसि वाचो १५
 वन्धुस्तपोजा इत्यथैनद्वैतसे^{१०} द्रोणकलशे ऽवदधाति सोमस्य

१ Thus M Be U ; the other MSS. more or less corrupted.

२ तीर्थ्याः M Be 11 T.

३ येनतीर्थ्या M Be 11 T.

४ च ins. T Be 11.

५ यानि ins. Be BU.

६ इति om. Be BU.

७ Thus M only ; अथैतद्वै० Be BU ; अथैतद्वै० Be 11 T.

प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चनस्त्वयाथं वृचं वध्यादिति शत्रु-
 बाधना स्वेतौषूष्कवृन्मे^१ बाधध्वमितीतरः^२ प्रतिगृह्णाति पात
 मा प्रत्यञ्चं पात मा तिर्यञ्चमन्वञ्चं मा पात दिग्भ्यो मा पात
 विश्वाभ्यो मा नाश्वाभ्यः पातेत्यथ हिरण्यवर्णावुषसाः विरोक
 इति त्रिष्टुभा^३ बाह्व उद्गृह्णात्यथैनः सः शास्ति मनसैव दिशो ५
 ऽनुप्रकाम मनसोर्ध्वानूज्जिहीष्वेत्यथैनं^४ वाचयति ॥ ६ ॥

समिधमातिष्ठोग्रामातिष्ठ विराजमातिष्ठोदीचीमातिष्ठो-
 र्ध्वमातिष्ठेत्यथान्वै^५ तिष्ठन्याचति मारुतं चैकविंशतिकपालं
 वैश्वदेवीं चामिचां^६ तस्य यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गणस्तेन
 मध्यमानि कपालान्युपहितानि भवन्ति राजसूयगणाभ्यामित- १०
 राणि^७ ताभ्यां चरति^८ मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहि मरुतो यजेति
 विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुब्रूहि विश्वान्देवान्यजेत्यनिष्टस्त्रिष्टुक्ते^९
 एवैते हविषौ^{१०} अपिधाय^{११} प्रज्ञाते निदधात्यथ याचति शार्दू-

१ Before मे T Be 11 ins : एवास्य बाधेत इति ब्राह्मणं, cp. TBr. I. 7. 6. 8.

२ Thus M Be 11 T; बाधध्वमि० Be BU.

३ Be BU चिर् or त्रि, but cp. T Br. I. c.

४ Emended; ०र्ध्वानूजिही० M; ०र्ध्वानूज्जिहीषुही० T Be 11;
 ०र्ध्वानूजिहीषेत्य० Be BU; cp. TBr. I. 7.7.2 and Hir. XIII. 15; मनसो-
 र्ध्वानूज्जिहीते ।

५ अथ om. Be BU.

६ All the MSS. exc. M om. च ।

७ चरति M T Be 11.

८ Before अनिष्टस्त्रि० M T Be 11 ins. आमिन्तया चरति ।

९ Thus M Be BU ; हवींभि भवतोपिधाय T Be 11.

लचर्म सुवर्णरजतौ च^१ रुक्मौ वाराहौ उपानहौ सीसं च
लोहितायसं च^१ दक्षिणतः क्लीब आस्ते^१ । अथ पुरस्तादभिषे-
कस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्यथ
यजमानायतने शार्दूलचर्म प्राचीनघ्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति
५ सोमस्य लिषिरसि तवेव मे लिषिर्भूयादिति^१ तद्यजमानं
प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पथुपास्यत्यमृतमसि
मृत्योर्मा पाहीत्यधस्ताद्रजतमुपास्यति दिद्योन्मा पाहीत्युपरि-
ष्टात्सुवर्णं शतादृष्टमथावेष्टा दन्दशूका इति दक्षिणत
आसीनं क्लीबं सीसेन विध्यति^१ सव्येन पादेन लोहिता-
१० यसं निरस्यति निरस्तं नमुचेः शिर इत्यत्रास्मा अभिषेकान्सं-
प्रगृह्णन्ति^१ तान्सो ऽवेचते ॥ १० ॥

सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये । ते ते वाचः
सुवन्तां ते ते प्राणः सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते
ओत्रः सुवन्तामित्यथ ब्रह्मणः^१ पाचमादाय तेनाभिषिञ्चत्यध्व-
१५ र्युरेव^१ यजुर्जपत्यभिषिञ्चन्तीतरे सोमस्य त्वा द्युस्तेनाभिषिञ्चा-
म्यग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा चक्षणां चक्षपतिरस्यति दिवस्याह्यसावित्यथोर्ध्वा

१ om. MB.

२ Thus M; संप्रतिगृह्णाति T Be 11; हरन्ति i.s. of संप्रगृह्णन्ति Be BU;
Bhav. periphrases: सहोय्यच्छन्ते ।

३ Thus M Be U; ब्रह्मण B; ब्राह्मणाः Be 11 T.

४ तेनाभिषिञ्चन्त्य० T Be 11.

धाराः समुन्मृष्टे समावृत्तन्नधरागुदीचीरहिं^१ बुध्नियमनुसंचर-
 न्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे नावञ्चरन्ति स्वसिच इयाना
 इत्यत्रैतेषामभिषेकाणां मुख्ये पात्रे सखावान्समवनीय^२
 प्रतिहितस्य गृहानेत्यथान्वारब्धयोः प्रतिहिते च महिष्यां च
 जुहोति प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इत्यत्रास्मा एष प्रतिहितो^३
 वरं ददात्यथ प्रतिहिताय पात्रं प्रयच्छन्नाहेदं ते पात्रं दाया-
 द्यमसद्यदा^४ त्वाभिषिञ्चामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्या-
 ग्नीध्रे^५ प्ररेकं जुहोति रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै ऊतमसि
 यमेष्टमसि स्वाहेत्यत्रास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रत्तं
 भवति^६ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्ययमसावासुधायणो ऽमुष्य^{१०}
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ता राजसूयेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति
 वाचं विमृजते^७ द्वाभ्यां सुखं विमृष्टे^८ गायत्रान्विष्णुक्रमान्क-
 मते^९ ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोतीन्द्राय
 स्वाहा घोषाय स्वाहेति^१ द्वादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 पृथियै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्यत्रैतयोर्हविषोः स्विष्टकृता^{१५}
 चरत्यथैने अपिधाय प्रज्ञाते निदधाति^१ ॥ ११ ॥

अथ वाराही उपानहावुपसुञ्चते पशूनां मन्युरसीति

१ ० खावसवनीय M.

२ Thus M, which omits only यदा, but cp. infra XII. 13 s. f. ;
 दायादसद्यदा Be U ; the other three MSS. are wholly corrupted ;
 my copies of Bhav. read सद् i.s.o. असद् ।

३ आग्नीध्रे om. Be BU.

४ Thus Be 11 T ; गायत्रान्वि० MU Be B.

दक्षिणे पादे तर्वे मे मन्युर्भूयादिति सव्ये ^१ ऽथेमामभिमृ-
 शति नमो मात्रे पृथिव्या इति ^२ तस्यां दक्षिणं पादमुपावह-
 रति ^३ माहं मातरं पृथिवीं हि ऽसिषमिति मा मां माता
 पृथिवी हि ऽसीदिति सव्यमथान्तरेण चात्वालोत्कराबुदङ्गुप-
 ५ निष्क्रामति ^४ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णो-
 र्विक्रान्तमसीत्युत्तरत एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति ^५ तान्दृष्ट्वैव
 प्रतिहितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं कृत्वा
 रथमातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूबरम-
 भिनिश्रयते ^६ तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽन्वातिष्ठति प्रसमा-
 १० हिषे पुरुहूत शूचूनि ^७ त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ ^८
 प्रतिहिताय ^९ धनुः प्रयच्छन्नाह राजन्य एष षट्त्रिंशत्सु
 श्रम्याप्रव्याधेषु निर्जयेन ^{१०} सहस्रेणावसितस्तस्मा ^{११} इषुमस्यतादपै-
 न ^{१२} राधुताज्जिलैनं ^{१३} दक्षिणापथेनात्याकुरुतादिति ^{१४} राजन्य

१ Thus MT Be 11; उपवहति Be BU.

२ ऽक्रामति Be 11, T Be BU; ऽक्रामन्ति M; Bhav. reads the plural, cf. p. 75, 3.

३ Thus corrected (cp. p. 79, 2; 105, 16); ऽधिनिश्रयते M Be U;
 •धिनिश्रयते B; •धिशासते Be 11 T.

४ Thus M only; ब्राह्मणंसतिप्रतिहिताय Be 11 T; ब्राह्मणमथनिहिताय Be BU.

५ Thus MU Be B; निर्जयेण Be 11 T.

६ Thus Be BU; •वसितस्तस्मा M; •वसीततस्मा Be 11 T.

७ Thus corrected; •मस्यतादपैनं Be 11 T; •मस्यतादथेनं M;
 •मास्यतादपैनां Be BU.

८ Thus corrected; •धुताज्जिलैनं Be BU; धुताज्जिलैनं T, Be 11;
 •धुताज्जिलैनं M.

एव स॒ग्निष्ठो^१ भवति राजपुत्रस्त इषुमसिष्यति^२ स त्वाप-
रात्यति^३ तस्मा उत्तरवर्ग्येण^४ संमृज्येषु^५ प्रयच्छतादिति^६ स
तथा करोति^७ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथाह्वाभिसर्प यजमान माहेन्द्रं ग्रहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारब्ध
यजमाने माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णाति महाः इन्द्रो य ओजसेत्यनु- ५
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परि-
मृज्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेत्यैतान्मणीन्याचति
राजतमौदुम्बरः सौवर्णमिति^२ त एते^३ नानासूत्रेष्वोता
भवन्ति^४ तानुत्तरस्य हविर्धानस्य मध्यमे व॒ग्ने प्रगथ्याप
उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा- १०
करोति^५ सुवते माहेन्द्राय^६ प्रस्तुते सान्नि संप्रैषमाहाजिष्टुत

१ Thus corrected; संग्निष्ठो M; ग्निष्ठो T Be 11; संग्निष्ठो Be BU.

२ Thus corrected; इषुमासिष्यति Be BU; इषुमवसिष्यति M; इषु-
मस्यति T Be 11.

३ Thus corrected; •परास्यति MSS.

४ Thus M Be BU; •वर्ग्येण T Be 11.

५ Thus M; संमृज्येषु T Be 11; संमृज्येषु Be BU. I subjoin the
vivarana of this difficult passage as found in my two copies:
राजन्यः क्षत्रियः एष षट्चिंशत्सु शस्याक्षेपेषु जेतव्यो न (read •येन) गोसप्तशेषा-
वसितः स्थितः तस्मै राजन्याय इषुमस्यतादित्याशिष एनमपराधुतां (sic) सोपरि
प्रहर्षीत् (sic) पार्श्वे विध्यती जित्वा तं दक्षिणापथेन दक्षिणायनसामर्थेण नयेति
क्षत्रियः पूर्वमेव ग्निष्ठो (read संग्निष्ठो) भवति राजपुत्रस्तयेषुमस्यति स त्वा नोपरि
क्षिपति तस्मै उत्तरासजेण तमप्रक्षिप्तं (read •पक्षि० ?) संमृज्य ददादिति तदैव
संमृज्य प्रयच्छति ।

६ om. MT Be 11.

- आजिं धावत दुन्दुभीन्समाम्नताभिषोतारो^१ ऽभिषुणुताग्नीदा-
 गिरं विनयोलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थातवार्णमेककपालं निर्वप
 सौम्यस्य विद्धीति^२ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^३ धावन्त्याजिस्मृत^४
 आम्रन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाचः^५ संप्रोदिता^६ वाचो ऽनुम-
 ५ न्वयते^७ ग्राम्यन्ति घोषाः ग्रस्त्राय^८ होच एषोत्तमेति प्राङ्ग-
 र्हीतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता^९ प्रत्या-
 ङ्गयते ऽध्वर्युः^{१०} ग्रासति^{११} प्रतिगृणाति^{१२} प्रसिद्धमुक्त्यं प्रति-
 गीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूद्यच्छन्त इतरानुपो-
 द्यच्छन्ते नाराग्रः सानया आवयत्यो आवयास्तु औषडुक्त्यग्रा
 १० यज सोमस्येति^{१३} वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^{१४} तथैव द्विर्दि-
 नारोग्रासाननुप्रकम्यन्ति^{१५} द्विर्जतो माहेन्द्रः परिशेत^{१६}
 आयन्ति रथा^{१७} आगतावयान्दृष्ट्वा जपति^{१८} समहमिन्द्रियेण
 वीर्येण सं मयेन्द्रियं वीर्यमित्यथान्तरेण चालालोत्करावुदङ्गुप-
 निष्क्रामत्युत्तरतः^{१९} एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^{२०} तान्दृष्ट्वैव प्रति-
 १५ हितो ऽवतिष्ठत्यथ^{२१} प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं^{२२} कृत्वा रथ-
 मातिष्ठति महतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूवरमभिनिश्र-

१ ० समाहताभि० MB.

२ Thus only M; संप्रवदिता T Be 11; in the other MSS. this whole passage is missing.

३ Thus MU Be B; यजति Be 11 T.

४ ० ऋामत्य० Be BU; ० ऋामत्य० M. Be 11 T.

५ ० दायाप्रज्यं M only.

यते^१ ' तं तदानीमेव प्रतिष्ठितो ऽन्वातिष्ठति प्रससाहिषे
 पुरुङ्गत शत्रूनि^२ ' त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमय प्रति-
 हिताय धनुः प्रयच्छन्नाहेदं ते धनुर्दायाद्यमसद्यदा^३ त्वाभि-
 षिञ्चामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्यान्तरेण चात्वालोक-
 रावुपातीत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य प्राञ्च^४ रथमावर्त्य^५ ५
 तिष्ठति^६ ' ॥ १३ ॥

तदेतान्मणीन्याचति राजतमौदुम्बरं सौवर्णमिति^१ सव्ये
 हस्ते राजतं प्रतिमुञ्चत इयदस्यायुरस्यायुर्मे धेहीति दक्षिण
 औदुम्बरमूर्गसूजं मे धेहीति दक्षिण एव सौवर्णं युङ्क्षि वचो
 ऽसि वचो मयि धेहीत्यत्रास्मा अमिचामुपोद्यच्छते^२ ' तस्यां १०
 दक्षिणं हस्तमुपावहरति मित्रो ऽसीति वरुणो ऽसीति
 सव्यमथेनामभिमृशति^३ समहं विश्वैर्देवैरित्यथेनामपिधाय
 प्रज्ञातां^४ निदधाति^५ ' तदेतान्मणीनेकस्मिन्सूत्र आवयति^६
 मध्यत औदुम्बरं करोति^७ ' तान्भीवासु प्रतिषज्यैतेनैव यथेत-

१ Thus M and cp. supra p. 79, 2; infra 103, 9; •सधिनित्त्र• Be BU; •सयित्र• Be 11, •सपित्र• T.

२ All the MSS. are more or less corrupted exc. M, which has however •स्यमसदा; cp. supra p. 102, 7.

३ •दृत्वा all.

४ Plural M Be BU; singular Be 11 T.

५ सव्यमथेनामभि• Be 11 T.

६ प्रज्ञाताग्निद• Be; प्रज्ञातं the other MSS., exc. M the reading of which is uncertain (प्रज्ञातं or प्रज्ञातां) ।

७ Thus M; आवयति Be 11 T; आनयति Be BU.

मेत्याग्नेणाग्नीध्रं^१ प्राञ्च^२ रथमावर्त्यावतिष्ठत्यग्नीध्रे^३ रथविमो-
चनीया^४ जुहोत्यग्ने^५ गृहपतये स्वाहेति चतस्रः सुवाङ्मतीर-
थास्यैतत्पुरस्तादेवाग्नेणाग्नीध्रं^६ रथवाहनं प्रागीषं योग्यकृतमुप-
स्थितं भवति^७ तस्मिन्सह संग्रहीचा रथवाहने रथमादधाति^८
५ सुवर्गादेवैनं लोकादन्तर्दधाति^९ ह्यसः शुचिषदित्यादधाति^{१०}
ब्रह्मणैवैनमुपावहरति^{११} ब्रह्मणादधात्यतिच्छन्दसादधातीति ब्रा-
ह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेव जघनेनाग्नीध्रं चतुरपस्त्रावं^{१२} वाष्टाप-
स्त्रावं^{१३} वा विमितं कारितं भवति^{१४} तस्य मध्यत औदुम्बरी-
मासन्दी^{१५} निमिनोति चत्रस्य नाभिरसीति^{१६} तस्यामुत्तरमष्ट-
१० नमधीवासमास्तृणाति^{१७} चत्रस्य योनिरसीत्यथैनामासीदत्यासी-
दन्तमनुमन्त्रयते स्त्रोनामासीद् सुषदामासीद् मा त्वा हि-
सीदिति^{१८} मा मा हि-सीदितीतरः प्रत्याहासन्नमभिमन्त्र-
यते^{१९} निषसाद् धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्ता सप्ताज्याय सुक्रतु-

१ Here and infra Be 11 T every time आग्नीध्रीयं and •अग्नीये ।

२ रथमावृत्य • MSS.

३ Thus (cp TBr. I. 7. 9. 5) M Be U ; •विमोचनीयाञ्जु • Be 11 T ; B corrupted.

४ •दधातीति ब्रह्मणस्यैनमुपा • M ; the Brāhmaṇa (TBr I. 7 9. 6) is quoted in abbreviated form by all the MSS. exc. M.

५ Thus M, cp. infra XV. 2 and Āp XVIII. 18. 5 ; •रथस्त्रावं U Be ; all the other MSS and Bhav. both times •वस्त्रावं ।

६ Thus M ; उत्तरमष्टनं अधिवास • Be ; उत्तरमष्टन अधिवास • BU ; उत्तरमनवधीवास • Be 11 T ; Bhav. : उत्तरमष्टनमुपरिरोमाधिवास ।

७ Thus MT Be 11 , अनु i. s. o. अभि B Be U.

रित्यथैनमृत्विजः पर्युपविशन्ति ^१ पुरस्तादध्वर्युरपविशति
दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्धोतोद्गातोत्तरतस्तः ^२ प्राञ्चो वोदञ्चो वा
रन्निनः ^३ सो ऽध्वर्युमभिवदति ^४ ॥ १४ ॥

^१ब्रह्माश्निति ^१ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याहाध्वर्युः सवितासि
सत्यसव इति ^२ ब्रह्माश्निति ब्रह्माणं ^३ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याह ^४
ब्रह्मेन्द्रो ऽसि सत्यौजा इति ^५ ब्रह्माश्निति होतारं ^६ त्वः
राजन्ब्रह्मासीत्याह होता मित्रो ऽसि सुशेव इति ^७ ब्रह्माश्नि-
त्युद्गातारं ^८ त्वः राजन्ब्रह्मासीत्याहोद्गाता वरुणो ऽसि सत्य-
धर्मेति ^९ सुश्लोकाश्च इति चत्तारं ^{१०} त्वः राजन्सुश्लोको ऽसौ-
त्याह चत्ता ^{११} सुमङ्गलाश्च इति संग्रहीतारं ^{१२} त्वः राजन्सु- १०
मङ्गलो ऽसौत्याह संग्रहीता ^{१३} सत्यराजाश्निति भागदुघं ^{१४}
त्वः राजन्सत्यराजासीत्याह भागधुक् ^{१५} सप्त पुण्यनाम्नो
ऽभ्युचायास्ते ^{१६} स्फ्यं प्रयच्छतीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्वर्धस्तेन मे
रथ्येति ^{१७} तेन ^{१८} ते ^{१९} रथ्यासमितीतरः ^{२०} प्रतिगृह्णाति ^{२१} त्वः संग्रय-
च्छति सूताय सूतग्रामणिने सजाताय सजातग्रामणिने १५
संग्रहीत्रे ऽक्षावापगोव्यच्छाभ्यामन्तस्तौ ^{२२} तौ ^{२३} मध्यतो ऽधिदेव-

१ ततः om. Be 11 T.

२ Thus M only ; all the other MSS. ध्वर्युमभिवदति ।

३ Here and in the following lines sometimes T Be 11, sometimes Be BU are defective ; M only is in good order

४ Thus M only ; भञ्ज (i.s.o. ऽभ्युच्य) T Be 11 ; भ्युच्य B Be U.

५ तेनमेरथ्या० M ; तेनमेराध्या० Be 11 T ; तेनतेनराध्या० Be BU.

६ तेनतेनतौ Be BU ; तनतौ M ; T Be 11 def.

नमुद्रुत्य^१ तिस्रः पञ्चाशतः सौवर्णान्छान्निवपतो^१ ऽथासौ
 पञ्चाक्षानपच्छिद्य प्रयच्छति दिशो ऽभ्ययः राजाभूदिति^१
 ताःस्तदानीमेवाच्छेषपिष्टजल्यैतमोदनमुद्रुवते^१ नानाःशिनौ
 ब्रह्मा च यजमानश्च समानाःशिनौ सूतग्रामणिनौ समानाः-
 ५ शिनौ चत्तसंग्रहीतारौ^१ स यो नु मताच्च इव स
 राज्ञ आसनं उपविश्य^२ चतुःशतमक्षानपच्छिद्याहोह्निचः
 राज्ञ इति^१ तानेव^३ मनाक्समन्तानिव^३ कृत्वाह कृतं ब्राह्मण-
 स्तेत्यैतमोदनमुद्रुवते^१ समानाःशिनौ ब्रह्मा च यजमानश्च
 नानाःशिनौ सूतग्रामणिनौ नानाःशिनौ चत्तसंग्रहीतारौ^१
 १० स यः पराजयते तस्यैनं कुले चत्ता पाचयति^१ यावदेष
 ओदनः पचते तावदेष होता ग्रीनःशेषमाख्यापयते हिरण्मये
 कशिपावासीनस्तस्मा अर्धयुः प्रतिगृणाति हिरण्मये कूर्च
 आसीनः^४ ॥ १५ ॥

ओः होतस्तथा होतः सत्यः^५ होतररात्स होतरिति^१
 १५ यद्यु वै होता द्वाध्येत्यन्य^६ उ^६ होत्राशःशी शःसति^१ तस्मा

१ अश्रिता i.s.o. उदृत्य M.

२ आसनमुपविश्य M.

३ तानेवमन्वक्सम० M.

४ As the MSS. with the exception of M are hopelessly spoiled, the text of the last 13 lines has been reconstructed as best possible. Only the various reading of M is given, as the var. of the other MSS. is nearly worthless.

५ MSS. exc. M ins. च, cp. XVI. 8.

६ नाध्येत्यन्यो T Be 11 ; वधीत्यन्यउ (०न्युउ) Be BU ; तदाध्येत्यन्य M

उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति ^१ परःशतं भवतीति ब्राह्मणं ^१
यदैष ओदनः पक्वो भवत्यथैनमेकधोद्धृत्य ब्रह्मण उपहरति ^१
तस्मा एताः^२स्रैव मणीन्ददाति^३ शतं विपथं चतुष्पात्तेचमथ^४
होत्रे ददाति शतं विपथः^५ हिरण्मयं कशिप्रथोद्गात्रे ददाति
शतं विपथमथाध्वर्यवे^६ ददाति शतं विपथः^५ स्वरथं तिस्रः ^५
पञ्चाशतः सौवर्णान्छान्दिरण्मयं कूर्चमित्यैभ्य एतन्निर्जयः^७
सहस्रं चतुर्धा कृत्वा ददात्यैनमेतयासन्धा सद आवहन्त्या^८
वा^९ व्रजत्यन्वायन्त्येनमेते^९ चमसा ^१ अत्रैतयोर्हविषोरिडामुपक-
यत ^१ इडोपहृतं माहेन्द्रः^५ होता चैवाध्वर्युश्च^९ संभचयतो ^१
नराशः^५सपीतेन नाराशः^५सान् ^१ होतृचमसमेवैते त्रयः समुप- ^{१०}
ह्वय भचयन्ति ^१ यथाचमसं चमसान्द्विन्व म इत्यात्मानं
प्रत्यभिमुशन्ते ^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते ^१
ऽथेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येवं^{१०} चिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरति^८ ^१ संतिष्ठते
माध्यन्दिनः^५ सवनं ^१ प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ^१ प्रसिद्धमादित्य-

१ सर्वान् before सणीन् ins. Be B; सर्वसणीन् U.

१ चतुष्पात्तेचं all (also Āp. XVIII. 19. 7), but cp. supra p. 96, 5.

२ Thus M, अथ om. Be BU, विविधसर्धानध्वर्यवे T Be 11.

३ एतन्निर्जयं all.

४ आवहन्त्यावाव्रजन्त्यो Be BUT Be 11; आवहन्त्याव्रजन्त्यो M, but cp. supra p. 81, 5.

५ एतत्पात्रं ins. T Be 11.

६ Thus MT Be 11; लेत्येव Be; लेत्येव एवं BU.

८ •श्चरति M Be BU, •श्चरन्ति T Be 11.

ग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथोक्त्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्यश्रुभ्यां चरति ^२
 तयोर्नाना मनोते^३ नाना देवते^४ नाना प्रत्यभिमर्शनौ^५ नाना
 वसाहोमौ समानो वनस्पतिः समानः स्निष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा
^६ समान्यो दिशो ^७ नाना दिश इत्येके ^८ समानं कर्मावमृथाद्-
 यैतस्मिन्नवमृथ उपाददते चार्मपक्ष्यावुपानहौ^९ ^{१०} प्रज्ञाव्य
 वाराहौ चार्मपक्षीभ्यामुदेति^{११} ^{१२} सो ऽपामन्ते जुहोत्यपां नग्ने
 स्वाहेति ^{१३} विषुवति दर्भस्तम्बे जुहोत्यूर्जो नग्ने स्वाहेति ^{१४}
 पुनरेत्य^{१५} गार्हपत्ये जुहोत्यग्नये गृहपतये स्वाहेति ^{१६} प्रसिद्धो
^{१७} ऽवमृथ ^{१८} उदयनीयेऽष्टौ मैत्रावरुणीं वशासुपाकरोति ^{१९} तस्यै
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा नैव श्मश्रूणि वपते न केशान्तिष्ठत
 एष उक्त्यो ऽभिषेचनीयस्तुस्त्रिंशपवमानः^{२०} सहस्रदक्षिण
 उदवसानीयान्तः ^{२१} ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्त्रैषा पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने सप्तसु शम्याप्रव्याधेषु
^{२२} ग्राह्या कारिता भवति ^{२३} सो ऽत्रैवाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ^{२४}

१ मनोते M Be 11 T; मनोता Be BU.

२ Thus M; देवता Be BU; T Be 11 om. this passage.

३ ०सर्शनौ M; ०सर्शने T Be 11; ०सर्शे B; सर्शना Be.

४ Thus M; चर्मपक्ष्या उपानहौ T Be 11; चापेक्ष्या उपानहौ BU;

चापेक्ष्या ७० Be; cp. infra XVIII. 19 init.

५ Thus T Be 11; चार्मपक्षिभ्या० M; चर्मपक्षीभ्या० B; चर्मपक्षिभ्या० Be U.

६ Thus M; प्रातरेत्य Be BU; Be 11 T defective.

७ ०तुलिंशत्यव० U Bhav.

हिरण्यं ददाति । शम्यान्यास उदवसाय वसति । सारस्वतं
 चरुं । वत्सतरौ ददाति । द्वितीये शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तं ददाति । तृतीये
 शम्यान्यास उदवसाय वसति । पौष्णं चरुः । श्यामं ददाति ।
 चतुर्थे शम्यान्यास उदवसाय वसति । बार्हस्पत्यं चरुः । ५
 अग्निपृष्ठं ददाति । पञ्चमे शम्यान्यास उदवसाय वसत्यैन्द्र-
 मेकादशकपालमृषभं ददाति । षष्ठे शम्यान्यास उदवसाय
 वसति । वारुणं दशकपालं । महानिरष्टं ददात्यथ सप्तमे
 ऽहञ्जालामध्यवस्यत्येतदेवाहदीक्षते^१ । ऽथ वै भवति सद्यो
 दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्रयच्छतीत्यथैनं १०
 तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानीय दीक्षणीया-
 मिष्टिं निर्वपति । तस्याः सः स्थितायां सुष्टी चैव न करोति
 वाचं च न यच्छति । निदधत्यस्मा एतद्धविरुच्छिष्टं व्रतभा-
 जनमथ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति । हविष्कृता वाचं विसृ-
 जते । ऽत्रास्मा एतद्धविरुच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^२ व्रतभाजनमथ प्राय- १५
 णीयेन चरति । प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति । पदेन
 चरित्वा दशभिः साण्डैर्वत्सतरै राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं
 निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्य पुरस्तादुपसदाः सौम्यं चरुं । बभ्रुं
 ददात्यथ मध्यमे उपसदावन्तरेण त्वाष्ट्रमष्टाकपालः । शुण्डं
 ददात्यथोपरिष्ठादुपसदां वैष्णवं त्रिकपालं । वामनं ददात्य- २०

१ दीक्षते Be BU ; दीक्षते M दीक्षते T Be 11.

२ यच्छन्ति M Be 11 T ; यच्छति Be BU.

याहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति ।
 सदोहविधाने संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय
 यूपस्यावृता यूपमुच्छ्रयति । स्वर्नन्तं यूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा सारस्वतीर्वस-
 ५ तीवरीगृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपतीडान्तः पशुपुरोडाशः
 संतिष्ठते । पत्नीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । इय
 वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विश्विष्योपवसन्त्यथातो महाराच
 एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपावह्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यद्वि-
 १० रुदैति^१ ॥ १७ ॥

अग्निष्टोमं क्रतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं ग्रहा
 गृह्यन्ते । समानं कर्माश्विनाद्गृहादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वा द्वे
 रश्मने आदाय यूपमभ्येति^२ । स्वर्नन्तं यूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य प्राजापत्यस्वरूप उपालम्भो भवति । तयोः
 १५ प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । पूर्वस्यां
 द्वारि^३ सूतग्रामण्यावुपतिष्ठतो^४ ऽपरस्यां चत्तसंयहीतारौ ।
 प्रसर्पतः पृच्छतः का ते माता का ते^५ मातामहीति । स च

१ रुदैति MT Be 11, रुदैति Be BU.

२ om. MT Be 11.

३ अभ्येति M Be BU ; अभ्येति T Be 11.

४ दिशि M.

५ अवुपतिष्ठतो B Be U, अवुपविशतो M, अवुपदिश्य T Be 11.

६ om. Be BU.

आ दशस्यै^१ संपादयत्यति तः सृजन्यथ यो न संपादयति
 दीर्घवशेन तमुपावदन्ति^२ । स य आह वैशा मे माता
 सावित्रीति^३ वाति तः सृजन्ति विशो विवाहान् गोप्तार
 इति वदन्तो^४ । दशदशात्र चमसमभिसंजानत^५ । ऋजुधा
 प्रातःसवनः संतिष्ठते^६ । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय^७ ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^८ । प्रसिद्धं यहा गृह्णन्ते^९ । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^{१०} । दाक्षिणानि ऊत्वा प्राकाशावध्वर्यवे ददाति
 खजमुद्राचे रुक्मः^{११} । होत्रे ऽश्वं प्रस्तोतप्रतिहर्तृभ्यां द्वादश पष्ठौ-
 हीर्ब्रह्मणे वशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छः^{१२} सिने वाससी
 नेष्टापोहभ्याः^{१३} सूरि यवाचितमच्छावाकायानद्वाहमग्नीधे^{१४} ।
 भार्गवो होता भवति^{१५} । आयन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारव-
 न्तीयमग्निष्टोमसामः^{१६} । ऋजुधा माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते^{१७} ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^{१८} । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं
 गृह्णाति^{१९} । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे
 धामन्यपशुभ्यां चरति^{२०} । तयोर्नाना मनोर्ते^{२१} नाना देवते^{२२} ।
 नाना प्रत्यभिर्मर्शनौ^{२३} नाना वसाहोमौ समानो वनस्पतिः
 समानः स्विष्टकृत्प्रैषवान्समानीडा समान्यो दिशो^{२४} । नाना

१ Thus Be BU ; दशतस्यै M ; T Be 11 om. this passage altogether.

२ Thus M Be U ; तमुपावदन्ति B ; तं वदन्ति T Be 11.

३ Thus MT ; सावित्रीनि Be 11 ; सावित्रीवि Be BU.

४ सनीवे MT Be 11 ; सनीता Be BU.

५ देवते M ; देवता Be BU ; om. T Be 11.

६ Thus T Be 11 ; अभिसर्गौ M ; भिसर्गना Be BU.

दिश इत्येके ^१ समानं कर्मावस्थयात्प्रसिद्धो ऽवस्थ ^१ उदय-
नीययेश्चेद्वा मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति ^१ तस्यै प्रसिद्धं वपया
चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते अश्रूण्येव वपते न केशान्तिष्ठत
एषो ऽग्निष्टोमः सप्तदशो दशपेयः सहस्रदक्षिण उदवसानौ-
५ यान्तः ^१ ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजत ^१ आग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं चरुं मैत्रावरुणीमा-
मित्रां बार्हस्पत्यं चरुमित्यथ वै भवति हविषोहविष इद्वा
बार्हस्पत्यमभिघारयतीति ^१ स हविषोहविष इद्वा बार्हस्प-
१० त्यमभिघारयत्यन्वाह्यमासाद्यैता ^१ आदिष्टदक्षिणा ददात्यथ
दिपशुना पशुबन्धेन यजत ^१ आदित्यां मल्हां गर्भिणीमाल-
भते मारुतीं पृश्निं पष्ठौही ^१ गर्भिण्यादित्या भवत्यगर्भा ^१
मारुत्यादित्यया पूर्वया प्रचरति मारुत्योत्तरयोच्चैरादित्याया
आश्रावयत्युपाश्रू मारुत्यै ^१ संतिष्ठते यथा दिपशुः पशुबन्ध-
१५ स्तथाथ सात्यदूताशा ^४ हविर्भिर्यजते ^१ ऽश्विभ्यां पूष्णे पुरो-
डाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरुः सविचे
सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमन्वाह्यमासाद्य तिसृ-
धन्वः शुक्लदृतिं ददाति ^१ तं प्रतिराजभ्यः प्रहिणोति ^१ स

१ यज्यत Be BU.

२ Thus M only; *मासाद्यता Be BU; *मासाद्येता T Be 11

३ Thus M only; भवतिगर्भा Be BU; T Be 11 om. these words.

४ Thus M; the other MSS. are partly corrupted, partly incomplete.

यः प्रतिगृह्णाति मित्रो म इति तं वेदाय यो न प्रतिगृ-
ह्णात्यमित्रो म इति तं वेदाय पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजत ^१
आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादशकपालं
वार्हस्यत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालमन्वा-
हार्यमासाद्य दक्षिणं रथवाहनवाहं ददात्यथ पौर्णमासवैम्- ^५
धाभ्यामिष्टोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ^१ सारस्वतं चरुं
निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमा-
दित्यं चरुमन्वाहार्यमासाद्योत्तरं रथवाहनवाहं ददाति ^१
॥ १६ ॥

अत्रैतद्द्वादशाहं व्रतं चरत्याङ्गे ^२ न दतो धावते ^{१०}
ऽभ्यङ्गे ^१ न प्रमन्दयते ^१ युध्यते युद्ध आगते ^१ ऽग्निहोत्रोच्छे-
षणव्रतो वा ^४ यजमानो भवति ^१ भक्तमु ^५ पत्न्या आहरन्त्यथा-
स्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने तिस्रः शालाः कारिता
भवन्ति ^१ स दक्षिणार्धा ^६ शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्वि-

^१ Thus Be BU ; रथवाहनं MT Be 11, but cp. Āp. XVIII. 22. 6, 8.

^२ Thus again, Be BU ; रथवाहं M, T Be 11 om.

^३ These and the following words thus in M ; चरत्याङ्गे नदतेया-
वतेभ्यंक्तेनप्रमन्दयते Be BU ; चरतिनात्मानेनदतोधावतेभ्यंक्तेनप्रमन्दयते Be 11 T ;
Bhav. reads प्रमन्दयते explaining this word, as it seems, by न
खट्वायां शेते न केशान्विलिखते ।

^४ वा Be 11 T ; व Be BU ; M om.

^५ M om उ, but cp. vol. I. 67. 4.

^६ दक्षिणां T Be 11.

हृत्य प्रतीचीनस्तोमाय केशवपनीयायातिरात्राय दीक्षते ।
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजनीये^१ ऽहन्सुत्या
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 ५ यादेत्य^२ वसतीवरौः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्य-
 थातो महारात्र एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजा-
 नमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽच्छैत्य^३ द्विरुदैत्य^४तिरात्रं^५ क्रतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः ।
 प्रसिद्धं गृहा गृह्यन्ते । समानं कर्मावभृथाग्रसिद्धो ऽवभृथ ।
 १० उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति । तस्यै प्रसिद्धं
 वपथा चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते यानि कानि च लोमानि^६
 वापयते । संतिष्ठत एष प्रतीचीनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रः
 सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो । ऽथ मध्यमाः शालामध्यव-
 साय मथित्वाग्नीन्विहृत्य व्युष्टये द्विरात्राय दीक्षते । तस्या-
 १५ परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते द्विरात्रस्य मे^७ सतो^८ ऽमावास्याया^९ उपवसथीये^{१०}

१ Thus U Be (sec. m.); यजनीये Be (pr. m.) B, यज्जिणे M, Be

11 T om. the passage.

२ ०णोपवस० M Be.

३ Thus M Be 11 T; ०द्विरुदैत्यातिरात्रं Be BU.

४ तानि ins. M.

५ Thus T Be 11 (only ०वास्याये); मे before सतो om. M, but this MS.: मावास्याये म उप०; Be BU give मे before सतो and मा before उप०, reading वास्याये ।

ऽहन्पूर्वमहः संपत्यत उत्तरस्मिन्नुत्तरमिति ^१ संतिष्ठते ब्युष्टि-
 द्विराचो^२ ^३ ऽथोत्तरार्थाः^४ ग्राह्यामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विह-
 त्योदयनीयायाग्निष्टोमाय दीचते ^५ तस्य तिस्रो दीचास्तिस्र
 उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः ^६ संतिष्ठत एष उदयनीयो ऽग्निष्टोम-
 स्तुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो^७ ^८ ऽथ देविकाहवि-
 भिर्यजते ^९ ऽथ त्रैधातवीयया यजते ^{१०} ऽथ सौचामण्या
 यजते ^{११} संतिष्ठते राजसूयो ऽर्धसप्तदशैर्मासैः ^{१२} संतिष्ठते
 राजसूयः संतिष्ठते राजसूयः ^{१३} ॥ २० ॥ सप्तमः ॥

॥ इति द्वादशः प्रश्नः ॥

१ Thus all; are we to correct ब्युष्टिद्विराचो ?, cp. 117, 14.

२ Thus BeBUM (sec. m.); द्योत्तराः M (pr. m.) T Be 11
Karmāntasūtra.

३ उदयनीयान्तो, Be 11 Σ.

१ अथात इष्टीर्याख्यास्यामस्तामाः सक्तत्रदिष्टमेव दार्शपौ-
 णमासिकं तन्त्रं^१ दार्शपौर्णमासिकः^२ संस्कारः^३ सर्वाः
 प्रथमाः सर्वा मध्यमाः सर्वा उत्तमाः^४ यथाकालं पर्वतिथ्या
 निर्वपेद्या आदिष्टस्थाना^५ अथ या अनादिष्टस्थाना यानि
 ५ पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि^६ भवन्ति या अनर्तिष्ठयो^७
 ऽथ या अर्तिष्ठय उपाधिगमकालास्ता भवन्ति^८ यथैतदभ्युद्ध-
 ताभ्युदिताभिनिष्क्रुताविजातेति^९ व्युदितमग्न्यन्वाधानं^{१०} नित्यं
 व्रतोपायनं^{११} यावत्सिद्धिं याजमानमनुसंहरेदन्यत्रावापदेव-
 ताभ्यस्तासां याः सोपनामास्ता उपाः^{१२} यथेतरा उच्चैरादेशादेव^{१३}
 १० सप्तदश सामिधेन्यो जानीयाद्यथैतन्मानवी च्चौ धाये कुर्या-
 दुष्णिहककुभौ^{१४} धाये त्रिष्टुभौ^{१५} संघाज्ये^{१६} वार्चघ्नावाव्यभागे
 पूर्वपक्षे^{१७} वृधन्वन्तावपरपक्ष इत्यौपमन्यवो^{१८} यानि हवींषि
 कामेन वा दक्षिण्या वा व्यपेतानि^{१९} स्युर्नानावर्हीष्येव

१ The text of this first adhyāya is given principally according to M, in comparison with the vivarana. All the other MSS. except D, contain a highly corrupted tradition. I do not give all their various readings, which are nearly ever so much corruptions.

२ Thus M and Bhav.; °मासिकाः संस्काराः all the other MSS.

३ अंतमा M.

४ °तीर्थानि M.

५ कुर्याद् om. M.

६ Thus only D; M om.; त्रिष्टुभौ धाये UB; त्रिष्टुभो धाये Be; त्रिष्टुभ
 एवाप्ते Be 8.

७ व्यपेतानि M.

तानि जानीयाद्दिशादेव दक्षिणायपेतः^१ समानबर्हिर्भवति
 यथा दिशामवेष्टिर्नैष्टीरूपाः शुचाजोः^२ ऽनुसमेति^३ यद्देवत्यः
 हविस्तद्देवत्ये याज्यापुरोऽनुवाक्ये^४ पुरस्तात्स्विष्टकृत उपहोमा
 यासामुक्ता उपहोमा^५ वासोदक्षिणाः काम्या इष्टयो या
 अनादिष्टदक्षिणा^६ गोदक्षिणः पशुबन्धो^७ नित्यो ऽन्वाहार्य^८ ५
 इति^९ न्वार^{१०} इमा^{११} इष्टयो^{१२} व्याख्याताः^{१३} ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१
 तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्री अश्रवः^२ हीत्यैन्द्राग्रमेका-
 दशकपालं निर्वपेत्सर्धमानः^३ चेन्ने वा सजातेषु वेति^४ तस्या
 एते भवत इन्द्राग्री रोचना दिवः अथदृचमित्यैन्द्राग्रमेकादश-^५
 कपालं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति^६ तस्या एते भवत
 इन्द्राग्री नवतिं पुरः शुचिं तु स्तोममित्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं
 निर्वपेत्संग्रामं जित्वेति^७ तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्री
 अश्रवः^८ हीत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनतामेत्यन्निति^९
 तस्या एते भवत इन्द्राग्री रोचना दिवः अथदृचमिति^{१०} १५
 पौष्णं चरुमनुनिर्वपेदिति^{११} तस्या एते भवतो वयसु त्वा
 पथस्यते पथस्यथ इति^{१२} चेन्नपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येति^{१३}
 तस्या एते भवतः चेन्नस्य पतिना वयं चेन्नस्य पत इत्यैन्द्राग्र-

१ ० बवेतं M.

२ दिशामवेष्टिर्नैष्टी M.

३ इतीन्विमा इष्टीर्याख्याता M, all the other MSS. have also इष्टिर्
 or इष्टीर् ।

मेकादशकपालमुपरिष्ठान्निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतो ये
संग्रामं जिग्युषः ^१ ॥ २ ॥

अग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदित्येत-
५ येश्चा यज्यमाण उपकल्पयते पथो ऽन्तिकाद्वर्हिर्नद्धाहं ^१
तस्या एते भवतो ऽग्ने नया देवानामित्यन्वाहार्धमासाद्यानद्धाहं
ददात्यग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः
सन्नव्रत्यमिव चरेदिति ^१ तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतपा अग्नि
यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानीत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं
१० निर्वपेद्य॥ रक्षा॥ग्नि सचेरन्नित्यथ वै भवति निशितायां
निर्वपेत्परिश्रिते याजयेदिति ^१ स निशायां महारात्र उत्था-
याग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ^१ परिश्रिते
याजयति ^१ कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीमित्येतस्यानुवाकस्य
पञ्चदश सामिधेनीः पराचीरन्वाह ^१ तस्या एते भवतो
१५ रक्षोहणं वि ज्योत्तिषेत्यथ पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्गतिमुपजु-
होत्युत खानासो दिवि षन्वग्नेरिति ^१ ॥ ३ ॥

अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्भिचरन्निति ^१
तस्या एते भवतस्त्वमग्ने रुद्र आ वो राजानमित्यग्नये सुरभि-
मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुरुषा वा
२० प्रमीथेरन्धी वा बिभीयादिति ^१ तस्या एते भवतो ऽग्निर्होता
साध्वीमकरित्यग्नये चामवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे
संयत्त इति ^१ तस्या एते भवतो ऽक्रन्ददग्निस्त्रे वसूनीत्यथ वै

भवत्यभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमो-
यन्ते ' पुरुषाज्जतिर्ह्यस्य प्रियतमाग्नये चामवते पुरोडाशमष्टाक-
पालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ' इथ वै भवत्यभि वा
एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये चामवते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतः ' ॥ ४ ॥ ५
द्वितीयः ॥

अथ वै भवत्यग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यं
कामो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतस्तुभ्यं ता अङ्गिरस्त-
माश्वाम तं काममग्न इत्यग्नये यविष्ठाय पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेत्सर्धमानः चेन्ने वा सजातेषु वेति ' तस्या एते १०
भवतः अष्टं यविष्ठ भारत स श्वितान इत्यग्नये यविष्ठाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिर्चर्यमाण इति ' तस्या एते
भवतो ' अग्नये आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
कामयेत सर्वमायुरियामिति ' तस्या एते भवत आयुष्ट
आयुर्दा अग्न इत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे- १५
द्भूतिकाम इति ' तस्या एते भवतस्तस्मै ते दिवस्परीत्यग्नये
रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्रुक्काम इति ' तस्या एते
भवतः शुचिः पावक दृशानो रुक्म इत्यग्नये तेजस्वते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्काम इति ' तस्या एते भवत
आ यदिषे नृपतिः स तेजीयसेत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाश- २०
मष्टाकपालं निर्वपेत्सीचमाण इति ' तस्या एते भवतो अग्ने
सहन्तामाभर तमग्ने पृतनासहः रयिमिति ' ॥ ५ ॥

- अग्नये ऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेता-
 न्नवान्स्थामिति ^१ तस्या एते भवत उचान्नाय वशान्नाय वशा
 हि सूनो इत्यग्नये ऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्थामिति ^१ तस्या एते भवतो ^१ अग्नये ऽन्नपतये
 ५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नपतिः स्थामिति ^१
 तस्या एते भवतो ^१ अग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावीत्येतयेष्ट्या चक्ष्य-
 माण उपकल्पयते हिरण्यं ^१ तस्या एता भवन्त्यग्न आशूष्णि
 पवसे अग्ने पवस्वाग्ने पावक स नः पावकाग्निः शुचिब्रततम
 १० उदग्ने शुचयस्तवेत्यन्वाहार्थमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेच्चक्षुष्काम इति ^१ तस्या एता भवन्ति ^१ ॥ ६ ॥

- अग्नये पुचवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे
 पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकाम इति ^१ तस्या एता भवन्ति
 यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानो यस्मै त्वष्ट सुकृते जातवेदस्त्वे
 १५ सुपुत्र शवस उक्थंउक्थे सोम इन्द्रं ममादेत्यग्नये रसवते ऽज-
 क्षीरे चक्षुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्स्थामिति ^१ तस्या एते
 भवतो अग्ने रसेनापो अन्वचारिषमित्यग्नये वसुमते पुरोडाश-
 मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्थामिति ^१ तस्या
 एते भवतो वसुर्वसुपतिस्त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामित्यग्नये वाज-
 २० सृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संग्रामे संयत्त इति ^१ तस्या
 एते भवतस्त्वामग्ने वाजसातमंसयं नो अग्निरित्यग्नये अग्निवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्नावग्निभभ्युद्धरेयुरिति ^१ तस्या

एते भवतो ऽग्निनाग्निः समिध्यते त्व५ ह्यग्ने अग्निनेत्यग्ने
ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतो ऽज्जते
ऽग्निहोत्र उदायेदपर आदीष्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न
कार्थं ' यद्भागधेयमभि पूर्वं उद्विष्यते किमपरो ऽभ्युद्विष्येतेति '
तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्येदिति ' स तान्येवावचाणानि ५
संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जात-
वेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु
प्रजानन्निति ' छन्दोभिरेवैन५ स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मण-
मग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ' तस्या
एते भवत उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषेति ' ॥ ७ ॥ १०
तृतीयः ॥

अथ वै भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं
दधिक्राव्णे चरुमभिग्रस्यमान इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्प-
यते हिरण्यं ' तस्या एता भवन्ति वैश्वानरो न जत्या त्वमग्ने
शोचिषा शोशुचानो ऽव ते हेड उदुत्तमं देधिक्राव्णे अका- १५
रिषमा दधिका इत्यन्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतमेव
निर्वपेद्यजाकाम इति ' तस्या एते भवन्ति ' वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपेत्युत्रे जात इति ' तस्या एते भवतो
वैश्वानरस्य द५सनाभ्यो बृहज्जातो यदग्र इति ' वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्येति ' १०
तस्या एते भवतो वैश्वानरो न जत्या पृष्ठो दिवीत्याग्नेयमष्टा-
कपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निसुदासयिष्यन्निति '

तस्या एता भवन्त्यग्निर्मूर्धा भुवो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
 शोचिषा शोशुचान इति ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मा-
 रूतः सप्तकपालं ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याह्वनीये वैश्वा-
 नरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतमनूच्यमान आसादयतीति '
 ५ काले प्रत्यञ्चं वैश्वानरमासादयत्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु
 मारुतं ' तस्य एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि
 मरुतो यद्भुवो दिवो या वः शर्मति ' ॥ ८ ॥

आदित्यं चरुं निर्वपेत्संग्रामसुप्रयास्यन्निति ' तस्या एते
 भवतो ऽदितिर्न उरूयतु महीसू षु मातरमिति ' वैश्वानरं
 १० द्वादशकपालं निर्वपेदाद्यतनं गलेति ' तस्या एते भवतो वैश्वा-
 नरो न ऊत्यास्माकमग्ने मघवत्सु धारयेति ' वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपेद्विदिषाणयोरञ्चं जग्ध्वेति ' तस्या एते भवतो
 वैश्वानरो न ऊत्यर्तावानमिति ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सममानयोः पूर्वे ऽभिद्रुह्येति ' तस्या एते एव भवतो '
 १५ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विं प्रतिगृह्येति ' तस्या एते
 भवतो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान इति '
 वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत्प्रतिगृह्याञ्चं वा पुरुषं
 वेति ' तस्या एते एव भवतो ' वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सनिमेव्यन्निति ' तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 २० वैश्वानरं सुमतौ स्यामेति ' ॥ ९ ॥

अथ वै भवति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रति-
 ष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेदिति '

स एतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपति ^१ यमेव प्रयुक्ते
 तं भागधेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजिक्तां भ्रातव्याय प्रहिणुया-
 दिति ^१ स यथा रज्ज्वोत्तमां गामाजिति तां भ्रातव्याय
 प्रहित्य भ्रातव्यस्य गोष्ठे न्यस्यति ^१ निर्हतिमेवास्मै प्रहिणो- ५
 तौति ब्राह्मणं ^१ तस्या एते भवतः ^१ ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवत्येन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम इति ^१ तस्या एते
 भवत इन्द्रं वो विश्वतस्परिन्द्रं नर इतीन्द्रायेन्द्रियावते
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इति ^१ तस्या एते
 भवत इन्द्रियाणि शतक्रतो ऽनु ते दायीतीन्द्राय घर्मवते १०
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति ^१ तस्या
 एते भवत आ यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्वमैरथ इतीन्द्रा-
 यार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदन्नकाम इति ^१
 तस्या एते भवत इन्द्रमिन्द्राथिनो बृहद्गायन्ति त्वा गायत्रिण
 इतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रि- १५
 यावत इन्द्रायार्कवते भूतिकाम इति ^१ तस्य एता भवन्त्या
 यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्वमैरथ इन्द्रियाणि शतक्रतो
 ऽनु ते दायीन्द्रमिन्द्राथिनो बृहद्गायन्ति त्वा गायत्रिण इति ^१
 ॥ ११ ॥

इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः १०
 पाप्मना गृहीतः स्यादिति ^१ तस्या एते भवतो ऽहोमुचे
 विवेष यन्मेतीन्द्राय वैश्वधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-

पेद्यं मृधो ऽभि प्रवेपेरन्नाद्वाणि वाभि समियुरिति ^१ तस्या
एते भवतो वि न इन्द्र मृधो जहि मृगो न भीम इती^१-
न्द्राय चात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्धो वा परियत्तो
वेति ^१ तस्या एते भवतस्त्रातारमिन्द्रं मा ते अस्याः सहसा-
५ वन्तितौ^१न्द्रायार्काश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यं
महायज्ञो नोपनमेदिति ^१ तस्या एते भवतो ऽनवस्ते रथं
वृष्णे यत्त इति ^१ ॥ १२ ॥

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वामकाम
इति ^१ तस्या एते भवतो ऽन्वह मासा अनु ते दायीतौ^१न्द्राण्यै
१० चरुं निर्वपेद्यस्य सेनासः^१श्रितेव स्यादित्यथ वै भवति बह्वजा-
नपीधे संनञ्जेत्तान्सहेधेनाभ्यादध्यादिति ^१ तान्सहैवेधेनाभ्याद-
धाति ^१ तस्या एते भवत इन्द्राणीमासु नारिषु नाहमि-
न्द्राणि रारणेत्तौ^१न्द्राय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेत्संग्रासे संयत्त इति ^१ तथा एते भवतो यो
१५ जात एवा ते मह इन्द्रो ऽत्युग्र इत्येतामेव निर्वपेद्यो हतमना
इव स्यादिति ^१ तस्या एते भवत एतामेव निर्वपेद्यः स्वयंपाप
इव स्यादिति ^१ तस्या एते एव भवतः ^१ ॥ १३ ॥

इन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
दानकामा मे प्रजाः स्युरिति ^१ तस्या एते भवतो मा नो
१० मर्धीरा^१ त्व भरेतौ^१न्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति ^१ तस्या एते भवतः
प्रदातारः^१ हवामहे प्रदाता वज्रीतौ^१न्द्राय सुचाम्णे पुरोडाश-

मेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेति ' तस्या
एते भवत इन्द्रः सुत्रामा तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्येति '
यो ऽलः श्रियै सन्सदृङ् समानैः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति
ग्रान्था अप्रदाहाय शकरी याज्येति ' तस्या एते भवतो रेव- ५
तीर्नः प्रो वृक्षै पुरोरथमिति ' ॥ १४ ॥ पञ्चमः ॥

अथ वै भवत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्स-
रस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरित्यथ वै भवति प्रति वै
परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति ' द्वे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादति-
प्रयुक्त्या इति ' स द्विर्द्विः पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ' त्रिस्त्रिर्हवि- १०
षामवद्यति ' तस्या एता भवन्त्याग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो
देव्या नो दिवो बृहस्पत एवा पित्र इत्येतथैव यजेताभिचर्य-
माण इति ' तस्या एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपेद्यं यज्ञो नोपजनेदिति ' तस्या एते भवतो ऽग्ना-
विष्णू अग्नाविष्णू इत्याग्नावैष्णवं हते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्काम १५
इति ' तस्या एते एव भवतः ' ॥ १५ ॥

अथ वै भवतीन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानो ऽयज-
मानस्याध्वरकल्पां प्रतिनिर्वपेद्वातव्ये यजमाने ' नास्येन्द्रियं
वीर्यं वृद्धे ' पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेदिति ' स पुरा वाचः
प्रवदितोर्महारात्र उत्यायाग्नावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः- २०
सवनस्याकाले ' सरस्वत्याज्यभागा स्याद्दार्हस्यत्यश्चरिति ' तस्या
एता भवन्त्याग्नाविष्णू अग्नाविष्णू प्र णो देव्या नो दिवो बृह-

स्यत एवा पित्र इत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यंदिनस्य
 सवनस्याकाले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यश्चरिति । तस्या
 एता एव भवन्त्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
 काले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यश्चरिति । तस्या एता एव
 ५ भवन्ति । मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्दशायै काल इति । तस्या
 एते भवत आ नो मित्रावरुणा प्र वाहवेति ॥ १६ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रं चरुं
 तिथ्यापूर्णमासे निर्वपेदिति । स यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स
 तैषां पौर्णमास्याः सोमारौद्रं चरुं निर्वपति । परिश्रिते
 १० याजयत्यथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं
 भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते । यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं
 करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याऊरौश्वरो दुश्चर्मा भवितो-
 रिति । मानवी स्रचौ धाय्ये कुर्यादिति । मरू देववतो रथ
 इत्येतासां द्वे धाय्यालोके दधाति । तस्या एते भवतः सोमारुद्रा
 १५ विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ॥ १७ ॥

यदि विभीथादुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णं चरुं
 निर्वपेदिति । तस्य एते भवतः सोमपूषणेमौ देवाविति ।
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत्प्रजाकाम इति । तस्या एते भवतः
 सोमारुद्रा विवृहतं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ।

१ Thus M Be 8 ; यदि UD Be ; B defect.

२ Thus M Be 8 UD ; यजत्यथ Be B.

३ Thus MU Be ; धाय्ये Be 8 B ; धाय्ये लोके D.

सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्निति^१ तस्या एते एव भवतः^१
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावीत्येतथेष्ट्या यक्ष्यमाण
 उपकल्पयते होतानङ्गाहं^२ तस्या एते एव भवतो^१ ऽन्वाहार्य-
 मासाद्य होतानङ्गाहं ददाति^१ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेद्यः काम-
 येत स्वे ऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति^१ सो ऽपरचेत्र- ५
 मर्यादायामथवसाय मथित्वाग्नीन्विद्धत्य सोमारौद्रं चरुं निर्व-
 पत्य^१ वै भवति वेदिं परिगृह्णार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धं बर्हिष
 स्तृणीयादर्धं नार्धमिध्नस्याभ्यादध्यादर्धं न^१ स्व एवास्मा आयतने
 भ्रातृव्यं जनयतीति ब्राह्मणं^१ तस्या एते भवतः^१ ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मरुतः सप्तकपालं १०
 यामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधिअयति गार्हपत्ये
 मारुतमनूच्यमान आसादयतीति^१ काले प्रत्यङ्मैन्द्रमासादय-
 त्यनूच्यमानासु सामिधेनीषु मारुतं^१ तस्या एता भवन्तीन्द्रं
 वो विश्वतस्सरीन्द्रं नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म-
 त्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत चत्राय च विशेषे च समदं १५
 दध्यामित्यैन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानुब्रूहीतीन्द्रं वो विश्वतस्सरी-
 त्यन्वाहात्याक्रम्याश्रव्याह मरुतो यजेति^१ या वः शर्मति यजति^१
 मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहीति^१ मरुतो यद्ध वो दिव
 इत्यन्वाहात्याक्रम्याश्रव्याहेन्द्रं यजेतीन्द्रं नर इति यजति^१ स्व
 एवंभ्यो भागधेये समदं दधाति विदः^१ हाणास्तिष्ठन्तीति ब्राह्मण- २०

१ Thus MDB ; होतारमनङ्गाहं Be U ; Be 8 om., perhaps rightly,
 होता ।

मेतामेव निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति ^१ यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवान्यथाययं कल्पयति ^१ कल्पन्त
एवेति ब्राह्मणं ^१ तस्या एता भवन्ति याः पूर्वस्थाः ^१ ॥ १६ ॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम
५ इत्येतथेष्टा यज्यमाण उपकल्पयत उपाधाय्यपूर्वयं वासो ^१ ऽथ
वै भवत्यैन्द्रस्वावदाय वैश्वदेवस्वावद्येदधैन्द्रस्योपरिष्ठादिति ^१ स
ऐन्द्रस्वावदाय द्विवैश्वदेवस्वावद्यत्यैन्द्रस्योपरिष्ठादिन्द्रिणेणास्मा
उभयतः सजातान्परिगृह्णातीति ब्राह्मणं ^१ तस्या एते भवतो
भरेष्विन्द्रं ममत्तु न इत्यन्वाहार्यमासाद्योपाधाय्यपूर्वयं वासो
१० ददाति ^१ पृश्निष्यै दुग्धे प्रैयङ्गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकाम
इत्यथ वै भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ^१ तस्या
एते भवतः प्रिया वो नाम ऊवे तुराणाः पृश्निषे कं भानु-
भिरिति ^१ यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
याजयेदिति ^१ स^१ यैः^१ संजिज्ञासीत^१ तेषूपसमेतेष्वग्नये^१ वसुमते
१५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायादित्यवते चरुमिति ^१
तस्या एते भवतो ऽग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्यात्सं नो देवो
वसुभिरिति ^१ ॥ २० ॥

आदित्येभ्यो भुवदङ्गश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम इति ^१ तस्या एते

१ Thus M only; all the other MSS. are badly corrupted :
तस्यैवसंजिज्ञासीनतेषुपसतेष्व० U ; तस्यैवसंजिज्ञासीतेषुपसतेष्व० B, तस्यैवसंज्ञासित
तेषूपसमेतेष्व० Be 8, तस्यैव संज्ञासीनतेषुपसतेष्व० Be; तस्यैव संज्ञातेषुपसतेष्व० D.

भवतो यज्ञो देवानां शुचिरप इत्यादित्येभ्यो धारयदद्वायश्च
 निर्वपेदपरुद्धो वापरुध्यमानो वेत्यथादिते ऽनुमन्यस्वेत्यपरुध्य-
 मानो ऽपरोद्धुः^१ पदपाः सूनादत्ते^१ । यैनानादायाहरत्युपप्रेत^१
 मरुतः सुदानव एना विष्पतिनाभ्यसुः राजानमित्यैनान्यज-
 मानस्याञ्जलावावपति सत्याशीरितीह मन इत्युपनिगृहीते^१ ।
 ऽवैतान्पदपाः सूनसंचरे परावपत्येव यं यजमानो देष्टि तं
 मनसा ध्यायति । तस्या एते भवतो धारयन्त आदित्यासस्तिष्ठो
 भूमीर्धारयन्निति । यः परस्ताद्वाग्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्वीही-
 नाहरेच्छुक्ताः^१ कृष्णाः^१ विचिनुयादित्यथ वै भवति ये
 शुक्ताः सुखमादित्यं चरुं निर्वपेदिति । तस्या एते भवतस्त्यान्नु ।
 चत्रियान्न दक्षिणेत्यादित्या वै देवतया विद्विशमेवावगच्छतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवत्यवगतास्य विडनवगतः राष्ट्रमित्याज्जर्थं
 कृष्णाः सुखं वारुणं चरुं निर्वपेदिति । तस्या एते भवत इमं
 मे वरुण तत्त्वा यामीति । वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च
 राष्ट्रं चावगच्छतीति ब्राह्मणम् । ॥ २१ ॥

१५

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो^१ भागं
 निर्वपाम्यामुष्मादसुष्यै विशो ऽवगन्तो रिति निर्वपेदिति ।

Thus M and Bhav. ; परुद्धपद० Be BDU ; ० परुद्धः पद० Be 8.

१ Thus M ; यैनानादायाहरत्यु० Be 8 ; D om. आदाय ; येनानायांतरत्यु०
 Be BU.

१ Thus M ; नि om. all the other MSS.

४ Corrected (cp. TS. II. 3. 1. 4) ; all the MSS. have इदम्
 i. s. o. इदम् only U इदममहमर० ।

- निरूप्योपरमत्यथावगच्छते सःसादयति ^१ तस्या एते भवतो
यज्ञो देवानामादित्यानामवसा नूतनेनेत्यादित्या एवैनं भाग-
धेयं प्रेषन्तो विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदि नावगच्छेदाश्वत्यान्मयूखान्सप्त मध्यमेषायासुपहन्यादिति ^१
५ प्रागीषमनो^१ ऽवस्थापयित्वाश्वत्यान्मयूखान्सप्त^१ मध्यमेषायासुप-
हन्ति^१ ^१ मध्यमसुपहत्य^२ त्रीन्प्रतीचस्त्रीन्प्राच आयातयतीद-
महमादित्यान्बध्नाम्यासुभ्यादसुयै विशो ऽवगन्तोरित्यादित्या
एवैनं बद्धवीरा विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिध्मे ऽपि मयूखान्स-
१० नह्येत्तान्सह्वेधेनाभ्यादध्यादिति ^१ तान्सह्वेधेनाभ्यादध्यात्यनपर-
ध्यमेवावगच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्याश्वत्या भवन्ति ^१
मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्य ^१ ओजसैव विशमवगच्छति ^१
सप्त भवन्ति ^१ सप्तगणा वै मरुतो ^१ गणश्च एव विशमवगच्छ-
तीति ब्राह्मणं ^१ तस्या एते एव भवतः ^१ ॥ २२ ॥ सप्तमः ॥
१५ अथ वै भवति यो मृत्योर्विभीयात्तस्मा एतां प्राजापत्याः
शतकृष्णलां निर्वपेदित्येतयेष्टा यच्छमाणा उपकल्पयते शतः
सुवर्णानि कृष्णलानि नवं पात्रं प्रभृतमाज्यमित्यथ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वा प्राजापतये जुष्टं निर्वपामीति
चतुरो मुष्टीकृष्णलानां^१ निर्वपति ^१ हविष्कृता वाचं विसृज्य

१ This passage is found in M only.

२ Thus Be 8 ; मध्यत उपहत्य Be BD ; मध्यम उप० M ; मध्य उप० U ;
मध्यसुपहत्य Bhav.

३ Thus M , कृष्णलान् or कृष्णलां thé other MSS.

गार्हपत्ये नवं पात्रमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमानीय तिरः
 पवित्रं कृष्णलान्यावपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिश्रित्योभयं^१
 पर्यग्निं कृत्वा न्तर्वद्यासादयत्यथ वै भवति चत्वारिचत्वारि
 कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्थाप्या इत्यष्टौ देवताया अवद्यति
 चत्वारि खिष्टकृते ऽष्टाविडायै^२ चत्वार्यवान्तरेडाया एकं प्राग्नि- ५
 चायैकं यजमानायाज्यमेव जुक्तो जुक्त्याज्यं प्राश्नन्तः^३ प्राश्न-
 न्त्येनान्येकधोद्वृत्य^४ ब्रह्मण उपहरति^५ तस्या एते भवतो
 हिरण्यगर्भः प्रजापत इति^६ ॥ २३ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्धं चरुं निर्वपेदि-
 त्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते पञ्च सुवर्णानि कृष्णलानि १०
 सुवर्णरजतौ च रुक्मावथैतं चरुः अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुदास्य
 सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां परिगृह्णान्तर्वद्यासादयति^१ समानं
 कर्मा प्रयाजेभ्यो^२ ऽथ वै भवति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहो-
 तीति^३ स प्रयाजेप्रयाज एव कृष्णलमन्ववधाय जुहोति^४
 तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यन्वाहार्यमासाद्य सुवर्ण- १५
 रजतौ रुक्मौ ददात्याग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं द्वादश-
 कपालं भूस्यै चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोपन-
 मेदित्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं^५ तस्या एता

१ •मधिश्रित्योभयं M.

२ अष्टौ is found in M only.

३ Thus M; प्राश्नन्तमेव प्राश्नन्त्य० D; the other MSS. (i. s. o. प्राश्नन्ति) प्राश्नावे Be; प्राश्नन्ते U; प्राश्नन्ते B; प्राश्नाति Be 8.— उद्वृत्य M Be 8, उपद्वृत्य the other MSS., but cp. supra XII. 16 (p. 68, 18).

भवन्ति स प्रजवन्ति काव्या हिरण्यपाणिमृतये वाममद्य
 सवितर्बडित्या पर्वतानां स्तोमासस्त्रा विचारिणीत्यन्वाहार्थ-
 मासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव निर्वपेद्विरण्यं विचेति ^१ तस्या
 एता एव भवन्त्येतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येदिति ^१ तस्या
 ५ एता एव भवन्ति ^१ ॥ २४ ॥

यः सोमवामी स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं
 निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवत ऋदूदरेणापान्तमन्युरिति ^१
 सोमवामी वा अन्यो भवत्यन्यः सोमातिपवितो भवति ^१ यः
 सोमातिपवितः स्यात्तस्मा एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरुं
 १० निर्वपेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्र सुवानः सबाधस्त इत्यग्नये
 दाचे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदाचे पुरोडाशमेका-
 दशकपालं पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि
 मधु द्रुतमपो यवानित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं कृत्वाम्नये दाचे जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टींश्च्रीहीणां
 १५ निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय प्रदाचे जुष्टं निर्वपामीति
 चतुर एव त्रीहीणामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं
 निर्वपामीति चतुरो यवानां ^१ तेषां त्रीहिष्वेव हविष्कृतमुद्धा-
 दयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्हविष्कृता वाचं विष्टजते ^१ समानं

१ The passage marked between १...१ is not found in M Be BU. In the words as handed down by Be 8, I inserted अन्यो (1. 8, first time) and तस्मा (1. 9) and changed अन्यं (1. 8, second time) into अन्यः । D : सोमवामी चोन्यो भवत्यन्यं द्विदुः सोमातिपवितः (sic).

कर्माधिवपनादक्षुष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपालान्यु-
पदधात्येकादशोत्तरतो ^१ ऽथैतान्यवातुलूखले परिचुच्य गार्हपत्य
एककपालमधिश्रित्य धाना भर्जन्ति ^२ यदैते ^३ हविषी
अधिपृणक्ति तदैता धानाश्चतुष्टयेनोपसृजति ^४ दध्ना मधुना ^५
वृतेनाङ्गिरिति ^१ तस्या एता भवन्त्यग्ने दा दाशुषे रयिं दा ५
नो अग्ने श्रतिनः प्रदातारः ^२ हवामहे प्रदाता वज्री वृतं न
पूतमुभे सुशुद्धं सर्पिष इति ^३ ॥ २५ ॥

यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टा-
कपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं चक्षमित्यथ वै भवत्याग्नेयस्य
च सौम्यस्य चैन्द्रे समाक्षेपयेदिति ^१ स आग्नेयस्य च सौम्यस्य १०
चैन्द्रे समाक्षेपयति ^२ तेजस्यैवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं ^३ च ^४ समीची ^५
दधातीति ब्राह्मणं ^१ तस्या एता भवन्ति स प्रत्नवन्ति काव्येन्द्रं
वो विश्वतस्परौन्द्रं नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीत्यग्नीषोमी-
यमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदिति ^२ तस्या एते
भवतो ऽग्नीषोमा सवेदसा युवमेतानीत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं १५
निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति ^३ यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्सो ऽग्नी-
षोमीयमष्टाकपालः श्यामाकानां निर्वपति ^४ तस्या एते

१ Thus M (the same reading xvii. 31); भर्जयन्ति the other MSS.

२ Only found in M Be 8; BDU om.; Be has a lacuna of three akṣaras.

३ Thus M and Bhav.; the other MSS. have the plural.

४ मधुना M.

५ Thus corrected acc. to TS. II. 3. 3. 2; तेजस्यैवास्मा इन्द्रियं च समीची MUDB Be; तेजस्यैवास्मा इन्द्रियं च ब्रह्मवर्चसं च समीची Be 8.

भवति जायमानो यमादित्या अशुमायाययन्तीति ^१ यं
 कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय
 राज्ञे पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञ
 इत्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय राज्ञे
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्त्रीहीणां निर्वपत्येतामेव ^५
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञ इति चतुरश्वतुरो
 मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै ^१ हविष्कृता वाचं विष्टजते ^१ समानं
 कर्माधिवपनादधुय गार्हपत्य एकादशोत्तानानि कपालान्युप-
 दधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्यथातथामलाय ^१
 त्रयः पुरोडाशा भवन्ति ^१ त्रय इमे लोका ^१ एषां लोकाना- १०
 माष्ट्या ^१ उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवतीति ^१ स उत्तरमत्तरमेव
 ज्यायाऽसं करोति ^१ सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति ^१ सो ऽवद्य-
 न्नाहेन्द्राय राज्ञे ऽनुब्रूहीति ^१ प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि
 राजेत्यनूच्येन्द्रो जयाति न पराजयाता इति यजति ^१ सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्रायाधिराजायानुब्रूहीतीन्द्रो जयाति न पराजयाता १५
 इत्यनूच्यास्येदेव प्ररिरिचे महिलमिति यजति ^१ सो ऽवद्यन्ना-
 हेन्द्राय स्वराज्ञे ऽनुब्रूहीत्यस्येदेव प्ररिरिचे महिलमित्यनूच्य
 प्राच्यां दिशि त्वमिन्द्रासि राजेति यजति ^१ व्यत्यासमन्वाहा-
 निर्दाहायेति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २८ ॥

य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजये- १०
 दित्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते ऽश्वमृषभं वृष्टिं वस्तमित्यथ
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय राथंतराय

जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टीन्ब्रीहीणां निर्वपत्येतामेव
 प्रतिपदं हलेन्द्राय बार्हतायेन्द्राय वैरूपायेन्द्राय वैराजायेन्द्राय
 शाकरायेन्द्राय रैवतायेति चतुरश्वतुरो सुष्टीनेकैकस्यै देवताये ।
 हविष्कृता वाचं विसृजते । समानं कर्माधिवपनादध्युष्य गार्ह-
 ५ पत्ये द्वादशोत्तानानि कपालान्युपदधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु
 कपालेष्वधिश्रयत्ययातयामलाय । द्वादशकपालः पुरोडशो
 भवति वैश्वदेवताय । समन्तं पर्यवद्यतीति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 रायंतरायानुब्रूहीत्यभि त्वा शूर नोनुम इत्यनूच त्वामिद्धि
 हवामह इति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय बार्हतायानुब्रूहीति ।
 १० त्वामिद्धि हवामह इत्यनूच यद्याव इन्द्र त इति यजति । सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्राय वैरूपायानुब्रूहीति । यद्याव इन्द्र त इत्यनूच
 पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 वैराजायानुब्रूहीति । पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेत्यनूच कदा
 चन स्तरीरसीति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय शाकरायानुब्रू-
 १५ हीति । कदा चन स्तरीरसीत्यनूच रेवतीर्नः सधमाद इति
 यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय रैवतायानुब्रूहीति । रेवतीर्नः
 सधमाद इत्यनूचाभि त्वा शूर नोनुम इति यजति । व्यत्या-
 समन्वाहानिर्दाहायेति ब्राह्मणम् । ॥ २६ ॥

अन्वाहार्यमासाद्याश्वमृषभं वृष्णिं वसुमिति ददात्येतयैव
 १० यजेताभिश्चसमान इति । यैव^१ पूर्वा^१ सेयं^१ । यश्चक्षुष्कामः

१ Thus M; यैव पूर्वा सेति Be, यैव पूर्वसे Be 8; यैव पूर्वासेति U;
 तस्या एते भवन्ति या पूर्वस्या BD.

स्थान्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेद्गन्धे भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टा-
 कपालं सौम्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालमिति ^१
 तस्या एते भवन्त्युद्ग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्वं चित्रमुद्ग्रे
 शुचयस्तव वि ज्योतिषेत्युपहृतायाभिडायामनाहितमग्नीध्रे
 भवत्ययं यजमानाय त्रीणिण्डान्प्रयच्छत्युदु त्वं जातवेदसः सप्त ^५
 त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुद्गादनीकमिति पिण्डान्प्रय-
 च्छति ^१ चक्षुरेवासौ प्रयच्छति ^१ यदेव तस्य तदिति ब्राह्मणं ^१
 वैश्वदेवीः सांग्रहणो निर्वपेद्द्वामकाम इति ^१ वैश्वदेवं चरुः
 संगृह्णन्त इव अपयन्त्ययं ध्रुवो ऽसि ध्रुवो ऽहः सजातेषु भूया-
 समिति परिधीन्परिदधाति ^१ तस्या एते भवतो विश्वे देवा ^{१०}
 विश्वे देवा इत्ययं पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतोरुपजुहोत्यामन-
 मस्थामनस्य ^१ देवा इति तिस्रः ^१ ॥ ३० ॥ नवमः ॥

अथ वै भवत्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रथो ^१
 वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वागन्नाविष्णू आत्मा
 यस्य ज्योगामयति ^१ यो ज्योगामयावी स्थाद्यो वा कामयेत ^{१५}
 सर्वमायुरिरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदित्येत्येष्या यक्ष्य-
 माण उपकल्पयते खादिरं नवं पाचं नवजीतमाज्यं यावतीः
 समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं च प्रवर्तमय देवस्य त्वा सवितुः
 प्रभव इति प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
 वारुणं दशकपालं सारस्वतं चरुमाग्नावैष्णवमेकादशकपाल- ^{१०}

१ सुवाङ्मतोरुपजुहोत्य० MBD ; सुवाङ्मतोरुजुहोत्य० U Be ; सुवाङ्मतिं
 जुहोत्य० Be 8.

मिति^१ समानं कर्माज्यावेचनात्^२ आज्यावेचने^३ ऽनुवर्तयति
 यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदिति^४ समानं कर्मा सुचा^५ सादना-
 त्वादयित्वा सुचो ऽयैतं प्रवर्त खादिरे नवे पात्र उपस्तीर्णा-
 भिधारित^६ सह हविर्भिरन्तर्वेद्यासादयति^७ समानं^८ कर्मा^९
 ५ प्रयाजेभ्यः^{१०} प्रयाजैश्चरित्वा^{११} हविर्भिश्चरति^{१२} तस्या एता
 भवन्थायुष्ट आयुर्दा अग्न आष्यायस्व सं ते ऽव ते हेड उदु-
 त्तमं प्र णो देव्या नो दिवो ऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोति ॥ ३१ ॥

अश्विनोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यथोः प्राणो ऽसि
 १० स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणो ऽसि स्वाहा
 मित्रावरुणयोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यस्य प्राणो ऽसि
 स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु येषां
 प्राणो ऽसि स्वाहेति^१ ऊवाङ्मतीरु^२ स^३ स^४ स^५ प्रवर्तमभिधार-
 यति राडसि विराडसि सम्राडसि स्वराडभीत्य^६यैतं प्रवर्तमगे-
 १५ णाहवनीयं पर्याङ्मत्य दक्षिणतो निदधात्यथ यजमानमाज्य-
 मवेचयति दृतस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां
 मरुद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयदित्यथ ब्रह्माणो
 हस्तमन्वारभ्यर्त्तिजः^७ पर्याङ्मः पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य

१ Here BD ins. हविष्कृता वाचं विद्वजते ।

२ Thus M Bhav. ; स आज्यामवेचनापो the other MSS.

३ om. M Be.

४ संखावेण Be 8.

५ ऋत्विजः only in M Be 8 D.

वर्तन्योपाश्रित्वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे जीवन-
 स्थायै बृहद्रथंतरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य
 वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे जीवनस्थाया अग्नेस्त्वा
 मात्रया जगत्यै वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽसृजतु
 जीवातवे जीवनस्थाया इत्यथ हिरणादृतं निष्प्रिवति । ५
 निष्प्रिवन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे वर्चसे कृधि प्रियं
 रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे
 देवा जरदृष्टिर्यथासदित्यथैतं प्रवर्तमद्भिः प्रचाख्य दक्षिणे कर्ण
 आवध्नीतं आयुष्टे विश्वतो दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत
 आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायुरसि सर्वमायुरसीत्यथास्त्वं ब्रह्मा १०
 हस्तं गृह्णात्यग्निरायुश्चानित्यान्तादनुवाकस्य । ॥ ३२ ॥

यावतो ऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाञ्चतुष्कपालाक्षि-
 र्वपेदेकातिरिक्तानिति । तस्या एते भवत इमं मे वरुण तत्त्वा
 यामीति । यद्यपरं प्रतियाही स्यात्सौर्यमेककपालमनुनिर्वपे-
 दिति । तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यथापोऽवभृथम- १५
 वैत्यथ वै भवत्यपोनघ्नीयं चरुं पुनरेत्य निर्वपेदिति ।

१ Thus M ; •यैनं all the other MSS.

२ Thus corrected, cp. infra XVII. 41 and XVIII. 9 ; आवध्नी-
 ताय० M ; आवध्नीत्याय० the other MSS.

३ All exc. M ins. प्रवर्तस् after रनं ।

४ After सर्वमायुरसि M has some words more • सर्वं स आयुर्भृथात्यव-
 मायुर्गेषम्, cp. Āp. XIX. 24. 10.

५ Thus MUD Be, the last three omitting the words अथ वै
 भवति । चित्रमित्यवभृथमेवैत्यपोन० Be 8 ; चित्रमित्यपोन० B.

तस्या एते भवतो ऽपां नपात्समन्या यन्तीति ^१ यः पाप्मना^१
 गृहीतः स्यात्तस्मा एतामैन्द्रावरुणीं पयस्यां निवपेदित्येतयेष्ट्या
 यक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि पथ आमिचाया इत्यथ देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्रावरुणाभ्यां जुष्टं निर्व-
 ५ पामीति चतुरो मुष्टीन्त्रीहीणां निर्वपति ^१ हविष्कृता वाचं
 विसृजते ^१ समानं कर्माधिवपनादध्युष्य दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्यै-
 कादश कपलान्युपदधाति ^१ यदैतं पुरोडाशमधिष्ठणक्ति तदै-
 तामामिचां गार्हपत्ये अपयत्यैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिधा-
 रितमुदास्यामिचया संप्रच्छाद्यान्तर्वेद्यासादयति^१ ॥ ३३ ॥

१० अथ वै भवति पयस्यायां पुरोडाशमवदधात्यात्मन्वन्तमेवैनं
 करोत्यथो आयतनवन्तमेव ^१ चतुर्धा ब्यूहति ^१ दिक्ष्वेव प्रति-
 तिष्ठति ^१ पुनः समूहतीति ^१ स आमिचां पुरोडाशाच्चतुर्धा^१
 कृत्वा ब्यूहति या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तयेममहसो
 मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्रा रक्षस्या तेजस्या तनूस्तये-
 १५ ममहसो मुञ्चतमिति ^१ पुनः समूहति समूह्यावद्यतीति ^१ तस्या
 एते भवत इन्द्रावरुणयोरहमिन्द्रावरुणा युवमध्वराय न इत्यथ
 पुरस्तात्विष्टकृतः सुवाज्जतीरुपजुहोति यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 सामस्तं वामेतेनावयज इत्यष्टौ ^१ ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवति यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्यर्धमान एतयेष्ट्या

१ Thus M ; पापयक्ष्ण० the other MSS.

१ Thus M ; संज्ञाय० all the other MSS.

१ Thus M and Bhav. ; पुरोडाशं चतुर्धा all the other MSS.

यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विवाधवते
 अग्नये प्रतीकवत इति ^१ तस्या एता भवन्ति प्रप्रायमग्निः प्र ते
 यच्छि प्र त इयमि मन्म भुवो वि पाजसा वि ज्योतिषा स
 त्वमग्ने प्रतीकेन तः सुप्रतीकः सुदृशः स्वच्चमिति ^१ यो
 भ्रातृव्यवन्त्यात्स स्पर्धमान एतयेष्टा यजेतेन्द्रायाः होमुचे ५
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैष्ट्रधायेन्द्रायेन्द्रियावत
 इत्यथ वै भवति त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ^१
 य एवैते त्रय एकादशकपालास्तः एवैतः उक्ता भवन्ति ^१ तस्या
 एता भवन्त्यः होमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र चत्रमिन्द्रियाणि
 शतक्रतो ऽनु ते दायीति ^१ यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान १०
 एतयेष्टा यजेताग्नये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्
 शृतमासन्नमेतेन यजुषाभिष्टेदिति ^१ तः शृतमासन्नमेतेन
 यजुषाभिष्टय्योजो ऽसि सहो ऽसि बलमसि भ्राजो ऽसि
 देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायु-
 रभिभूरहमनेन हविषामुं भ्रातृव्यमभिभूयासमिति ^१ युक्त्वा हि १५
 देवहृतमानित्येतस्यानुवाकस्य सप्तदश सामिधेनैः पराचीर-
 न्वाह ^१ तस्या एते भवतः सखायः सं वः सम्यच्चः सः समिद्युवसे
 वृषचिति ^१ ॥ ३५ ॥

यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतं प्रजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्व-
 पेदिति ^१ तस्या एते भवतः प्रजापते स वेदेति ^१ यः पशुकामः १०

स्थात्तस्मा एतः सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेदिति^१ तस्या
 एते भवतः सोमापूषणेमौ देवाविति^१ चित्रया यजेत पशुकाम
 इति^१ श्वश्चित्रयेत्युपवसत्यथ^१ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 सौम्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालः सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुः
 ५ सिनीवात्यै चरुमैन्द्रमेकादशकपालमिति^१ तस्या एते भवन्त्य-
 ग्निना राधिमश्रवद्गोमाः अग्न आषायस्व सं त इह त्वष्टार-
 मग्निं तन्नस्युरीपं प्र णो देव्या नो दिवः पीपिवाः सरस्वतो
 ये ते सरस्व ऊर्मयः सिनीवालि या सुपाणिरिन्द्रं वो विश्व-
 तस्यरीन्द्रं नर इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यग्ने
 १० गोभिर्न आगहीति पञ्चर्चो दे यजुषी^१ ॥ ३६ ॥ एकादशः ॥

कारीयां यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णं वासः
 कृष्णदूषं कृष्णमश्वं कृष्णः सदानं कृष्णाजिनं कृष्णमधु^२ करी-
 रसक्तूकृष्णां कुम्भीमामपक्वां^३ कृष्णमनस्त्रिगधं कृष्णामविं कृष्णं
 वर्षाहस्तम्बं^४ वैतसमिध्मावर्हिरित्यथ यजमानायतने कृष्णं वासः
 १५ कृष्णदूषं निदधात्यथाग्नेणाहवनीयं कृष्णमश्वं कृष्णेन सदानेन

१ श्वश्चित्रयेत्यु० Be 8 Be ; श्वश्चित्रयेत्यु० BDU , श्वश्चित्रयेत्यु० M.

२ कृष्णमधु DU.

३ Thus corrected acc. to a Prayoga , कृष्णमौमामपक्वां D ; instead of आमपक्वां Be 8 (pr. m) . आमवाकार्यं, (sec. m.) : आमपात्रं करीया , आमपात्रकरीया • U ; आमपात्रकरी B ; आमपात्रं करीयत् Be , आममात्रं— करीयां M

४ वर्षाहस्तम्बं • M here and later on consequently ; thus also some of the other MSS.

संदित्यान्तर्वेदि^१ कृष्णाजिने कृष्णमधु करीरसक्तून्निवपत्युत्करे
कुम्भीं^२ निमिनोत्थ्याग्रेणोत्करं प्रागीषमनः स्थापयित्वा तस्याग्रे-
णोपसम्भनं कृष्णामविं निगृध्वात्युत्तरेणाहवनीयं कृष्णं वर्षाह्ण-
स्तम्भं वैतसमिध्मावर्हिरिति निदधात्यथ यजमानः कृष्णं वासः
कृष्णादृषं परिधत्ते ॥ ३७ ॥

५

मारुतमसि मरुतामोजो ऽपां धारां भिन्द्वीति^१ रमयत
मरुतः श्वेनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रतिमीवति^२ पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावरुद्धा इति ब्राह्मणमथैतमश्वः संदानात्प्रसु-
च्योत्तरवर्ग्येणाभिविचिपत्यभिक्रन्द^३ स्तनय गर्भमाधा इति^४
स यदि विधूनुते^५ यदि मेहति यदि शृङ्गकरोति वर्षिष्य- १०
तीत्येव वेदाय वातनामानि जुहोति पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरा-
वृत्साहेत्यष्टावथान्तर्वेदि कृष्णाजिने मधुषा करीरसक्तून्संयौति
मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः । ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः
सुफेनाः । मिचभृतः चचभृतः सुराष्ट्रा इह मावतेति^६ तिस्रः
पिण्डीः कृत्वा समुच्चित्य कृष्णाजिनस्यान्तःसंदानेनोपनहति १५
वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृश्चौ त्वोपनह्यामीत्यथैना अनसः
प्रथमायां गधायामावध्नाति ॥ ३८ ॥

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्येत्यहोरात्रे उपरमति^१ द्विती-

१ Thus M only; संनह्यत्यान्तर्वेदि all the other MSS.

२ •वर्ग्येण• M; •वर्ग्येण the other MSS.; cp. supra p. 104. 2.—

भिचिपत्य• M.

५ विधूनुते BD

यस्यामावध्नाति देवाः शर्मस्था मित्रावरुणार्थमन्नित्यहोरात्रे
एवोपरमति^१ । तृतीयस्यामावध्नाति देवाः सपीतयो ऽपां
नपादाशुहेमन्नित्यहोरात्रे एवोपरमत्यथ वै भवति यदि
वर्षेत्तावत्येव होतव्यमिति^१ यदि चैव वर्षति यदि नोभयेनैव

५ पिण्डीर्जुहोति सुचोपस्तीर्णाभिघारिता दिवा चित्तमः
कृष्णन्या थं नर उदौरयथा मरुतः समुद्रत इत्यथासां धूम-
मन्वीचते ऽसितवर्णा हरयः सुपर्णा इति^१ यदि न वर्षच्छ्रो
भूते हविर्निर्वपेद्ग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपे-
न्मरुतः सप्तकपालः सौर्यमेककपालमिति^१ तस्या एता

१० भवन्ति त्वं त्या चिदच्युताग्ने भूरीणि तव जातवेदो दिवो
नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं पिबन्त्यपो मरुतः सुदानव उदु त्वं
चित्रमित्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यौर्वभृगुवक्षु-
चिमप्रवानवदाङ्गव इति तिस्रो^१ ऽथैतां कुम्भीमद्भिः पूरयति
सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणोति^१ सा यदि दीर्यते

१५ यदि भिद्यते वर्षिष्यतीत्येव वेदा^१थाविमभिजुहोत्यजा^१ अग्नि
प्रथमजा बलमग्नि समुद्रियमिति^१ सा यदि विधूनुते यदि
मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्यतीत्येव वेदा^१थ वर्षाङ्गस्तम्भ-
भिजुहोति ॥ ३६ ॥

१ Thus M Be 8 Be; वेदाथ मेधा उपरि जुहोत्य० BUD; then follows in B the beginning of kh. 40; the passage अथाविमभि-
जुहोत्य० ... वर्षिष्यतीत्येव was given in this MS. already after the horse
oracle.

उन्नम्य पृथिवीं भिङ्क्षीदं दिव्यं नमः । उद्गो दिव्यस्य
 नो देहीशानो विस्तृजा दृतिमित्यथैनमाहवनीये ऽनुप्रहरति
 हिरण्यकेशो रजसो विसार इत्यथास्य धूममन्वीक्षत आ ते
 सुपर्णा अभिनन्त एवैरित्यथान्तर्वेदि तिष्ठन्कृष्णाजिनमवधूनोति
 ये देवा दिविभागा इत्यान्तादनुवाकस्य^१ संतिष्ठते कारीर्य- ५
 यातो ऽञ्जःसवकारीर्योग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति अपयित्वा-
 सादयति^१ तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चघ्नावा-
 ज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धा भुव इति^१ त्रिष्टुभौ संयाज्ये^१
 याभिश्चैव पिण्डीरावध्नाति याभिश्च जुहोति याभ्यां च धूम-
 मन्वीक्षते ताः सःसिध्यन्ति^१ संतिष्ठते ऽञ्जःसवकारीरी^१ १०

॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ वै भवति चैधातवीयेन यजेताभिचरन्वाभिचर्यमाणो
 वा सहस्रेण वा यक्ष्यमाणः^१ सहस्रेण वेजानो यो वा यक्ष्य
 इत्युक्त्वा न यजत इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते सहस्रं
 हिरण्यं तार्थं धेनुमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति १५
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीन्ब्री-
 ह्मीणां निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपा-
 मीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं
 निर्वपामीति चतुर एव ब्रीह्मीणां^१ तेषां ब्रीहिष्वेव हवि-

१ Thus M ; सं om all the other MSS.

१ The following thus only in M ; the other MSS. are partly
 corrupted partly incomplete.

धृतमुदादयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्द्विधकृता वाचं विसृजते^१ समानं
कर्माधिवपनादध्युष्य गार्हपत्ये द्वादश कपालान्युपदधात्यथ वै
भवति द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति^१ ते त्रयश्चतुष्कपाला-
स्त्रिंशमृद्धत्वाय^१ त्रयः पुरोडाशा भवन्ति^१ त्रय इमे लोका^१
५ एषां लोकानामाष्ट्या^१ उत्तरउत्तरो ज्यायाग्भवतीति^१ स
उत्तरसुत्तरमेव ज्यायाऽसं करोति यवमयं^१ मध्ये^१ इय
वै भवति ॥ ४१ ॥

सर्वाणि छन्दाः स्येतस्यामिश्रामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतदीर्यं यत्ककुदुषिण्हा जगत्यै^१ यदुषिण्हककुभावन्वाह
१० तेनैव सर्वाणि छन्दाः स्यवहन्द्वा इति^१ प्र सो अग्ने तवोति-
भिरित्येतासां द्वे धाय्यालोके दधात्यथाग्ने चो ते वाजिना
चो षधस्येति त्रिवत्या परिदधाति सरूपत्वायेति ब्राह्मणः^१
सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^१ तस्या एते भवतः सं वां कर्म-
णोभा जिग्यथुरित्यन्वाहार्थमासाद्य सहस्रः^१ हिरण्यं तार्थं
१५ धेनुमिति ददाति^१ यं कामयेत राजन्यमनपोभ्यो जायेत
वृत्रान्घ्नः^१ श्वरेदिति तस्मा एतमैन्द्रावार्हस्यत्वं चरुं निर्वपेदित्ये-
तयेष्ट्या यज्यमाण उपकल्पयते हिरण्ययं दाम^१ तस्या एते
भवतो ऽस्मे इन्द्रावृहस्यती वृहस्यतिर्नः परिपातु पश्वादित्य-
न्वाहार्थमासाद्य हिरण्ययं दाम ददाति^१ ॥ ४२ ॥

१ Thus M only; यवमयमध्ये Be 8 Be, यवमयोमध्ये BU, यवमयं-
रमध्ये D.

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदनिष्ठाग्रयणेन नवान्नं जग्ध्वा
 यो वान्यस्याग्निषु यजेत यस्य वान्यो ऽग्निषु यजेत ^१ सो ऽरण्यो-
 रग्नीन्समारोह्योदवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपति ^१ तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 पृष्ठो दिवौत्यग्नेये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदि- ५
 च्छिन्नाग्निहोत्रो यो वा कामयेत प्रजायै मे तन्तुर्न विच्छि-
 द्येतेति ^१ सो ऽरण्योरग्नीन्समारोह्योदवसाय^१ मथित्वाग्नीन्वि-
 हृत्याग्नेये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिति ^१ तस्या
 एते भवतस्त्वं नस्तन्तुरुत सेतुर्गमे त्वं पन्था भवसि देवयानः ।
 त्वयाग्ने पृष्ठं वयमारुहेम अथा देवैः सधमादं मदेम ॥ स्वयं १०
 कृत्वाः सुगमप्रवायं तिग्मशृङ्गो वृषभः शोशुचानः । प्रत्नः
 सधस्थमनुपश्यमान आ तन्तुमग्निर्दिव्यं ततानेति ^१ खिष्टवत्यौ
 संयाज्ये हव्यवाहमभिमातिषाहः रचोहणं पृतनासु जिष्णुम् ।
 ज्योतिष्मन्तं दीद्यन्तं पुरन्धिमग्निः खिष्टकृतमाज्जवेम ॥
 खिष्टमग्ने अभितत्पृणाहि विश्वा देव पृतना अभिव्य । १५
 उरुं नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि ज्योतिष्मद्वेह्वजरं न आयुरित्य-
 ग्नेये व्रतभृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निरश्रु
 कुर्यादिति ^१ तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतभृच्छुचिर्देवाः आसा-
 दया इह । अग्ने हव्याय वोढवे ॥ व्रता नु विभ्रद्रतपा
 अदाभ्यो यजानो देवाः अजरः सुवीरः । दधद्रन्नानि सुवि- २०

^१ Thus MDU; •रोयोदव• Be 8 Be; in B the last kh. is wanting.

दानो अग्ने गोपाय नो जीवसे जातवेद इत्यथ यस्याग्नयो
 वृथाग्निभिः सःसृज्येरन्मियो वान्यस्य वाग्निभिः सो ऽरण्योर-
 ग्नीन्समारोह्योदवसाय^१ मथित्वाग्नीन्विद्धत्याग्नये विविचये पुरो-
 डाग्नमष्टाकपालं निर्वपत्यग्नये^२ व्रतपतय इति^१ तस्या एता
 ५ भवन्ति वि ते विश्वम्वातजूतासो अग्ने त्वामग्ने मानुषीरौडते
 विशस्त्वमग्ने व्रतपा असि यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानीति^१
 संतिष्ठन्त इष्टयः संतिष्ठन्त इष्टयः^१ ॥ ४३ ॥ चयोदशः ॥

॥ इति चयोदशः प्रश्नः ॥

अथ वै भवति प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति ^१ स
तपो ऽतप्यत ^१ स सर्पान्सृजत ^१ सो ऽकामयत प्रजाः सृजे-
येति ^१ स द्वितीयमतप्यत ^१ स वयाऽस्यसृजत ^१ सो ऽका-
मयत प्रजाः सृजेयेति ^१ स तृतीयमतप्यत ^१ स एतं दीचि-
तवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजतेति ^१ तत्पृच्छन्ति ^१ ५
कतमत्तत्तपो यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदतीत्यथ वै भवत्य-
ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो ऽपु दीक्षातपसी प्रावेशयन्नपु
च्छाति ^१ साचादेव दीक्षातपसी अवसृद्ध इत्येतदिति
ब्रूयादित्यथ वै भवति यद्वै दीक्षितो ऽमेध्यं पश्यत्यपास्मादीक्षा
क्रामति ^१ नीलमस्य हरो येतीति ^१ सो ऽमेध्यं दृष्ट्वा जपत्य- १०
बद्धं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाऽऽष्टो दीक्षे मा
मा हासीरित्याह ^१ नास्मादीक्षापक्रामति ^१ नास्य नीलं न
हरो येतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वै दीक्षितमभिवर्षति
दिव्या आपो ऽशान्ता ओजो बलं दीक्षां तपो ऽस्य निर्गन्-
न्तीति ^१ सो ऽभिवृष्यमाणो जपत्युन्दतीर्वलं धत्तौजो धत्त १५
बलं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत्ते ^१ नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्गन्तीति
ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निर्वै दीक्षितस्य देवता ^१ सो ऽस्मादेतर्हि
तिर इव यर्हि यातीति ^१ सो ऽस्मात्समावृढस्तिर इव ^१

१ पृच्छन्ति MG (pr. m.) U; पृच्छति Be BG (sec. m.); the plural is correct, the subject being, according to Bhav., ब्रह्मवादिनः ।

१ यर्हि ins. M.

भवति ^१ सो ऽरण्योरग्नौन्समारोह्य बृहस्पतिवत्यर्चां प्रयाति ^१
 भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरेता ते अस्त्वित्याह ^१
 ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते ^१ स एनः संपारय-
 तीति ब्राह्मणं ^१ प्रज्ञातमपाः संयानस्योक्तमध्यवसानस्यायं ^१ वै
 ५ भवति यो वै सोमः राजानः साम्राज्यं लोकं गमयित्वा
 क्रीणाति गच्छति खानाः साम्राज्यं ^१ कन्दाः सि खलु वै
 सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः ^१ पुरस्तात्सोमस्य क्रयादे-
 वमभिमन्त्रयेतेति ^१ स पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्र-
 यते ॥ १ ॥

- १० एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते वैष्टुभो
 भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे
 सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता-
 दिति ^१ साम्राज्यमेवैनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति ^१ गच्छति
 खानाः साम्राज्यमिति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै तानूनक्षस्य
 १५ प्रतिष्ठां वेदं प्रत्येव तिष्ठति ^१ ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति
 न जुह्वत्यथ क तानूनक्षं प्रतितिष्ठतीति ^१ प्रजापतौ मनसीति
 ब्रूयान्निरवजिघ्रेदिति ^१ स चिरवजिघ्रति प्रजापतौ त्वा मनसि
 जुहोमीत्येषा वै तानूनक्षस्य प्रतिष्ठा ^१ य एवं वेदं प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वा अध्वर्याः प्रतिष्ठां वेदं
 २० प्रत्येव तिष्ठति ^१ यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-

चाश्रावयेदिति^१ स यतो मन्यतानभिक्रम्य होध्यामीति तत्तिष्ठ-
 चाश्रावयेत्येषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा^१ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया
 दद्यात्तस्मात्समानच तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्या इति^१ तदेत-
 दन्यत्र हविर्यज्ञेभ्यो^१ ऽभिक्रामं जुहोतीति हविर्यज्ञेषु भवत्यथ ५
 वै भवति यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति^१ सुग्वा
 अस्य स्वं वायव्यमस्य स्वं चमसो ऽस्य स्वं^१ यद्वायव्यं वा चमसं
 वानन्वारभ्याश्रावयेत्त्वादित्यादिति^१ स वायव्यं चैव चमसं
 चान्वारभ्याश्रावयति^१ स्वादेव नैतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः १०
 सोमो भवत्यप्रतिष्ठित स्तोमो ऽप्रतिष्ठितान्युक्त्यान्यप्रतिष्ठितो
 यजमानो ऽप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
 ऽस्य प्रतिष्ठा सोम स्तोमस्य स्तोम उक्त्यानां^१ ग्रहं वा गृहीत्वा
 चमसं वोक्षीय स्तोत्रमुपाकुर्यादित्युक्त्यनः ह्येव^१ चमसस्य
 ग्रहणः^१ स ग्रहं वैव गृहीत्वा चमसं वोक्षीय स्तोत्रमुपा- १५
 करोति^१ प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्त्यानि^१
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युरिति ब्राह्मणम्^१ ॥ २ ॥

अथ वै भवति यज्ञं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमक्रयण्यै
 पदं^१ यज्ञमुखः हविर्धाने^१ यर्हि हविर्धाने प्राची प्रवर्तये-
 युस्तर्हि तेनाचमुपाज्यादिति^१ स यर्हि हविर्धाने प्राची १०

१ MGB ins. न; Bhav. cites the passage without the negative particle.

प्रवर्तयति^१ तर्हि^१ तेन पदद्वतीयेन पत्युचधुरमुपानक्ति^१
 यज्ञमुख एव यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति प्राञ्च-
 मग्निं प्रहरन्त्युत्पत्नीमानयन्त्यन्वनाऽसि प्रवर्तयन्त्यथ वा अश्लेष
 ५ धिष्णिषो ह्यीयते सोऽनुध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा प्रजां
 पशून्यजमानस्य ग्रमयितोर्धर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति तर्हि
 तस्य पशुअपणः हरेदिति^१ स यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं नयन्ति
 तर्हि तस्य पशुअपणः हरति^१ तेनैवैनं भागिनं करोतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यजमानो वा आहवनीयो^१ यजमानं वा
 १० एतद्विकर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुअपणः हरन्ति^१ स वैव
 स्थान्निर्मन्थं वा कुर्यादिति^१ स यद्यहैनं^२ करिष्यन्भवति
 नैनमन्वानयते^१ ऽजस्र एवाप्येष दीप्यमानः शेते^१ यद्यु वा
 एनमन्वानयते तस्य पशुवेलायामुल्लुकमादाधारणी उपसंगृह्य
 पूर्वः पशोः प्रतिपद्यते^१ निर्मन्थेनात्र^३ पशुः अपयन्ति^१
 १५ वपया^४ तत्सहोल्लुकमाहरन्ति यजमानस्य सात्मत्वायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्या-
 ख्यायमवद्येदिति^१ स यावन्ति पशोरवदानानि नश्यन्ति
 तावत्कृत्व आज्यस्य प्रत्याख्यायमवद्यति^१ सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमथ वै भवति ये पशुं विमथ्नीरन्यस्ताङ्कामयेता-

१ Thus M^१; प्रवर्तयेयुस्तर्हि the other MSS.

२ यद्यहैनं B Be, cp. infra p 163, 5.

३ Thus M only; निर्मन्थेनात्र the other MSS.

४ Thus MBG (sec. m.), पया Be G (pr. m.).

र्तिमार्च्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहुया-
दिति^१ स कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति^१ नमो-
वृत्तिमेवेषां वृङ्गे^१ ताजगार्तिमार्च्छन्तीति ब्राह्मणं^१ यद्यु वा
एकचरं विमथ्यते शामित्र एतां जुहोति^१ प्रज्ञातमुपाकरण-
सोक्तमपाव्यानां^२ चरणं^१ ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ ५

अथ वै भवति यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या
देवताभ्यो वृक्ष्यते पापीयान्भवति^१ यो यथादेवतं न
देवताभ्य आवृक्ष्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद्वैष्णव्या
हविर्धानमाग्नेय्या सुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सद इति^१
स आग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशति वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या सुचो^{१०}
वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो^१ यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति^१ न देवताभ्य आवृक्ष्यते वसीयान्भवतीति ब्राह्मणमुक्त-
मौदुम्बराणां महापरिधीनां^१ परिधानमुक्तं^१ सुचा^१ सादन-
मुक्तं पात्राणामभिमर्शनमथ वै भवतीष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमा-
नस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वे ऽष्टुः क्षीयत^१ आसन्यान्मा मन्वात्पाहि^{१५}
कस्याश्चिदभिगच्छ्या इति पुरा प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादिति^१
पुरा प्रातरनुवाकान्महारात्र उत्थायाग्नीध्र आसन्यां जुहोत्या-
सन्यान्मा मन्वात्पाहि कस्याश्चिदभिगच्छ्याः^४ स्वाहेत्यात्मन एव

१ BG ins. प्रज्ञात एतां जुहोति ।

२ Thus M; उपाकरणौचस्य the other MSS.

३ From here unto निर्हन्तो (p 158, 12) is left out in B.

४ ०भिगच्छ्या M Be U and Padapāṭha at TS. III. 1. 7. 1; अभि-
गच्छ्याः G.

- तद्ध्वयुः पुरस्ताच्छर्म नक्षते ऽनात्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै कन्दोभिरभिभवति स सः सुन्वतो रभिभवतीति ।
 स सः सुन्वतोर्महाराच उत्थायाग्नीध्रे तिस्रो ऽभिभूतीर्जुहोति
 संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रिया अभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय
 ५ त्वोपवेशाय त्वा चिष्टुभो ऽभिभूत्यै स्वाहा संवेशाय त्वोपवेशाय
 त्वा जगत्या अभिभूत्यै स्वाहेत्यथ द्वे प्राणाङ्गती जुहोति
 प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टमित्यथ
 वै भवति देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ते येषां
 सोमः समृच्छते । संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह । कन्दाऽसि
 १० वै संवेश उपवेशश्च कन्दोभिरेवास्य कन्दाऽसि वृक्ल इति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य भूयाऽसो यज्ञक्रतव इत्याहुः
 स देवता वृक्ल इति । यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुकथ्यं
 कुर्वीतेत्युकथ्यं क्रतुमुपैति । यद्युकथ्यः स्यादतिराचं कुर्वीते-
 त्यतिराचं क्रतुमुपैति । यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृक्ले वसी-
 १५ यान्भवतीति ब्राह्मणमिति । न्वा^१ अध्वर्युतो^१ । ऽथ कन्दोगतः ।
 प्रेतिवन्ति^१ चैतिवन्ति^१ चाज्यानि^१ भवन्त्यभिजित्यै । मरु-
 त्वतीः प्रतिपदो विजित्या । उभे वृहद्भयंतरे भवत ।

१ इतीन्वा अध्व० BGU ; इतीन्वध्व० M

२ Thus only Bhavasvāmin ; प्रतिवन्त च इतिवन्ति चा० M ; प्रतिवन्ति
 प्रदतिवेति चाज्य० G ; प्रतिवन्ति प्रदतिवेति चाज्य० U ; प्रतिप्रदतिवेचाज्य०
 Be ; cp. also TS. III. 1. 7. 2 with the comm. Vol. III, p. 41 and
 T B. I. 4. 6 I

इति^१ नै^१ हृन्दोगतो^१ । इय होतः^१ सजनीयः शसं विहव्यः
 शस्यमगस्यस्य कयाशुभीयः शस्यमिति^२ न्वा^२ एकयाजिनो^२ ।
 इय सत्तिणां महारात्र उत्थानं चैव समानं पञ्चाभिभूतीर्दे^३
 प्राणाङ्गती^३ । ते यथाकृत्वेव यन्त्यादिष्टान्येवाहान्युपयन्त्युक्तं^४
 निग्राभ्यासु वाचनमथ वै भवत्योषधयो वै सोमस्य विशो^५ विशः ५
 खलु वै राज्ञः प्रदातोरौश्वरा^५ ऐन्द्रः सोम इति^५ सो ऽभि-
 षोष्यन्नोषधीभ्यो ऽधि राजानं निर्याचते^५ ऽवीवृधं वो मनसा
 सुजाता ऋतप्रजाता भाग इदः स्याम । इन्द्रेण देवीर्वीरुधः
 संविदाना अनुमन्यन्ताः सवनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनः
 स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभिषुणोतीति ब्राह्मणमथ १०
 वै भवति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽःशु स्कन्दति
 स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि-
 मन्त्रयेतेति^५ स यः सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽःशु
 स्कन्दति तमभिमन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया सह रायस्यो-
 षेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरित्याग्निषमेवैतामाशास्त इन्द्रि- १५
 यस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घातायेति ब्राह्मणमैवैषा
 द्रष्टानुमन्त्रणीया^५ । तामितराभिः सह वक्ष्यामो^५ इय वै
 भवति ॥ ४ ॥

१ Corrected ; इति हृन्दोग० M ; इत्य-हृन्दोग० Be UG.

२ होतः M.

३ इतिन्येकया० M, इतीन्वा एकया० Be UG.

४ Thus M ; यन्त्यादिष्टानि ह्यहान्युप० GU, यन्त्यादिष्टानि ह्यहान्युप० Be

५ Thus MBG, ० सजनीयं इष्टानुमन्त्रणीया Be, ० सजनीयं इष्टानुमन्त्रणीया U.

- यो वै देवान्देवयज्ञसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन देव-
यज्ञस्येव देवेषु भवति मनुष्ययज्ञसी मनुष्येषु^१ यान्प्राचीन-
माग्रयणाद्ब्रह्मगृह्णीयात्तानुपांशु गृह्णीयाद्यानूध्वांस्तानुपब्दि-
मत इति^१ स यान्प्राचीनमाग्रयणाद्ब्रह्मगृह्णाति तानुपांशु
५ गृह्णाति^१ यानूध्वांस्तानुपब्दिमतो^१ देवानेव तद्देवयज्ञसेना-
र्पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन^१ देवयज्ञस्येव देवेषु भवति
मनुष्ययज्ञसी मनुष्येष्विति ब्राह्मणं^१ ते यत्र वहिष्यवमानं
स्वस्थन्तो भवन्ति तेषु समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्यग्निः
प्रातःसवने पालस्मान्वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः । स नः पावको
१० द्रविणं दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम स्वाहेति^१ माध्वादिने
पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति विश्वे
देवा मरुतो इन्द्रो अस्मानस्मिन्दितीये सवने न जह्युः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम
स्वाहेत्यार्भवे पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं
१५ जुहोतीदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टिं नो अभि वसीथो नयन्तु
स्वाहेत्यथ वै भवत्यायतनवतीर्वा अन्या आङ्गतयो ह्वयन्ते ऽना-
यतना अन्या^१ या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः सौम्यास्ता
अनायतना^१ ऐन्द्रवायवमादायाधारमाधारयेदिति^१ स ऐन्द्र-
२० वायवमादायाधारमाधारयत्यध्वरो यज्ञो ऽयमस्तु देवा ओष-
धीभ्यः पशवे नो जनाय । विश्वस्मै भूतायाध्वरो ऽसि स पिन्वस्व
वृतवद्देव सोम स्वाहेति^१ सौम्या एक तदाङ्गतीरायतनवतीः^१

करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव हृतेन
 व्युनक्ति^१ ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत^१ उपजीवनीयो भवति
 य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आहवनीयस्य
 मन्थिनः सः स्यात् जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचयास्तं
 जुषस्व विदेर्गोपत्यः रायस्योषः सुवीर्यः संवत्सरीणाः ५
 स्वाहेत्यथ वै भवति मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत् नाभानेदिष्टं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत् आगच्छतोऽब्रवीत्कथा मा
 निरभागिति^१ न त्वा निरभाचमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्त-
 मांसते^१ ते सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति^१ तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि^१
 ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ताः स्ते दास्यन्तीति^१ १०
 तदेभ्योऽब्रवीदिति^१ तत्पृच्छन्ति^१ किमेभ्यस्तदुवाचेत्यपाव्यानि
 सन्तनोर्द्रष्टानुमन्त्रणीया अच्चावाकीयाः स्तोत्रीयाः^१ शस्त्रीयाः
 सत्यं वदत अद्वा वो मा विगादित्येतदेभ्यस्तदुवाचेति^१ तं
 पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छदित्युक्तस्यैष कर्मणो
 जुवादो^१ ऽय द्वे प्रवृताङ्गती जुहोति^१ जुष्टौ वाचो भूयास- १५
 मृचा स्तोमः समर्धयेत्युपरिष्ठान्तृतीया^१ तामु^१ तत्रैव वच्छामो^१
 ऽय द्रष्टाननुमन्त्रयते द्रष्टाश्चकन्द यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो यस्ते
 द्रष्टा इत्यथ वै भवत्यध्वर्युर्वा अन्विजां प्रथमो युज्यते तेन

१ Thus MU ; all the other MSS. read the singular

१ Thus M only ; all the other MSS. °वाकीयास्तार्तीयाः ।

३ Thus M , विगाद् is. of विगाद् all the other MSS.

४ Thus M ; दृष्टीयासु the other MSS

स्तोमो योक्तव्य इति ^१ ते यच्च वहिष्यवमानः सर्पन्ति तत्प्रक
 एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी ध्रुवानः ^२ सर्पति ^३ वागयेगा अथ
 एतृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयि
 च यजमाने चेत्याह ^४ वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्तीति ब्रह्मण-
 ५ मय वै भवति वासु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्गृहान्गृहीत्वा
 वहिष्यवमानः सर्पन्ति ^५ पराङ्घो हि यन्ति ^६ पराचीभि
 स्तुवते ^७ वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठत इति ^८ स वैष्णव्यर्चा पुनरे-
 त्योपतिष्ठते ^९ यज्ञो वै विष्णुर्धृजमेवाकर्षिष्णो त्वं नो द्रन्तमः
 शर्म यच्छ सहन्त्य । प्र ते धारा मधुश्रुत उक्षं दुहते
 १० अचितमित्याह ^{१०} यदेवास्त्रा शयानस्थोपशुष्यति तदेवास्त्रैतेना-
 याययतीति ब्राह्मणम् ^{११} ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति यो वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्यजते
 ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत इति ^२
 वहिष्यवमाने पञ्चम्यां प्रस्तुतायां वाचयति श्येनो ऽसि
 १५ गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेति ^३ माध्यन्दिने
 पवमाने ऽष्टम्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णो ऽसि त्रिष्टुप्छन्दा
 अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यार्भवे पवमाने नवम्यां
 प्रस्तुतायां वाचयति सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति
 मा संपारयेत्याह ^४ ते वै पवमानानामन्वारोहान्विद्वान्य एवं विद्वान्य-
 १० न्यजते ऽनु पवमानानारोहति ^५ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत

१ ध्रुवानः (cp. infra XV. 29) BG, ध्रुवानः U, ध्रुवानः M, but
 with a न written above the व; ध्रुवानः Be.

इति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै पवमानस्य संततिं वेद
 सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमीयते ^१ पशुमान्भवति ^१
 विन्दते प्रजां ^१ पवमानस्य यद्वा गृह्यन्ते ऽथ वा अस्मैते
 ऽगृहीता ^१ द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान्यदगृहीत्वो-
 पाकुर्यात्पवमानं विच्छिन्द्यात् ^१ विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणो ५
 ऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये लेति द्रोण-
 कलशमभिमृशेदिति ^१ स प्रजापतये लेति द्रोणकलशमभिमृशती-
 न्नाथ त्वेत्वाधवनीयं ^१ विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृत् ^१
 पवमानमेव तत्संतनोति ^१ सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमी-
 यते ^१ पशुमान्भवति ^१ विन्दते प्रजामिति ब्राह्मणमथ वै १०
 भवति त्रीणि वाव सवनान्यथ ततीयः सवनमवलुम्पन्त्यनःशु
 कुर्वन्त ^१ उपाःशुः ऊत्वोपाःशुपात्रे ऽःशुमवास्व तं ततीय-
 सवने ऽपिसृज्याभिषुणुयादिति ^१ स^१ य^१ एवैष^१ उपाःशुपात्रे^१
 ऽःशुः^१ प्राप्तो भवति तं माध्वादिनीय ऋजीषे ऽपिसृज्या-
 भिषुणोति ^१ यदाप्याययति तेनाःशुमद्यदभिषुणोति तेन- १५
 जीषि ^१ सर्वाण्येव तत्सवनान्यःशुमन्ति शुक्रवन्ति समावदी-
 र्याणि करोतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ६ ॥

अथातो दीर्घप्रवृत्तानामेव मौमाःसा ^१ द्रोणकलशे दीर्घं
 वा प्रवृत्ते वा पात्र्यां चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये
 यजमाने विधुं दद्राणः समने बह्वनां युवानः सन्तं न्यलितो १०

१ Thus M; स एवैष etc. G, सं वैष उपाःशुपात्रेःशुः BU, स एवैष
 उपाःशुपात्रेषुः Be.

- जगार । देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान
 स्वाहेत्य होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य
 स्वधाः संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 ५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णं
 भवति प्रतिलिप्त्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाथ स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आग्रयणादाप्तुं प्रस्क-
 न्दयत्याधवनीये दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने द्वौ समुद्रौ
 १० विततावजूर्यौ पर्यावर्तते जठरेव पादाः । तयोः पश्यन्तो
 अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातियन्त्यन्यः स्वाहेत्य होतृच-
 मसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविण-
 मागम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवन-
 १५ पतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यहं दीर्णं
 भवति प्रतिलिप्त्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाथ स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आग्रयणादेवाप्तुं
 प्रस्कन्दयति ^१ पूतभृति दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने द्वे द्रधवी

१ Thus here and infra (163. 15, 164. 6) M ; also Be at these last mentioned passages ; यदि the other MSS. and Be, here, but infra यद्युह ।

२ Thus here and infra M, the other MSS. every time the plural.

सततो वस्त एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधा-
 यैत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनुहाय जार्यै स्वाहेत्यथ
 होहचमसे वसतोवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव स्वधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा-
 गम्यादिति ^१ स्कन्नमनुमन्त्रयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये ^५
 स्वाहा भूतानां पतये स्वाहेति ^१ स यद्यह दीर्णो भवति
 प्रतिलिम्पत्येनं ^१ यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय
 स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आययणादेवाप्तुं ^१ प्रस्कन्दयत्या-
 ययणे दीर्णं वा प्रवृत्ते वा तस्य पुरोरुचा ऊलोच्छ्रित्येनं
 बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी द्रोणकल- ^{१०}
 शादेवाप्तुं ^१ प्रस्कन्दयत्ययान्यस्त्रिग्यहे दीर्णं वा प्रवृत्ते वा
 तस्यैव पुरोरुचा ऊलोच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय स्वधा-
 मानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आययणादेवाप्तुं प्रस्कन्दयति ॥ ७ ॥

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ^१
 ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोत्रं व्रतमकुर्वत ^{१५}
 तस्माद्विब्रतः स्याद्विहोत्रं जुहति ^१ पौर्णमासं यज्ञमग्नीषो-
 मीयं पशुमकुर्वत ^१ दार्श्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वत ^१ वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वत ^१ वरुणप्रघासान्मार्थ्यदिनः सवनः साकमे-
 धान्पितृयज्ञं अम्बकाः सृतीयसवनमकुर्वतेति ^१ तत्पृच्छन्ति ^१
 कतमः स महायज्ञ इत्ययमेव चातुर्मास्यः सोम उक्तो भवत्यथो ^{१०}

^१ This passage is left out by all the MSS exc. M.

^२ श्रुति all the MSS. exe. M.

- खलु य एव कञ्च सौम्यो ऽध्वरः स महायज्ञस्तमेषामसुरा
यज्ञमन्ववाजिगाऽसन्तं^१ नान्ववायन्ते ऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे
देवा अभूवन्निति^१ तदध्वरस्याध्वरत्वं^१ ततो देवा अभवन्-
रासुरा^१ य एवं विद्वानसोमेन यजते भवत्यात्मना परास्व
५ भ्रातृव्यो भवतीति ब्राह्मणमथ समस्तः राजानमुपतिष्ठते
परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान्देवान्परिभूर्मा^१ सह
ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमवर्ते शः
राजन्नोषधीभ्यो ऽच्छिन्नस्य ते रथिपते सुवीर्यस्य रायस्योषस्य
ददितारः स्याम । तस्य मे रास्व तस्य ते भचीय तस्य त
१० इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां यं^१
कामं^१ कामयते^१ तमादिशोन्मृष्टे^१ ऽथावकाशैश्चरति^१
प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वेत्युपाऽशुपात्रमवेचते^१ ऽपाना-
येत्यन्तर्यामपात्रं^१ व्यानायेत्युपाऽशुसवनं^१ वाच इत्यैन्द्रवा-
यवं^१ दक्षक्रतुभ्यामिति मैत्रावरुणः^१ ओचायेत्याश्विनं^१
१५ चक्षुर्भ्यामिति शुक्रामन्थिनावीक्षन् इत्याग्रयणमङ्गेभ्य इत्युक्थ्य-
मायुष इति ध्रुवं^१ प्रतिष्ठाया इत्युत्पात्रे माध्यंदिने सवने^१
न प्रातःसवने^१ वीर्यायेत्यतिग्राह्यं वा षोडशिनं वावेचते^१
विष्णोर्जठरमसीति द्रोणकलशमवेचत^१ इन्द्रस्य जठरमसीत्या-
धवनीयं^१ विश्वेषां देवानां जठरमसीति पूतश्वतमथ समस्तमेव
२० राजानमुपतिष्ठते को ऽसि को नाम कस्मै त्वा काय त्वा यं

१. Thus M; यंयं कामं कामयते Be; यं कामं कामयेत UG, यं कामयेत B.

२. अन्तर्यामं i. s. o. अन्तर्यामपात्रं M.

त्वा सोमेनातीहपं चं त्वा सोमेनामीमदः सुप्रजाः प्रजया
 भूयासः सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषैः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्चोदा वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षीय
 तस्य त इदमुन्मृज इति^१ चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामास्तेषां
 यं^२ कामं^३ कामयेते^४ तमादिश्योन्मृष्ट आयुःसुन्मृजे भूतिमुन्मृजे^५
 ब्रह्मवर्चसमुन्मृजे ऽसुख्य प्राणमुन्मृज इदमुन्मृज^६ इति^७ यमेव
 तर्पयति स एनं हप्तः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षक्रतुभ्यां
 चक्षुर्भ्यां^८ ओचाभ्यामात्मनो ऽङ्गेभ्य आयुषो ऽन्तरेति^९ ताजक्
 प्रधन्वतीति ब्राह्मणमुक्तः^{१०} स्फ्यविघनानामुपस्थानमुक्तः^{११} संप्रसर्पण-
 स्तोक्तो भक्षानुवाकः^{१२} ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥ १०

उक्तं पृषदाज्यस्याविहृतस्य ग्रहणमुक्तो दधिघर्मो^१ ऽय
 वै भवति यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः
 स्युर्ध्वच्छावमृशेच्चतुष्पादो ऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्युर्ध्वस्कन्देद्यज-
 मानः प्रमायुकः स्यादित्यथ वै भवति पशवो वै पृषदाज्यं^२
 पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति^३ यत्पृष- १५
 दाज्यं पुनर्गृह्णाति पशून्नेवास्मै पुनर्गृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 प्राणो वै पृषदाज्यं^४ प्राणो वा एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः
 स्कन्दति^५ यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति^६

१ Thus M again; चं कामं कामयेत UBG, चयं क० कामयेत Be.

२ om. U Be.

३ इति ins. BG.

- हिरण्यमवधाय^१ गृह्णातीति^१ स्कन्ने पृषदाज्ये कः सं वा चमसं
 वा याचति^१ तमन्तर्वेदि निधाय तस्य स्वधाः संभरति
 भूतिर्दध्ना दृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्या-
 दिति^१ स्कन्मनुमन्वयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
 ५ भूतानां पतये स्वाहेत्यथैतस्याः^१ सुच्यवदधाति शतमानः
 हिरण्यं^१ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो लं नो
 अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्वमवप्राप्य सादयत्यथातो ऽमेध-
 भूतस्यैव श्वावप्रातस्य ध्वाङ्गावमृष्टस्य कीटावपन्नस्येति यदु^२
 चान्यदमेधं^२ मन्यते^१ सर्वश एवैताः सुचमसु प्रवेश्याथान्यस्याः
 १० सुच्यवदधाति शतमानः हिरण्यं^१ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृच-
 मनुवर्तयति विष्णो लं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्य हिरण्यमश्व-
 मवप्राप्यैव सादयत्यथ वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते
 यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति^१ वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णातीति^१ स
 वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति^१ यज्ञो वै विष्णुर्धेनैव यज्ञः संतनो-
 १५ तीति ब्राह्मणं^१ ते यचान्तःप्राक्तं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह
 ब्रह्मप्रचरिष्यामो होतर्धर्ममभिष्टुहीति^१ तद्ब्रह्मा प्रसीति देव
 सवितरेतन्ते प्राह तत्र च सुव प्र च यज बृहस्पतिर्ब्रह्मा स
 यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाह्यो प्रचरतेति

१ गृह्णाति हिरण्यमवधाय om. U.

२ ०थेनं M.

३ यच चान्यद० M.

प्रतिष्ठेतीह^१ हविर्यज्ञेषु भवति^१ यत्राह ब्रह्मन्स्तोत्र्यामः प्रशा-
 स्तरिति तद्ब्रह्मा प्रसूति देव सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव
 प्र च यज वृहस्पतिर्ब्रह्मायुञ्जत्या च्चो मा गात तनूपात्सान्नः
 सत्या व आशिषः सन्तु सत्या आकूतय च्चतं च सत्यं च वदत
 स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे भूरिन्द्रवन्त स्तुतेति प्रातःसवने^५
 भुव इन्द्रवन्त स्तुतेति माध्यंदिने^१ सुवरिन्द्रवन्त स्तुतेति
 तृतीयसवने^१ स्तुते स्तुतस्य दोहं वाचयति स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं
 मद्वाꣳ स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्यादिति^१ शस्त्रे शस्त्रस्य
 दोहं वाचयति शस्त्रस्य शस्त्रमस्यूर्जं मद्वाꣳ शस्त्रं दुहामा मा
 शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिति^१ तथोरुभयोरभ्यासं^२ वाचयतीन्द्रिया- १०
 वन्तो वनामहे धुचीमहि प्रजामिषꣳ सा मे सत्याग्नीर्देवेषु
 भूयाद्ब्रह्मवर्चसं मागम्यादित्यथ यज्ञस्य पुनरालम्भं जपति यज्ञो
 बभूव स आ बभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधि-
 पतिर्बभूव सो अस्माꣳ अधिपतीं करोतु वयꣳ स्वाम पतयो
 रयीणामित्यथ वै भवति यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा १५
 यज्ञं दुहे^१ स य स्तुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्यजते तं यज्ञो दुहे^१
 स इद्वा पापीयान्भवति^१ य एनयोर्दोहं विद्वान्यजते स यज्ञं
 दुहे^१ स इद्वा वसीयान्भवति^१ स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं मद्वाꣳ स्तुतं
 दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रमस्यूर्जं मद्वाꣳ
 शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहैष वै स्तुतशस्त्र- २५

१ B om. इह; Bhav. comments upon it.

२ Thus M; ०ध्यासं BG, ३ध्याभ्यासं Be U.

योर्दीहस्तं^१ य एवं विद्वान्यजते दुह एव यज्ञमिष्टा वसौथा-
न्भवतीति ब्राह्मणमुक्तं^२ होत्रकाणां संतर्पणमुक्तानि^३ वैश्वकर्म-
णान्युक्तमाशिरोऽवनयनमुक्ता ध्रुवस्य चर्या^४य वै भवति ॥ ६ ॥

यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयत्युक्त्यशा
४ इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्येति^५ स उक्त्यमुक्तं वैव प्रतिगी-
र्योक्त्यशा इत्याह सवनं सवनं^६ वाक्थं^७ वाचीत्याह माध्यंदिनं
सवनं प्रतिगीर्योक्तं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^८
सप्तैतान्यचराणि^९ सप्तपदा शक्ररी^{१०} शक्ररो वज्रो^{११} वज्रेणैव
तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति ब्रह्म-
१० वादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
कृन्दांसि संपादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्धधीतेन्द्रियं
माध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्त्यशा इत्याह प्रातः-
सवनं प्रतिगीर्योक्तं वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनं प्रतिगीर्योक्तं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं^{१२} सप्तैतान्यचराणि^{१३}
१५ सप्तपदा शक्ररी^{१४} शक्रराः पशवो^{१५} जागतं तृतीयसवनं^{१६}
तृतीयसवन एव प्रतिगरे कृन्दांसि संपादयत्यथो पशवो वै
जगती^{१७} पशवस्तृतीयसवनं^{१८} पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्त इति

१ Thus M Be G (pr. m.), सर्पणं the other MSS.

२ Thus, without any various reading all the Dvaidha MSS.;
प्रातःसवनं सवनं चोक्तं M pr. m., but प्रातः is expunged and the
second सवनं is changed into प्रतिगीर्यं; प्रतिसवनं वोक्तं B Be;
प्रातःसवनं वो. UG.

ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युमभ्याकृत्यत आव्यमस्मि-
 न्दधाति^१ तन्नापहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आवेवीरञ्क्षांसा
 मोद इवेति प्रत्याकृत्यत इति^२ सो ऽभ्याकृतः शोऽसा मोद
 इवेति प्रत्याकृत्यते^३ तेनैव तदपहत इति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यथा वा आचतां प्रतीक्षत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते^४ ५
 यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चांलुप्येत
 यथा धावद्गो ह्रीयते तादृगेव तत्तदाहर्नाशाप्रतिगरी स्यादा-
 शाप्रतिगरी ह वा अभि^५ वा प्रतिगृणात्यर्धर्चांदा लुप्यते^६
 प्रणौतीत्येव^७ प्रणौयादपानितीत्येवापान्याद्यै^८ एवं विद्वान्प्रति-
 गृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इति १०
 ब्राह्मणमथ वै भवतीथं वै होतासावध्वर्युर्धदासीनः शःसत्यस्या
 एव तद्धोता नैत्यास्त इव ह्रीयमथो इमानेव तेन यजमानो
 दुहे^९ यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति^{१०} तिष्ठतीव
 ह्यसावथो^{११} असुमेव^{१२} तेन यजमानो दुहे^{१३} यदासीनः शःसति
 तस्मादितःप्रदानं देवा उपजीवन्ति^{१४} यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति १५
 तस्मादसुतःप्रदानं मनुष्या उपजीवन्ति^{१५} यत्प्राडासीनः शःसति

१ अपि all, but cp. TS. III. 2. 9. 5.

२ Thus M only ; प्रणौतामेव the other MSS.

३ एव after अपानितीति only found in M. The sense of these words is "only if he perceives that the hotar makes the pranava, he should make the pranava ; only if he perceives that the hotar draws breath, he should draw breath," cp. Sat. Br. IV. 3. 2. 6.

४ ०थोसुमेव M.

प्रत्यङ् तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः५ रेतो धीयते प्रतीचीः
 प्रजा जायन्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युम-
 भ्याङ्गयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयति१ पराङ्गवर्तत इति१ सो
 ऽभ्याङ्गतः पराङ्गवर्तते१ वज्रमेव तन्निकरोतीति ब्राह्मणमुनं
 ५ प्रतिनिर्ग्राह्याणां ग्रहणमुक्तः१ सः५स्वावस्थापिधानमुक्तमुपाः-
 श्वन्तर्यामयोरनुमन्त्रणमुक्ता द्विदेवत्यानां चर्चा११ ॥ १० ॥
 चतुर्थः ॥

अथातो ऽतिग्राह्याणामेव ग्रहणः५१ स यद्येको यदि वा
 बहव आग्रयणमेवेनागृहीत्वा गृह्णाति१ माहेन्द्रस्यैव होममनु
 १० ह्वयन्ते११ स आग्नेयं गृह्णात्यग्न आयूषि पवस इत्यनुद्रुत्योप-
 यामगृहीतो ऽस्यग्नये त्वा तेजस्वते जुष्टं गृह्णामीति१ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरग्नये त्वा तेजस्वत इत्यथैनः५ होयन्नवेचते
 ऽग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तं मामावुष्मन्तं
 वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुर्विति१ जुहोति दीर्घायै च त्वा तपसश्च
 १५ तेजसे जुहोमीहि१ ऊत्वा वाचयति तेजोविदमि तेजो मा मा
 हासीन्माहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हासीदिति१ भक्षयति
 मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्निस्तेजो दधात्वित्येन्द्रं गृह्णात्यु-
 न्निष्ठन्नोजसा सहेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वीजस्वते
 जुष्टं गृह्णामीति१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय

१ These two words are left out in all the MSS exc M.

१ चर्चा: Be.

१ Thus (and cp. Āp. XIII. 8. 7) MU , ह्वयते Be , ह्वयते BG.

त्वौजस्वत इत्यथैनः होव्यन्नवेचत इन्द्रौजस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु
भूया ओजस्वन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुर्विति^१
जुहोति ब्रह्मणश्च त्वा चक्षस्य चौजसे जुहोमीति^१ ऊत्वा
वाचयत्यौजोविदस्यो जो मा मा हासीन्माहमोजो हासिषं मा
मामोजो हासीदिति^१ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां^५
मयीन्द्र इन्द्रियं दधात्वित्यथ सौर्यचा^१ सौर्यं गृह्णाति तरणि-
र्विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वते
जुष्टं गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सूर्याय त्वा
भ्राजस्वत इत्यथैनः होव्यन्नवेचते सूर्यं भ्राजस्विन्भ्राजस्वी
त्वं देवेषु भूया भ्राजस्वन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु^{१०}
कुर्विति^१ जुहोति वायोश्च त्वापां च भ्राजसे जुहोमीति^१
ऊत्वा वाचयति सुवर्विदसि सुवर्मा मा हासीन्माहः सुवर्हासिषं
मा माः सुवर्हासीदिति^१ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां
मयि सूर्यो भ्राजो दधात्विति^१ ते वा एते पृथ्वस्य षडह-
स्योत्तरेष्वहःसु गृह्णन्त एकविंशे त्रिणवे चयस्त्रिंशे^{१५}
विश्वजिति सर्वपृष्ठे ग्रहीतव्या यज्ञस्य सुवीर्यत्वायाप्यग्निष्टोमे
ग्रहीतव्या यज्ञस्य सतनुत्वायेति ब्राह्मणमथोपाकरणं^१ जपति
वायुर्हिंक्तेत्यर्त्विज्यं वा^२ करिष्यञ्छ्वस्तं वा प्रतिगरिष्यन्नेतद्य-

१ Found in M only.

२ The brāhmaṇa cited here is found T.S. VI. 6, 8, 2.

३ om. M Be.

जुर्जपतीडा देवह्वरिति ^१ प्रियो हैवार्त्विज्यस्य भवति ।
 प्रश्नः संख्याख्यास्यन्नेतद्यजुर्जपन्सभां प्रपद्यते ^१ ऽभि हैव ^१ तं ^१
 प्रश्नं जयति ^१ ॥ ११ ॥

अथातो ऽऽश्वदाभ्ययोरेव गृहणम^१ऽश्वदाभ्यौ गृहीत्यनुपक-
 ५ ल्पयते द्वे श्रौदुम्बरे नवे पात्रे तयोश्चतुःस्रक्त्य^१ऽशुपात्रं भवति
 स्रक्त्यमदाभ्यपात्रं ते सुवर्णरजताभ्या^१ रुक्माभ्यां पर्यस्ते भवतः
 शतमानं च हिरण्यमथोपनद्धस्य राजस्त्रीन^१ऽशुग्रहति
 वसवस्त्वा प्रवृहन्तु गायत्रेण वृन्दसाग्नेः प्रियं पाथ उपेहि
 रुदास्त्वा प्रवृहन्तु त्रैष्टुभेन वृन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ उपेह्यादि-
 १० त्यास्त्वा प्रवृहन्तु जागतेन वृन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
 पाथ उपेहीत्यथ होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य
 द्वादशभिराधावैराधूनोति मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनो-
 मीति प्रतिपद्य शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमाधूनोमीत्यातो ^१
 ऽथैतस्मिन्नदाभ्यपात्रे ऽऽशुनुपसंगृह्य गृह्णाति शुक्रं ते शुक्रमेण
 १५ गृह्णाम्यङ्गो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः । आस्मिन्नुया अचुच्यवु-
 र्दिवो धारा असञ्चतेत्यथैनमादायोपोत्तिष्ठति ककुह^१ रूपं
 वृषभस्य रोचते बृहदित्यैति सोमः सोमस्य पुरोगाः शुक्रः
 शुक्रस्य पुरोगा इत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने
 यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
 २० स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य राजन्येवा^१ऽशूनपिष्टजत्युग्निक् त्वं

देव सोम गायत्रेण हृन्दसाग्नेः प्रियं पाथो अपीहि वशी
 त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन हृन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथो अपीह्यस्रत्सखा
 त्वं देव सोम जागतेन हृन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं पाथो
 अपीहीत्यथाह प्रतिप्रस्थातरुदक५सेन वा१ मोदचमसेन१
 वा जघनेनाहवनीयं प्रत्युपलम्बस्वेति १ स तथा करोत्यथैत- ५
 द्विरणमद्भिः प्रचाल्य मध्यमायामङ्गुलौ बध्नीते नासि-
 कायां वा प्रपश्नात्यथ सकृदभिषुतस्य राज्ञो ऽऽशुं गृह्णाति
 वामदेव्यमिति साम मनसा गायमानो ऽनवानं प्रजापतये१
 त्वेति१ गृह्णाति१ प्रजापतये त्वेति जुहोत्यथ हिरण्यमभिव्यनित्या१
 नः प्राण एतु परावत आन्तरिक्षाद्विवस्यरि । आयुः पृथिव्या १०
 अथमृतमसि प्राणाय त्वेत्यान्तर्वेद्यद्भिर्मार्जयत इन्द्राग्नी मे
 वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः । वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो
 मे धत्तमश्विना ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोचद्ब्रह्मणि वेरु तत् ।
 परि विश्वानि काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवदित्यध्वर्योरेतद्विरणं
 भवति१ १ ब्राह्मणमुत्तरम् १ ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥ १५

अथातः पृश्नीनामेव ग्रहणः १ संतप्तः राजानं दशधा
 व्यूह्याभिमृशति वायुरसि प्राणो नामेति दशभिर्दश १ ते वा

१ Thus M; वोदचम० all the other MSS., omitting आ ।

२ om. Be.

३ Thus MUG; ०यानित्या B Be; cp. T.S. III. 3. 4. 3.

४ All the MSS. exc. M in's. इति ।

विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोमि स्वाहेति^१ हस्तौ प्रध्वंसयते
 ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः समसनादेकः । ते नः कृण्वन्तु भेषजं
 सद्ः सहो वरेण्यमित्यथैनं त्रिभिर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति पवमानः
 सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्चनं^२ शुद्धो हवैव शुचिः पूतो मेध्यो भवत्यथ
 वै भवत्यङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्त्वा^३
 प्रातरेतेन कचमुपोषेदिति^४ समां^५ विजिज्ञासमानो महारात्र
 उत्थायाङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्त्वा
 प्रातरुदित आदित्ये विप्रुषितं^६ आददत एतमपूपमुपस्तीर्णा-
 भिघारितं पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^७ तत्सह पूतिदणानि
 भवन्त्यन्तमागारादेकोल्लुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय तां दिशं^८
 यन्ति यत्रास्य कच स्पष्टो भवति^९ तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधा-
 यापूपमादीपयति पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^{१०} तत्सह पूतिदणानि^{११}
 भवन्ति^{१२} तेन कचमुपोषत्यथैनमुद्गृह्णात्यत्र^{१३} विज्ञानमुपैति^{१४}
 यदि दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
 स्स वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्तमुपयन्तीति ब्राह्मण-^{१५}
 मत्रैतमपूपं प्राश्याप^{१६} उपसृश्य गृह्णानेतृषभो गोषु जीर्यति

१ • सुपोषेदिति MU.

२ Thus only M; अङ्गां all the other MSS.

३ Thus M; विप्रुषित BG; विप्रूषित Be U; Bhav. comments :
 उदिते ऽवश्याये ।

४—५ This passage is left out in all etc. M.

५ • सुपोषत्य० M.

६ प्राश्याप M, perhaps rightly.

तेन यक्ष्यमाणो भवति^१ तस्य तदुपकृतं भवति यत्पशुना
यक्ष्यमाणस्याथ^१ यद्युत्सृज्यन्भवति^१ तस्य निहत्य^१ दक्षिणं कर्ण-
माजपति शिवस्त्वष्टः पिशङ्गरूप इति द्वाभ्यामथैनं गोव्यपि-
सृजते ॥ १३ ॥

- ५ एतं युवानं परि वो ददामीत्यपियन्तमनुमन्त्रयते त्वां
गावो ऽवृणत राज्याय त्वां हवन्त मरुतः स्वर्काः । वर्धन्चक्ष
ककुभि शिश्रियाणस्ततो न उग्रो विभज वसूनीत्यथेतं त्वाङ्गं
वैन्द्रं वा प्राजापत्यं वा पशुमालभत^२ । एता हि माण्डस्य
देवतास्तस्योपाकरणीययोरनुवर्तयति नमो महिन्न उत चक्षुषे
१० त इत्यथास्य वपां जुहोति देवानामेष उपनाह आसीदित्य-
थास्य हविर्जुहोति पिता वत्सानां पतिरग्निधानामिति^१
समानसुत्तरं पशुकर्म^१ वश्या यक्ष्यमाण आह गर्भमीक्षध्व-
मिति^१ ते चेद्गर्भं पश्यन्ति संप्रच्छाद्य वशां वपयाद्रवन्त्यास्यै
वपां जुहोति सूर्या देवो दिविषद्भ्यो धाता चत्राय वायुः
१५ प्रजाभ्यः । बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु
स्वाहेति^१ वशामनुमन्त्रयते यस्यास्ते हरितो गर्भो ऽथो
योनिर्हिरण्यौ । अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः समजीगममि-
त्यथ याचत्यष्टाप्रड्विरणं कोग्रं चान्तरकोग्रं च वासश्रोष्णीषं

१ माणस्याथैनमुत्सृज्य • M.

२ Thus MGB ; नित्य U ; नित्य Be.

३ पशुस • M ; पशुन • all the other MSS.

चायेतद्विरण्मङ्गिः^१ प्रचात्य वाससोपनह्नीष्णीषेण विगथ्य
 दह्ने कोशे ऽवधाय महति कोशे ऽवदधाति^१ स आह प्रत्यङ्
 गर्भमन्तरेण सक्थिनी प्रतिनिवर्तयतेति^१ तं निवर्त्यमानमनु-
 मन्त्रयत आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद ।
 भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरावर्तया पुनरित्यु^१त्वाङ्गर्भं विस्त्रस्य- ५
 मानमनुमन्त्रयते वि ते भिनद्धि तकरीं वि योनिं वि
 गवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च ।
 बहिस्ते अस्तु बालितीत्यैतं^१ गर्भं सन्दूगेन परिगृह्णाद्भि-
 रभ्युक्ष्य ग्रामिणे प्रतितपति^१ तस्याभ्यर्धद्विसाहोमं^१ प्रश्नोत्थ-
 त्यैतं गर्भमन्तरेण चात्वालोक्यरावन्तरेण यूपं चाहवनीयं १०
 चोपातिहृत्य^१ तं दक्षिणतः प्राञ्चमायातयन्पञ्चहोत्रा^१ सादय-
 त्यथ^१ वशाये हविषा चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गर्भस्यावद्य-
 न्नाह विष्णवे श्रिपिविष्टायानुज्जहीत्यथ वै भवति पुरस्तान्नाभ्या
 अन्यदवद्येदुपरिष्टादन्यदिति^१ स पुरस्तान्नाभ्या अन्यदवद्यत्युप-
 रिष्टादन्यद्विरभिघारयत्याआव्याह विष्णुः श्रिपिविष्टं यजेति^१ १५
 वषट्कृते जुहोत्युत्तुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनञ्ज
 गर्भम् । एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी

१ Thus M ; चायेन० all the other MSS.

२ Thus M ; ०येनं the other MSS.

३ Thus M ; तस्याभ्यर्धं BG ; तस्याभ्यर्धद्विसा० Be U.

४ Thus M ; चोपातीत्य the other MSS.

५ प्राञ्चमासादयत्यथ (sec. m. मायातयत्यथ), omitting the partic. and पञ्चहोत्रा M.

सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु प्रयताः स्वाहेत्यथ स्विष्टकृता चरत्यथैत
 गर्भं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्योत्तरार्धं^१ आहवनीयस्य प्रत्यञ्च-
 मायात्य भस्मनाभिसमूहति मही द्यौः पृथिवी च न इमं
 यज्ञं मिमिक्षतां पिपृतां नो भरीमभिरित्यध्वर्यौरेतत्कोशमिश्रं
 ५ भवति^१ ब्राह्मणमुत्तरम् ॥ १४ ॥ षष्ठः ॥

अजवश्या यच्छ्यमाणो भवति^१ स यान्यहान्यमेघसंपन्नानि
 मन्यते तेष्वग्नेयमष्टाकपात्रं निर्वपति^१ या^२ एता^३ ब्राह्मणा-
 भिविहिता देवतास्तासामेनामेकस्यै देवताया आसृभते^१
^१तस्या^२उपाकरणीययोरनुवर्तयत्या वायो भूष शुचिया इति^१
 १० नियोजने ऽनुवर्तयत्याकूत्यै त्वा कामाय त्वा^३ समृधे^३ त्वेति^१
 पर्यग्नौ क्रियमाणे पञ्च^३ किक्किटाकारं जुहोति किक्किटा ते
 मनः प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा
 किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते ओषं द्यावा-
 पृथिवीभ्याः स्वाहा किक्किटा ते वाचः परस्वत्यै स्वाहेत्यथैना-
 १५ मन्तरेण चात्वालोत्कराबुद्धीचीं नीयमानामनुमन्त्रयते त्वं
 तुरीया वग्निनी वग्नासि सङ्गद्यत्वा मनसा गर्भं प्राग्यत् ।
 वग्ना त्वं वग्निनी गच्छ देवान्सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा
 इत्युपासने ऽनुवर्तयत्यजासि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान्त-

१ प्रतिपरिहृत्य० M.

२ Thus M; तायो इत्य GU; ताया इत्य Be; तायोप्ता B.

३ तस्योपा० M.

४ om. M.

रिचमुपतिष्ठस्व दिवि ते बृहद्भा इत्यथास्यै वपां जुहोति तनुं
 तन्वन्नजषो भानुमन्विहीत्यथास्यै हविर्जुहोति मनषो हविरसि
 प्रजापतेर्वर्ण इत्यथास्या अवदानानां^१ प्राश्नाति गात्राणां ते
 गात्रभाजो भूयास्तेत्यथ वै भवति तस्यै वा एतस्या एकमेवा-
 देवयजनं यदालङ्घायामभ्रो भवति^२ यदालङ्घायामभ्रः स्यादप्सु ५
 वा प्रवेशयेत्सर्वं वा प्राश्नीयादित्युत्सन्नमेतस्या अप्सु प्रवेशनमेते-
 नैवास्यै मन्त्रेणावदानानां प्राश्नायेतरदग्नावनुप्रहरेदिति बौधा-
 यनो^३ । ऽनुनिधायमेनामद्यादित्याञ्जीगविरित्यथ^४ वै भवति
 सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
 गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाप्तेति^५ तेषामु हैवे- १०
 नयैका^६ यजते^७ ॥ १५ ॥

अथातो जयानामेव होमो^१ जयान्होव्यनुपकल्पयते बाधकः
 सुवं च सुचं च बाधकान्परिधीञ्छरमथं बर्हिर्वैभीदकमिध-
 मित्यथ^२ वृथाग्निमुपसमाधाय ग्ररमथं बर्हि स्तीर्त्वा बाधका-
 न्परिधीन्परिधाय वैभीदकमिधमभ्यज्य^३ स्वाहाकारेणाभ्याधाय १५
 बाधकेन सुवेणोपघातं जुहोति चित्तं च स्वाहा चित्तिस्व
 स्वाहेति त्रयोदश सुवाज्जतीरपि वा बाधकेन सुवेण बाधं क्वाः

१ अवदानानि M but cp. infra l. 7.

२ Thus MU ; बौधायनो Be BG.

३ अवयेद् i.s.o. अद्याद् M.

४ Thus MBG ; तेषामु हैवनयैको Be U.

५ Thus M ; वैभीतक the other MSS.

- सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुदृत्य जुहोति चित्तं
 च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च शक्-
 रीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
 वृष्णे प्रायच्छदुयः पृतनाज्येषु तस्मै विश्नः समनमन्त सर्वाः स
 ५ उयः स हि हव्यो बभूव स्वाहेत्यथ वै भवति देवासुराः
 संयत्ता आसन्त्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रा-
 यच्छत्तानजुहोत्ततो वै देवा असुगानजयन्त्यदजयन्तञ्जयानां
 जयत्स^१ स्पर्धमानेनैते होतव्या^१ जयत्येव तां पृतनामिति
 ब्राह्मणमथ वै भवति येन कर्मणैर्त्वेत्तच्च होतव्या इति^१ स
 १० यत्कर्मैर्त्वेदिदं^१ मे समृध्येतेति तस्मिन्नभ्यातानाञ्जुहुयादित्य-
 भ्यातानान्होव्यन्नुपकल्पयते पर्णमयः सुवं च सुचं च पर्णमया-
 न्परिधीन्कुशमयं बर्हिः पर्णमयमिधमित्यथ वृथाग्निसुपसमा-
 धाय कुशमयं बर्हिः स्तीर्त्वा पर्णमयान्परिधीन्परिधाय पर्ण-
 मयमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय पर्णमयेन सुवेणोपघातं
 १५ जुहोत्यग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विति सप्तदश सुवाङ्मती-
 ङ्गत्वा वाचयति पितरः पितामहा इत्यपि वा पर्णमयेन सुवेण
 पर्णमयाः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वान्मन्त्रान्समनुदृत्य
 ङ्गत्वान्ततो वाचयति पितरः पितामहा इत्यथ समस्तानामेव
 होमो^१ ऽभ्यातानानेवाग्रे जुहुयादथ जयानथ राष्ट्रमृतो^१
 २० ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ १६ ॥ सप्तमः ॥

अथ वै भवति राष्ट्रकामाय होतव्या इति ^१ राष्ट्रकामाय
 होव्यन्नपकल्पयते शम्यापरिधीनित्य^१ वृथाग्निमुपसमाधाय श-
 म्यापरिधीन्यपरिधाय निशायाः शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः
 राष्ट्रभृतो जुहोत्यृताषाडृतधामेति ^२ राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो ^३ राष्ट्रे-
 णैवासौ राष्ट्रमवरुद्धे ^४ राष्ट्रेव भवतीति ब्राह्मणमथ वै भव- ५
 त्यात्मने होतव्या इत्यात्मने होव्यन्वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति ^५ राष्ट्रं वै
 राष्ट्रभृतो ^६ राष्ट्रं प्रजा ^७ राष्ट्रं पशवो ^८ राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति
 राष्ट्रेणैव राष्ट्रमवरुद्धे ^९ वसिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ग्रामकामाय होतव्या इति ^{१०} ग्रामकामाय १०
 होव्यन्नधिदेवने वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः शम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोति ^{११} राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो ^{१२}
 राष्ट्रः सजाता ^{१३} राष्ट्रेणैवासौ राष्ट्रः सजातानवरुद्धे ^{१४} ग्राम्येव
 भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवासौ
 सजातानवरुद्धे ^{१५} त एनमवरुद्धा उपतिष्ठन्त इति ब्राह्मणमथ १५
 वै भवति रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या इत्योजस्कामस्य
 होव्यन्नपर्यग्नौ रथमुखं प्रगृह्य ^{१६} निशायाः शम्यापरिधौ द्विः
 स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्योजो वै राष्ट्रभृत ^{१७} ओजो रथ ^{१८}
 ओजसैवास्मा ओजो ऽवरुद्ध ^{१९} ओजस्येव भवतीति ब्राह्मणमथ

१ Thus MGB ; शम्याःपरि० U Be.

२ कामाय MSS. exc. M.

३ परित्यज्य MSS. exc. M.

वै भवति यो राष्ट्रादपभृतः स्यात्तस्मै होतव्या^१ यावन्तो ऽस्य
 रथाः सुस्ताङ्गूथाद्युद्धमिति^२ राष्ट्रमेवास्यै युनक्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवत्याहुतयो वा एतस्याहुता यस्य राष्ट्रं न कल्पते^३
 खरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृह्य नाडीमभिजुज्यादिति^४ खरथ-
 ५ खैव दक्षिणं चक्रं प्रवृह्योपर्यग्नौ रथनाडीं प्रवृह्य^५ निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्याहुतीरेवास्य
 कल्पयति^६ ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनुकल्पत इति
 ब्राह्मणम्^७ ॥ १७ ॥

अथ वै भवति संग्रामे संयत्ते होतव्या इति^१ संग्रामे
 १० संयत्ते होद्यन्नुपकल्पयते मान्धुकमिधमिति^२ प्रत्यमित्रमग्निमुप-
 समाधाय मान्धुकमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्याहुता एव
 प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां प्रतिवेष्टयन्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या इत्युन्मात्ताय होद्यन्नुप-
 १५ कल्पयते नैयग्रोधमौदुम्बरमाश्रित्यं ज्ञाचमिधमिति^३ वृथाग्नि-
 सुपसमाधायैतमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राष्ट्रभृतो जुहोत्येते वै गन्ध-
 र्वाप्सरसां गृहाः^४ स्व एवैनानायतने शमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवत्यभिचरता प्रतिलोमः होतव्या इत्यभिचरन्होद्यस्वकृत^५

१ only given by M.

२ प्रवृह्य M Be ; प्रवृह्य the other MSS.

३ ... २ (p. 184, 2) left out in M.

४ probably read : इति सोऽभिचरन्हो० ।

हरिणे प्रदरे वासुतो ऽर्वाञ्चो वृथाग्निमुपसमाधाय निशायाः
 शम्यापरिधौ द्विः स्वाहाकारः^१ राष्ट्रभृतो^२ जुहोति^३ यदाचः
 क्रूरं तेन वषट्करोति^४ वाच एवैनं क्रूरेण प्रवृत्त्यति^५ ताजगार्ति-
 मार्च्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कामयेतान्नाद्यमाददी-
 येति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति तृणानि ५
 संगृह्णीयादिति^६ स यस्य कामयेतान्नाद्यमाददीयेति तस्य
 सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति तृणानि संगृह्णात्यै-
 नान्यादाय हरती^७ दमहमसुव्यामुव्यायणस्यान्नाद्यः^८ हराभीत्याहा-
 न्नाद्यमेवास्य हरति^९ षडभिर्हरतीति ब्राह्मणमथैनानि स्वस्थां
 वा सभायाः^{१०} स्त्रेषु वामात्येवपि सृजति^{११} प्रजापतिनैवास्यान्नाद्य-
 मादायर्तवो ऽस्मा अतुप्रयच्छन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो
 ज्येष्ठवन्धुरपभृतः स्यात्तः^{१२} स्थले ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं
 पक्वा तस्मै होतव्या इति^{१३} स यो ज्येष्ठवन्धुरपभृतः स्यात्तः^{१४} स्थले
 ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्वा निशायाः^{१५} शम्यापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः^{१६} राष्ट्रभृतो जुहोति^{१७} वर्धं वै राष्ट्रभृतो^{१८} वर्धं^{१९}
 स्थलं^{२०} वर्धणैवैनं वर्धं समानानां गमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति चतुःशरावो भवति^{२१} दिक्ष्वेव प्रतितिष्ठति^{२२} क्षीरे
 भवति^{२३} रुचमेवास्मिन्दधातुर्द्वरति गृह्यतवाय^{२४} सर्पिष्वान्भवति
 मेधतवाय^{२५} चत्वार आर्षेयाः प्राश्रन्ति^{२६} दिशमेव ज्योतिषि
 जुहोतीति ब्राह्मणम्^{२७} ॥ १८ ॥

१ कारण the MSS.

२ (p. 183,17) २...२ left out in M.

- अथ वै भवति देविका निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१ प्रथमं
 धातारं प्रजाकामस्य करोति^१ प्रथमं पशुकामस्य^१ मध्यतो
 ग्रामकामस्य^१ मध्यतो ज्योगामयाविनः^१ प्रथमं यक्ष्यमाणस्यो-
 त्तममीजानस्य^१ प्रथमं मेधाकामस्य^१ मध्यतो रुक्मास्य^१ ता
 ५ वा एताः क्षीरे शृता भवन्ति^१ ता यत्सह सर्वा निर्वपेद्दीश्वरा
 एनं प्रदहो^१ द्वे प्रथमे निरूप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे
 निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्त्यथो यस्मै कामाय निरूप्यते तमेवाभि-
 पाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यत्सायंप्रातरग्निहोत्रं जुहो-
 त्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते यजमानो^१ होरात्राणि वा
 १० एतस्तेष्टका य आहिताग्निर्यत्सायंप्रातर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाग्नेष्टकाः
 कृत्वोपधत्ते^१ दश समानत्र जुहोति^१ दशाचरा विराड्विराज-
 मेवाग्नेष्टकां कृत्वोपधत्ते^१ ऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति^१ चित्य-
 श्वित्यो ऽस्य भवति^१ तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञ-
 वास्त्ववास्त्वैव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनमिति^१ स यत्र दशोषित्वा
 १५ प्रयास्यन्भवति तृदग्निष्ठे ऽनसि समवग्रमयन्ते^१ यदस्य^१ समवग्र-
 मयितव्यं^१ भवत्यवास्त्वैव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनः^१ रुद्रः खलु वै
 वास्तोष्पतिर्यदङ्गत्वा वास्तोष्पतीयं प्रयायाद्रुद्र एनं भूत्वाग्नि-
 रनूत्याय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति^१ भागधेयेनैवैनं ग्रमयति^१
 नार्तिमार्च्छन्ति यजमान इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युक्ते
 २० जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यद्युक्ते

१ Thus M only , all the other MSS. are here wholly corrupted.

जुहुयाद्यथा चेम आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य
 वास्तोष्पतीयः स्यादक्षिणो युक्तो भवति सव्यो ऽयुक्तो^१ ऽथ
 वास्तोष्पतीयं जुहोतीति^१ स यत्र दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो
 ऽयुक्तस्तत्रत्याच्छेदां^१ पर्णमय्याः सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये वास्तोष्पतीयं जुहोति^१ वास्तोष्पते प्रतिजानीह्यस्मानि- ५
 त्यनुद्रुत्य वास्तोष्पते शम्भया सः सदा त इति जुहोत्यैताः
 सुचमुपनिधाय सव्यं युक्ता प्रयात्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनः
 शमयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदेकया जुहुयाद्विहोमं
 कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यथा जुहोति सदेवत्वायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यद्भुत आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यद- १०
 वचाणान्यसंप्रचाप्य प्रयायाद्यथा यज्ञवेशमं वादहनं वा तादृगेव
 तदहं ते योनिर्ह्वय इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्ने-
 र्योनिः^१ स्व एवेनं योनौ समारोहयत्यथो खल्वाहुर्धरण्योः
 समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सौदेत्युनराधेयः स्यादिति^१ या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मनसमारोहयत इति^१ स १५
 आत्मनसमारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहात्मा-
 त्मानमच्छा वसूनि हृष्वन्नस्ये नर्यां पुरुणि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद् स्वं योनिं जातवेदो भुव आजायमानः सचय
 एहीत्यैनमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वं देवेभ्यो
 हव्यं वह नः प्रजानन् । आयुः प्रजाः रयिमस्मासु भेह्यजस्यो २०

१ Thus MGUB Bhav.; प्रयाद्वेदां Be. This word occurs also in the Baudh. pitṛmedhasūtra (p. 13, 1).

दौदिहि नो दुरोण इति ^१ यजमानो वा अग्नेर्योनिः ^१ स्वायामेवैनं
योन्याः समारोहयत इति ब्राह्मणम् ^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

- उक्तो ऽन्वारम्भो ^१ ऽथ वै भवत्यृषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नाप-
श्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत्सो ऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा
५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा
प्रवोच इति ^१ तस्मा एतान्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः
प्रजाः प्राजायन्तेति ^१ तस्मादाहुर्वासिष्ठं ब्रह्मत्वमिति ^१ स यचाह
ब्रह्मन्स्तोम्यामः प्रशास्तरिति तद्ब्रह्मा ^१ प्रसौति देव सवितरित्येतां
प्रतिपदं कृत्वा रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिवेत्येतस्यानुवाक-
१० स्त्रैकैकमुपादाय प्रसौति ^१ स एवमेव प्रसुवन्दादशभिरग्निष्टोमं
प्रसौति त्रयोदशभिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदशभिरुक्थ्यः षोडशभिः
षोडशिनः सप्तदशभिर्वाजपेयमेकान्नचिः शतातिराचः सर्वै-
रप्नोर्यामः ^१ स यत्र रायंतराय सन्ध्ये प्रसर्पन्ति तदाह वसुको
ऽसि वेषश्चिरसि वस्यष्टिरसौति ^१ स एवमेव प्रसौत्याप्नोर्यामा-
१५ दयातो ^१ ऽतिक्रमाणमेवाभिचरन्भ्रातृव्यवान्स्पर्धमानो ऽभिचर-
णीयश्चिन्त्यान्यायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन पृतना
जयामि गायत्रेण छन्दसा चिदृता स्तोमेन रथंतरेण साम्ना
वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्बवैनाम्बाधे
प्रत्येनान्नुदे ऽस्मिन्वये ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्हेष्टि यं च वयं
२० द्विभ्यो त्रिभ्योः क्रमेणत्येनान्क्रामामौर्द्ध्व देवेन पृतना जयामि

१ तद् is left out in all MSS. exc. M.

१ प्रसौत्यप्नोर्या० M.

त्रैष्टुभेन हृन्दसा ^१पञ्चदशेन स्तोमेन वृहता सान्ना वषट्कारेण वज्रेण
 सहजान्भ्रातृव्यानधरान्यादयाम्यवैनाम्बाधे प्रत्येनानुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाङ्कामामि^१ विश्वेभिर्देवैभिः पृतना जयामि जागतेन
^१हृन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन सान्ना वषट्कारेण वज्रेणा- ५
 परजान्भ्रातृव्यानधरान्यादयाम्यवैनाम्बाधे प्रत्येनानुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विभ्यो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाङ्कामामौत्यपि वाभिचरणीयास्त्रिष्टुप्नुवर्ततापि
 वापोद्धृत्येतराङ्कमान्संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताङ्कः शुक्रामन्थिनो-
 रधिद्रवणमथातो ऽतौमोक्षाणामेव^२ वैश्वकर्मणानि ऊत्वा गार्ह- १०
 पत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्ये
 जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ २० ॥

ये देवा यज्ञह्नो पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रचतु
 गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य
 एव जुहोति ये देवा यज्ञसुषः पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा १५
 तेभ्यो रचतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यथानीध्रमभिप्रैत्यागन्म
 मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणां भागो युवयोर्धौ अस्ति । नाकं
 गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिव
 इत्यथानीध्रं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्रे जुहोत्यन्वारभ्ये

१, २ The two passages marked at the beginning and the close by
 १ and २ are left out by all the MSS exc. M.

१ ०तौमो० MBG (sec. m.); ०तिमो० Be UG (pr. m.).

- यजमाने ये देवा यज्ञह्नोऽन्तरिक्षेऽध्यासते । वायुर्मा
तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
गृहीत्वाग्नीध्र एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते ।
वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहव-
५ नीयमभिप्रैति यास्ते रात्रीः सवितर्देवयानीरन्तरा द्यावा-
पृथिवी विच्यन्ति । गृहैश्च सर्वैः प्रजया न्वये सुवो रुहाणास्तृता
रजाःसीत्याहवनीयं द्रुत्वा सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये
जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ये देवा यज्ञह्नो दिव्यध्यासते । सूर्यो
मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
१० गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो दिव्यध्यासते ।
सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयः स्वाहेत्याहवनीय-
मुपतिष्ठते येनेन्द्राय समभरः पथाःसुत्तमेन हविषा जातवेदः ।
तेनाग्ने त्वसुत वर्धयेमः सजातानः श्रेष्ठ्य आधेह्येनमिति'
यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः सन्ति' त एषु लोकेष्वसत आददाना
१५ विमथ्नाना यो ददाति यो यजते तस्य' ये देवा यज्ञह्नः
पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याह्वेमानेव लोकाः-
स्तीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गं लोकमेतीति ब्राह्मणमपि वा
तिस्र एव गार्हपत्ये जुहोति तिस्र आग्नीध्रे तिस्र आहवनीये'
ऽपि वा गार्हपत्याज्जपन्नतुद्रवेदाहवनीयादुक्तोदवसानेयेष्टि-
१० र'चैतां' इतीयां प्रवृत्ताङ्गतिं जुहोति सूर्यो मा देवो
देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानोऽग्निर्मा पातु चक्षुषः

स्वाहेत्याभिचरन्वभ्रुवे बभ्रुवत्सायै कार्भर्यमयेन पात्रेण पथो
 जुहोति सच्च शूष सवितर्विश्वचर्षण एतेभिः सोम नामभि-
 विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते स्वाहेति^१ साचादस्य
 हृदयं भित्तान्त्राणि परिक्रामयानैः^२ सृणुते हैव^३ तं^४ भ्रातृव्य-
 मथ येनास्यत्विजाः स्यर्धा स्थात्तमाह मास्य चमसमनुप्रसृप- ५
 तादभिमर्शनं^५ करिष्यामीति^६ तस्यैतेनैव मन्त्रेण चमसं जुञ्ज-
 यात्तमूर्ध्वो ऽवाङ्वा^७ राजातिपवत^८ उक्तं पान्नीवतस्य^९ अयण-
 मुक्तमादित्यग्रहस्योद्धननमुक्ता^{१०} प्रायणीयस्य सुवाङ्गतिरुक्तोदय-
 नीयस्योक्तं यूपस्थोपस्थानम्^{११} ॥ २१ ॥ नवमः ॥

उक्तानि पान्नीयजूर्ध्वमेवैताः सुचो यथैतद्वाङ्मणमुक्तो^{१०}
 दधिग्रहो^१ ऽय वै भवत्याज्यग्रहं गृह्णीयात्तेजस्कामस्येति^२
 बर्हिषी अन्तर्धायाज्यग्रहं गृह्णाति^३ सोमग्रहं गृह्णीयाद्वाङ्मणवर्चस-
 कामस्येत्युक्तं^४ शूतुपसंगृह्य सोमग्रहं गृह्णात्यथैतं महाव्रतीये ऽह्नि
 प्राजापत्यमतिग्राह्यं गृह्णाति ते क्रतुमपि वृज्जन्ति विश्व इत्यनु-

१ Thus M; *कामयानैव Be; *क्रामयानोऽह B; *कामयानैव U; *कास-
 यानैव G (pr. m.), *क्रामयानैव G (sec. m.). परिक्रामयानैर्निष्क्रामयानि (var.
 निष्क्रामयति) Bhav.

२ Thus M Bhav.; हैवैतं The other MSS.

३ Thus M; *नुप्रसृपताद० BUG; *नुप्रसृपताद० Be.

४ Thus M; i.s.o. ऽवाङ्वा राजाति० Be U; वाराङ्वाङ्मणति०; G: वारां-
 द्वाङ्मणति; B: वारीङ्वाङ्मणति० ।

५ Thus (अयण०) M Be (cp. viii. 14 औषाति); अयण० BU; अमण० G.

६ Corrected (उद्धनन०) according to viii. 9 s.f. (उद्धन्ति); उद्धनन०
 MUGB; Be wholly corr.

- द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^१ परि-
 मृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यातः प्राणयज्ञाणा-
 मेव गृह्णः^२ संवत्स्रः राजानं पुञ्जीकृत्वा^३ नवाः शून्प्राच
 आयातयत्ययं पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
 ५ गायत्री वासन्ती गायत्रिधै गायत्रं गायत्रादुपाः शूरुपाः श्रो-
 स्त्रिवृत्तिवृत्तो रथंतरः^४ रथंतराद्वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
 त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इत्ययं दक्षिणा विश्वकर्मेति नव
 दक्षिणायातयत्ययं^५ पश्चाद्विश्वयचा इति नव प्रतीच आयात-
 यती^६दमुत्तरात्सुवरिति नवोदीच आयातयती^७यमुपरि मति-
 १० रिति नवोपरिष्टात्प्रदक्षिणं पर्यायातयति^८ तानपानभृङ्गिः
 प्रत्यूहति प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं
 चित्रस्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमयानां पुरो-
 वातो वातः सानग ऋषिरिति^९ वाचयति पितरः पितामहाः परे
 ऽवर इति ये पुरस्ताद्भवन्ति^{१०} दक्षिणा दिशामिति ये दक्षिणतो
 १५ भवन्ति^{११} प्रतीची दिशामिति ये पश्चाद्भवन्त्युदीची दिशामिति
 य उत्तरतो भवन्त्यूर्ध्वा दिशामिति य उपरिष्टात्प्रदक्षिणं
 पर्यायातिता^{१२} भवन्ति^{१३} ते वा एते प्रायणीयोदयनीययोरेव

१ Thus (पुञ्जी०) M ; पुंजं BG ; युजं Be U.

२ Thus M ; दक्षिणायातयत्य० Be GU ; B defect.

३ Conjecturally ; पर्यायातिता BG ; पर्यायातिता M , पर्यायातिता U ;

पर्यायातिता Be.

नियुक्ता दशमे ऽहःस्तु^१ रात्रिसत्वेष्वग्निष्टोम^१ आमयाविन
उपसृतो वा गृहीयाद्गदो हैव भवति^१ ॥ २२ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवत्युभये वा एते प्रजापतेरथ्यसृज्यन्तेति ब्राह्मण-
मेव^१ युवः सुराममश्विनेति सौत्रामण्यामेव^१ भवत्यथ वै
भवतीयं वा अग्निहोत्रीयं वा एतस्य निषीदति यस्याग्निहोत्री ५
निषीदति^१ तामुत्थापयेदिति^१ स यस्याग्निहोत्री निषीदति
तामुत्थापयत्युदस्याद्देव्यदितिर्विश्वरूपायुर्यज्ञपतावधात् । इन्द्राय
कृण्वती भागं मित्राय वरुणाय चेत्यथ वै भवत्यवर्ति वा एषै-
तस्य पाप्मानं प्रतिख्याय निषीदति यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषी-
दति^१ तां दुग्धा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति^१ स १०
यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषीदति तामेतदेव दुग्धा ब्राह्मणाय
ददाति^१ न चास्यात ऊर्ध्वमन्नमत्यथ वै भवति पृथिवीं वा
एतस्य पयः प्रविशति यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति^१
तदभिमन्त्रयेतेति^१ स यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति
तदभिमन्त्रयते^१ यदद्य दुग्धं पृथिवीमसक्तं यदोषधीरप्यसर- १५
द्यदापः । पयो गृहेषु पयो अग्निघासु पयो वत्सेषु पयो असु
तन्मयीत्याह^१ पय एवात्मगृहेषु पशुषु धत्ते^१ ऽप उपसृज-
त्यङ्गिरैवैनदाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै यज्ञस्यार्ते-
नानार्तः सः सृजत्युभे वै ते तर्ह्यार्चन्त^१ आर्चन्ति खलु वा

१ Thus M; B and G (sec. m.) om. अपि; तदुरात्रिसत्वेष्वष्टोम U;
तदतिरात्रे सत्ते षष्ठोस Be; तदुरात्रिसत्वेष्वष्टोम G (pr. m.).

२ एष i.s.o. एव M.

- एतदग्निहोत्रं यदुद्धमानः स्कन्दति यदभिदुह्यादिति^१ । स
 यस्याग्निहोत्रं दुद्धमानः स्कन्दति नैनदभिदोग्धि^१ तदेव यादृ-
 क्कीदृक् च होतव्यमथान्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्ते यज्ञस्य
 निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युद्धृतस्य स्कन्देद्यत्ततो
 ५ ऊत्वा पुनरेयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यत्र स्कन्देत्तन्निषद्य पुनर्गृहीया-
 दिति^१ स^२ यच्चैव स्कन्दति तदेव स्थालीं निधायातिप्रिष्ट-
 मानीय पुनरभ्युनीय तदेव यादृक्कीदृक् च होतव्यमथान्यां
 दुग्ध्वा पुनर्होतव्यमनार्तेनैवार्ते यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ
 वै भवति वि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते यस्याग्निहोत्रे ऽधिश्चिते
 १० श्रान्तरा धावति^१ रुद्रः खलु वा एष यदग्निर्यज्ञामन्त्यावर्तये-
 द्रुद्राय पशूनपिदध्यादपशुर्यजमानः स्याद्यदपो ऽन्वतिषिञ्चेद-
 नाद्यमग्नेरापो ऽनाद्यमाभ्यामपिदध्याद्गार्हपत्याङ्गसादायेदं विष्णु-
 र्विचक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयन्नुद्वेदिति^१ स
 वैष्णव्यर्चाहवनीयाद् ध्वंसयन्नुद्वेदति^१ यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव
 १५ यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथ भस्मना शुनः पदमपिवपति
 श्रान्त्या इति ब्राह्मणम्^१ ॥ २३ ॥

अथ वै भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते
 नि गार्हपत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिषो-
 चति^१ दर्भेण हिरण्यं प्रवध्य पुरस्ताद्धरेदथाग्निमथाग्निहोत्र-
 २० मिति^१ स यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिषोचति दर्भेण

१ Thus M, तदभिदु. B Be G, न तदभिदु. U.

२ om. Be U.

हिरण्यं प्रबध्य परिकर्मीं पूर्वः प्रतिपद्यते ऽन्वग्राह्मण आर्षेय
 दध्नेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतद्विरण्यमाहवनीयस्यायतने साद-
 यित्वापोद्धृत्य हिरण्यं प्रदक्षिणमावृत्येभं प्रतिष्ठापयत्यथ वै
 भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते ।
 ऽन्तं वा एष आत्मनो गच्छति यस्ताम्यत्यन्तमेष यज्ञस्य गच्छति ५
 यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिघोचति । पुनः समन्य जुहो-
 त्यन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति वरुणो
 वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभिनिघोचति ।
 वारुणं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते नि गार्ह- १०
 पत्य आहवनीयं यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति । चतुर्गृही-
 तमाज्यं पुरस्ताद्वरेदथाग्निमथाग्निहोत्रमिति । स यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति चतुर्गृहीतेनाज्येन परिकर्मीं पूर्वः प्रति-
 पद्यते ऽन्वग्राह्मण आर्षेय दध्नेनान्वगात्मनाग्निहोत्रेणाथैतदाज्य-
 माहवनीयस्यायतने सादयित्वापोद्धृत्याज्यमर्थेभं प्रतिष्ठापयत्यथ १५
 वै भवति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति यस्याग्निमनु-
 द्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेत्युषाः केतुना जुषतां यज्ञं देवेभिरन्वितम् ।
 देवेभ्यो मधुमत्तमः स्वाहेति प्रत्यङ्निषद्याज्येन जुहुयात्प्रतीची-
 मेवासौ विवासयतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निहोत्रमुपसाद्या
 तमितोरासीत । व्रतमेव हतमनुम्रियते । ऽन्तं वा एष आत्मनो २०
 गच्छति यस्ताम्यत्यन्तमेष यज्ञस्य गच्छति यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्यो
 ऽभ्युदेति । पुनः समन्य जुहोत्यन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोतीति

- ब्राह्मणमथ वै भवति मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति यस्याग्नि-
मनुद्धृतः सूर्यो ऽभ्युदेति^१ मैत्रं चरुं निर्वपेत्तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीत
इति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य
उदायेद्यदाहवनीयमनुदाय गार्हपत्यं मन्येद्विच्छिन्वाङ्गादव्यमसै
५ जनयेद्यद्वै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते तदनु रुद्रो ऽवचरति^१ यत्पूर्व-
मन्ववसेदास्तव्यमग्निमुपासीत^१ रुद्रो ऽस्य पशून्घातुकः स्वादा-
हवनीयमुदाय गार्हपत्यं मन्येदिति^१ स आहवनीयमुदाय
गार्हपत्यं मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः ।
स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति^१
१० हृन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति
गार्हपत्यं मन्यति^१ गार्हपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उपतिष्ठन्ते^१
स यदुदायति तदनु पशवो ऽपक्रामन्तीत्यथैनमुपतिष्ठत इषे
रथ्यै रमस्य सहसे द्युन्वायोर्जे पत्यायेत्यथैनमुपसमिद्धे सारस्वतौ
त्वोत्सौ समिन्वाताः सप्ताडसि विराडसीति^१ ॥ २४ ॥
- १५ अथ वै भवति वज्रो वै चक्रं^१ वज्रो वा एतस्य यज्ञं
विच्छिनन्ति यस्यानो वा रथो वान्तराग्नी यात्याहवनीयमुदाय
गार्हपत्यादुद्धरेदिति^१ स आहवनीयमुदाय गार्हपत्यादिध-
मुद्धरति यदग्ने पूर्वं प्रभृतं पदः हि ते सूर्यस्य रश्मीनन्वाततान ।
तत्र रथिष्ठामनुसंभरैः सं नः सृज सुमत्या वाजवत्येति^१ पूर्व-
१० णैवास्य यज्ञेन यज्ञमनुसंतनोतीति ब्राह्मणमथैनमुपतिष्ठते त्वमग्ने
सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वितन्वत इत्यग्निः
सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः संतनोतीति ब्राह्मणमथाग्ने

पथिक्ते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपत्य^१न्वाहार्यमासाद्यानद्वाहं
 ददाति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽथ वै भवति यस्य प्रातः-
 सवने सोमो ऽतिरिच्यते माध्यंदिनः सवनं कामयमानो
 ऽभ्यतिरिच्यत इति^१ स^१ प्रातःसवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राडायन्नाह
 होतृश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिच ५
 इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश
 एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्^२ द्रुत्वा^२ स्तोत्रमुपाकरोति^१
 स्तुवते^१ तदेतद्वायत्रः साम पञ्चदशं गौर्धयति मरुतामिति
 धयदतीषु कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्^१ समानमत १०
 ऊर्ध्वमथ वै भवति यस्य माध्यंदिने सवने सोमो ऽतिरिच्यत
 आदित्यं तृतीयसवनं कामयमानो ऽभ्यतिरिच्यत इति^१ स^१
 माध्यंदिने सवने सोमे ऽतिरिक्ते प्राडायन्नाह होतृश्चमसमनू-
 न्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिच इति^१
 होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्सर्वश एव १५
 राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्यथाप उपस्पृश्य
 बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्^२ द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१
 स्तुवते^१ तदेतद्गौरिवीतः साम सप्तदशं वण्महाः अग्निं सूर्य-
 त्येतासु^३ कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्^१ समानमत ऊर्ध्व-

१ om. M.

२ प्रत्यङ्गद्रुत्य Be.

३ Thus M ; एतावत् i.s.o. • एतास्तु all the other MSS.

मथ वै भवति यस्य तृतीयसवने सोमो ऽतिरिच्येतोऽप्यथ
 कुर्वीत^१ यस्योऽप्यथ ऽतिरिच्येतातिराचं कुर्वीत^१ यस्यातिराचे
 ऽतिरिच्यते तं वै दुष्प्रज्ञानमित्यतिराचे ऽतिरिक्ते प्राङ्गयन्नाह
 होतृश्चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरी-
 ५ रिच इति^१ होतृचमसमेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरा-
 न्सर्वश एव राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सः सादयन्त्याप
 उपसृश्य वह्निषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपा-
 करोति^१ सुवते^१ तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु श्रिपि-
 विष्टवतीषु कुर्वन्ति^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गः^१ समानमत
 १० ऊर्ध्वम्^१ ॥ २५ ॥

इति तु छन्दोगबद्धेषु कामयमानेषु^१ ते चेन्न कामयेर-
 न्यातः सवने ऽतिरिक्ते याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिश्रिष्टाय
 मन्यते तस्या उपरिष्टादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ चिर-
 भिविध्यन्दयति^१ सो ऽभिविध्यन्दमानः सर्वं आग्रयणः संपद्यते^१
 १५ तं चिरभिहिंक्षत्य परिमृज्य सादयति^१ माध्यंदिने सवने ऽति-
 रिक्ते तथैव याः स्थालीमलः राज्ञे ऽतिश्रिष्टाय मन्यते तस्या
 उपरिष्टादाग्रयणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति^१ चिरभिविध्यन्दयति^१
 सो ऽभिविध्यन्दमानः सर्वं एवाग्रयणः संपद्यते^१ तं तथैव चिर-
 भिहिंक्षत्य परिमृज्य सादयति^१ तृतीयसवने ऽतिरिक्ते हारि-
 २० योजनमेवात्राभिविध्यन्दयति^१ न हि पुनर्ग्रहणं विद्यते^१ ऽथातो

ध्रुवस्यैव^१ परिहीणस्यै^१ मीमांसेन्द्राग्निभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य
 जुहुयादिन्द्राग्नौ^२ वै देवानां पुनःपुनरभ्युपाकारं^३ यजामह
 इत्येतदेकमाश्विनीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयादश्विनौ वै^४
 देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्यै भेषजं करोतीत्येतदेकं^५
 वैष्णवीभ्यामेनमृग्भ्यां परिगृह्य जुहुयाद्यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते^६
 विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यतिरिच्यत इत्येतदेकमवष्टयेनैव
 सहाभ्यवहरेद्यथा मेऽन्यानि सोमलिप्तानि पात्राण्येवं न एव
 भविष्यतीत्येतदेकं^७ बर्हिषैनं सहाभ्युपोषेदेष वा अग्निर्वैश्वा-
 नरो यत्प्रदाव्यो^८ । अथ एष वैश्वानराय गृह्यते^९ ध्रुव एवमग्नौ
 वैश्वानरे जुतो भविष्यतीत्येतदपरमथ पुनर्दीचते^{१०} यज्ञो ह^{११}
 वै^{१२} यज्ञस्य प्रायश्चित्तिरिति^{१३} न्वेकाहयाजिनो^{१४} । अथ सत्तिष्ठां^{१५}
 मार्जालीये^{१६} परिष्यन्दं^{१७} निष्यन्दनवन्तं^{१८} कृत्वा तदेनं निनयन्ति^{१९}
 श्वो भूते हि ते सोऽयन्तो^{२०} भवन्ति^{२१} ॥ २६ ॥ एकादशः ॥

उक्तः सप्तस्रो^{२२} । अथ वै भवत्यार्तिं वा एते नियन्ति येषां
 दीक्षितानां प्रमोयते^{२३} । तं यदववर्ज्युः क्रूरकृतामिवैषां लोकः^{२४}

१ ध्रुवस्य परिहीणस्यैव M.

२ इन्द्रो i.s.o. इन्द्राग्नौ all exc. M.

३ Thus MGU; अभ्युपाकारं Be; B om. अभि ।

४ हि Be.

५ Thus M Be; द्वैव the other MSS.

६ ०रिती again most of the MSS.

७ Thus MB Bhav.; मार्जालीयोपरिविष्टंनवन्तं Be UG (pr. m.);

मार्जालीये परिविष्टंनवन्तं G (sec. m.).

८ Thus MU शोऽयन्तो Be BG.

- स्यादाहर दहेति ब्रूयादिति ^१ दौक्षितं चेदुपतपद्विन्देदाग्नी-
 ध्रीयश्वयो^२ ह^३ भवति ^४ तदस्मै भक्षानाहरन्ति यावदलं भक्षाय
 मन्यते ^५ स यद्यहागदो^६ भवति पुनरैति ^७ यद्यु वै प्रैति
 सर्वभ्यो ऽग्निभ्यो ऽङ्गारान्निर्वर्त्यारण्योरग्नीन्समारोह्यान्तरेण
 ५ चालालोत्करावुदङ्कुपनिर्हृत्य तेनैनं दहेयुस्तं चिरात्रेण ग्रीतीकृत्वा
 संचिन्युस्ते तथाकृतेन^८ षडहसंस्थानं^९ काङ्क्षेयुरथ स^{१०}स्थिते
 षडहे ऽस्थिकुम्भं^{११} याचति ^{१२} तस्मिन्संचितमवधाय तं दक्षिणतो
 वेद्यै निधाय सर्पराज्ञिया ऋग्भि स्तुरिर्यं^{१३} वै सर्पतो राख्यंस्या
 एवैनं परिददति ^{१४} व्यृद्धं तदित्याहुर्धत्सुतमननुग्रस्तमिति ^{१५}
 १० होता प्रथमः प्राचीनावीती मार्जालीयं परीयाद्यामीरनुब्रुव-
 न्सर्पराज्ञीनां^{१६} कीर्तयेदिति ^{१७} तेषां तथा परीतानामध्वर्युर्जघन्यः
 पर्येत्यथ यज्ञोपवीतं कृत्वा यथेतं त्रिः पुनः प्रतिपरिचयन्ति ^{१८} तेषां
 तथा परीतानामध्वर्युः पूर्वः पर्येत्यथैनमादायन्तरेण चाला-
 लोत्करावश्मानं चास्थिकुम्भं च निधायाद्भिरवोचत्यप^{१९} नः
 १५ शोशुचदधमिति ^{२०} तस्मिन्मैत्रावरुणायान्यहान्गृह्णन्त्यथातिशिष्टं
 सत्रस्यासते^{२१} तस्यावभृथवेलायामस्थिकुम्भं निधायाद्भिरवोचत्येतद-

१ Thus M; *ग्नीध्रीयेश* the other MSS.

२ om. M.

३ Thus M; यद्यहाग* Be, यद्यहाग* the other MSS.

४ कवेनाषड* M Be.

५ स्थि left out by all exc. M.

६ The passage from द्यं वै unto यामीरनुब्रुवन् left out by all exc. M.

७ *वोचत्यप BG.

वभृथ^१ उ^१ वैवैष^१ भवत्यपि^१ वा^१ यो^१ ऽस्य स्त्री^१ नेदिष्टी स्यात्तस्य
स्थाने तं दीर्घ्यत्वंत्सरे ऽस्थीनि याजयन्त्य^२ वै भवति ॥ २७ ॥

असुर्यं वा एतस्माद्वर्णं कृत्वा पशवो वीर्यमपक्रामन्ति यस्य
यूपो विरोहति^३ त्वाष्ट्रं बद्धरूपमालभेतेति^४ सत्तिष्णां चैद्यूपो
विरोहेत्संप्रच्छिद्यास्य^५ चषालः सवनीयस्य त्वाष्ट्रमुपालभ्यं कुर्यु- ५
रपि वा त्वाष्ट्रं बद्धौदनः अपयित्वैताः शाखाः प्रवृश्चेयुः प्र वा
तत्क्षुण्युरपि वा त्वाष्ट्रीः सुवाङ्मतीर्ज्वलैताः शाखाः प्रवृश्चेयुः प्र वा
तत्क्षुण्युरपि वा त्वाष्ट्रे^६ त्वेव^६ ब्रूयादित्यं वै भवत्यार्ति-
मेते नियन्ति येषां दीक्षितानामग्निरुदायति^७ यदाहवनीय
उदायेद्यत्तं मन्येद्विच्छिन्द्याद्वा^८ त्वयमस्मै जनयेद्यदाहवनीय उदा- १०
येदग्नीभ्रादुद्धरेद्यदाग्नीभ्र उदायेद्गार्हपत्यादुद्धरेद्यद्गार्हपत्य उदा-
येदत एव पुनर्मन्येदत्र वाव स निलयते^९ यत्र खलु वै निखीन-
सुत्तमं पश्यन्ति तदेनमिच्छन्ति^{१०} यस्माद्दारोरुदाययेत्तस्यारणी
कुर्यात्कुसुकमपिकुर्यादिति^{११} स यस्माद्दारोरुदायति तस्यारणी
कृत्वा कुसुकशकलमन्ववधाय^{१२} तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्ये- १५
दिति^{१३} स तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे

१ Thus M; उवैवैष भवत्यपिवायो G; उवैष भवति यो U; इवैवैष भव-
त्यपिवा यो B; उवैषष्टकतयो Be.

२ All MSS. ins. वा exc. M.

३ याजयत्यथ Be U.

४ Thus MBG; •हेत्तंप्रच्छि• Be.

५ Thus M; त्वाष्ट्रे त्वेव B; त्वाष्ट्रत्वाष्ट्रे त्वेव GU, त्वाष्ट्रे त्वेव Be.

६ Thus MU•Be; कुसुकं BG; अन्ववधाय MUG Be; अन्वाधाय B.

अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः । स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या
देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति ^१ कन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः
प्रजनयतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २८ ॥

- अथ यद्याहवनीयगार्हपत्याबुदायेयातां गार्हपत्यं मथित्वा-
५ ग्रीष्मीयादाहवनीयमुद्धरेद्यग्नीष्मीयगार्हपत्याबुदायेयातां गार्ह-
पत्यं मथित्वाग्नीष्मीयमुद्धरेद्य यद्याग्नीष्मीयाहवनीयाबुदायेयातां
गार्हपत्यादाग्नीष्मीयमुद्धृत्य तत आहवनीयमुद्धरेद्य यदि सर्वं
एवोदायेयुर्गार्हपत्यं मथित्वाग्नीष्मीयमुद्धृत्य तत आहवनीय-
मुद्धरेदित्यय वै भवति गार्हपत्यं मथ्यति ^१ गार्हपत्यो वा अग्ने-
१० र्थानिः ^१ स्वादेवैनं योनेर्जनयति ^१ नास्मै भ्रातृव्यं जनयतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य सोम उपदस्येतुवर्णं हिरण्यं देधा
विच्छिद्यजीषे न्यदाधूनुयाज्जुह्यादन्यदिति ^१ स यस्य सोम
उपदस्यति तत्तुवर्णं हिरण्यं देधा विच्छिद्यजीषे न्यदाधूनीति
मुख्ये चमसे न्यदवधाय जुहोति ^१ सोममेवाभिषुणोति सोमं
१५ जुहोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति सोमस्य वा अभिषूयमाणस्य
प्रिया तनूस्दक्रामत्तुवर्णं हिरण्यमभवद्यत्तुवर्णं हिरण्यं
कुर्वन्ति प्रिययैवैनं तनुवा समर्धयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
यस्याक्रीतं सोममपहरेयुः क्रीणीयादेव ^१ सैव ततः प्राय-
श्चित्तिरिति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य क्रीतमपहरेयुरादा-
२० राश्च फाल्गुनानि चाभिषुणुयादित्यादाराः क्षुद्रवणानि ^१

^१ सर्वत M.

^२ Thus M, चुक्कळ the other MSS.

फासगुनानि हैमवतानि^१ तेषामन्नाभे श्वेतकानां प्रतिनिधि-
 विज्ञायते तृतीयस्यामितो दिवि सोम आषीत्^२ गायत्र्याहर-
 तस्य पर्णमच्छिद्यत^३ तत्पर्णी ऽभवत्तत्पर्णस्य पर्णत्वमिति^४
 तस्मात्पर्णस्वरूणामेवाभिषवः^५ कार्यं इति^६ श्रुतेन प्रातःसवनै
 श्रीणीयादिति^७ श्रुतमेतद्भवति^८ दध्ना मध्यंदिन इति^९ दध्ये- ५
 तद्भवति^{१०} नीतमिश्रेण तृतीयसवन इति^{११} विमथितः सपि-
 लकमुद्धृतः^{१२} प्राङ्गवनीतभावादित्येतदाचक्षते^{१३} ऽग्निष्टोमः सोमः
 स्याद्रथंतरसामा^{१४} य एवर्लिजो वृताः स्युस्त एनं याजयेयुरिति^{१५}
 त एवेनं याजयन्त्येकां गां दक्षिणां दद्यादित्येकां गामत्र
 दक्षिणां ददाति^{१६} यदिह दास्यन्भवति तदमुत्र ददाति^{१७} पुनः १०
 सोमं क्रीणीयाद्यज्ञेनैव तद्यज्ञमिच्छति^{१८} सैव ततः प्रायश्चित्ति-
 रिति ब्राह्मणमथ वै भवति सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यः सर्वेभ्यः^{१९}
 कामेभ्यः^{२०} सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्दोभ्यः सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य
 आत्मानमागुरते यः सत्त्वायागुरत^{२१} एतावान्खलु वै पुरुषो
 यावदस्य वित्तः^{२२} सर्ववेदसेन यजेतेत्यतिरात्रं त्विश्वजितमुपयन्त्य- १५
 यात्र^{२३} सर्ववेदसं ददाति^{२४} सर्वपृष्ठो ऽस्य सोमः स्यात्सर्वाभ्य एव

१ Thus M; °त्सरूपिसेवाभि० BG; °त्सरूपिछेवाभि०. U; त्सरूपि-
 त्वेवाभि० Be.

२ Thus all; are we to read सर्पिस्तक्र० ? सपिलकमप्राङ्गवनी० Be U;
 सपिलकमुद्धृतकंप्राङ्गवनी० M, but the व seems to be cancelled.

३ om. M

४ अथ om. M.

देवताभ्यः सर्वेभ्यः कामेभ्यः सर्वेभ्यः स्तोमेभ्यः सर्वेभ्यश्चन्दोभ्यः
सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य आत्मानं निष्क्रीणीत इति ब्राह्मणम्^१ ॥ २६ ॥

- पवमानः सुवर्जन इति सौचामणामेष भवति^१ ब्राह्मण-
मुत्तरमथ वै भवति तस्माद्वैश्वदेवेन यजमानः संवत्सरीणाः
५ स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत^१ तस्माद्वरुणप्रघासैर्यजमानः परि-
वत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत^१ तस्मात्साकमेधैर्यज-
मान इदावत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत^१ तस्मा-
च्छुनासीरीयेण यजमानो ऽनुवत्सरीणाः स्वस्तिमाशास्त इत्या-
शासीतेत्यथ वै भवत्यग्नेः कृत्तिकाः शुक्रं परस्ताज्ज्योतिरव-
१० स्तादिति नचचेष्टकाभिर्विकल्पन्त इति ब्रुवते^१ इय वै भवति
यत्पुण्यं नचचं तद्ब्रुवीतोपव्युषमिति^१ प्रातः कुर्वीत^१ संगवे
कुर्वीत^१ मध्यंदिने कुर्वीत^१ पराह्णे कुर्वीत^१ सायं कुर्वीत^१
यावति तत्र सूर्या गच्छेद्यत्र जघन्यं पश्येत्तावति कुर्वीत^१
यत्कारी स्थात्युणाह एव कुरुत इति^१ ब्राह्मणमुत्तरे ब्राह्मण-
१५ मुत्तरे^१ ॥ ३० ॥ द्वादशः ॥

॥ इति चतुर्दशः प्रश्नः ॥

१ Thus M and Bhav.; तद्ब्रुवुः the other MSS.; the text of
T. Br. I. 5. 2. 1. has वपद्ब्रुवीत but cp. the comm.

१ अश्वमेधेन यज्यमाणो भवति राजा विजिती सार्वभौमः ।
 स एतद्देवयजनं जोषयत आश्विनं प्रागाश्विनं दक्षिणाश्विनं
 प्रत्यगाश्विनमुदक् १ छिन्दन्ति वृक्षान्प्र स्थलानि भिन्दन्ति प्रति
 निम्नान्पूरयन्ति किंशाखुणि निरस्ति १ नदीनां तीर्थानि
 सर्वतःप्रस्रवणानि पल्लवानि कुर्वन्त्ये॒ममध्वा॒न्ति॒ मध्यतो देव- ५
 यजनस्य जोषयते स॒स्त्राविणावनुपदासिनौ पुण्यनामानौ
 यद्येवं विन्दन्ति १ यद्यु वा एवं न विन्दन्ति खालैनावभिवाच्या-
 भिर्वाभिहार्याभिर्वाङ्घ्रिः पूरयन्ति १ यथा त्वेव स॒स्त्राविणावनु-
 पदासिनौ पुण्यनामानौ भवतस्तथा १ तावपरेण मध्यतो देव-
 यजनं जोषयते दिस्तावद्यथाग्नेर्विधायां १ तच्छालां कुर्वन्ति १०
 प्राचीनव॒ग्नां दिक्ष्वतीकाशां दक्षिणतो वर्षीयसौ १ तस्यै दक्षि-
 णतो ऽश्वशालां कुर्वन्ति १ तदश्वत्याना॒ः १ स्त्रीषाणामवाचीना-
 याणामश्वव्रजं १ कुर्वन्त्यथास्यैते संभारा उपकृप्ता भवन्त्यश्वो
 रूपीयो यो ४ ऽस्य ४ सदश्वानाः सत्तमस्तस्यान्ये ऽपरिमिता

१ As all the MSS., with the exception of M, are mostly very corrupted, the text is given according to M; when the reading of M differs from the reading taken up in the text, this is mentioned; but otherwise the various readings of the other MSS. are, as a rule, not given.

१ तदश्वस्थानं M, but cp. Āp. XX. 7. 7.

१ स्त्रीषाणाम० M; शिशौमुष्णाम० B Be (pr. m.); शिमष्णाम० Be (sec. m.); शिशौमष्टमाम० U.

४ Thus corrected, cp. infra XV. 8 s. f.; यो om. M; यस्य the other MSS.

निरमणा निरष्टाः कृष्णश्च श्वा चतुरक्षो द्वौ दासावनुजायै च
 पुत्रो ऽन्वाधेयायै च जरत्पूर्वा चैषीकश्चाभ्यूहः सैध्रकं च मुसलं
 पौःश्लेयश्च^१ चत्वारि शतानि गोमृणाः शतं तत्स्थानाः राज-
 पुत्राणाः शतमराजामुग्रणाः^२ शतः सूतग्रामणीनाः शतं
 * चत्तसंग्रहीदृणां चत्वारो महान्त ऋत्विजस्तानन्वितरे^३ तान्काले
 ऽपदातीन्समावहन्ति ॥ १ ॥

आ सुब्रह्मण्यायाश्चतुष्टयीरापो दिग्भ्यः संभृताश्चतुरः^४ साह-
 स्त्रान्निष्कान्सुवर्णरजतौ च स्वर्गौ द्वे अन्ये हिरण्ये द्वौ वीणा-
 गाधिनौ ब्राह्मणं च राजन्यं च द्वे रश्मने मौञ्जीं च कुशमयीं
 १० चोमे त्रयोदशारव्यावेतेनोपकृतेन चित्रामायतीमुपरमत्यद्य^५
 चित्रयेत्यरण्योरग्नीन्समारोह्य शालामभिप्रैति ये ते पन्थानः
 सवितः पूर्यासो ऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे । तेभिर्नो अद्य
 पथिभिः सुगेभौ रक्षा च नो अधि च देव ब्रूहीत्युत्तरेण शालां
 परीत्य पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्य गार्हपत्यस्यायतने मथि-
 १५ त्वाग्नीन्विद्धत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्नये पृथिविचित्ते
 लोकसृते लोकमस्मै यजमानाय देहीति^६ नमो वायवे

१ All MSS. the accus.

२ उग्रणां left out in all the MSS.

३ We would expect here and in the following words also the nomin.

४ Thus M ; अद्य i.s.o. अद्य all the other MSS. ; cp. supra p. 145, 3, and infra XVIII. 8, 16.

ऽन्तरिचक्षिते लोकसृते लोकमस्मै यजमानाय देहीत्यन्वाहार्थ-
 पचनं^१ नमः सूर्याय दिविचक्षिते लोकसृते लोकमस्मै यज-
 मानाय देहीत्याहवनीयमथास्मैतत्पुरस्तादेव जघनेनाश्वशाला-
 मेकापस्त्रावं विमितं कारितं भवन्ति^२ तद्वृथाग्निमुपसमाधाय
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाहुतीर्जुहोति प्रयासाय ५
 स्वाहेत्येकादश^३ शतायुर्वै पुरुषः शतवीर्यं आत्मैकशतो यावा-
 नेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति ब्राह्मणमथ केशश्शु वाप-
 यित्वा लोमानि सृष्ट्य नखानि निक्षत्य दतो धाय स्वाता-
 वहते वाससी परिदधाते^४ उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ
 भवतो ऽहतवाससावथाभ्यां व्रतोपायनीयं पाचयति^५ तस्या- १०
 श्रितौ भवतः सर्पिर्मिश्रस्य पयोमिश्रस्याथापराह्णे मुखयोर्हिरण्ये
 अन्वस्येते ॥ २ ॥

सुवर्णं यजमानो रजतं पत्नी रजतानि वा यदि बह्वो
 भवन्त्यथास्य वाचंयमस्य सायमग्निहोत्रं जुहोत्युपसंगच्छन्त एन-
 मेते राजगृहाः सूतग्रामण्यः^१ चत्तसंग्रहीतारः कारुविश्रा^२ १५
 इति^३ तेभ्यः पष्ठौही वेहतं ददाति^४ तां ते पचमाना रम-
 यन्तो जागरयन्त आसते^५ ऽथ प्रातराचाममाचामन्तौ हिरण्ये
 प्रोथतस्ते पौश्चलेय आदत्ते^६ ऽथादित्यमुद्यन्तमुपतिष्ठन्ते द्रष्ट्रे
 नम उपद्रष्ट्रे नमो ऽनुद्रष्ट्रे नमः ख्यात्रे नम उपख्यात्रे नमो
 ऽनुख्यात्रे नमः शृण्वते नम उपशृण्वते नमो ऽनुशृण्वते नमः २०

१ Thus B ; ग्रामण्यः the other MSS.

१. cp. XVIII. 18.

सते नमो ऽसते नमो जाताय नमो जनियमाणाय नमो
भूताय नमो भविष्यते नम इत्यथ वैश्वदेवीः सांगहणीं
निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ यावदेवात्राध्वर्युश्वेष्टि
तावदेष प्रतिप्रस्थाता चतुष्टयीष्वशु ब्रह्मौदनः अपचित्राभि-
५ घार्घादञ्चमुद्रासयत्यथैतां पात्रीं निर्णिज्योपस्तीर्य तस्यामेतः
रजतः रुक्मं प्रचालितमवदधाति ^१ तस्यामेनमर्षन्नन्निवोद्धरति
सर्पिरासेचनं कृत्वा प्रभूतमाज्यमानीथाथोपरिष्ठात्सुवर्णः रुक्मं
प्रचालितमवदधात्यथैतान्महतः ^१ ऋत्विजः उत्तरतो ऽनुदिशमुप-
वेश्य ताननुपूर्वमाचमय्य तेभ्य एनं भूमिः सृशन्ननुच्छिन्दन्नि-
१० वोपोहति ^१ ॥ ३ ॥

स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्चानेन माश्वेन मेध्येन खस्ति
समापयाताः ^१ ब्रह्मज्यतायाः ^२ इति ^१ तं तथेतीतरे प्रत्याह्वरेण
त्वामश्वेन मेध्येन खस्ति समापयिष्यामो ब्रह्मज्यताया इत्यथ

१ सहल्लिजः M, but cp. supra p. 205. 5.

२ Thus M; समीपयाता the other MSS. I am in doubt whether we ought to read समापयाताब्रह्मज्यताया (समापयाय conj.); in this case the avagraha should be read before ब्रह्मज्यताया (line 13); but the following अथ ब्रह्मज्यतामसौ संजानते seems to plead against this reading.

३ Thus M; ब्र (or इ) ज्यताया all the other MSS.; by this omission of क्त्वा it is clear that all the MSS., with the exception of M, derive from one common source.

४ This passage left out in all the MSS. exc. M.

ब्रह्मज्यतामसौ संजानते^१ ऽथैनान्संश्रान्ति सकृत्सकृत्प्राश्याप्रत्यव-
 मृशन्तो धारयाध्वा इत्यथैतस्मिन्सर्पिरासेचने रशने संतर्प्य
 परिकर्मिणे प्रयच्छति^२ द्विरपरं प्राश्या प्रश्रांसन्ति राद्धस्ते
 ब्रह्मौदन इति^३ तेभ्यश्चतुरः साहस्राब्जिष्कान्ददाति सुवर्ण-
 रजतौ च रुक्मावच ये चत्रस्याभिषेक्तारस्ते ऽध्ययुमभिषिञ्चन्ति^४ ५
 स आह ब्राह्मणाश्च राजानश्चाध्ययुरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा
 भविष्यति तस्य शुश्रूषध्वं यो हास्य^५ न शुश्रूषिष्यते सर्वस्वं तं^६
 ज्यास्यन्तीत्याध्ययुरेतौ द्वौ संवत्सरौ राजा भवति^७ यजमान
 इतीतरमाचचते^८ स आह ब्रह्मन्त्रश्च मेधं भन्स्यामि देवेभ्यः
 प्रजापतये तेन राध्यासमिति^९ बधानेतीतरः प्रत्याह देवेभ्यः १०
 प्रजापतये तेन राधुहीति^{१०} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ रशनामादत्ते देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां
 पूष्णो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयत इमामगृभ्णन्-
 शनामृतयेति^१ तथाश्वमभिदधात्यभिधा असि सुवनमसि
 यन्तासि धर्तासि सो ऽग्निं वैश्वानरं सप्रथसंगच्छ स्वाहाकृतः १५
 पृथिव्यां यन्ता राड् यन्तासि यमनो धर्तासि धरुण इत्येवमेव
 द्वितीयां रशनामादत्ते^२ तथैवमेवाश्वमभिदधाति^३ ते अश्व-
 स्थानुष्टमनुष्टमत्तैतस्मिन्काले ऽनुजायै च पुत्रो ऽन्वाधेयायै च
 श्वबन्वाभ्यां श्वानमभिधत्तो^४ ऽथैष पौंश्चलेयो जरत्पूर्वया

१ This passage (cp. 207. 12) left out in all the MSS. exc. M.^१

२ च om. M.

३ तत् Be, त M, UB om. this passage.

- सयं जानु वेष्टयित्वा सैध्रकेण सुसलेन श्वानमनूपतिष्ठते^१ । ऽथा-
 ध्वर्युः पुरस्तात्प्रतिपद्यते सह श्रतेन तस्थानाः राजपुत्राणां^१
 ब्रह्मा दक्षिणतः सह श्रतेनाराज्ञामुग्राणाः^१ होता पश्चात्सह
 श्रतेन सूतग्रामणीनामुद्गातोत्तरतः सह श्रतेन चत्तसंग्रहीदृणां^१
 ५ मध्ये ऽश्वः श्वा चाथ दक्षिणः ह्रदमभिप्रयान्ति^१ द्यौस्ते पृष्ठं
 क्रमैरत्यक्रमीद्वाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकैरा क्रोडादश्वमभि-
 धावयन्ति^१ तमध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यनेनाश्वेन
 मेध्येनेद्वायः राजा वृचं वध्यादिति^१ तस्यानु प्रोचणः श्रतं तस्थाना
 राजपुत्राः प्रोचन्ति^१ ब्रह्मा दक्षिणत उदङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 १० नाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजाप्रतिष्ठत्यो ऽस्त्विति^१ तस्यानु प्रोचणः
 श्रतमराजान उग्राः प्रोचन्ति^१ होता पश्चात्प्राङ्मुखस्तिष्ठन्प्रोच-
 त्यनेनाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजास्यै विशो वज्रमै वज्रश्वायै वज्र-
 जाविकायै वज्रव्रीहियवायै वज्रमाषतिलायै वज्रहिरण्णायै
 वज्रहस्तिकायै वज्रदामपुरुषायै रयिमत्यै पुष्टिमत्यै वज्रराय-
 १५ स्योषायै वज्रसर्वधनायै राजास्त्विति^१ तस्यानु प्रोचणः श्रतः
 सूतग्रामण्यः^२ प्रोचन्त्युद्गातोत्तरतो दक्षिणामुखस्तिष्ठन्प्रोचत्यने-
 नाश्वेन मेध्येनेद्वायः राजा सर्वमायुरेत्विति^१ तस्यानु प्रोचणः
 श्रतं चत्तसंग्रहीतारः प्रोचन्ति^१ दिग्भ्यो ऽश्वः समुचन्तीति
 ब्राह्मणमथास्यैष पौःस्यलेयः सः शिष्टो भवति यदा लोपमी-

१ ०धापयंति M.

२ Thus BU; ०षयः M Be.

वाम्यथ शुनः प्रहरामीत्युपमीवत एष पौःश्लेयः सैश्रकेण
मुसलेन शुनः प्रहन्ति^१ तमत एवानुमन्त्रयते ॥ ५ ॥

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुण इति^१
तमश्वाधस्यदमुपास्य दक्षिणापज्ञावयति परो मर्तः परः
श्वेत्यास्य ब्रह्मा हस्तं गृह्णाति ब्रह्माणो वा यजमानो ऽहं च^५
त्वं च वृचहस्तसंबभूव सनिभ्य आ । अरातीवा चिदद्रिवो ऽनु
नौ शूर मःसते भद्रा इन्द्रस्य रातय इत्यत्रैतमेषीकमभ्यूहं
मौञ्जीभ्याः रज्जुभ्यामन्तयोरभिदधाति^१ तत्सह वेतसशाखो-
पसंबद्धा भवति^१ तदेतेन शतं तल्ल्या राजपुत्रा विविच्यन्ते^१
तेषामनु विवेकमितरे^१ द्वे अन्यतरमन्तः शते गृह्णीतो द्वे^{१०}
अन्यतरमन्तः शते^१ अथैनान्सः शाख्यनेनेषीकेणाभ्यूहेनाभ्यु-
दूहन्त^१ इव पुरस्तात्प्रत्यञ्चमूर्मिणाश्वमभिधावयाता^२ इत्यभि-
धाव्यमाने^३ ऽध्वर्युर्यजमानं वाचयत्यभि क्रत्वेन्द्र भूरध जमन्न ते
विव्यङ्गहिमानः रजांसि । स्नेना हि वृचः श्रवसा जघन्थ
न शत्रुरन्तं विविदद्युधा त इत्यथैनः संवेश्य दक्षिणापज्ञावय-^{१५}
त्यथैतमश्वं प्रदक्षिणमावर्त्य शालामानयति यदातो अपो
अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोतरेतेन पथा पुनर-

१ भ्यूहंत MSS. exc. M.

२ अभिधावयाता M ; अधावयता the other MSS. ; if अभिधावयाता is the correct reading we have here a form of the same kind as सनाप-
याता (supra p. 207, 12).

३ अधव्यमाने again M.

श्रमावर्तयासि न इति ^१ तमध्वर्युः पूर्वाभि स्तोकीयाभिरन्वैत्य-
 ग्रथे स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं
 यावदस्य स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमगेण शालां प्राञ्चः स्थाप-
 यित्वा प्रपद्याश्वस्य सावित्राणि जुहोत्यग्रथे स्वाहा वायवे
 ५ स्वाहेति सप्ताय सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ता-
 द्भागाञ्जुहोत्यग्रथे^१ स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पञ्च ^१ पुरस्ता-
 त्स्विष्टकृतस्त्रयोऽग्नीतिमश्वचरितान्युपजुहोतींकाराय स्वाहेन्द्र-
 ताय स्वाहेत्यसमुदिते त्रयोदश प्रद्रावाञ्जुहोत्यायनाय^२ स्वाहा
 प्रायणाय स्वाहेति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथैतमश्व
 १० प्रदक्षिणमावर्त्य पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्यान्तर्वेदि प्राञ्चः
 स्थापयित्वाह ॥ ६ ॥

यदा इदमाहुः पदेपदे ह वा अश्वस्य मेधस्याध्वर्युर्जुहो-
 तीहैव वयं तद्धोयामो यथा नः पदेपदे ऊतं भविष्यतीति ^१
 तस्य पत्न्यु धृतीर्जुहोत्यक्ष्णया वा पर्यारिणीर्वैह धृतिः स्वाहेह
 १५ विधृतिः स्वाहेह^१रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहेत्यथैनं प्राञ्चमु-
 त्कामय्य प्रोचति प्रजापतये त्वेति पुरस्तादिन्द्राग्निभ्यां त्वेति
 दक्षिणतो वायवे त्वेति पश्चादिश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युत्तरतो
 देवेभ्यस्त्वेत्यधस्तात्सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युपरिष्ठादथैनमतिप्रोक्षेण
 प्रोचति कृष्यै त्वा क्षेमाय त्वा रथ्यै त्वा पोषाय त्वा पृथिव्यै
 २० त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा सते त्वासते त्वाञ्जुस्त्वौषधीभ्यस्त्वा

विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथास्य^१ रूपाणि जुहोत्यञ्जेताय स्वाहा-
 ज्ञिसक्त्याय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवा-
 काभ्यामथास्योपोत्याथाश्वनामभिर्दक्षिणं कर्णमाजपति विभृर्मात्रा
 प्रभूः पित्राश्वो ऽसि हयो ऽस्यत्यो ऽसि नरो ऽस्यर्वासि सप्ति-
 रसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि ययुर्नामासीत्यथैनमुपति- ५
 षत आदित्यानां पत्वान्विहीत्यथैनं रश्मनाभ्यामुत्सृजति भूरसि
 भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इत्यथैनं
 देवताभ्यः परिददाति देवा आशापात्ता एतं देवेभ्यो ऽश्वं
 मेधाय प्रोक्षितं गोपायतेत्यत्रास्मा एतानपरिमितान्निरमणा-
 न्निरष्टानुपावसृजन्त्येनमेतामि चत्वारि शतानि गोमृणाम- १०
 नुयुञ्जते प्रास्तकवचा विततवरूथा यथा युद्धाय तथा^२ ।
 तेभ्यः पक्वाशनं प्रशौति^३ ॥ ७ ॥

स आह ब्राह्मणास्य राजानस्य यस्यमे पक्वाशनमुपावहरि-
 ष्यन्ते मयाप्रसूता मोपवादिष्टेति^१ । स आह ब्राह्मणास्य
 राजानस्य बहिर्देवयजनादाहनं व्युदचध्वं रथंस्थायं वडवाभिः १५
 सःसृज्यते सर्वस्वं तं ज्यास्यन्तीति^२ । ते बहिर्देवयजनादाहनं
 व्युदचन्ते^३ । ऽश्वैश्चैव साण्डैश्चरन्त्यश्वतरैश्च^४ । न वडवाभिर्ना-

१ The passage ~~अथास्य~~ up to ~~श्वेताय स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्याम्~~ left out in all exc. M.

२ Thus M, which, however, omits तथा ; all the other MSS. are wholly corrupted.

३ Thus M ; व्युदचन्ति Be ; व्युदचन्ति U ; व्युदचं B.

पशवः संतिष्ठन्ते ^१ । ऽथापराह्णे सवित्रे आसवित्रे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ । ऽथ
 पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिष्ट्वा प्रसिद्धं निर्वर्तयते ^१ । ऽथैतौ वीणागा-
 यिनावतिप्रगृह्णीतौ ^१ । ऽथैष राजन्यो वीणागाथी गायती-
 त्यजिना इत्ययुध्यथा इत्यसुः संग्राममहन्नित्येवं मिश्रास्तिष्ठो ५
 गाथाः ^१ प्रातरग्निहोत्रे ऊते ब्राह्मणो वीणागाथी गायति
 सायमग्निहोत्रे ऊते राजन्यस्तावेदमेव संवत्सरं गायतो ^१ । ऽथ
 सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपत्यासाद्य पुरस्ताद्गागाञ्जुहोतुं ससु-
 दिते ^१ धृतीश्च जुहोति प्रद्रावाः ^२ जुहोति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ । ऽथ मध्यंदिने सवित्रे प्रसवित्रे पुरोडाशमेकादश- १०
 कपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ । ऽथापराह्णे
 सवित्रे आसवित्रे द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ । ऽथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते ^१ स
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्हजमानश्चतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्वा कामं पशुबन्धेन कामं यवाग्रयणेनार्थं चतुर्षु मासेषु १५
 पर्यवेतेषु सावित्र्येष्ट्वा वरुणप्रघासान्पशूनालभन्ते ^१ ॥ ६ ॥

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते वरुणप्रघासहवींषि ^१ वरुण-
 प्रघासहवींषि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति ^१ ताननुवर्तते
 मध्यमा सावित्री ^१ प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते ^१ । ऽथापराह्णे

१ ० ताद्गागाञ्जुहो० M as above, p. 211, 6.

२ Thus M ; प्रद्रवांश्च the other MSS. ; the value of the word is
 उद्द्रावः ।

- सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा
 प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं
 निर्वर्तयते ^१ ऽथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते ^१ स
 एवमेव सावित्रीभिरहरहर्हजमानो ऽपराङ्मृतुरो मास एति
 ५ काममिध्या कामं पशुबन्धेन कामः श्यामाकाग्रयणेनाथ
 चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु पौर्णमास्या उपवसथ आनीकवतं
 पशुमालभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते आनीकवतः
 हविरानीकवतो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 प्रथमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ मध्यंदिने
 १० सांतपनं पशुमालभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते सांतपनः
 हविः ^१ सांतपनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१ तमनुवर्तते
 मध्यमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथापराह्णे सवित्र
 आसवित्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ ऽथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापररात्रे पूर्णदर्वेण^१
 १५ चरत्यथ प्रातः क्रैडिनं पशुमालभते ^१ तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते क्रैडिनः हविः ^१ क्रैडिनो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति ^१
 तमनुवर्तते प्रथमा सावित्री ^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते ^१ ऽथ
 मध्यंदिने साकमेधान्पशुमालभन्ते^१ ॥ १० ॥

१ पूर्णदर्वेण all, but cp. vol. I, p. 142. 5 ; Āp. has also पूर्णदर्वै, but
 the Sat. Br. पूर्णदर्वै; the word occurs again xvii. 57 and in the
 Dvaidha; Bhav. in his comm. on the latter has दर्वै।

२ लभन्ते MU Be; लभवे B

तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते महाहवींषि^१ महाह-
 वींषि वैवैषां पशुपुरोडाशा भवन्ति^१ ताननुवर्तते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धाः पशवः संतिष्ठन्ते^१ इथापराह्णे पितृयज्ञेन
 चरति^१ पितृयज्ञेन चरित्वा त्रैयम्बकैश्चरति^१ त्रैयम्बकैश्चरि-
 त्वादित्यं पशुमालभते^१ तस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तत आदित्यः^५
 हविरादित्यो वैवास्य पशुपुरोडाशो भवति^१ तमनुवर्तत
 उत्तमा सावित्री^१ प्रसिद्धः पशुः संतिष्ठते^१ इथ पौर्णमास-
 वैमृधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते^१ इथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव
 प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्रीभिरहरह्यर्ह्यजमानो ध्वं चतुर्थान्मास
 एति काममिच्छा कामं पशुवन्धेन कामं ब्रीह्याग्रयणेनाथा-^{१०}
 मावास्याया उपवसयीये ऽहन्सावित्र्येष्टेष्टाग्निकानि सावित्राणि
 ऊलोखाः संभृत्य पशुग्रीवाणि च वायव्यं पशुमालभते^१
 तस्य प्राजापत्यसूपर उपालम्भो भवति^१ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति^१ तावनुवर्तते मध्यमा
 सावित्री^१ प्रसिद्धौ पशू संतिष्ठते^१ अथापराह्णे सवित्र आसवित्रे^{१५}
 पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१
 इथ श्वो भूते सावित्रीभिरेव प्रतिपद्यते^१ स एवमेव सावित्री-
 भिरहरह्यर्ह्यजमान एतमर्धमासमेति काममिच्छा कामं पशु-
 वन्धेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु सावित्र्येष्टेष्टा ॥ ११ ॥

शुनासीरीयापशूनालभन्ते^१ तेषां पशुपुरोडाशाननुवर्तन्ते^{१०}
 शुनासीरीयहवींषि^१ शुनासीरीयहवींषि वैवैषां पशु-

पुरोडाशा भवन्ति ^१ ताननुवर्तते मध्यमा सावित्री ^१ प्रसिद्धाः
 पशवः संतिष्ठन्ते ^१ ऽथापराह्णे सवित्र आसवित्रे पुरोडाशं
 द्वादशकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथ पौर्ण-
 ५ मासवैमृधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य त्रेष्ट्या शल्लल्या
 लोहितायसस्य च क्षुरेण ग्रीर्षन्नि च वर्तयते परि च
 वपते पुरस्तादेवाग्रे ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो ऽथो-
 परिष्टात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः पशवः संतिष्ठन्ते सावित्र्यः ^१
 ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

- १० अथाश्वशालायां मश्वं निगृह्यन्त्यथैनं तीर्थादानीय पवथिला
 त्रिहविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति ^१ तस्यै तावन्त्युत्सी-
 दन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया ^१ अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य
 प्रत्यङ्माद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवामाष्याय्य चीणि
 पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति स्वाहाधिमाधीताय स्वाहेत्यथ
 १५ सप्त प्राणाज्जतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेत्येकविं-
 शिनीं दीक्षां जुहोति पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेति ^१
 पञ्चाध्वरदीक्षाज्जतीर्जुहोति ^१ षडग्निदीक्षा एकामृतदीक्षां भुवो
 देवानां कर्मणेति ^१ सप्ताहान्येतयेष्ट्या यजत इति ^१ स चीणि-
 चीण्येव पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोत्युत्तरामुत्तरामृतदीक्षां ^१
 १० द्वे अन्ततः ऋतुदीक्षे जुहोति महीसू षु सुचामाणमित्येतदे-

१ Thus M, °दीक्षाज्जुहोति the other MSS.

२ Thus M, वेद्वेतदेऋतु° Be, वेद्वेतदेऋतु° U, वेद्वेतदेऋतु° B.

वाहदीचते ' संवत्सरमुख्यं' विभर्ति ' द्वादशोपसदो ' ऽचैन-
मेता यथान्नातं विशः पर्यवस्यन्ति ' नेदीय एनमेते^१ कर्मकृत
उपसंगच्छन्ते तच्चाणश्च रथकृतश्च^२ मयस्कृतश्च^३ कुलालाश्च दयाः
कर्मारो नखकृतः सप्तमे ' ऽयैताः स्रक्षन्ति सः शास्ति ॥ १३ ॥

एकग्रतं वैल्वानि दार्वीचितानि हिन्दत^४ तानि प्रवक्तव्यानि ५
कृत्वाचाय^५ चित्तुतैकविंशतिं यूपार्ज्जिन्दतैकविंशत्यरत्नीन्^६
राज्जुदालमग्निष्ठं पौतद्रवावुपस्थावानौ षड् वैल्वान् षट् खादि-
रान् षट् पालाशान्यालाशमुपशयं पालाशं पालीवतं पालाशं
विशालयूपमेकतयानि दारुमयाणि पात्राणि कुरुत षट्त्रिं-
शतं^७ सुवान्दीर्घदण्डान् षट्त्रिंशतमनुवेषान्दीर्घदण्डाः^८ १०
त्वारि^९ वाद्यौ वेन्द्राणसानि चतुश्चक्राणि बृहच्चक्राणि यथा
समानि यूपगैः स्वरपरिमितान्यारोहणमहानसानि कुरुतैकं
वैतसं कटं कुरुताश्चस्योपस्तरणायेत्यथेतान्यकृतः सः शास्ति

१ ० मुखं M.

२ एवमेवे M.

३ ० कृताश्चामयस्कः M; ० कृताश्चायस्कः Be; the other MSS. are defective; cp. infra 219, 1.

४ Thus M (we expect विन्त), हिंदन्ति the other MSS.

५ Uncertain; कृत्वाचायां M, कृत्वावचायं BU; कृत्वावचायं Be (pr. m.), कृत्वाचायं Be (sec. m. ?); cp. infra xv. 19 (223, 19).

६ Thus M, ० त्वरन्ति the other MSS.

७ Thus (only ० वेषां) M; षट्त्रिंशतं दर्वीं दीर्घदंडाश्च. UBe; B om. these words. What is meant by अनुवेष I do not see. Read perhaps ० शतं दर्वीं दीर्घदंडाश्च; cp. p. 224 8.

स्वरथं कुरुतापरिमिताचथाङ्कुरुतेत्यथैतान्मयसूतः सःशास्त्र-
परिमितं चर्मण्यं कुरुतेत्यथैनाङ्कुलालान्यःशास्ति यथैकविं-
शतिविधायग्रय एवमिष्टकाः कुरुत तिस्रो महतीः कुम्भीः
कुरुत यथाश्वं त्वपरं गोमृगमित्येतान्साङ्गाञ्कुरपथेयुरपरिमिता
५ स्थालीः कुरुतेति ^१ ॥ १४ ॥

अथैतान्कालायसङ्गतः सःशास्ति सायकं कुरुत सित्तिमं-
कल्पोदकं^१ कृष्णं कृष्णत्सरुः सुवर्णः सुवर्णत्सरुं चतुरः कालाय-
सान्त्वोहायसत्सरुःश्चतुरो लोहायसान्कालायसत्सरुषट्चिः-
शतः सुवर्णाञ्चजतत्सरुन् षट्चिःशतः रजतान्सुवर्णत्सरुः-
१० स्त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिंशतं च सौवर्णानां सूचीनां
त्रीणि च शतानि त्रयस्त्रिंशतं च राजतानां त्रीणि च
शतानि त्रयस्त्रिंशतं च सीसानामेकं कालायसस्य कमण्डलुं
कुरुताश्वतेजस्यै अपणयेत्यथैतान्सुवर्णकृतः सःशास्ति परःशतः
शतपलान्निष्काङ्कुरुत सुवर्णरजते महिम्नोः पात्रे कुरुतेकत-
१५ यानि सौवर्णानि पात्राणि कुरुत यावत्यः पन्नयस्तावतः^२
सौवर्णानुपशयान्कुरुत रजतग्रन्थीञ्चाजतान्वा सुवर्णग्रन्थीन्यावत्यः
पन्नयस्तावन्ति^३ सौवर्णानि कुम्भकुरीराणि कुरुत रजतग्रङ्गूनि
राजतानि वा सुवर्णग्रङ्गूनि यावत्यः पन्नयस्तावतः^४ सौवर्णान्क-

१ I have simply accepted the reading of M; if it is correct, I do not see; सत्त्विसंगत्सफोदकं Be B, सत्त्विसंगत्सफादकं U.

२ पलः MSS., but cp. Āp. xx. 157 and infra.

३ पलः MBU; पल्यः Be.

४ पलः all.

मण्डलं कुरुत रजतरास्त्राजतान्वा सुवर्णरास्त्रानेकः सौवर्णं
विध्वनं कुरुत त्रीणि सौवर्णानि ध्वित्राणि कुरुत रजतद-
ण्डानि राजतानि वा सुवर्णदण्डानि सहस्रः सौवर्णांका-
चाङ्कुरुत सहस्रः राजतान्सहस्रः सामुद्रान्दिरण्मयं कश्चिपु^१
हिरण्मयं^२ षड्वीगः^३ हिरण्मयः^४ संदानमिति^५ ॥ १५ ॥ ५

अथैतान्नखलतः^६ सः शास्त्रपरिमितान्यष्टमानि कुरुतेत्य-
थास्यैतान्यन्यान्पुष्पकृशानि भवन्ति शतं दृतचर्माणि शतं मधु-
चर्माणि शतं तण्डुलचर्माणि शतं पृथुकचर्माणि शतं लाजा-
चर्माणि शतं करम्भचर्माणि शतं धानाचर्माणि शतं सक्तुचर्माणि
शतं मसूयचर्माणि शतं प्रियङ्गुतण्डुलचर्माणीत्यथास्यैत एक- १०
विंशतिः प्रतिप्रस्थातारः सः शिष्टा भवन्त्यात्मना द्वाविंशस्ते^७
जनपदेभ्यः पशून्समचन्ति^८ तथारूपान्यथारूपास्ते विदुर्धामेषु
ग्राम्यान्वचन्यरण्य आरण्यान्गिरिषु गैरेयान्नदीषु नादेयान्य-
ञ्जरेषु वयांसि कुम्भीषु मरीचूपानिति^९ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

प्रसिद्धः^६ संनिवापो^१ ऽथ प्रायणीयेन चरति^१ प्रायणी- १५
येन चरित्वा पदेन चरति^१ पदेन चरित्वार्धमे चर्मन्सहस्रेण

१ ० पुं M.

२ Thus M; हिरण्मयं चिंशं हिरण्मयं संदानानीति BU .Be (pr. m.);
हिरण्मयमुपवर्द्धणं षट्चिंशं हिरण्मयं संदानानीति Be (sec. m.).

३ Thus M; ० तानलंकृतः the other MSS.

४ ० विंशतिस्ते M.

५ Thus M; समवन्ति the other MSS.

६ प्रसिद्ध M.

- राजानं क्रीलोद्घातिथं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथान्वहं प्रवर्ग्यो-
 पसङ्गां प्रचरति ' द्वादशाह एवैष ' एकविंशतिविधो ऽग्नि-
 निर्धौयते ' तस्यैकविंशतिच्छदिः सदो भवत्यथाहवनीयं
 प्रणयत्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति ' सदोह-
 ५ विधाने संमित्याग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीय यूपस्यावृता
 यूपमुच्छ्रयति ' सर्वन्तः राज्ञुदालमग्निष्ठमुत्सृज्याग्नीषोमीयं
 पशुमुपाकरोति ' तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरौ-
 गृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ' तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाः
 हवीः१ अग्नये१ गृहपतये१ इत्येतान्यग्नये१ गायत्रायेत्येषा च
 १० दशहविरिष्टिस्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति समिद्धि-
 ग्रामाग्रया नः सुवर्विदिती१ डान्ताः पशुपुरोडाशाः संतिष्ठन्ते '
 पत्नीसंयाजान्तः पशुर्द्विदशशूलान्त इत्येके ' अथ वसतीवरौः
 परिहृत्य पयाः१ सि विग्निष्योपवसन्त्यथातो महारात्र एव
 बुध्यन्ते ' समानं कर्मा परिधीनां१ परिधानात्परिधिष्वनुवर्तयति
 १५ कस्त्वा युनक्ति ' स त्वा युनक्त्विति षण्मध्यमे षड् दक्षिणार्धे
 पञ्चोत्तरार्धे ' अथ राजानमुपावहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति '
 परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्चैत्यद्विरुदैत्यग्निष्ठोमं क्रतुमुपैति '
 प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं ग्रहा गृह्णन्ते ' समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानः सप्तन्याचति बर्हिश्च शतपलं चाथाहोद्गात-

१ अग्नये गृ० इत्येतानि om. M.

१ परिधि M.

वर्हिष्य ते शतपलं चाश्वो म उद्गायत्विति ^१ ते ऽश्वस्य वालधिः
 समन्वारभन्ते ऽग्निस्ते वाजिन्युङ्कुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारय
 वायुस्ते वाजिन्युङ्कुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयादित्यस्ते वाजि-
 न्युङ्कुनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्यथोदञ्चो ऽभि^१ पवमानः
 सर्पन्त्युत्तरत एष वडवात्रज उच्छ्राय्या परिश्रितो भवति ^१ तं ५
 विवृण्वन्त्यभ्यश्वं वडवाः क्रन्दन्त्यभ्यश्वो वडवाः क्रन्दति ^१ सो
 ऽश्वस्योद्गीयस्तत्पुण्या वाचः संप्रवदन्ति ^१ ॥ १७ ॥

उदगाचीद्वा अयमश्वो मेध आयुरुदगासीत्सुभूतमुदगासी-
 ह्वन्नवर्चसमुदगासीदिदमुदगासीदिदमुदगासीदिति पुण्या वाचः
 संप्रवदन्त्युत्सृजन्ति वडवा ^१ अश्वशाल्वायामश्वं निगध्नन्त्यत्रास्मा १०
 आमुकुम्भिकमन्नमुपकिरन्त्यथाहोद्गातर्धेनुशतं^२ च ते शतपलं च
 त्वं म उद्गायेति ^१ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानो^३ ^१ ऽष्टास्वष्टा-
 स्वाज्यानि^३ ^१ द्वादशो माध्यंदिनः पवमानः ^१ षोडशानि
 पृष्ठानि ^१ सविंश^४ आर्भवः^४ पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम ^१
 तं चतुष्टोम इत्याचक्षते ^१ समानं कर्माश्विनाद्वाहादाश्विनं ग्रहं १५
 गृहीत्वैकादश रशना आदाय यूपमभ्यैति ^१ सर्वन्तः^५ राज्जुदा-

१ मि all.

२ Thus (आमुकुम्भिकमन्नमु०) M ; आमुकुमंदिनमु० the other MSS.

३ Thus corrected, cp infra xviii. 34 and Sat. Br. xiii 5 1. 1.

०पवमानोऽष्टाष्टा न्याज्यानि, with स्वा above the lacuna, M, पवमानोऽष्टाष्टा-
 न्याज्यानि BU ; ०पवमानोऽष्टाष्टान्याज्यानि Be.

४ Thus M ; संविशतिरार्भवः BU ; विंशतिरार्भवः Be ; cp. infra l.c.

- लमग्निष्ठमुत्सृज्यैकादशिनान्यशूलुपाकरोति^१ । तेषां प्रसिद्धं
 वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^१ । तदृजुधा संतिष्ठते^१
 प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय^१ । प्रसिद्धो ऽभिषवः^१ । प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते^१ । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^१ । दाक्षिणानि ऊत्ताष्टौ
 ५ संवर्गाऊतौर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्विति^१ । तृतीयं दाक्षिणानां
 ददाति^१ । वैश्वकर्मणानि ऊत्ता नव पर्याप्नोर्जुहोति भृतं भयं
 भविष्यदिति^१ । नाचाग्न्यभिषेको^१ । ऽह्वीनसंततिं करोत्युजुधा
 माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते^१ । प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१
 प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वाग्रयणं गृह्णाति^१ । समानं कर्मा
 १० पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति^१ । तेषां
 नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिभर्शना नाना वसा-
 होमाः समानो वनस्पतिः समानः स्विष्टकृत्त्रैषवान्समानीडा
 समान्यो दिशो^१ । नाना दिश इत्येके^१ । समानं कर्मा पत्नीसंया-
 जेभ्य^१ । उपकाश एवेषो ऽग्निष्टोमश्चतुष्टोमः संतिष्ठते पत्नी-
 १५ संयाजान्तः^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्यैतानि शतमौचाणि चर्माण्युपस्तीर्णानि भवन्त्युत्तराः
 ओणिमुत्तरेण पक्षसः हितान्यथैतेषां द्यतचर्मणां विःश्रुतिं वा
 चतुर्विःश्रुतिं वापोद्धृत्याथेतरैरन्तानि संप्रयुवन्त्यथैतेषां दार्वा-
 चितानां विःश्रुतिं वा चतुर्विःश्रुतिं वा मध्ये ऽग्नेरचाथः^१

१ चरन्ति M.

१ Thus M. अग्नेरचासं BU अग्नेरचासं Be.

चित्राथेतराणि^१ संखिद्यसंखिद्यैव संप्रकिरन्ति^२ तदेतां चतुरश्रां
 देवपुरमध्यात्ममायातयत्यपि वा पक्षपुच्छानभिनिरूहति^३
 यथा समावती यपायैः स्यादथैना^४ समुच्छित्य^५ परिश्रयन्ति^६
 तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्ति^७ तदेतानीन्द्राणसानुपवर्तयन्ति
 चत्वार्यनुदिशमवान्तरदिशास्त्रितराणि यद्यष्टौ भवन्ति^८ तेषां
 चत्वारश्चत्वार एकैकमधिरोहन्ति दशान्ये रात्रिकर्मिणो^९
 ऽथैभ्य स्थालीभिराज्यान्यभिहरन्त्यष्टमैरन्नान्यथाध्वर्युरादत्ते^{१०} सुवं
 च दीर्घदण्डं दर्वि^{११} च दीर्घदण्डामाददत एकविंशतिं^{१२} प्रति-
 प्रस्थातारो दशान्ये रात्रिकर्मिणो^{१३} ऽथाध्वर्युः सुवेणाज्यस्योप-
 हृत्य त्रीणि पूर्वाणि वैश्वदेवानि जुहोति^{१४} स्वाहाधिमाधी- १०
 ताय स्वाहेति सुवैरेवाज्यानां जुह्वति दत्तते स्वाहेति दर्वैर-
 न्नानामदन्तकाय स्वाहेति^{१५} त एवमेवैतमनुवाकं^{१६} यदैत-
 स्यानुवाकस्य पारं यन्त्यथैतेनानुवाकेन व्यवदधाति^{१७} ॥ १८ ॥

पूर्वां स्तोकीया अथैतमनुवाकं दिश्या^१ अथैतमनुवाक-
 मुत्तरा स्तोकीया अथैतमनुवाकमेकविंशतिं^२ दीक्षामथैतम- १५
 नुवाकमृतुदीक्षा अथैतमनुवाकमश्वस्य सावित्राण्यथैतमनुवाकं^३

१ खिला० M.

२ Thus M; ०पुक्षानामभिनिरूहति Be; ०पुक्षानामभिनिरूहन्ति U; ०पुक्ष-
 नामभिनिरूहन्ति B.

३ ०थैनांत्समु० Be.

४ ०ष्टमैरन्नान्य० M, but cp supra p. 220, 6.

५ Thus MBU; दर्वि० Be.

६ Thus M, ०श्रतिः Be, ०श्रति BU.

त एवमेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ^१ यदैतेषामनुवाकानां
 पारं यन्त्यथैताननुवाकानुपसंक्रामन्ति वैश्वदेवानि चाश्वाङ्गानि
 च द्वावश्वरूपाणामोषधीनां च वनस्पतीनां च द्वावपाः संधा-
 नानां चाभिधानानां च संभवस्यैक ^१ उक्तः खारीहोमस्त एव-
 ५ मेवैताननुवाकानेतेनैवानुवाकेन ^१ यदैतेषामनुवाकानां पारं
 यन्त्यथैताननुवाकानभिनिवर्तन्ते ॥ २० ॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहेति ^१ त एवमेवैताननुवाका-
 नेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वत्य वसतीवरीणां
 परिहरणकाले ऽधिद्रवन्ति ^१ परिहृतासु वसतीवरीष्वारु-
 १० तायाः सुजह्मण्यथा पुनरेवाधिद्रवन्ति ^१ त एवमेवैताननु-
 वाकानेतेनैवानुवाकेन पुनःपुनरभ्युपाकारं जुह्वतः समाप्नुवन्ति ^१
 तानि वा एतान्यश्वस्य सर्वायुषाणीत्याचक्षते ^१ ॥ २१ ॥

समाप्तय इति हैक आऊरेतैर्हि सर्वाः रात्रिं जुह्वत्यथ
 प्रातरनुवाकमुपाकरिष्यन्ताववद्रवतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च
 १५ द्वावन्यावधिद्रवतो रात्रिकर्मिणावथ ^१ राजानमुपावह्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति ^१ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽच्छैत्यद्वि-
 रुदैत्युक्त्यः क्रतुमुपैति ^१ समानं कर्मापाः शोरुपाः शः होय-
 निद्राणसमधिद्रुत्य चतस्रः सुवाज्जतीर्जुहोत्युषसे स्वाहा व्युष्टौ
 स्वाहोदेव्यते स्वाहोद्यते स्वाहेति ^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^१ समानं

१ ० कर्मिणासथ M

१ उदैति M, उदैति the other MSS.

कर्मान्तर्यामादन्तर्यामः होयन्निन्द्राणमधिद्रुत्य चतस्रः सुवा-
 ऊतीर्जुहोत्युदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्याहेत्यैतदुदित आदित्य उपरमन्ति रात्रिकर्मिणो
 व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणानि^१ निवर्तयन्तीन्द्राणसानि^१ प्रसिद्धः
 सुवर्णग्रैर्गृहा गृह्यन्ते^१ समानं कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं ५
 गृहीत्वा सुवर्णरजताभ्यां द्वौ महिमानौ ग्रहौ गृह्णाति यः
 प्राणतो य आत्मदा इत्यथोक्त्यं गृह्णाति^१ समानं कर्मा-
 श्विनाद्गृहादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वा चतुर्विंशतिः रश्मना आदाय
 यूपानभ्यायन्ति चतस्रश्चतस्र इतरे परिकर्मिणः^१ स्वर्णः
 राज्जुदालमग्निष्ठमुत्सृज्य तस्मादक्षिणमेव पूर्वं पौतुद्रवमुपस्था- १०
 वानमुच्छ्रयति ॥ २२ ॥

अथोत्तरं^१ त्रीन्दक्षिणतो बैल्लास्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः
 खादिरास्त्रीनुत्तरतस्त्रीन्दक्षिणतः पालाशास्त्रीनुत्तरतो^१
 ऽत्रेतं पालाशमुपशयं दक्षिणतो न्यस्यति त्वष्णीः^१ स्वर्णता-
 नूपानुत्सृज्याथाध्वर्युरग्निष्ठ उपाकरोत्यश्वं त्वष्णं गोमृगमि- १५
 त्येतास्त्रीग्राजापत्यानथ पर्यङ्गानुपाकरोत्याग्नेन्द्रं^१ कृष्णलला-
 ममैन्द्रापौष्णं पौष्णमाग्नेयौ कृष्णघीवौ त्वाष्ट्रौ लोमग्रसक्थौ
 श्रितिष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यं बलचं पेलमित्य-
 थाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोत्यग्ने ऽनीकवते रोहिताञ्जिरनद्धा-

१ ०त्याग्नेन्द्रं M (sec. m.) ; ०त्याग्नेयं M (pr. m.) and all the other MSS.,
 but cp infia xv. 26 med. (229, 16).

नित्येकादशाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरोति सोमाय स्वराज्ञे ऽनो-
 वाहावनद्वाहाविति इन्द्रिनो^१ । ऽथाध्वर्युरग्निष्ठ एवोपाकरो-
 तीन्द्राय राज्ञे सूकर इत्येकादशारण्यस्यैषाग्निष्ठे पशुषष्टिर्भव-
 त्यथ रोहितो धूषरोहित इति दशाष्टादशिनो ऽनुवाकास्तेषां
 ५ पूर्वा एव नवतो दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तरा नवत उत्तरे-
 ष्वग्नेन्द्रा दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्यैन्द्रासूरा उत्तरेषामथ मयुः
 प्राजापत्य इति दश दशिनो ऽनुवाकास्तेषां पूर्वा एव पञ्चतो
 दक्षिणेषु यूपेषूपस्थापयन्त्युत्तराः पञ्चत उत्तरेषु^१ । सोमापौष्णा
 दक्षिणेषां मुख्या भवन्त्यैन्द्रापौष्णा उत्तरेषामथैतस्मिन्नुपशये
 १० मनसैव यं देष्टि तमुपाकरोति^१ यद्यु वै न देष्ट्यागुस्ते पशु-
 रित्यनुदिशत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्युपा-
 क्ताय स्वाहेति^१ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

अथैतमश्वमगेण यूपान्स्वरथे युनक्ति युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
 चरन्तं परि तस्युष इत्यथास्य पृष्ठं मर्ह्यज्यते रोचन्ते रोचना
 १५ दिवीत्यैवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति^१ तस्यैवमेवोत्तरतः^१ प्रष्टिसुप-
 नियुनक्ति^१ तयोः पृष्ठं मर्ह्यज्यते युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी

१ चतुर्विंशतिं पशून् i. s. o. इन्द्रिनः M. But TS. v. 6 21 are enume-
 rated only 22 paśus. The reading of M, however, would agree
 with the statement made infra (l. 3), that there are 60 paśus
 (3+11+11+24 (22 acc. to the Saṃhitā!)+11). Should the
 text of TS. l.c. be incomplete ?

१ ०वोत्तरं M but cp. supra xi. 6 (p. 73, 3) ; this passage is left out
 in all the other MSS.

विपक्षमा रथे । गोणा धृष्णू नृवाहसेत्यथ केतुं कृण्वन्केतव
 इति ध्वजं प्रतिमुञ्चत्यथ यजमानं वर्मसंनद्धनीयाभिः संनह्यति
 जीमूतस्यैव भवति प्रतीकमिति चतुर्दशभिर्धधारूपमथ रथ-
 सुपतिष्ठते वनस्यते वीङ्मङ्गो हि भूया इति तिसृभिरनु-
 च्छन्दसमथ दुन्दुभिसुपश्वासयत्युपश्वासय पृथिवीमुत द्यामिति ५
 तिसृभिरनुच्छन्दसमथ दक्षिणः हृदमभिप्रयाति द्यौस्ते पृष्ठं
 क्रमैरत्यक्रमीद्वाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकैरा क्रोडेभ्यो ऽश्वा-
 नभिधावयन्त्यथैतः^१ रथं प्रदक्षिणमावर्त्य ग्राह्यामानयति
 यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम् । एतः स्तोत्रेतेन
 पथा पुनरश्वमावर्तयामि न इति^१ तानध्वर्युत्तराभि स्तोकी- १०
 याभिरन्वैत्यग्रे स्वाहा सोमाय स्वाहेत्येतेनानुवाकेन पुनःपुन-
 रभ्युपाकारं यावदेषाः स्तोका उपरमन्त्यथैतमश्वमग्रेण यूपान्
 स्वरथात्प्रमुच्य सौवर्णेन संदानेन संदित्याध्वर्योरावसथं द्वियोगं
 वर्तयन्त्यथ महिषी वावाता परिवृत्तीत्येता अस्मै गन्धान्गणा-
 न्मणीः^२श्वादायाभ्यायन्त्यथ^१ तस्य यत्पाक् क्रोडात्तन्महिष्यभ्यनक्ति १५
 वसवस्त्वाञ्जन्तु जायत्रेण कृन्दसेति पौतुद्रवेण प्रतिहितानां
 जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तद्वावाताभ्यनक्ति
 रुद्रास्त्वाञ्जन्तु वैष्टुभेन कृन्दसेति ॥ २४ ॥

गौर्गुलवेनाराज्ञां जायाभिः सहाथ यत्प्रतीचीनं नाभेरा

१ °भिधापदंत्य° M (as supra xv. 5 and 6, p. 209. 7, 210. 12) ; °भि-
 तापदंत्य° the other MSS.

२ Thus M, गंधान्दगणान्मणी° Be; गंधान्दणामणी° BU.

पुच्छात्तत्परिवृत्तवभ्यनक्त्यादित्यास्वाञ्जन्तु जागतेन कन्दसेति
 मौस्तेन^१ सूतग्रामणीनां च क्षत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह^२
 तस्य ये प्राचीनं वहसः केशास्तेषु महिषी सहस्र^३ सौवर्णा-
 न्काचानावयति भूरिति प्रतिहितानां जायाभिः सहाय्ये ये
 ५ प्रतीचीनं वहसः केशास्तेषु वावाता सहस्र^४ राजतान्काचानाव-
 यति भुव इत्यराज्जां जायाभिः सहायैषा परिवृत्ती बालेषु
 सहस्र^५ सामुद्राङ्काचानावयति सुवरिति सूतग्रामणीनां च
 क्षत्तसंग्रहीदृणां च जायाभिः सह^६ यथेतं पन्नयो^७ यन्त्यथ
 महिषी वावाता परिवृत्ती माहानसी^८ दासीदेता^९ अस्मै
 १० मधुमिश्रान्लाजानुपकिरन्ति ॥ २५ ॥

लाजीश्च्छाचीश्चन्यशो^१ ममांश्^२ यथायै गव्याया एतद्देवा
 अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापत इति^३ यस्यै हान्नमत्ति तस्यै
 हार्धुका प्रजा^४ भवतीति^५ विज्ञायते^६ ऽयैतमश्व^७ संदानात्प्र-
 मुच्य निर्मन्थ्यस्यावृता निर्मन्थ्येन प्रचरति प्रहृत्याभिः कृत्याया-
 १५ ध्वर्युरग्निष्ठे नियुनक्त्यथं त्वपरं गोमृगमित्यथास्य पर्यङ्ग्यान्नि-
 युनक्त्याग्नेन्द्रं कृष्णललाममैन्द्रापौष्णं पौष्णमित्येतास्त्री^८ ललाट^९

१ Thus M; मौस्ते the other MSS.; cp. Āp. xx, 15. 12 (मौस्तेकतेन) ।

२ Thus all (not पन्नयो) ।

३ Thus M, माहानसी BU; माहानसि Be.

४ Thus M; दासी the other MSS.

५ Pluti sign not in MSS.

६ M om. प्रजा and reads भवतीति ।

आग्नेयौ कृष्णधीवौ ग्रीवासु ^१ त्वाद्भौ लोमशसक्यौ सक्योः ^१
 श्रितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ पृष्ठे ^१ धात्रे पृष्ठोदरसुदरे ^१ सौर्यं बलचं
 पेलं पुच्छं इत्याध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्त्यग्ने ऽनीकवते
 रोहिताञ्जिरनङ्घानित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ति सोमाय
 खराज्ञे ऽनोवाहावनङ्घाहावित्यथाध्वर्युरग्निष्ठ एव नियुनक्ती- ^५
 द्वाय राज्ञे सूकर इति ^१ सर्वानेवारण्यान्नियोजनेनैवानुवर्तयते ^१
 याऽश्वा याम्याणां पशूनामुत्सृज्यन्भवत्यारण्याऽश्वाय दक्षिणा-
 न्प्रतिप्रस्थातारो नियुञ्जन्त्यथोत्तरानथैतमश्वं नित्येन प्रोक्षेण
 प्रोक्ष्यातिप्रोक्षेण प्रोक्षति जज्ञि बीजमिति ^१ नित्येनैवेतरान्पशू-
 नथ दक्षिणान्प्रतिप्रस्थातारः प्रोक्षन्त्यथोत्तरानथैतमश्वमद्रेण ^{१०}
 दूपान्प्रोक्षणीरवप्रापयति ॥ २६ ॥

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः
 स ते लोकस्तं जेय्यस्यथावजिघ्रि । वायुः पशुरासीदादित्यः पशु-
 रासीदिति ^१ यदि नावजिघ्रति पुनरेवावप्रापयत्यग्निः पशु-
 रासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः ^१ स ते लोक- ^{१५}
 स्तस्मात्त्वान्तरेस्थामि यदि नावजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदा-
 दित्यः पशुरासीदिति ^१ यदि नावजिघ्रति पुनरेवावप्रापय-
 त्यग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः ^१
 स ते लोकस्तं जेय्यसि यद्यवजिघ्रसि । वायुः पशुरासीदादित्यः

१ Thus M; ०वर्तयति the other MSS.

१...१ This passage is found in M only.

पशुरसौदितीश्वरो ऽवघ्रातोरित्येतस्मिन्काल^१ आहवनीये सुवा-
ज्जतिं जुहोत्यालम्बाय स्वाहेति । ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

- अथेध्मात्समिधमाददान आहामये समिधमालायानुब्रूही-
त्यभ्यादधातीध्मं^२ परि समिधं^३ शिनष्टि^३ वेदेनोपवाजयत्यनु-
५ क्तासु सामिधेनीषु सुवेणाधारमाधारयति^३ संवृष्टे सुग्भ्या-
मुत्तरमथास^३स्यर्ग्यं सुचावुदङ्कृत्याक्रम्य जुक्ताश्वं^३ त्वपरं गोमृग-
मित्येतान्समनक्त्यथ पर्यङ्गानथेतरेन^३थ दक्षिणानथोत्तरान^३थ
यथायतनं^३ सुचौ सादयित्वा प्रवरं प्रवृणीते^३ प्रसिद्धमृत्विजो
वृणीते^३ सौदति होता^३ प्रसवमाकाङ्क्षति^३ प्रसूतः सुचावा-
१० दायात्याक्रम्याआव्याह समिद्धः प्रेथेति^३ समिद्धो अञ्जंरुदरं
मतीनामित्येता अश्वस्याग्निप्रियो भवन्ति^३ वषट्कृते जुहोति प्रेथ
प्रेथेति चतुर्थाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वं^३ समानयते^३
परि स्वाहाकृतीभ्यः स^३स्त्राव^३ शिनष्टि^३ दश प्रयाजानिद्धो-
दङ्कृत्याक्रम्य सुवर्णं च सायकं च याचति^३ तौ जुक्तामक्ता ताभ्या-
१५ मश्वं त्वपरं गोमृगमित्येतान्समनक्ति^३ कालायसैः पर्यङ्गान्लो-
हायसैरितरान्सुवर्णैर्दक्षिणावजतैरुत्तरान^३थ यथायतनं^३ सुचौ
सादयित्वाह पर्यग्नये क्रियमाणाथानुब्रूहीति^३ नित्ये पर्यग्नि-
करणे ऽनुवर्तयति मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्वागैः
शस्त्रालिरिति^३ पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनामुत्सृजन्त्यवी^३ द्वे धेनू

१ Thus (वघ्रातो०) M only . वघ्राणे० or वघ्राणे० the other MSS.

२ जुक्ता om. M

३ Thus M , ०द्वजंत्यपि the other MSS.

भौमी दिग्भ्यो वडवे द्वे धेनू भौमी वैराजी पुरुषी द्वे^१ धेनू
 भौमी इन्द्राय राज्ञे सूकर इति सर्वानेवाचारण्यनथं^२ पर्थग्नि-
 हृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^३ तेषामैन्द्रासूरा उत्तरार्था
 भवन्त्यश्च उपचारतो^४ ऽश्वमेवाध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते^५
 पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनुपूर्वमव्यतिषजन्तो^६ ऽथ
 याचति बर्हिश्च शतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च कश्चिपु तार्थ्यं
 चेत्युत्तरत एतद्वज्रलः सः स्तौर्णं भवति^७ तदश्वाय निहन्त्य-
 मानायोपास्यति बर्हिश्च शतपलं च कृत्तिं चाधीवासं च
 कश्चिपु चेत्येतत्पञ्चतयं^८ तार्थ्येण संज्ञयमानं यामेन साक्षा
 प्रस्तोतानूपतिष्ठते^९ पृथगितरेभ्यस्तत इतराग्नाचो वोदीचो वा^{१०}
 निघ्नन्त्येकप्लवतो मायून्संज्ञयतेत्युक्त्वैतेनैव यथेतमेत्य पृषदाज्या-
 वकाश आसते^{११} ऽथैतौ ब्रह्मोद्यं वदतो होता च ब्रह्मा चान्त-
 रेण यूपं चाहवनीयं च^{१२} दक्षिणतो ब्रह्मा भवत्युत्तरतो होता^{१३}
 होता ब्रह्माणं पृच्छति ॥ २८ ॥

किं^{१४} खिदासीत्पूर्वचित्तिः किं^{१५} खिदासीदृहद्वयः । किं^{१६} १५
 खिदासीत्पिशंगिला किं^{१७} खिदासीत्पिलिप्पिलेति^{१८} तमितरः
 प्रत्याह द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्च आसीदृहद्वयः । रात्रिरासी-
 त्पिशंगिलाविरासीत्पिलिप्पिलेति^{१९} तमितरः पृच्छति कः
 खिदेकाकी चरति क उ खिज्जायते पुनः । किं^{२०} खिद्धि-
 मस्य भेषजं किं^{२१} खिदावपनं महदिति^{२२} तमितरः प्रत्याह २०

- सूर्य एकाकी चरति चन्द्रमा जायते पुनः । अग्निर्हिमस्य भेषजं
भूमिरावपनं महदिति ^१ तमितरः पृच्छति पृच्छामि त्वा पर-
मन्तं पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम् । पृच्छामि त्वा
वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योमेति ^१ तमितरः
५ प्रत्याह वेदिमाहुः परमन्तं पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम् ।
सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योमेति ^१
संज्ञताग्राहुर्जुहोति संज्ञताहुतिं यत्पशवो मायूनकृषतेत्यत्र सप्त
प्राणाहुतीर्जुहोति प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति ^१ षट्-
त्रिंशत्तमश्चस्त्रोमीयाहुहोति ^१ यदक्रन्दः प्रथमं जायमानो मा
१० नो मित्रो वरुणो अर्यमा ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वमुत
स्मास्य द्रवतसुरण्यत इत्यथाभ्याथन्ति शमितार उपेतनेति ^१
पाशेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते ऽदितिः पाशाग्रमुमो-
क्तेतानिति ^१ पृथगविशाखाभिरुपसज्येमां दिशं निरस्यन्त्यराती-
यन्तमधरं कृणोमि यं द्विगस्तस्मिन्प्रतिसुञ्चामि पाशानित्य-
१५ यैताः पत्नयः सौवर्णैरुदकमण्डलुभिरुदायन्ति ^१ ता अश्व-
स्नानुपृष्टं प्राणानाप्याययन्त्यो ^१ यन्त्यनुपूर्वमितरेषां ^१ पशूनाम-
येषा महिषी प्रास्य केशान्वासः परिधाय सौवर्णेन विधवनेन
विधुवाना चिरपसलैरश्वं पर्येत्यवन्ती स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं
त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवा-

१ •स्त्रोमीयांजुहोति M. (cp. Āp xx. 21. 11); •स्त्रोमीयंजु• (cp. T. Br. III. 9 12. 1.) the other MSS.

२ Thus M; •प्याययंत्यनुपूर्व• the other MSS.

महे वसो ममेति ^१ त्रिः परीत्योत्तरतस्त्रिष्टति प्रतिहितानां
जायाभिः सहै^१वं वावाताराज्ञां जायाभिः सहै^१वं परिवृत्तौ
सूतग्रामणौनां च चत्तसंघहीदणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं
पन्नयो यन्त्यथैतमश्वः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य परिश्रयन्ति ^१
तस्योदीचीं द्वारं कुर्वन्त्यथैतां महिषीः सर्वैरलङ्कारैरलङ्कृत्य ^१ ५
तां^१ निह्नुवानां^१ गर्हमाणामध्वर्युहदानयत्यग्ने अम्बाल्यम्बिके न
मा नयति कश्चन । ससख्यश्वक इति ^१ साश्वसुत्तरत उपसंविश्य
शिरसो वास उपधत्ते ^१ तावध्वर्युस्तार्ष्येण^१ संप्रोर्णाति सुभगे
काम्बीलवासिनि सुवर्गे लोके संप्रोर्णाथामित्यथैषा महिष्युपस्थे
श्रेफमाधत्त आहमजानि गर्भधमा त्वमजासि गर्भधम् । तौ सह ^{१०}
चतुरः पदः संप्रसारयावहा इति ^१ तामध्वर्युरनुमन्त्रयते दृषा
वाः^१ रेतोधा रेतो दधात्विति प्रतिपद्य च आसां कृष्णे लक्ष्मणि
सर्दिग्दं परावधीदित्यातो ^१ ऽथैषा पत्नी गर्हते ॥ २६ ॥

अग्ने अम्बाल्यम्बिके न मा यमति कश्चन । ससख्यश्वक
इति ^१ तां यजमानो ऽभिमेथत्यूर्ध्वामेनामुच्छ्रयतादिति ^१ सा ^{१५}
तथैव गर्हते ^१ तां वावाताभिमेथति यद्वरिणी यवमत्तीति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ तां परिवृत्तभिमेथतीयं यका शकुन्तिकेति ^१
सा तथैव गर्हते ^१ ताः सर्वे गणा अभिमेथन्ते^१ माता च ते

१ Thus M; •लङ्कतां निह्नुवानां the other MSS.

१ Thus M; उपत्त एता अध्वर्युः Be; उपतेता अध्वर्युः B, उपेता
अध्वर्युः U.

२ Thus, ātmanepadam, all.

- पिता च त इति ^१ नात्र गर्हते ^१ मङ्गर्तमश्वसुपसंविश्योपोत्याय
 वासः परिधायाङ्गिर्माज्यत आपो हि ष्ठा मयोभुव इति
 तिसृभिरनुच्छन्दसं दधिकावणो अकारिषमिति चतुर्थीः ^५
 सर्व एव सुरभिमतौमृचं जपन्ति ये यज्ञे ऽपूतं ^१ वदन्ति ^१ नयन्ति
 ५ पत्नीं ^१ व्यवच्छिन्दन्ति परिश्रयणमश्वस्थालङ्करणमध्वर्योरावसथः
 हरत्यथैतस्मिच्छल्मलिग्रचं आशुपिष्टानि संयुत्य तैरनुलोममश्वं
 प्रलिप्यन्त्यथ ^१ महिषी वावाता परिवृत्तीत्येता अस्रै गणा-
 न्सूचीश्चादायाभ्यायन्त्यश्वं ^१ तस्य यत्प्राक् क्रोडान्तस्मिन्महिषी
 सौवर्णाभिः सूचीभिरसिपथाङ्कल्पयन्त्येति गायत्री त्रिष्टुब्
 १० द्विपदा या चतुष्पदेति द्वाभ्यां प्रतिहितानां जायाभिः
 सहाय यत्पतीचीनं क्रोडादा नाभेस्तस्मिन्वावाता राजताभि-
 रुत्तराभ्यां द्वाभ्यामराज्ञां जायाभिः सहाय यत्पतीचीनं नाभेरा
 पुच्छान्तस्मिन्परिवृत्ती सौषाभिरुत्तराभ्यां द्वाभ्याः सूतग्राम-
 णीनां च चत्तसंगहीदृणां च जायाभिः सह ^१ यथेतं पदयो
 १५ यन्त्यध्वर्योरावसथः ^५ सूचीर्हरन्त्यथ सुवर्णं च सायकं च
 याचति ^१ ताभ्यामश्वस्य क्रोडमापिनष्टीत्यमश्वं ^२ विशासतेति ^३
 कस्त्वा ह्यति कस्त्वा विशास्तीत्येतत्पट्टचं यजमानं वाचयति ^१
 यदैतस्य सूक्तस्य पारमेत्यथाध्वर्युरश्वस्य क्रोडात्पिशितमुत्पिनष्टी-

१ The avagraha added by me

२ •लिपत्यथ MB, •लिपत्यथ Be U

३ Thus M; क्रोडमापिनसिद्धमश्वलंपिरवानसेति Be, क्रोडमापिनविधिमश्व
 (श्वं) लं पिबानसेति BU.

त्यमश्च^१ विश्रसतेत्याश्मिति^१ नाश्वस्य वपा भवति^१ चन्द्रमिव
मेदः परिवृक्तः^२ साश्वस्य वपा^३ वपा^३ त्वपरस्यैवं गोमृगस्य^४
कालायसैः पर्यङ्गाणां लोहितायसैरितरेषां^५ सुवर्णैर्दक्षिणेषां^५
रजतैरुत्तरेषाम्^५ ॥ ३० ॥

अश्वस्यैवाध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रतिपद्यते^५ ऽनूचीरितरा^५
आहरन्त्यश्वस्यैव वपायै प्रतितप्यमानायै बर्हिषो ऽग्रमुपास्य-
त्युपेतरा यच्छन्त्युत्तरतो ऽश्वस्य त्वपरस्य गोमृगस्येति वपाः
अपयन्ति दक्षिणत इतरेषां पशूनामश्वस्यैव वपाः सुवाङ्मत्या-
भिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्यथ^६ स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्वा-
वेण पृषदाज्यमभिघार्याश्वस्यैव वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छ- १०
न्त्यथ पुरस्तात्स्वाहाकृतिः^७ सुवाङ्मतिः^७ ऊत्वा सुवर्णेन महि-
मानं जुहोति तस्य ते द्यौर्महिमेत्यथोपस्तीर्य दिः सुवेणाश्व-
स्यैव^८ वपाः समवलुम्यन्नाह प्रजापतय इत्युपाः^९ हयस्य
क्वागस्योस्य वपानां मेदसो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्युच्चैर्यावतीः^९
सुकुम्भवत्यथेतराः पात्र्या वेडसूनेन वोपोद्यच्छन्ते^१ द्विरभि- १५

१ Thus (without, however, the pluti sign) M ; ०तमुदपिनष्टि इत्य-
मश्च विश्रासते इत्यामिति Be, and thus also BU (but र्थं i.s.o. इत्य) ।

२ ०वत्त' MSS exc. M.

३ वपां M.

४ ..४ left out in all the MSS. exc. M.

५ एव om. M.

६ वदीयमानानामनु० M, cp. supra xi. 5 (p. 70, 11).— यावती M, यावति
the other MSS. cf. supra l.c.

- धारयत्युत्पाक्रम्याश्राव्याह प्रजापतय इत्युपा२शु हयस्य काग-
 स्योस्यस्य वपा^१मेदः प्रस्थितं प्रेक्षेत्युच्चैर्विषद्वृते वपा^२ जुहोत्यथो-
 परिष्टाद्रजतेन महिमानं जुहोति तस्य ते पृथिवी महिमे-
 त्यथ पर्यङ्गाणां वपाभिश्चरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
 ५ प्रस्थातारो वपाभिश्चरन्त्यथोत्तरेषां ^१ या२श्च ग्राम्याणां पशुना-
 मुदसाचीदारणा२श्च सुवाङ्गत्यस्तेषां वपाभ्यः प्रतिजुहोत्युपा२-
 श्वेतेषां पशुजातानां वपाभिश्चरन्ति प्राजापत्याना२ सावि-
 चाणा२ सारस्वतानां पौष्णानां यामानां पिबदेवतानां द्यावा-
 पृथिव्यानां वायव्याना२ सौर्याणां वैश्वकर्मणानामित्यथोप-
 १० रिष्टात्स्वाहाकृतिः सुवाङ्गतिः ऊत्वा वपाश्रपणीरनुप्रद्वत्य
 समुत्क्रम्य चालाले मार्जयन्ते ^१ ऽथ पशून्विश्रास्ति^२ शमितरि-
 त्याह माश्वस्य लोमापिहन्तीमांस्यास्ति^३ स२शरीर्यथाङ्गमेनं^४
 विहृत्य शामित्रे कुम्भ्या२ समवशमयतादेवं त्वपरमेवं गोमृग-
 मथ दक्षिणमश्वशफं गोमृगकण्ठमिति शामित्रे निष्पचतादय-
 १५ स्रयेन कमण्डलुनाश्वतेजनी२ अपयतादित्यथ सावित्रः ऊत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ^१ तदृजुधा संतिष्ठते ^१ ॥ ३१ ॥
 अष्टमः ॥

१ वपा M ; वपां B Be U.

२ वपां MB ; वपा Be.

३ Thus M ; संश्रास्ति Be B ; सश्रास्ति U.

४ Thus M ; लोमापिहन्तीमांस्यास्ति संसारायथा० B , लोमापिहन्तीमांस्यास्ति
 संसारायथा० U , लोमापिहन्ती etc. (as U) Be.

अथ सावित्रं जुवा प्रसर्पन्ति माध्यन्दिनाय सवनाय^१
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^२ प्रसिद्धं यहाः गृह्णन्ते^३ समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो^४ दक्षिणानि जुवाष्टौ संवर्गाहुतीर्जुहोत्यर्वाङ्
 यज्ञः संक्रामत्विति^५ कामं दक्षिणानां^१ ददाति^२ वैश्वकर्मणानि
 जुवा नव पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदिति^३ प्रसिद्धो ५
 ऽग्न्यभिषेको^४ ऽहीनसंततिं करोत्यृजुधा माध्यन्दिनं सवनं
 संतिष्ठते^५ अथ सावित्रं जुवा प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१
 प्रसिद्धमादित्यगृहेण चरित्वायथणं गृह्णात्यथोक्थ्यं गृह्णाति^२
 समानं कर्मा पवमानात्यवमानेन चरित्वाथैतान्यशून्याचत्यश्वं
 त्वपरं गोमृगमित्यथ पर्यङ्गानयेतरानथ दक्षिणानथोत्तरानुत्त- १०
 रतो ऽश्वस्य त्वपरस्य गोमृगस्येति हविरूपसादयन्ति दक्षिणत
 इतरेषां पशूनामथ वैतसे कटे ऽश्वस्य^२ हृदयं निधाय सुवर्णेन
 च सायकेन च तस्याग्रे ऽवद्यन्नाह ॥ ३२ ॥

मनोतायै हविषो ऽवदीयमानस्यानुब्रूहीत्येकादशावदाना-
 न्यवद्यत्येवं त्वपरस्यैवं गोमृगस्य^१ कालायसैः पर्यङ्गाणां लोहा- १५
 यसैरितरेषां सुवर्णेर्दक्षिणेषां रजतैरुत्तरेषां^२ नाश्वस्य^३
 त्वपरस्य गोमृगस्येति स्विष्टकृते ऽवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूनां^४

१ M ins. प्रति after कामं and leaves a blank for two akṣaras before दक्षि० ।

२ Thus M; भिषवो the other MSS.

३ अथ M.

४ Thus M; वाश्वस्य the other MSS.

नाश्वस्य^१ त्वपरस्य गोमृगस्येतौडामवद्यत्यवद्यन्तीतरेषां पशूना-
मथैतमश्वं^२ वैतसे कटे यथाङ्गं^३ चिनोति^४ । पुरस्तात्प्रत्यञ्चं
त्वपरमायातयति^५ । पश्चात्प्राचीनं गोमृगमथ जुह्वपभृतावाद-
दान आह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य कागस्योस्यस्य हविषो
५ ऽनुब्रूहीत्युच्चैर'त्याक्रम्याआव्याह प्रजापतय इत्युपांशु हयस्य
कागस्योस्यस्य हविः प्रस्थितं प्रेक्ष्यत्युच्चैर्विषङ्कते तान्सहैव कटेना-
ग्नावनुप्रहरति ॥ ३३ ॥

द्यौस्ते पृष्ठं क्रमैरत्यक्रमीदाज्याक्रान्वाजीति त्रिभिरनुवाकै-
रथ पथंज्ञाणां हविर्भिश्चरत्यथेतरेषामथ दक्षिणेषां प्रति-
१० प्रस्थातारो हविर्भिश्चरन्त्यथेतरेषां^६ । यांश्च ग्राम्याणां
पशूनामुदसाचीदारणांश्च सुवाङ्मत्यस्तेषां हविर्भ्यः प्रतिजु-
होत्युपांश्वेतरेषां पशुजातानां हविर्भिश्चरन्तीत्युक्तमेतदथ
पुरस्तादनस्पतेः समान्यो दिशः प्रतियजत्यथ वनस्पतिना
चरत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतो गोमृगकण्ठेन प्रथमामश्वतेजनीमुप-
१५ जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरत्येतस्मिन्काल आहवनीये सुवाङ्मतिं
जुहोति ऊताय स्वाहेति^७ ॥ ३४ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदञ्चं पश्चादा
प्राञ्चं^८ । तस्य सुगिव पूर्वाधि^९ भवत्येवमेव मथं^{१०} चमस इव

१ Thus M Be ; नानाश्वस्य UB.

२ MSS. exc M ins here पशूनां ।

३ Thus M ; यथाचं Be ; यथाश्च BU.

४ पूर्वाधि M, पूर्वाधी the other MSS., but cp supra x. 54 (p. 56, 9).

बुध्नस्तस्मिंश्चतुर^१ उपस्तृणान आहाप्रमत्तः संततमानय
 स्तेगान्निगदिष्यामीति^१ स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 स्तेगान्दृष्ट्वाभ्यां मण्डूकाञ्चभ्येभिरिति चतुर्दशानुवाकान्प्रया-
 साय स्वाहेति पञ्चदशमथ दे आहुती जुहोतीलुवर्दाय स्वाहा
 बलिवर्दाय स्वाहेति षट्त्रिंशतमश्चस्तोमीयाः^२ स्तिस्रो^३ द्विपदा ५
 इमा नु कं भुवना सीषधेमापो हि ष्टा भयोभुव इति चात्रैतं
 प्रसेकमग्रावनुप्रहरत्येनं सः स्वावेणाभिजुहोति^४ समानं
 कर्मानूयाजेभ्यो^५ इय पुरस्तादुत्तमस्यानूयाजस्याश्वफेनाश्वतेज-
 नीमुपजुहोति^६ समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यो^७ इय पुरस्ता-
 दुत्तमस्य पत्नीसंयाजस्यायस्त्रयेन कमण्डलुनाश्वतेजनीमुपजुहो- १०
 त्यृजुधैकविंश उक्थ्यः संतिष्ठते पत्नीसंयाजान्तो^८ इय वसती-
 वरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्ति^९ ॥ ३५ ॥
 नवमः ॥

अथातो महारात्र एव बुध्यन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावह्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^२ परिहिते प्रातर- १५
 नुवाके ऽपो ऽच्चैत्यद्विहृदैत्यतिरात्रं^३ क्रतुमुपैति^४ प्रसिद्धो
 ऽभिषवः^५ प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते^६ समानं कर्माश्विनाद्गृहादा-
 श्विनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रश्मना आदाय यूपमभ्यैति^७ स्वर्वन्तः

१ बुध्नस्तस्मिं all, but cp. l.c.

२ •स्तोमियास्तिस्रो MSS.

३ अश्वस्य is s.o. अश्व (before तेजनीम्) all the MSS. exc. M.

४ Thus M; the other MSS. are more or less defective.

- राज्जुदालमग्निष्टमुत्सृज्यैकादश प्रातर्गव्याग्राजापत्यान्पशूनुपा-
 करोति । तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय ।
 तदृजुधा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनाय । प्रसिद्धो
 ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृहा गृह्णाते । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो ।
 ५ दाक्षिणानि ऊत्वाष्टौ संवर्गाङ्गतीर्जुहोत्यर्वाङ् यज्ञः संक्रामत्वि-
 त्यवशिष्टं दक्षिणानां ददाति । वैश्वकर्मणानि ऊत्वा नव
 पर्याप्तीर्जुहोति भूतं भव्यं भविष्यदित्युत्सन्नो ऽन्यभिषेको ।
 नात्राहीनसंततिं करोत्यृजुधा माध्यंदिनः सवनः संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय । प्रसिद्धमादित्यग्रहेण चरित्वा-
 १० ययणं गृह्णात्यथोक्थ्यं गृह्णाति । समानं कर्मा पवमाना-
 त्यवमानेन चरित्वा स्वे धामन्पशुभिश्चरति । तेषां समानी
 मनोता समानी देवता समानः प्रत्यभिमर्शनः समानो वसा-
 होमः समानो वजस्यतिः समानः स्विष्टकृत्वैषवान्समानीडां
 समान्यो दिशः । समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः । पत्नीः संयाज्य
 १५ प्राडेत्य ध्रुवामार्याभ्याभूतीश्चातुभूतीश्च जुहोत्या मे गृहा भव-
 न्वग्निना तपो ऽन्वभवदित्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ भूताभ्यौ
 होमौ जुहोति भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेत्यथाध्वरि-
 काणि समिष्टयजूषि ऊत्वा दशग्निकान्युपजुहोति । समानं
 कर्मावभृथादथैतस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाङ्गतिः ऊत्वा
 २० दश वारुणान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्यथ
 मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेति नवतिमाङ्गतीर्जुहोति
 प्रथामाय स्वाहाथामाय स्वाहेत्येकादश । शतायुर्वै पुरुषः

शतवीर्यं आत्मैकशतो यावानेव पुरुषस्तस्मान्मृत्युमवयजत इति
ब्राह्मणम् ^१ ॥ ३६ ॥

अथैष आत्रेयो विहृतः शुक्लो विक्लिधस्तिलकवान्पिङ्गाक्षः^१
खलतिर्विकटः कुनखी कुजः शिपिविष्टो नम्र उपमञ्जति^२ ^५
तस्य मूर्ध्नि जुहोति जुम्बकाय स्वाहेत्यत्रास्मा एतच्छतं विपथं
ददात्यथैनमिषुजिताग्रधमन्ति^३ मा मे राष्ट्रे वात्सीरिति^३ ^५
प्रसिद्धो ऽवभृथ ^१ उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणीं वशामुपा-
करोति ^१ तस्मै सौरौर्नव श्वेता वशा इत्युपालम्भ्या भवन्ति ^१
तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वायेण गार्हपत्यं पात्नीवतमुच्छ्रित्य
तस्मिञ्छगलं कल्माषं किकिदीविं विदीगयमिति त्वाद्वाग्पशू- १०
नुपाकरोति ^१ तान्पर्यग्निकतानुत्सृज्याज्येन सप्तस्थां करोत्यथ
पशुपुरोडाशान्निर्वपति पशुपुरोडाशौ वाथ पुरस्तात्पशुपुरो-
डाशस्विष्टकृतो दश यवान्युपजुहोति नमो राज्ञे नमो वरु-

^१ तिलकावान्पिङ्गाक्षः M.

^२ Thus M ; उपमञ्जति the other MSS.

^३ Wholly uncertain. ददात्यथैनमिषुजिताग्रधमन्ति मा मे राष्ट्रे वात्सीरिति
M, ददात्यैनमिषु(षि) त्वाग्रधमन्तिमासे राष्ट्रेवेवायवात्सीरिति B.Be (pr. m.);
ददात्यैनमिषुजिताग्रधमन्तिमासे राष्ट्रेवेवायवात्सीरिति Be (sec. m); ददात्यैन-
मिषुषिताग्र etc. (as B) U ; this is certain, that ग्रधमन्ति is a third
person of a verb ; I have conjectured ग्रधमन्ति (cp. Sāñkh. śrs.
xvi. 18, 20 : निःषेधन्ति) ; then the foregoing must be an ablative ;
but whether दशुजितान् is the correct reading I do not see.

णायेत्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुक्ततो दश^१ गव्यान्पशुपशुहोति मयो-
भूर्वातो अभिवात्स्वा इति^१ प्रसिद्धं पशवः संतिष्ठन्ते^१ ऽथोद-
वसानीययेद्येष्ट्याघेणाहवनीयं विशालयूपमुच्छ्रित्य तस्मिन्नेतान्प-
शूनुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनमिति^१ तेषां प्रसिद्धं वपाभि-
५ श्रित्वा पशुपुरोडाशान्निर्वपति^१ ताननुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाः
हवीः^१ व्यग्रये ऽहोमुचे ऽष्टाकपाल इत्येषा च दशहविरिष्टि-
स्तस्या एता याज्यापुरोनुवाक्या भवन्ति ॥ ३७ ॥

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस इत्यथ पुरस्तात्पशुपुरोडाश-
स्त्रिष्टुक्ततो दश ब्रह्मवर्चसान्यपशुहोत्या ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी
१० जायतामित्यथ पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुक्ततो दश संनतिहोमानुप-
शुहोत्यग्रये समनमत्पृथिव्यै समनमदिति^१ प्रसिद्धं पशवः
संतिष्ठन्ते^१ ऽज्ञैतैरन्वहं दादशभिर्ब्रह्मोदनैश्चरति^१ तेषामुक्तं
चरणं यथामुचैकस्यान्यत्र^२ रश्मनाभ्यामचैभ्य एतात्परः शतं शत-
पलान्निष्कान्ददाति^१ सुवर्णं रजते महिम्नोः पात्रे ददात्येक-
१५ तयानि^३ सौवर्णीनि पात्राणि ददाति हिरण्यं कश्चिपु^४

१ om. M.

२ Thus M (for चसुच cp. supra xv. 4); यथामुचैकस्य च the other MSS., as all the MSS. contain a case form of एक, I did not venture to change यथामुचैवस्य च, i.e., yathā amutra evam, a. r.

३ Thus M; •त्येनानि the other MSS.

४ •पुं or •पुं MU.

हिरण्मयं^१ षड्वीशं^२ हिरण्मयं संदानमित्यथ^३ वीणा-
गायिभ्यां शतं विपथौ ददात्यथर्तुपशुभिर्यजते^४ ऋतुपर्यायं
वा समानेषु वाग्यायतनेषु पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गा-
स्त्रयो गैश्वाः पृषन्तस्त्रयो वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्नि-
सक्थास्त्रयो हैमन्तिका अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय^५
निवत्स इत्यथ देविकाहविभिर्यजते^१ ' इय वैधातवीयथा
यजते^१ ' इय सौचामण्या यजते^१ संतिष्ठते इत्यमेधस्त्रिभिः
संवत्सरैः^१ संतिष्ठते इत्यमेधः संतिष्ठते इत्यमेधः^१ ॥ ३८ ॥
दशमः ॥

॥ इति पञ्चदशः प्रश्नः ॥

१ Left out in the MSS, exc. M.

२ संदावमि० MSS. exc. M

३ यजत M, यजंत the other MSS

द्वादशाहेन यक्ष्यमाणो भवत्येको वा बहवो^१ वातो^२ ह्येको^३
 दक्षिणावता यजते^४ । स^५ यद्येको^६ यदि बहवो ऽमावास्याया
 एव षडहेनोपरिष्ठाद्दीक्षन्ते^७ ते^८ गृहपतेररण्योः संजानते
 पृथग्वा^९ । ते यदि गृहपतेररण्योः संजानते मथित्वा गार्ह-
 ५ पत्यमाहवनीयमुद्धरन्ति^{१०} । ग्रामाद्रुतश्रपणमाहरन्ति^{११} यद्यु वै
 पृथक् संजानते गृहपतिरेव प्रथमो मन्यते^{१२} । तदेवेतरे^{१३}
 पर्युपविश्य मथित्वामथिलैव गार्हपत्यं संनिवपन्ति^{१४} । तस्मा-
 देकवद्धतादाहवनीयमुद्धरन्ति^{१५} । ग्रामाद्रुतश्रपणानाहृत्य संनि-
 वपन्त्य यदि पश्चादपर^{१६} आगच्छति मथिलैव गार्हपत्ये ऽर्धं
 १० निवपत्याहवनीये ऽर्धं ग्रामाद्रुतश्रपणमाहृत्याप्यर्जत्युपो^{१७} एनं^{१८}
 पूर्वेषु कर्मसु ऋयन्ते^{१९} । ऽथातः पवनस्यैव मीमांसा^{२०} । गृहपति-
 मेवाध्वर्युः प्रथमं पवयत्यथ होतारमथ ब्रह्माणमथोद्गातारं
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः पवयति प्रस्रोतारं प्रशास्तारं ब्राह्मणाच्छ-
 सिनमाग्नीध्रः प्रतिप्रस्थातारं पवयत्यच्चावाकं नेष्टारं योतारं

१ Thus M only (regarding उतो हि cp. infra xvi 13 260, 5),
 बहवो वा यद्येको all the other MSS

२ Given only by M

३ Only in M.

४ Thus M only, ०द्धरन्ति all the other MSS.

५ संयति M

६ तदेवे० all the MSS. exc. M.

७ पश्चेवापर M.

८ Thus M, ०माहृत्यप्यर्जत्यु T Be 11 D, ०माहृत्यनिवपत्यप्यर्जत्यु B
 Be, ०माहृत्यनिवपत्यथैनं U

सदस्यमुन्नेताग्नीध्रं पवयति यावस्तुतः सुब्रह्मण्यं प्रतिहर्तार-
मात्मानमन्तस्ते चेद्वयुरध्वर्युर्वाव^१ सर्वस्य पवयिता स नः सर्वा-
न्पवयत्विति स एवैनान्सर्वान्पवयत्यपि वान्योऽन्यं पवयन्ति^२
यद्यधीयन्तो भवन्ति^३ ॥ १ ॥

तेषां प्रसिद्धा दीचणीयेष्टिस्तायते^४ स ह्यदाश्राविते स^५
यत्राह भरतवदिति तद्गृहपतेरेवार्षेयं प्रथमं वृणीते^६ ऽथ
होतुरथात्मनो ऽथ ब्रह्मणो ऽथोद्गातुरथ प्रतिप्रस्थातुरथ
प्रस्तोतुरथ प्रशासुरथ ब्राह्मणाच्छंसिनो ऽच्छावाकस्य सदस्य-
स्याग्नीधः पोतुर्नेष्टुर्ग्रावस्तुत उन्नेतुः सुब्रह्मण्यस्य प्रतिहर्तु-
रन्ततो^७ ब्रह्मण्यदिति समानं^८ ते^९ सर्व^{१०} एव^{११} दीचाज्जतिषु^{१२}
समन्वारभन्ते^{१३} गृहपतिमेवाध्वर्युरुच्चैः कृष्णाजिने वाचयति^{१४}
तदेवेतरे^{१५} ऽनुनिक्रामन्त्यपि^{१६} वान्योऽन्यं वाचयन्ति यद्यधी-
यन्तो भवन्ति^{१७} ते यथोत्साहं व्रतदुघमुपयन्त्येकैकां^{१८} वा
बक्तीर्वा^{१९} तेषां यथैव प्रवरानुपूर्वमेव^{२०} घर्मोच्छिष्टे^{२१} ऽति-

१ Thus MTD Be 11 U (pr. m.), वा (i s. o. वाव) B Be U (sec. m).

२ Thus M; sing. the other MSS.

३ प्रवृणीते M.

४ Thus M; ते सर्वे (without एव) T Be 11 U D; समानमन्ततः सर्व एव B Be.

५ Thus MUD; तदेवेतरे the other MSS.

६ Thus M; अनुनिक्राम० all the other MSS.

७ Thus (व्रतदुघमु०) Be 11 DUT, ०दुघमुप० B; ०दुघ उप० M.

८ एवं om. M.

९ Thus M B Be; ०च्छिष्टे T Be 11 DU.

ग्राह्यभक्षेषु^१ षोडशिनि^१ षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति
यद्यनग्निचित्यो भवत्यथ यदि साग्निचित्यः प्रथमायामेवोप-
सद्युत्तरवेदिः संनिवपन्ति^१ ॥ २ ॥

तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुता^२ १ न
५ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुश्चिन्वत उ हैके^३ प्रसिद्धेन
कर्मणोपसथाद्यन्ति^४ तेषां ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो
ऽतिरात्रस्तायते^५ स यत्र माध्यंदिने सवने तृतीयसवनाय
वसतीवरीभ्यो ज्वनयति तद्वसतीवरीकलशे यावन्मात्रीरति-
ग्निश्याग्नीध्रं^६ द्रुत्वा कायायै चातपतश्च सन्धौ गृह्णाति हविष्म-
१० तौरिमा आपो हविष्मान्देवो अध्वरो हविष्माः आविवासति
हविष्माः अस्तु सूर्य इत्येषाहीनसंततिरेतामेव पुनःपुनश्चोद-
यिष्याम^७ इति वदन्तः^८ सो ऽत्र वैव^९ यज्ञस्य पुनरालभं
जपति यज्ञायज्ञियस्य^{१०} वा स्तोत्रे ग्रंथुवाके वा^{११} तेषां ज्योति-
ष्टोमो वैश्वानरः प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^{१२} तस्मिन्सः-

१ Thus M T Be 11 DU ; •भक्षे B Be.

२ प्रसुतः all the MSS. exc. M, cp infra xvi 12 init

३ Thus (यावन्मात्रीर) MT Be 11 ; •मात्रीर D ; •मात्रस B Be U.—
All the MSS. exc. M अवशिष्य ।

४ Thus M B Be ; •ष्याम T Be 11 DU.

५ Thus M in accordance with the Dvaidha ; सोत्रैव T Be 11 U ;
सोत्रवै B Be ; सोत्रैव D.

६ •यज्ञियस्य T Be 11 DU ; •यज्ञीयस्य MB Be.

स्थिते विवर्तयन्ति^१ परिधीन^२नुप्रहरन्ति^३ प्रस्तरं^४ पत्नीसंया-
जान्तो^५ ऽतिप्रैषेण ब्रह्मा वाचं यच्छति^६ परिहृतासु वसती-
वरीष्वाहृतायाः सुब्रह्मण्यायां ब्रह्मा वाचं विसृजते^७ प्रति-
पद्यते^८ दिवा प्रातरनुवाकेनाह्ना संक्रामन्तोऽहोरात्रं कृन्दाः^९ सन्वाह
निमील्याध्वर्युरपाः^{१०} जुहोति रात्रौ रूपमिति वदन्तस्तायते^{११}
त्रिवृदग्निष्टोमो रथंतरसामा^{१२} माहेन्द्रस्य स्तोत्रे रथो युक्तो
ऽत्याधावति^{१३} रथशब्देन माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवै-
तदहः शिल्पं क्रियते^{१४} ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायते
पञ्चदश उक्थ्यो वृहत्सामा^{१५} दुन्दुभिनैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१६}
स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिल्पं क्रियते^{१७} ऽहीनसंततिं^{१८}
करोत्यथ श्वो भूते तायते सप्तदश उक्थ्यो वैरूपसामाधावे-
नैतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोत्येतावदेवैतदहः शिल्पं
क्रियते^{१९} ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते तायते एकविंश
उक्थ्यो वैराजसामग्नेयस्य^{२०} षोडशी^{२१} चातिग्राह्यावनतिग्राह्याः^{२२}
षोडशीत्येक आहरेकविंशमेतदहन्युह्यं^{२३} भवति^{२४} विराजां वा^{२५}

१ Plural MT Be 11 DU and Dvaidha; singular B Be.

२ Plural M.

३ Thus M; धावति Keś; यावति Be TD; भवति B Be

४ Thus M; दुन्दुभिः नैतद० the other MSS.

५ Thus M only; ऽग्नेयस्य षोडशी च नातिग्राह्याः Be, ऽग्नेयस्य षोडशिनानि-
ग्राह्याः B; ऽग्नेयं च षोडशिनानि चातिग्राह्याश्च नातिग्राह्याः Be 11 T (the latter
only षोडशिनानि) UD.

६ Thus M; न्युह्यन्ति all the other MSS.

प्रतिपत्सु न्यूङ्गयन्ति शस्त्रे^१ वेत्येतदेकमथापरं^२ प्रातरनुवाके
 न्यूङ्गयन्ति हविष्कृत्युभयेषु प्रस्थितेषु माहेन्द्रस्याश्रावणे^३ न तत
 ऊर्ध्वं न्यूङ्गयन्तीत्यरणीहस्त^४ एतदहरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य स्तोत्र-
 मुपाकरोति^५ तदुद्गातुर्दक्षिण^६ ऊरौ मन्यति^७ तं जातः
 ५ सर्व एवाभिहिङ्कुर्वन्ति^८ ॥ ३ ॥

तस्य मीमांसा^९ गार्हपत्ये ऽनुप्रहरेत्यतिष्ठाकामाना-
 माग्नीध्रे^{१०} प्रजाकामाना^{११} ग्रामिणे पशुकामानामाहवनीये
 स्वर्गकामानामित्यनादृत्य तदाहवनीय^{१२} एवानुप्रहरति भवतं नः
 समनसाविति^{१३} प्रहृत्याभिजुहोत्यग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट इत्येता-
 १० वदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^{१४} ऽहीनसंततिं करोत्यथ श्वो भूते
 ताथते त्रिणव उक्थ्यः शाकरसामैन्द्रो ऽतिग्राह्यो^{१५} ऽद्भिरेत-
 दहरवकामिश्राभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य^{१६} स्तोत्रमुपाकरोति^{१७} तासां

१ शस्त्रेच्छे Be B.

२ न ins. TD Be 11 U.

३ Thus MT Be 11 UD, ०रणीभ्यामे० B Be.

४ तमुद्गा० M.

५ मंथंति M.

६ ०ग्नीध्रीये B Be U.

७ प्रजननका० M.

८ Thus M only; तंतमाह० T Be 11 DU (pr. m.); तमाह० U (sec. m.); एतमाह० B Be.

९ All MSS. ins. एव after अद्भिर्, exc. M.

मीमांसा^१ चात्वाले ऽवनयेदास्तावे निनयेत्प्रोचणीः^२ कुर्वीत^३
 पुरोडाग्नीयानि पिष्टानि संघौघादित्यनादृत्य^४ तदुद्गाह-
 स्वधीना एवैनाः कुर्यादुद्गातारो^५ हैताभिररण्येयानां सान्नां
 शुचं शमयन्तो मन्यन्ते^६ ता उ चेदध्वर्धवे प्रब्रूयुरपो ऽभ्यव-
 हरतेत्येव ब्रूयादित्येतावदेवैतदहः शिष्यं क्रियते^७ ऽहीनसंततिं^८
 करोत्यथ श्रो भूते तायते त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो रैवतसामा
 सौर्या ऽतिघाह्यो^९ ऽङ्गिरेवैतदहर्दूर्वाभिआभिरध्वर्युर्माहेन्द्रस्य
 स्तोत्रमुपाकरोति^{१०} ॥ ४ ॥

तासामुक्ता मीमांसा^१ स्वयमृतुयाजमेवैतदहर्भवति^२
 नैतदहरन्योऽन्यस्मृत्युयाजं यजन्ति^३ स यत्राहाध्वर्युं यजतमिति^४
 तदध्वर्युं जघनेन हविर्धाने उपविश्य स्वयमृतुयाजं यजतो
 ये^५ यजामहे ऽश्विनाध्वर्युं आध्वर्यवाद्दृतुना सोमं पिबता-
 मर्वाञ्चमद्य ययं नृवाहणं रथं युञ्जायामिह वां विमोचनम् ।
 पृङ्गं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनी-
 वसू चतुना सोमं पिबतां वौषदिति^६ स यत्राह गृहपते^७
 यजेति तद्गृहपतिर्जघनेन गार्हपत्यमुपविश्य स्वयमृतुयाजं यजति

१ वनदेत्प्रो० M Be B.

२ Thus M; कुर्वते the other MSS.

३ संघौघादि० MDU T Be 11; संघूयादि० B Be.

४ All MSS. exc. M ins. तद् after कुर्यात् ।

५ Plural only M.

६ Sign of pluti only in D Be B.

षडङ्गो^१ ऽहो न संततिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि
विशिष्योपवसन्ति^१ ॥ ५ ॥ प्रथमः ॥

अथ श्वो भूते चतुर्विंशं कृन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ
श्वो भूते चतुश्चत्वारिंशं कृन्दोममुपयन्ति रथंतरसामानमथ
श्वो भूते ऽष्टाचत्वारिंशं कृन्दोममुपयन्ति बृहत्सामानमथ ५
श्वो भूते चतुर्विंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामानमवि-
वाक्यमेतदहर्भवति^१ नैतदहरन्योऽन्यस्मा उपहताय व्याङ्गर्गा-
थया^१ वा नाराग्नस्या वा विब्रूयादिति^१ तद् वा आङ्गर्गं
वै यज्ञः संतिष्ठते यन्न विब्रूयादिति^१ विब्रूयादिति^१ वै नो^१
ब्राह्मणं भवति^१ नैतदाद्रियेत^१ नाद्रियेतेति^१ स्थितिरेतनु- १०
ष्टुभमेतदहर्भवति^१ नानुष्टुभो ऽधीयते^१ ते चेदनुष्टुभ
उद्धरेरन्नध्वर्युरनुष्टुभ^१ उद्धरेदमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः
सह । ता नो हिनन्त्वध्वरमित्येतया सौर्या^१ गायत्र्या वसती-

१ Thus T Be 11 DU ; व्याङ्गर्गाथया B Be ; आङ्गर्गथया M, but above थ and व two akṣaras are written, which I am unable to decipher.

२ Thus M ; the other MSS. विब्रूयादिति once only and चैवैनो ।

३ Thus M ; most of the other MSS. om. here and at the collateral passages (xvi. 6 s. fin., xvi. 16 s. fin.) नाद्रियेत ।

४ ओयंवे all the MSS. exc. M.

५ Thus Be, and M, which inserts only चेद् after अध्वर्युः ।—अनुष्टु-
भसु० both times B ; the whole passage runs thus in T Be 11 : तंचे-
न्ननुचनुभ उद्धरेदनुष्टुभ उद्धरेदमूर्या ; in U ; तंचेननुचननुष्टुभ उद्धरेद्वे अनुष्टुभ
उद्धरेदमूर्या ; in D : तंचेननुचननुष्टुभमुद्धरेदनुष्टुभ उद्धरेदमूर्या ।

६ Thus M only, सौर्या^१ all the other MSS.

वरीर्गच्छीयाद्दे त्वा मनसे त्वेत्यपोद्धृत्यैतामन्यथा सौम्या^१
 गायत्र्या राजानमुपावहरेद्विष्णो त्वं नो अन्तम इत्यपोद्धृत्यैता-
 मन्यथा वैष्णव्या गायत्र्या राजानमुपतिष्ठेत्^२ स उ चेद-
 विद्वाननुष्टुभमभिव्याहरत्यत्यक्रमिषमिति^३ होत्रे प्राह^४ होता-
 ५ नाप्तस्यापयिता^५ होतास्य तदक्षरैरपिवयति^६ स उ चेन्नन्ये-
 तामितकामो^७ वा अहमस्मि यदृङ्मयं वेदे यजुर्मयमेव^८
 तथावेवाक्षयौ^९ वेदौ तौ^{१०} संपादयेतामिति^{११} नैतदाद्रियेत^{१२}
 नाद्रियेतेति स्थितिः^{१३} संतिष्ठत एष चतुर्विंशो ऽग्निष्टोमो
 रयंतरसामा^{१४} ॥ ६ ॥

१० तस्मिन्स्थिते समिद्धारा^६ यन्त्याहृत्य^६ समिध आग्नी-

१ Thus M only; सौम्या B Be; सौम्या Be 11 TUD.

२ The text is corrupt in all the MSS., and I am at a loss how to emend; अत्यक्रमिषम् is my conjecture; अक्षमिषमिति B; अमिषमिति Be; अक्षयामिषमिति TUD; अक्षयामिषमिति Be 11; अक्षयामिषमिति (or अक्षयामिषमिति) सुजी-
 षमिति M. Probably we are to read an is-aorist 1 ps. sing. act. Keś. has: सत्याग्निमिति नौचैर्जनास्मि नाशिता (sic).

३ Thus conjecturally. All the MSS. अपति exc. M, which has अपवयति ।

४ कामा MF Be 11 DU; कामः B Be, which om. वा; all the MSS. exc. M begin a new kh. with अहमस्मि ।

५ Thus M; यजुर्मयं वैतान्यावावेवाक्षरात्रयौ वेदौ ततौ संपा० T Be 11 D; यजुर्मयं वैतान्यक्षरात्रयौ वेदौ संपा० B Be; यजुर्मयं वैतान्यावेवाक्षरात्रयौ वेदौ संपा० U.

६ Thus corrected; समिद्धारयत्या० MSS.

धीये संन्यस्यन्ति^१ । तेषु समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं^२
 जुहोति प्रजापतये स्वाहेति मनसाथ सदः प्रसर्पन्ति ढष्णी-
 स्तोमाय^३ । संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वर्युर्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसेमां^४
 पात्रं कृत्वा मनसान्यं^५ ग्रहं प्रजापतये गृह्णात्युपयामगृहीतो
 ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति^६ । यदिदं किं च तदिति^७
 मनसा परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्यथाप
 उपस्पृश्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्याङ् द्रुत्वा मनसैव
 स्तोत्रमुपाकरोति^८ । मनसा^९ प्रसौति^९ । मनसा प्रसौति^९
 मनसोद्गायति^९ । मनसा प्रतिहरति^९ । मनसा होत्र एषोत्तमेति
 प्राङ्मनसा होताकथते^९ । मनसाध्वर्युः प्रत्याकथते^९ । मनसा^{१०}
 ग्रसति^९ । मनसा प्रतिगृणाति^९ । यदैतस्य^९ मानसस्य ग्रस्तस्य
 पारमेत्यथ होतोच्चैश्चतुर्होद्व्याचष्टे^९ । तस्मा^९ अध्वर्युः प्रति-
 गृणाति ॥ ७ ॥

ओ३ होतस्तथा होतः सत्य^९ होतररात्स होतरिति^९

१ सं found in M only.

२ सुवाङ्मतीर् T Be 11 UD.

३ Thus M ; मनसैव the other MSS.

४ All the MSS. exc. M. om. अन्यं ।

५ इति om. M.

६ om. B Be U.

७ यदैतस्य B Be.

८ तस्माद् T Be 11 UD.

९ Be 11 TD ins. च, not M Be BU, cp. xii 16 (109, 14).

यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^१ उ^२ होवाग्रसौ ग्रसति^३ तस्मा
उ प्रतिप्रस्थाता प्रतिगृणाति^४ यदैतेषां पारं यन्वथाध्वर्यु-
र्मनसैव प्राङ् द्रुत्वा मनसैव तं ग्रहमुपोद्यच्छते^५ मनसाश्राव-
यति^६ मनसा प्रत्याश्रावयति^७ मनसा वषट्कृतानुवषट्कृते ऊत्वा
५ हरति भक्षं^८ मनसा समुपहृय भक्षयन्ति^९ मनसा निर्णिज्य
पात्रं प्रयच्छति^{१०} संतिष्ठत एष तूष्णीःस्तोमो^{११} ऽयत्विजो
विष्टच्छत्यधिष्टसूर्यं^{१२} वाचं विष्टच्छध्वा^{१३} नचचेष्ट^{१४} इत्यधि-
ष्टसूर्यं^{१५} इति वै नो ब्राह्मणं भवति^{१६} ते ऽधिष्टसूर्य एव वाचं
विष्टजन्ते^{१७} तानचैवासीनान्परिश्रयन्ति^{१८} पत्नीशाले पत्नीः
१० परिश्रयन्त्यथानतिसर्पन्तावध्वर्युं धिष्णिथान्वर्हिर्भ्यामौदुम्बरौ
समन्वारभेते इह धृतिरिह विष्टतिरिह रन्तिरिह रमति-
रिति^{१९} ते यथासमुदितं^{२०} वाचं विष्टजन्ते^{२१} ॥ ८ ॥

अथातः सर्पणस्यैव मीमांसा^{२२} दक्षिणस्य हविर्धानस्याधो-

१ Thus MT B 11; अन्यु D; अन्यो B Be.

२ Most of the MSS. have the plural.

३ विष्टच्छत्य. all exc. M.

४ Thus emended hesitatingly; विष्टच्छध्वाग्रचचेष्ट—त्यधि. M, विष्टच्छ-
ध्वासंनचचेष्ट इत्यधि. T Be 11 D; विष्टच्छध्वासंनचचेष्टित्यधि. U; विष्टच्छध्वा-
मिति वासंनचचेष्टिति वा अधि. B Be; Keś.: समाप्ते तूष्णीःस्तोमे ऽध्वर्युः
ऋत्विजो विष्टच्छति अधिष्टसूर्यं वाचं विष्टच्छध्वा (sic) नचचेष्टिति। इतर
ऋत्विजः प्रतिब्रूयुः अधिष्टसूर्यं वाचं विष्टच्छध्वा (sic) इति वा। उदितेषु
नचचेष्टे विष्टच्छध्वा (sic) इति वा।

५ Thus M B Be and cp. Āp. XXI. 12. 7, रमतामिति T Be 11 DU.

६ इति M.

ऽधो ऽचः सर्पयुरेतेन ह वै सर्पाः ससृपुस्ततो वै ते जीर्णा-
 स्तनूरपाव्रतेति ^१ तदु वा आहुयौ वा अपथेन प्रतिपद्यते
 स्थाणुं वा हन्ति गर्तं^१ वा पतति भेषः स न्येति ^१ वषट्कार-
 पथेनैव सर्पयुरेष वाव^२ स्वर्ग्यः^२ पन्था यद्वषट्कारपथ इति ^१
 तदु वा आहुः पराङ्गिवा एषो ऽग्रान्तः पन्था यद्वषट्कार- ५
 पन्थो ^१ ऽध्वर्युपथेनैव सर्पयुरेष वा^२ अर्वाचः^२ पराचः^२ स्वर्ग्यः
 पन्था यदध्वर्युपथ इति ^१ ते ऽध्वर्युपथेनैव सर्पन्ति ^१ तेषु
 समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्गतिं जुहोत्युपसृजन्मात्रे वत्सं
 धारयन्धरूपो धयन् । रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासु दीधर-
 त्स्वाहेति ^१ समुल्लस्य चात्वालदेशे जपन्ति वागैतु वागुपैतु १०
 वाङ्गोपैतु वाग्यदकर्म यन्नाकर्म यदत्यगाम यन्नात्यगाम
 यदत्यरौरिचाम यन्नात्यरौरिचाम प्रजापतौ^३ प्रजापतिं^३
 तत्पितरमथेत्विति^३ ^१ तद्वाच्यन्ततः^४ प्रतितिष्ठन्ति ^१ तेषां य
 एव प्रायणीथो ऽतिराचः स उदयनीयः ^१ सत्तादुदवसाय

१ कर्तं B Be.

२ Thus M; वाव पराचः स्वर्ग्यः B Be; वाचस्वर्ग्यः T; वाचस्वर्ग्यः Be 11 DU.

३ Text not wholly certain: वा अर्वाच पराच M; वावपराचः all the other MSS.

४ Thus U (sec. m.) B Be; प्रतिपत्तौ तत्प्रजापतौ तत्पितरः T Be 11 D; M reads as B, but with तत् also before प्रजापतिं ।

५ Thus B Be, तद्वाच्यन्ततः Be 11 DU, तद्वाच्यन्ततः T, तावद्वाच्यन्ततः M.

ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन चतुष्टोमेन पृष्ठशमनीयेन सहस्र-
दक्षिणेनैकैको यजेत ^१ ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

अथातो गृहकृत्तरेव मौमाः सैन्द्रवायवाग्रं प्रथममहः ^१
शुक्राग्रं द्वितीयमाग्रयणाग्रं तृतीयं च चतुर्थं चैन्द्रवायवाग्रं
^५ पञ्चममहः ^१ शुक्राग्रं षष्ठं च सप्तमं चाग्रयणाग्रमष्टममहरैन्द्र-
वायवाग्रे ^१ नवमदशमे ^१ इति ^२ न्वा ^२ अध्वर्युतो ^३ ^१ इय
कन्दोगवक्त्रचतो ^१ गायत्रीप्रातःसवनः ^२ प्रथमस्त्रिरात्रस्त्रिष्टु-
ब्बाध्यंदिनो ^४ जगत्तृतीयसवनो ^५ ^१ जगत्प्रातःसवनो द्वितीय-
स्त्रिरात्रो गायत्रीमाध्यंदिनस्त्रिष्टुभृतृतीयसवनस्त्रिष्टुप्रातःसवन-
^{१०} तृतीयस्त्रिरात्रो जगन्माध्यंदिनो गायत्रीतृतीयसवन इति ^१
तस्मात्सच्छन्दसो ^१ उपयन्ति ^१ ॥ १० ॥

^१ Thus MT Bell UD and Keś; सैन्द्रवायवाग्रमष्टममहः शुक्राग्रं
नवममहरैन्द्रवायवाग्रं दशमम् B Be; on the whole passage cp. also Āp.
xxi. 14. 5.

^२ My correction; इतीन्वध्व० M; इतीन्वाध्व० T Be 11 DU; इतीमे
ध्व० B Be.

^३ Thus M only; गायत्रीप्रातःसवनं प्रथमं त्रिरात्रं the other MSS

^४ Thus M only (on the form त्रिष्टुब्म० cp. TS. vii. 2. 8. 3);
त्रिष्टुप्मा० B Bell; त्रिष्टुभमा० Be TD, त्रिष्टुभोमा० U.

^५ All exc. M जगत्तृतीयो० ।

^६ T Bell DU om. इति and read 'सवनस्तस्मात्'; on this whole
passage cp. Śāy. on Ait. Br. iv. 25. 10.

^७ Thus all exc. M, which has तस्मात्सच्छन्द and Be 11 which
reads : तस्माच्छन्दस । The reading of M might be correct.

अथातः पशुकृतेरेव मीमांसैन्द्राग्नाः पशवः स्युरित्येक
 आङ्गरेयं लोको वायोरन्तरिक्षमसाविन्द्रस्य^१ यदैन्द्राग्नः
 पशुर्भवति वायव्यो वसाहोम इमानेव^२ तल्लोकान्प्रीणन्त^३ एषु
 लोकेषु प्रतितिष्ठन्तो यन्त्यथ^४ ये^५ ऽनैन्द्राग्नप्रतिपद्यन्ते^६ यथा
 अथसे ऽनाहृत्य^७ पापीयस आहरन्ति^८ तादृक्तत्तस्मादैन्द्राग्नाः^९ ५
 पशवः स्युरित्येतदेकमतिरात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्ना^१
 एकादशिना^{१०} अभितो मध्य ऐन्द्राग्नाः^१ सर्वाग्नेया^{११} एव स्युरि-
 त्येतदेकः^१ सर्वैन्द्रा^{१२} एव स्युरित्येतदेकः^१ सर्वप्राजापत्या^{१३}
 एव स्युरित्येतदेकः^१ सर्वैकादशिना^{१४} एव स्युरित्येतदपरं^१
 तेषां^१ सर्वैकादशिनैर्यतां प्रसिद्धमेव प्रथमे ऽहनि प्रथमामेका- १०

१ Thus M ; इमानेवैतेर्लो० B Be ; इमानेवैतेर्लो० T Be 11 D ; इमानेव-
 तैर्लो० U. — प्रीणन्त M, प्रीणयन्त all the other MSS.

२ चांत्यथ M.

३ Thus M (without, of course, avagraha) ; येन्येनैन्द्राग्नान्प्र० U ;
 येन्येनैन्द्राग्नाः प्र० B Be ; येन्येनैन्द्राग्नांप्र० T Be 11 D.

४ नान्येनाहृत्य M.

५ आहरन्ति MU Be 11 D , आहरन्ति B Be.

६ तत् after तादृक् found in Be B only.

७ रेका० M only, but cp. TS. vi. 6. 5. 1.

८ सर्व अग्ने० Be.

९ Thus MU ; सर्व ऐन्द्रा B Be ; सर्वैन्द्राग्ना T Be 11 D.

१० Thus M ; सर्वे or सर्वाः प्रा० the other MSS.

११ सर्व रेका० B Be.

दग्निनीमालभन्त^१ आग्नेयस्य वारुणसुपालम्भं^२ कुर्वन्ति^३ तथा-
स्यैतानि दश मध्यमान्यहान्यनतिरिच्यमानाः पशवो ऽनुभवन्ति^४
प्रसिद्धमेवोत्तमे ऽहन्युत्तमामेकादग्निनीमालभन्त^५ आग्नेयस्य
वा वारुणस्य वा वैश्वदेवसुपालम्भं कुर्वन्ति^६ ॥ ११ ॥

- ५ तदु वा आर्ज्यद्वादश^७ दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं
प्रसुताः कथमस्यैतान्यहानीष्टान्याप्रीतानि^८ पशुमन्ति भव-
न्तीति^९ तिस्र एकादग्नियो ऽग्नीषोमीयो वैश्वदेवो ऽनूबन्ध्या^{१०}
षट्त्रिंशतमेते^{११} पशवः षट्त्रिंशतमेतान्यहान्येवमस्यैतान्यहा-
नीष्टान्याप्रीतानि पशुमन्ति भवन्तीति^{१२} तदु वा आर्ज्य-
१० द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदो द्वादशाहं प्रसुताः कथं द्वाद-
शाहेन संवत्सर आयत इति^{१३} द्वादश पौर्णमास्यो द्वादशाष्टका
द्वादशामावास्या^{१४} एतानि ह^{१५} वै^{१६} संवत्सरस्य वर्षिष्ठान्यहान्येता-

१ भन्ते MB Be; भन्ते the other MSS. (cp. Āp. xxi. 14. 7); the last time DU also plural.

२ Thus M; वारुणस्य वा वैश्वदेवसुपा० B Be; वा वारुणस्य etc. (as B Be) T Be 11 UD.

३ यदु om. all the MSS. exc. M.

४ M only has preserved this correct reading, all the other MSS. are badly corrupt.

५ Thus all; are we to correct ऽत्रिंशत एते ?

६ Thus all, exc. M, which reads : षट्त्रिंशतमेतान्य०; are we again to correct षट्त्रिंशत एतानि ?

७ Thus B Be; ह om M; नवे TBe 11 DU.

न्यनु संवत्सर आप्यते ^१ समाप्तो द्वादशाहः ^१ समाप्तः संवत्सर-
काम ^१ एवं द्वादशाहेन संवत्सर आप्यते ^१ ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

संवत्सराय दीक्षित्यमाणाः समवस्थन्ति ^१ तद्ध स्मैतत्पूर्वं संव-
त्सरः समवसायासते ऽन्योऽन्यस्यानूक्तं ^२ च मानुषं च विजिज्ञास-
माना ^३ उतो ^३ ह्येकः श्रमरयस्य ^४ कर्ता भवति ^५ ते चतुरहे
पुरस्तान्माद्यै पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^६ तेषामेकाष्टकायां क्रयः संप-
द्यत ^६ इति तु यदि समामविज्ञाय ^६ दीक्षन्ते ^६ यद्यु वा एतस्या-
मेवैकाष्टकायाः समा ^६ विजिज्ञासन्ते ^६ चतुरह एव पुरस्ता-
त्प्राप्त्युक्त्यै वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्यै दीक्षन्ते ^६ तेषामपरपक्ष-
स्थाष्टम्यां क्रयः संपद्यते ^६ तेनैकाष्टकां न कृत्वत्कुर्वन्ति ^६ तेषां ^{१०}
पूर्वपक्षे सुत्या संपद्यते ^६ पूर्वपक्षं मासा अभि संपद्यन्ते ^६ पूर्व-
पक्षे प्रसवः पूर्वपक्षे वैषुवतं पूर्वपक्ष उत्थानः ^६ समानं द्वादशा-
हिकं कर्म ^६ तथैव षष्ठ्यामुपसद्युत्तरवेदिः ^६ संनिवपन्ति यद्य-
नग्निचित्यं भवत्यथ यदि साग्निचित्यं प्रथमायामेवोपसद्युत्तर-
वेदिः ^६ संनिवपन्ति ^६ ॥ १३ ॥

१५

१...१ Thus M; १. s. o. संवत्सरकाम एवं T Be 11 DU. संवत्सरक्रामेक्रम
एवं; acc. to B Be the passage runs thus. एवं द्वादशाहेन संवत्सर
आप्यते समाप्तो द्वादशाहः समाप्तः संवत्सरक्रतुः ।

२ Thus M Be; •स्यानूक्तं Be 11; •स्यायुक्तं BUD.

३ Thus M Be (sec. m.), cp. supra xvi. 1 (p. 245, 1); उद्गता
the other MSS.

४ The word occurs again xvii. 43 and Drāhy. v. 4. 11.

५ समाविज्ञाय M.

६ Thus M; समामविज्ञायासते Be; समामविज्ञासते the other MSS.

तेषां द्वादश दीक्षा द्वादशोपसदः संवत्सरं प्रसुता^१ न
 संवत्सरे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आहुश्चिन्वत उ हैके^२ प्रसिद्धेन
 कर्मणोपवसयाद्यन्ति^३ तेषां प्रसिद्धं ज्योतिष्टोमो वैश्वानरः
 प्रायणीयो ऽतिरात्रः संतिष्ठते^४ तस्मिन्स्थिते चतुर्विंश-
 ५ मुक्थ्यमारम्भणीयमुभयसामानमुपयन्त्यथाभिप्लवः षडहमुप-
 यन्ति^५ ज्योतिरग्निष्टोमो गौरुक्थ्य आयुक्थ्यो गौरुक्थ्य
 आयुक्थ्यो ज्योतिरग्निष्टोमस्तं चतुरूपयन्ति^६ रथंतरं बृह-
 द्रथंतरं बृहदिति विपर्यासं पृष्ठे भवतः^७ पृष्ठ्यः षडहः^८ स
 मासस्तेनैव संपन्नेन पञ्च मासान्यन्त्यथैतः षष्ठं मासः संभार्यः
 १० संभरन्ति^९ त्रयो ऽभिप्लवाः षडहस्तान्यष्टादशाहानि^{१०} प्राय-
 णीयारम्भणीयौ^{११} तानि विंशतिराहानि^{१२} पृष्ठ्यः षडहो ऽभि-
 जिज्ञयः परःसामानः^{१३} स मासो^{१४} ऽथ वैषुवतमथैतं वैषुवते
 ऽहन्येकविंशमग्निष्टोममुपयन्ति बृहत्सामानं^{१५} तस्य सौर्यं
 ऽतिग्राह्यः सौर्यः पशुरूपास्तन्म्यस्तद्धैतदेको^{१६} दिवैवैतेनाह्ना प्रति-
 १५ पद्यन्त उदित आदित्ये दिवाकीर्त्यमहरिति वदन्तो^{१७} यथैवा-
 न्येषामह्नामेवमुपाकुर्यादिति मौद्गल्यस्तस्य महादिवाकीर्त्यः
 होतुः पृष्ठं विकर्णं ब्रह्मसामं भासो ऽग्निष्टोमो^{१८} ऽथोर्ध्वं वैषु-
 वतात्तीनावृत्तान्स्वरानुपयन्त्यथ विश्वजितमुपयन्त्यथावृत्तं पृष्ठ्यः

१ The following acc to M; the other MSS. are all more or less corrupt.

२ corrected hesitatingly; तद्धौतेवदेक M, तद्धौतेतदेके Be; तद्धौतेतदेके Be 11 D; तद्धौततदेके B, तद्धौततदेके U pr. m; तद्धौतुः तदेको U sec. m., cp. infra. xvi. 16 (p. 263. 1) and xvii. 11.

षडहसुपयन्ति ^१ चयस्त्रिंशत्प्रभृत्याग्रयणाग्रमेतदहर्भवत्यथा-
वृत्तमेवाभिज्ञवत् षडहसुपयन्ति ॥ १४ ॥

ज्योतिरग्निष्टोम आयुस्कथ्यो गौस्कथ्य आयुस्कथ्यो
गौस्कथ्यो ज्योतिरेवाग्निष्टोमस्तं तथैव चतुरूपयन्ति ^१ बृहद्रथंतरं-
बृहद्रथंतरमिति विपर्यासं ^२ पृष्ठे ^३ भवतः ^४ पृष्ठ्यः षडहः पुरस्तात् ^५
मासस्तेनैव संपन्नेन पञ्च मासान्यन्त्यथैतत् ^६ षष्ठं मासं
संभार्य संभरन्ति ^७ द्वावभिज्ञवौ षडहौ तानि द्वादशाहानि ^८
गोआयुषी तानि चतुर्दश ^९ चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश ^{१०}
दशरात्रो महाव्रतं चातिरात्रश्च ^{११} स मासस्तदेतन्मासिपृष्ठं
गवामयनम् ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

अनुत्सर्गं बृहद्रथंतराभ्यामित्युत्तमे मासि स्रक्तपृष्ठान्युपेयु-
स्तद्वितीयं गवामयनं ^१ दशमास्यं ^२ तृतीयमभिज्ञवाश्चाचीयन्ति ^३
च तदङ्गिरसामयनं ^४ पृष्ठ्याश्चाचीयन्ति च तदादित्यानामयन-
मग्निष्टोमाश्चाचीयन्ति च तत्प्रजापतेरयनं ^५ प्रायणीयोदय-
नीयावभितो मध्ये ऽग्निष्टोमास्तद्वितीयं प्रजापतेरयनम् ^६ ^{१५}
सर्वाग्निष्टोमा ^७ एव स्युरिति तत्तृतीयं प्रजापतेरयनमथातो

१ चयस्त्रिंशत्प्र० M ; चयस्त्रिंशत्प्र० the other MSS.

२ All MSS. exc. M ins. इति ।

३ Thus M ; पृष्ठो Be UD ; पृष्ठो B ; पृष्ठो Be 11.

४ Thus M ; मासान्यन्त्य० B Be 11 DU (pr. m.) ; मासानुपन्त्य० Be

५ Thus M ; दशमास्यं तृतीयमभि० Be ; दशमासामभिज्ञ० BU (pr. m.) ;

दशमासमभिज्ञ० Be 11 U (sec. m.).

६ सर्वेभि० Be.

ग्रहकृत्तेरेव मीमांसा^१ तद्वैतदेके^२ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ
 गृह्णन्ति प्रायणीयादेवाद्ये ऽतिरात्रादोदयनीयादाम्बै सरस्वती
 यज्ञो विष्णुस्ते वाचं चैव यज्ञं च मध्यतः परिगृह्णानातां
 उदृचं गमिष्याम^३ इति वदन्तस्तदु वा आर्ज्यदात्रा^४ यज्ञ-
 ५ स्थायते तेन सरस्वत्याम्ना^५ यदु^५ यज्ञस्तेन^५ विष्णुर्न वै^६ नो
 ब्राह्मणं भवति^१ सारस्वतवैष्णवौ ग्रहौ गृह्णीयादिति नैतदा-
 द्रियेत^७ नाद्रियेतेति^८ स्थितिः^१ ॥ १६ ॥

अथातो ऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणं^१ प्रायणीये ऽदाभ्यं
 गृह्णीयाद^२ ऽश्वं वैषुवते ऽदाभ्यं महाव्रत उभौ प्रायणीय उभौ
 १० वैषुवत उभौ महाव्रते^१ यत्र क चैवैनौ^२ गृह्णीयादित्येतद-
 परमथातः परःसाम्नामेव ग्रहणं^१ ते वा एते परःसामानः
 पुरस्ताद्वैषुवतात्त्रहमन्वहमितः पराञ्चो गृह्णन्त उपयामगृहीतो
 ऽस्यज्ञस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्यौषधीभ्यस्त्वा

१ Thus Be; तद्वैतदेके MUD; तद्वैतदेके Be 11; तद्वैतेनदेके B; cp. supra p. 261, 14.

२ ०द्यामंश्च Be and M, but, if I see right, the च has been struck out.

३ ०र्वावाचा M.

४ All MSS. exc. M ०न्ना इति ।

५ Thus M; ययज्ञस्तेन Be; यज्ञयज्ञस्तेन the other MSS.

६ वै om. BUD Be (pr. m.).

७ Thus M (cp. supra p 252, 10); नैतदाद्रियेत आद्रियेवेति the other MSS.

८ Thus M, चैनौ the other MSS.

प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
 जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैषुवते ऽह्नि शुक्राया यहा गृह्यन्ते ।
 समानं कर्माग्रयणाद्ब्रह्मादाग्रयणं^१ गृहीत्वा चीन्परःसाम्नो गृह्णा-
 त्युपयामगृहीतो ऽस्यङ्गस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽसि ५
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ सौर्यर्चा^२ सौर्यमति-
 याह्यं गृह्णाति ॥ १७ ॥

तरणिर्विश्वदर्शत इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय
 त्वा भ्राजस्वते जुष्टं गृह्णामीति^३ परिमृज्य सादयत्येष ते
 योनिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वत इत्यावृत्तान्गृह्णात्युपयाम- १०
 गृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो जुष्टं गृह्णाम्युपयामगृहीतो ऽस्यङ्ग-
 स्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीति^४ सप्तैतदहरतिग्राह्या गृह्यन्त
 इति ब्राह्मणमथोर्ध्वं वैषुवतात्परहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति
 वैश्वकर्मणादित्याभ्यां विपर्यासमुपयामगृहीतो ऽसि प्रजाभ्यस्त्वा १५
 प्रजापतये जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मणं^५ विश्वकर्मन्हविषा
 वावृधान इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीत्यादित्यमदितिर्न उरुष्यत्वित्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽस्यङ्गस्त्वौषधीभ्यो जुष्टं गृह्णामीत्यथ वैश्वकर्मण-
 मथादित्यमथोर्ध्वं अहादैश्वकर्मणादित्याभ्यामेव विपर्यासमेत्या २०

१ ग्रहं ins M.

२ om B Be 11 UD.

महाव्रतात्तावुभौ सह महाव्रते गृह्येते ^१ अथैतं महाव्रतीये
ऽङ्गि प्राजापत्यमतिग्राह्यं गृह्णाति ^२ त्वे क्रतुमपिष्टञ्जन्ति विश्व
इत्यनुद्रव्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^३
परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेति ^४ ॥ १८ ॥

- ५ अथातः पशुकृत्तिरेव मीमांसा^५नैन्द्राग्रानां^६ प्रशंसति-
रात्रपशवो ऽभितो मध्य ऐन्द्राग्रा ^७ ऐकादग्निना^८ अभितो
मध्य ऐन्द्राग्राः ^९ सर्वग्निना^{१०} एव स्युरित्येतदेकः ^{११} सर्वैन्द्राग्रा^{१२}
एव स्युरित्येतदेकः ^{१३} सर्वप्राजापत्या^{१४} एव स्युरित्येतदेकः ^{१५}
सर्वैकादग्निना^{१६} एव स्युरित्येतदपरं ^{१७} तेषां^{१८} सर्वैकादग्निर्यतां^{१९}
१० प्रसिद्धमेवोत्तमस्य दशरात्रस्य तृतीये ऽहन्सप्तदश उक्त्य एका-
दग्निर्याप्यते ^{२०} तस्य नवाहान्यपशून्यतिरिच्यन्ते ^{२१} तेष्टेतात्रव
ब्राह्मणवतः पशूनालभन्ते वैष्णवं वामनमितेता^{२२}रुषामेव^{२३}
यतां वार्धस्यत्यो वैजुवते सवनीयः संपद्यते ^{२४} तस्य सौर्यमुपा-
लम्भ्यं कुर्वन्ति ^{२५} यद्यु वा एतान्व^{२६} ब्राह्मणवतः पशून्
१५ विन्दन्ति नवैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहान्यैन्द्राग्रपशूनि

१ Thus M; मीमांसा उत्तैवैन्द्राग्रानां Be, मीमांसा ऐन्द्रा B Be 11 UD.

२ Thus M, एका the other MSS.

३ सर्व आग्ने० MSS. exc. M.

४ सर्व ऐ० MSS; this passage is missing in M

५ सर्वेप्रा० MSS. exc. M.

६ Thus M, सर्व ऐका० Be, सर्व एका० the other MSS.

७ Thus M, यतां or यताः the other MSS.

८ ०मेवं M Be; ०मेव the other MSS

९ M; एतान्व Be 11 BUD, एतान्व Be.

कुर्वन्ति^१ तेषामेवं यतामैन्द्राग्नौ वैषुवते सवनीयः संपद्यते^१
 तस्य सौर्यमुपालम्भं कुर्वन्ति^१ सावित्रो महाव्रते^१ तस्य
 प्राजापत्यस्वरूपं ऐन्द्रश्चर्षभ उपालम्भौ भवतः^१ ॥ १६ ॥
 पञ्चमः ॥

श्रो महाव्रतमित्युपकल्पयते^१ ऽपरिमितान्नयानपरिमिता-
 न्दुन्दुभीः^२ स्तावत^३ उ^४वेवाजिसृतश्चर्म^५ चेडसंवर्त^६ च भूमि-
 दुन्दुभिमार्षभं चर्म सलाङ्गूलं ब्राह्मणं च शूद्रं चार्द्र^७ च चर्म-
 कर्त^८ जेङ्घ^९ होता कूर्चावध्वर्युर्दुर्मीर्होत्रका^५ औदुम्बरीमुद्गाता-
 सन्दीमुपकल्पयते^१ वाणं च श्रततन्तुमाघाटीः पिच्छोलाः^९
 कर्करीका इति तदु पत्रयः^१ कटपरिवारं च मिथुनौ चापरि-^{१०}
 मिताश्च दास्यस्तावत उ^४वेवोदकुम्भानथैतं^{१०} महाव्रतीये ऽङ्गि
 पञ्चविंशमग्निष्टोममुपयन्ति रथंतरसामानः^१ समानं कर्मा
 माहेन्द्राद्वाहान्माहेन्द्रं ग्रहं^{११} गृहीत्वाथैतान्संभारानायातयति^१
 जघनेनाग्नीध्रं गर्ते^{१२} खानयित्वा^{१३} र्षभेण क्रूरचर्मणोत्तरलोम्नाभि-

१...१ This passage found in M and Be sec. m. only.

२ तावत यथा० Be.

३ Corrected (cp. infra p. 267. 5); चेडासंवर्त M; चेडुसं० Be,

४ om. Be.

५ ०र्त्रची० M Be.

६ पिच्छोलाः M here and infra.

७ Thus M; एवोद० the other MSS.

८ om. all exc. M Be.

९ कर्त M Be 11 (pr. m.) D.

विघ्नन्ति^१ ' तस्य लाङ्गूलमुत्विद्य हन्तानूपतिष्ठते ' ऽचैतान्दु-
न्दुभीननुदिशमासञ्चयति ' तानाह्ननैरनाघ्नन्^२ एते हन्तारो
ऽनूपतिष्ठन्ते ' ऽथैते रथाः समन्तं देवयजनं परीत्योत्तरत-
स्तिष्ठन्ति^३ ' तेषां तिसृधन्वी राजपुत्रो मुख्यो भवति ॥ २० ॥

५ तस्मा अयेणाग्नीध्रमिडसंवर्ते^४ चर्मकर्तं व्यास्यति ' तं काल
एव ग्रस्त्यादणत्थैतौ ब्राह्मणश्च शूद्रश्चान्तरेण सदोहविधाने
तिष्ठत आर्द्रं चर्मकर्तमादाय ' स्नेहः^५ होतासजते ' कूर्चाव-
ध्वर्युरूपस्तृणीते वृषीर्होत्रका ' औदुम्बरीमुद्गातासन्दीमारो-
हत्यादत्ते वाणः^६ शततन्तुमाघाटीभिः पिच्छोलाभिः कर्क-

१० रौकाभिरित्युद्गातारं पन्नयः पर्युपविशन्त्यथ दक्षिणे वेद्यन्त
कटपरिवारे मिथुनौ संप्रवादयतो^७ ' ऽथैता दास्य उदकुम्भा-
नधिनिधाय मार्जालीयं पर्युपविशन्त्यथध्वर्युः कूर्चयोरासीनो
माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोति ' स्तुवते माहेन्द्राय ' प्रस्तुते सान्नि
संप्रैषमाहाजिसृत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाघ्नताभिषोतारो
१५ ऽभिषुण्णताग्नीदाग्निरं विनयोलूखलमुद्गादय प्रतिप्रस्थानः

१ ० भिनिघ्नन्ति M ; cp. supra XI. 10 (p. 79. 4) and infra XVII. 39, XVIII. 18.

२ Corrected ; तानाह्ननैरनाह्नत M ; तानाह्ननैरनाह्नत B Be 11 UD ; तानाह्ननैरन्वाह्नना Be.

३ Thus M ; परीत्यरटंतोत्तरतस्ति० all the other MSS

४ Thus M ; ० सिधुसंवर्ते all the other MSS.

५ Thus M ; संप्रवादेतो BUD (pr. m.) Be 11 (pr. m.) ; संभवतो Be 11 (sec m.) D (sec. m.) ; संप्रवादेयतो Be.

सौम्यस्य विद्मतीति^१ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^२ धावन्थाजिह्वत^३
 आग्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाच^४ आघाटीभिः पिच्छोलाभिः
 कर्करीकाभिरित्युद्गातारं पन्नय उपगायन्ति^५ ॥ २१ ॥

भद्रसु नाम सामास्ति^६ तद् वाचोपगीयते^७ ऽथैष^८
 तिष्ठधन्वी राजपुत्रश्चर्मावभिनन्ति^९ तं ब्राह्मणो ऽनूपतिष्ठते^{१०}
 मापरात्मीर्मातिव्यात्सीरिति^{११} तत्तथैव त्रिभिरन्तर्हितमवभिन-
 त्यथैतौ^{१२} ब्राह्मणश्च शूद्रश्चार्द्रं चर्मकर्तव्यायच्छेते इमे ऽरात्सु-
 रिमे सुभृतमक्रन्निति ब्राह्मण^{१३} इम उद्दामीकारिण इमे
 दुर्भूतमक्रन्निति वृषलो^{१४} ब्राह्मणः संजयति^{१५} नश्यति वृषलः^{१६}
 संवर्तेते मिथुनावधैता दास्य उदङ्मुक्षानधिनिधाय मार्जालीयं^{१७}
 परिनृत्यन्त्युपस्थानुपहत्य दक्षिणान्पदो निम्नन्तीरिदंमधु^{१८} गाव-
 न्यस्तासां सङ्कत्यरीतानां प्रथमां वाचयति ॥ २२ ॥

गाव एव सुरभयो गावो गुग्गुलुगन्धयः । गावो हतस्य
 मातरस्ता इह सन्तु भूयसीर्हैमहाः इदं मध्वित्युपस्थानुपहत्य
 दक्षिणानेव पदो निम्नन्ति^{१९} द्वितीयं परीतानां प्रथमामेव^{२०}
 वाचयति ननु गावो मङ्गीरस्य गङ्गाया उदकं पपुः । पपुः
 सरस्वत्यै नद्यै ताः^{२१} प्राचीरुज्जगाहिरे^{२२} हैमहाः इदं मध्वित्यु-

१ Thus M; °पगाद्यंत्येष BUD Be 11; °पगाद्यंत्येष Be.

२ I. s.o. चवभिनन्ति B Be 11 UD: भवति ।

३ Thus M and cp. Āp. XXI. 19. 18; निम्नन्तीरिदं the other MSS.

४ Thus M; ताः प्रातरप्राचीनं जगाभिरे (or जगाभिः) the other MSS.;

Keś. : ताः प्राचीरुज्जगाहिरे; cp. Āp. XXI. 20. 3.

- पस्थानुपहृत्य दक्षिणानेव पदो निघ्नन्ति^१ तृतीयं परीतानां
 प्रथमामेव वाचयति यदा राखन्धौ^२ वदन्तो^३ घ्राण्यं^४ मङ्गीरदा-
 शकौ^५ । चेमाध्ववह्नतो घ्राणे^६ नानद्वाष्टत्वात् वेदहन्महाऽ-
 इदं मध्वित्येना उत्तरेण मार्जालीयं तिष्ठन्त्यो वाचयतीद-
 ५ मेव मधु सारघमयऽ सोमः सुतो वृहत् । तमिन्द्र परिता-
 त्पौर्हैमदाऽ इदं मध्विति^७ ता अत ऊर्ध्वमिदं मध्विदं मध्विदं
 मध्वित्येव^८ परिचिन्ति^९ तेषां य एव प्राचसीद्यो ऽतिरात्रः स
 उदयनीयः^{१०} सत्तादुदवत्वाय ज्योतिष्टोमेनाग्निष्टोमेन^{११} रतुष्टोमेन
 पृष्ठग्रमनीयेन सहस्रदक्षिणेनैकैको यजेत^{१२} ॥ २३ ॥ पष्ठः ॥
- १० खर्गकामो द्विरात्राय दीक्षते^१ तस्यापरिमिता दीक्षा
 द्वादशोपसदः^२ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 द्विरात्रस्य मे सतो ऽमावास्याया उपवसथीये ऽहन्पूर्वमहः
 संपत्यत उत्तरस्मिन्नुत्तरमिति^३ तस्य तथा संपद्यते^४ ऽभिप्लवः
 पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं^५ ज्योतिष्टोमो ऽग्निष्टोमः पूर्वमह-
 १५ र्भवति^६ तेजस्तेनावरुद्धे^७ सर्वस्वोमो ऽतिरात्र उत्तरऽ^८ सर्व-
 स्थाष्टौ सर्वस्यावरुद्धौ^९ गायत्रं पूर्वं हव्याम भवति^{१०} त्रैष्टुभ-

१ Uncertain ; राखन्धौर्वदन्तो M, राखन्धौ वदन्तो Be 11 ; रात्रौखन्धौतो
 वदन्तो Be, घ्राण्यौर्वदन्तो U, D indistinct

२ Thus M, घ्राण्यमकौ० Be Be 11.

३ घ्राणे M, घ्राणो the other MSS.

४ ०त्येवमेव M.

५ Thus M Be ; ज्योतिष्टोमेन चाग्निष्टोमेन the other MSS.

मुत्तरे^१ रथंतरं पूर्वे ऽहन्साम भवति^२ वृहदुत्तरे^३ वैखानसं पूर्वे
 ऽहन्साम भवति^४ षोडशुत्तरे^५ हविष्मन्निधनं पूर्वमहर्भवति^६
 हविष्कृन्निधनमुत्तरं^७ नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्यं भवत
 इति ब्राह्मणः^८ संतिष्ठते दिराचस्त्रिरात्रेण यच्छमाणो भवति^९
 स उपकल्पयते सहस्रं^{१०} तस्मिन्नुन्नतो वेहदामन इति भवन्त्य- ५
 यास्त्येषा सहस्रतम्यन्यतएनी कण्डूकृतोपकृता^{११} भवति^{१२} दीक्षते^{१३}
 रोहिण्या पिङ्गलयेकहायन्या सोमं क्रीणाति^{१४} द्वादशोप-
 सदः^{१५} ॥ २४ ॥

तायते प्रथमे ऽहन्निष्ठोमस्तस्य चितृप्रातःसवनं पञ्चदशं
 माध्यंदिनः सवनः सप्तदशं तृतीयसवनः^१ स दाचिणानि १०
 ऊत्वाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं जुहोति त्वः सहस्रमानय । उन्नत उदल-
 स्थाभिनस्त्वचम् । सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह
 पुनर्माविशताद्रथिरित्युन्नत एतेषां वयाणां त्रिःशच्छतानां^२
 प्रथमो नीयते^३ ऽहीनसंततिं करोति^४ तायते द्वितीये ऽह-
 न्युक्थ्यस्तस्य पञ्चदशं प्रातःसवनः सप्तदशं माध्यंदिनः सवन- १५
 मेकविंशं तृतीयसवनः^५ स दाचिणानि ऊत्वाग्नीध्रे सुवाङ्मतिं
 जुहोत्यूर्गस्याङ्गिरस्पूर्णघदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
 हिःसीः सा मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुन-
 र्माविशताद्रथिरिति^६ वेहदेतेषां वयाणां त्रिःशच्छतानां^७
 प्रथमा^८ नीयते^९ ऽहीनसंततिं करोति^{१०} तायते तृतीये ऽह- २०

१ Thus M and Karmāntasūtra ; कसंडहती० the other MSS.

२ Sic MSS. !

३ प्रथमो M Be.

नतिरात्रस्तस्य सप्तदशं प्रातःसवनमेकविंशं माध्यंदिनं सवनं
 त्रिणव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोमसामैकविंशान्यु-
 क्त्यानि सषोडशिकानि ^१ षोडशं प्रथमं रात्रिसाम पञ्चदशा-
 नीतराणि त्रिवृद्वायंतरः ^२ सन्धिः ^३ स दाक्षिणानि ऊत्वाग्नीध्रे
 ५ सुवाङ्मतिं जुहोति त्वं सहस्रस्य प्रतिष्ठासि ^४ वैष्णवो वामन-
 स्त्वम् । सा ^५ मा सहस्र आभज प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा-
 विशताद्रयिरिति ^६ वामन एतेषां त्रयाणां चत्वारिंशच्छतानां ^७
 प्रथमो नीयते ^८ नात्रादीनसंततिं करोति ^९ ॥ २५ ॥

अथैतां सहस्रतमोमुत्तरेणाग्नीध्रं ^{१०} पर्याणीयाहवनीयस्थान्ते
 १० द्रोणकलशमवघ्रापयेदाजिघ्र कलशं मद्भुधारा पयस्वत्या त्वा
 विशन्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । सा मा सहस्र आभज
 प्रजया पशुभिः सह पुनर्माविशताद्रयिरिति ^{११} प्रजयैवैनं
 पशुभौ रथ्या समर्धयति प्रजावान्पशुमाचयिमान्भवति य एवं
 वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तया सहाग्नीध्रं परेत्य पुरस्ता-
 १५ त्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादिति ^{१२} स तथा सहाग्नीध्रं परेत्य
 पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहोत्युभा जिग्यथुर्न पराजयेथे न
 पराजिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां वेधा

१ Thus M ; वृहद्वायंतरः Be ; वृहद्वायंतरः the other MSS.

२ प्रतिष्ठा असि all, also M.

३ स M

४ Thus M only (sic '), चत्वारिंशत्तानि all the other MSS.

५ ०ग्नीध्रीयं MSS ; U sec. m. ०ग्नीध्री ।

सहस्रं वि तदैरयेथामिति ^१ वेधाविभक्तं वै चिरात्रे सहस्रं ^१
 साहस्रीमेवैनां करोति ^१ सहस्रस्यैवैनां मात्रां करोतीति
 ब्राह्मणमयास्यै रूपाणि जुहोत्यङ्गोतायै स्वाहा कृष्णायै स्वाहा
 श्वेतायै स्वाहेत्यथास्या उपोत्याथ नामभिर्दक्षिणं कर्णमाजप-
 तीडे रन्ते ऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि विश्रुत्येतानि ^५
 ते अग्निने नामानि सुकृतं मा देवेषु ब्रूतादिति ^१ देवेभ्य
 एवैनमावेदथत्यन्वेनं देवा बुध्यन्त इति ब्राह्मणम् ^१ ॥ २६ ॥

अथैताः सहस्रतमीमन्तरेण चात्वालोल्कराबुदीचीं नीय-
 मानामनुमन्त्रयते सा मा सुवर्गं लोकं गमय सा मा ज्योति-
 श्नन्तं लोकं गमय सा मा रुद्राग्निपुष्टान्ज्जोकागमय सा मा ^{१०}
 प्रतिष्ठां गमय प्रजया पशूभिः सह पुनर्माविशताद्रथिरिति ^१
 प्रजयैवैनं पशून्भी रथ्यां प्रतिष्ठापयति ^१ प्रजावापशूमा-
 न्यथिमाश्ववति य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति तामग्नीधे
 वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा
 दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीति ब्राह्मणमथ वै ^{१५}
 भवति यस्त्रामविदाप्रतिगृह्णाति तां प्रतिगृहीत्यादेकासि न
 सहस्रमेकां वा भूतां प्रतिगृह्णामि न सहस्रमेका मा भूता-
 विश मा सहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रतिगृह्णाति न सहस्रं य
 एवं वेदेति ब्राह्मणमथ वै भवति स्योनासि सुषदा सुशेवा
 स्योना माविश सुषदा माविश सुशेवा माविशेत्याह ^१ स्योनै- ^{१०}
 वैनः सुषदा सुशेवा भूताविशति नैनः हिनस्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेतीह

सहस्रतमीः सहस्राऽमिति ^१ यत्राचीमुत्सृजेत्सहस्रः सहस्र-
 तम्यन्वितात्सहस्रमप्रज्ञाचः ^२ सुवर्गं लोकं न प्रजानीया-
 त्प्रतीचीमुत्सृजति ^३ ताः सहस्रमनु पर्यावर्तते ^४ सा प्रजानती
 सुवर्गं लोकमेति ^५ यजमानमभ्युत्सृजतीति ^६ तां पुरस्तात्प्रतीचीं
 यजमानमभ्युत्सृजति ^७ क्षिप्रे सहस्रं प्रजायत उत्तमा नीयते
 प्रथमा देवाग्च्छतीति ब्राह्मणं ^८ तेन हैतेन रौहिणेयः
 क्रोथुनिः ^९ कौलाश्वो ^{१०} यास्क ऋतुमुखेषु विहृतेनेजे ^{११} ऽथो ^{१२}
 हाजमाम ^{१३} मशक्रो गार्ग्य आरुणेरन्तेवासी ^{१४} स ^{१५} ह ^{१६} सः स्या-
 मदृष्टोवाच ^{१७} ननु मत ^{१८} एकाहाऽऽ इति ^{१९} नेति हैनं प्रत्यु-
 १० वाच ^{२०} तः होषेयाय ^{२१} तस्मा उ हैनः स उवाच ^{२२} तेन
 ह स्मै ^{२३} समस्तेनैव ^{२४} यजते ^{२५} तमेतं गर्गचिराच्च इत्या-
 चक्षते ^{२६} ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

चतुरो वीरानवरुत्समानश्चतुराचाय दीक्षते ^१ तस्या-
 परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्त्वाहान्यग्निष्टोमा एवैते चत-

१ Thus M ; काथुनि B Be 11 D ; काथनिः Be.

२ कौलाश्वो B.

३ Thus M ; विहृतेनेजेताजमाम B Be 11 DU ; विहृतेनेयजेताथो हाज-
 माम Be.

४ Thus M , संहसः स्यो (स्या) दृष्टोवाच B Be 11 UD ; सहस्रं दृष्टोवाच Be.

५ Doubtless corrupt ; thus reads M ; तर Be 11 D , तर BU ,
 तप Be

६ Thus M , स्म (स्म) शसस्ते (स्ते) नैव the other MSS.

७ From here unto दीक्षते, p. 274. 5, left out in M.

विंशः पवमाना^१ उद्यत्स्तोमाः^१ स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो
 द्वावुकथ्यावथातिरात्रश्चन्दोगानु^१ सामविकल्पं^१ पृच्छेयुरित्येत-
 दपरमच्चि^१ अद्वादेवं यजमानं चत्वारि वीर्याणि नोपानमन्तेज
 इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यमित्येतां कामानवरुत्समानश्चत्तरात्राय^१
 दीक्षते^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यग्नि- ५
 ष्टोमा एवैते चतुष्टोमाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो द्वावु-
 कथ्यावथातिरात्रश्चन्दोगानु^१ सामविकल्पं^१ पृच्छेयुरित्येतदपरं^१
 पुष्टिकामश्चत्तरात्राय दीक्षते^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशो-
 पसदो^१ ऽय वै भवति पुरोडाशिन्य उपसदो भवन्तीति^१
 प्रथमे चत्तरात्र आग्नेय आज्य आग्नेयमष्टाकपाल^१ सायंप्रात- १०
 रन्ववधाय जुहोति^१ द्वितीये चत्तरात्रे सौम्य आज्ये सौम्यं
 चतुष्कपाल^१ सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति^१ तृतीये चत्तरात्रे
 वैष्णव आज्ये वैष्णवं त्रिकपाल^१ सायंप्रातरन्ववधाय जुहोति^१
 तस्य त्रिवृत्सप्तदशौ विपर्यास^१ स्तोमौ भवतः^१ प्राणो वै त्रिवृ-
 दन्न^१ सप्तदशः प्रजापतिः^१ प्राणाच्च खलु वा इदमन्नाद्याच्च १५

१ Thus (without visarga) Be; पवमानस्तोमा B Be 11 UD.

१ I am in doubt whether चन्दोगानु सा० पृ० or चन्दोगानु सा० पृ० should be put into the text; Be has each time the last mentioned reading, M presents once the first, once the last mentioned; the other MSS. चंदोगानु or ०तु or चंदोगानु ।

१ स्तोमवि० B Be 11 DU; सामवि० Be.

४ Thus Be; ०नवरुत्स (त्सु) कामश्च० B Be 11 UD.

परिगृह्य प्रजापतिः प्राजायत ^१ प्राणाच्चैवैतदन्नाद्याच्च परिगृह्य
यजमानः प्राजायते ^२ तस्याहान्यग्निष्टोमा एवैते चतुस्त्रिंशपव-
मानाः स्युरित्येतदेकमेको ऽग्निष्टोमो द्वावुक्त्यावधातिरात्र-
श्वन्दोगानु ^३ सामविकल्पं पृच्छेयुरित्येतदपरम् ^४ ॥ २८ ॥

प्रजातिकामो ^५ वा व्यावृत्कामो वा पशुकामो वा ^६ वाचो ^७
५ वान्तं ^८ परिजिगाहस्यञ्चरात्राय दीक्षते ^९ तस्यापरिमिता
दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्त्यः
सप्तदश उक्त्यः पञ्चविंशो ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्व-
पृष्ठो ऽतिरात्रः ^{१०} सारस्वतेनायनेनैव्यन्तो ^{११} द्वयीर्गा उपकल्पयन्त
ऋषभैकादशा ^{१२} अन्या ^{१३} ऋषभैकशता ^{१४} अन्यास्तृषामाश्वत्थी
१० हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यं ^{१५} चक्रीवती भवत ^{१६}
उलूखलबुध्न एषां यूपो भवति ^{१७} ते सरस्वत्यै जघन्योदके ^{१८}
दीक्षन्ते ^{१९} तेषामयमेव त्रिवृदग्निष्टोमः संतिष्ठते ^{२०} तस्मि-
न्संस्थिते ऽभि यूपं वहन्त्यभि धिष्णिष्यान्हरन्त्यग्निष्टे ऽनसि

१ Cp. page 274, note 2.

२ प्रजापतिकामो all MSS. exc. M.

३ Thus M Be; वावाचमंत Be 11 वावाचामंत BUD.

४ नैव्यन्तो (०ते) MSS. exc. M.

५ Thus M, ऋषभैकादश Be; ऋषभैका Be 11 BUD.

६ om. M.

७ Thus all, exc. M, which has ऋषभैकादशता ।

८ Thus B Be 11 UD; जघनेनोदके Be M.

समवशमयन्ते^१ यदेषां समवशमयितव्यं^२ भवति^३ ते^४ ऽनेनैव^५
 पृष्ठेन^६ षडङ्गेन प्रतिपद्यन्ते^७ ऽहरहः ग्रम्यान्यासेग्रम्यान्यासे
 यजमाना आक्रोशन्तो^८ ऽज्यानिमिच्छमाना यदा दश शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^९ यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं^{१०}
 यदैषां प्रमीयेत यदा वा जीयेरन्नथैकमुत्थानं^{११} श्लाघे वा^{१२}
 प्रस्रवणे^{१३} ॥ २६ ॥

अथातो मुन्ययनमित्याचक्षते^१ अमणः खारीविवधौ^२ सर-
 खत्यै जघन्योदके^३ ऽग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्व-
 पति^४ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^५ ऽयैतां सवनेष्टिं निर्वप-
 त्याग्नेधमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-^{१०}
 मिति^६ तथा समस्तया वा^७ विद्धतया वा प्रतिपद्यते^८ ऽह-
 रहः ग्रम्यान्यासेग्रम्यान्यासे यजमानं^९ आक्रोशन्नज्यानिमिच्छ-
 मानो^{१०} यदेनं^{११} प्रतिराध्नुवन्ति यदा वास्येत खारीविवधमा-
 च्छिन्दन्त्यथैकमुत्थानं^{१२} श्लाघे वा प्रस्रवणे^{१३} ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

१ Thus Be; समाशम० M; the other MSS. are wholly corrupt.

२ Thus M; तमेवष्टङ्गेन B Be 11 UD; तेनैवषट्पृष्ठेन Be.

३ Thus M; ०विवधः Be; शारीवध the other MSS.

४ Corrected; जघनोदके M Be 11, जघनेनोदके the other MSS.

५ All exc. M om.

६ यजमाना M.

७ Corrected; ०क्रोशमज्या० B Be 11 UD; ०क्रोशंज्या० Be; ०क्रोशं-
 तोज्या० M.

८ Thus MU Be 11; यदैवं BD; यदेवं Be.

९ Thus M Be; शारीविवधमा० Be 11; शारीविवधुमा BUD.

- पशुकामः सप्तरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा
द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्त-
दश उक्थ्य एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यः पञ्चविंशो
ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रो ^१ बृहद्रथतरे
५ पूर्ववहःसूपेत्य प्रत्यचं विश्वजिति पृष्ठान्युपयन्ति ^१ ब्रह्मवर्च-
सकामो ऽष्टरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोप-
सदस्तस्याहानि त्रिवृदग्निष्टोमः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्य
एकविंश उक्थ्यस्त्रिणव उक्थ्यस्त्रयस्त्रिंश उक्थ्यः पञ्चविंशो
ऽग्निष्टोमो महाव्रतवान्विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रः ^१ प्रजासु वा
१० चुद्युक्तासु ज्योगामयावी वा नवरात्राय दीक्षते ^१ तस्यापरि-
मिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिर्गौरायुरित्येतमेव
अहं त्रिरुपयन्ति ^१ तेषामायुरतिरात्र उत्तममहर्भवति ^१
प्रजातिकामो वा व्यावृत्कामो वाभिचरन्वाभिचर्यमाणो ^१ वा
दशरात्राय दीक्षित्यमाणो दशहोतारः ऊत्वा दशरात्राय
१५ दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि त्रिवृ-
दग्निष्टोमो ऽग्निष्टुदाग्नेयीषु भवति ^१ पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीषु ^१
त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु ^१ सप्तदशो ऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
तीव्रसोम ^१ एकविंश उक्थ्यः सौरिषु ^१ सप्तदशो ऽग्निष्टोमः
प्राजापत्यांसूपहव्यस्त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु ^१ त्रयस्त्रिंश
२० उक्थ्यो वैश्वदेवीषु ^१ विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्रः ^१ ॥ ३१ ॥

प्रजाकामा एकादशरात्राय दीक्षन्ते । तस्यापरिमिता
 दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रः । पृष्ठयः षडह-
 स्तयश्चन्दोमा । अथातिरात्रो । ऽथाहीनविधिः पृष्ठयः षडह-
 स्तयश्चन्दोमा । दशममहरथातिरात्रो । ऽथायं पौण्डरीक
 एकादशरात्रो ऽयुतदक्षिणो ऽश्वसहस्रदक्षिणस्तस्यापरिमिता ५
 दीक्षा द्वादशोपसदस्तस्याहान्यभ्यासज्जः षडहस्तयश्चन्दोमा ।
 दशममहरथातिरात्रो । ऽन्वहः सहस्रः सहस्रं ददात्युत्तमे ऽह-
 न्यश्वसहस्रं ददात्यथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते । स भरत-
 द्वादशाह इत्येक आहुर्दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वाद-
 शोपसदस्तस्याहानि ज्योतिरतिरात्रो^१ ज्योतिरग्निष्टोमो । ऽष्टौ १०
 ज्योतीः व्युत्कथ्या^२ ज्योतिरेवाग्निष्टोमो । ज्योतिरेवातिरात्र ।
 उक्तो द्वादशाहो । दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं व्यव-
 दधाति । स उवेव^३ त्रयोदशरात्रः ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

अथ पूर्वश्वतुर्दशरात्रो । ऽतिरात्रः । पृष्ठयः षडहः । प्रत्यङ्
 षडहो । ऽथातिरात्रो । ऽथोत्तरश्वतुर्दशरात्रो । ऽतिरात्रो । १५
 ज्योतिर्गौरायुरिति अहः । पृष्ठयः षडहः । प्रत्यङ् अहो ।
 ऽथातिरात्रो । ऽथ पूर्वः पञ्चदशरात्रो । ऽतिरात्रो । ज्योतिर्गौरायु-
 रिति अहो । दशरात्रो । ऽथातिरात्रो । दशमं चाहरतिरात्रं च

१ ऋष० M.

२ Thus MUD ; ज्योतिरात्रो B Be , Be 11 def.

३ Thus M (sec. m.) BUD ; कथ्यानि M (pr. m.) Be ; Be 11 def.

४ Thus Be B 11 DU ; स चेव B , स एव M.

महाव्रतं^१ व्यवदधाति^१ स उवेवाब्राह्मणः^१ षोडशरात्रो^१ ऽथो-
 त्तरः पञ्चदशरात्रो^१ ऽतिरात्रस्त्रिष्टदग्निष्टोमो^२ ज्योतिर्गौ-
 रायुरिति^३ अहः^१ पृष्ठ्यः षडहः^१ प्रत्यङ् अहो^१ ऽथाति-
 रात्रो^१ ऽथ सप्तदशरात्रो^१ ऽतिरात्र^१ एकः पञ्चाहो^१ दश-
 ५ रात्रो^१ ऽथातिरात्रो^१ दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^१ व्यव-
 दधाति^१ स उवेवाब्राह्मणो^१ ऽष्टादशरात्रो^१ ऽथ विंशतिरात्रो^१
 ऽतिरात्रो^१ ज्योतिर्गौरायुरिति त्रयस्त्यहाः^१ पृष्ठ्यः षडहः^१
 प्रत्यङ् अहो^१ ऽथातिरात्रो^१ ऽथैकविंशतिरात्रो^१ ऽतिरात्रः^१
 पृष्ठ्यः षडहः^१ सप्तैतानि मध्यमानि सांवत्सरिकाण्यहानि
 १० भवन्ति^१ प्रत्यङ् षडहो^१ ऽथातिरात्रः^१ ॥ ३३ ॥ दशमः ॥
 अथ पूर्वश्चतुर्विंशतिरात्रो^१ ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति
 चत्वारस्त्यहा दशरात्रो ऽथातिरात्रो^१ दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं^१ व्यवदधाति^१ स उवेवाब्राह्मणः^१ पञ्चविंशतिरात्रो^४
 ऽथोत्तरश्चतुर्विंशतिरात्रो^१ ज्योतिरतिरात्रः^१ पृष्ठ्यः षडह-
 १५ स्तयस्त्रिंशत्तयस्त्रिंशमुपयन्त्ययानिरुक्तं पृष्ठ्यः षडहमुपयन्ति^१
 त्रिवृत आयतने त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^५ रथंतरसामानं^१
 तस्य चतुर्विंशः पवमाना भवन्ति^१ पञ्चदशस्यायतने त्रिणव-

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ Some of the MSS. उवेवब्राह्मणः ।

३ त्रिष्टदग्निष्टोमो M.

४ Thus M Be; चतुर्विंशति B Be 11 DU.

५ अग्निष्टोमम् 1. S. O. उक्थाम् M.

मुक्यमुपयन्ति बृहत्सामानं^१ तस्याष्टाविंशाः पवमाना भवन्ति^१
 सप्तदशस्यायतन एकविंशमुक्यमुपयन्ति वैरूपसामानं^१ तस्य
 द्वात्रिंशाः^१ पवमाना भवन्ति^१ स्व एवायतनं^१ एकविंश-
 मुक्यमुपयन्ति वैराजसामानं^१ तस्य षट्त्रिंशाः पवमाना
 भवन्ति^१ स्व एवायतने^१ त्रिणवमुक्यमुपयन्ति शाकरसामानं^१ ५
 तस्य चत्वारिंशाः पवमाना भवन्ति^१ स्व एवायतने त्रय-
 स्त्रिंशमुक्यमुपयन्ति रैवतसामानं^१ तस्य चतुश्चत्वारिंशाः
 पवमाना भवन्ति^१ त्रयस्त्रिंशास्तयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ तस्या-
 ष्टाचत्वारिंशाः पवमाना भवन्त्यथावृत्तं पृष्ठयः षडहमुप-
 यन्ति^१ ॥ ३४ ॥ १०

त्रिवृतो ऽधि त्रिवृतमुपयन्ति^१ स्तोमनाः संपत्त्यै प्रभवाय^१
 ज्योतिरग्निष्टोममुपयन्त्यथातिरात्रो^१ ऽथ त्रिंशद्रात्रो^१ ज्योति-
 रतिरात्रः^१ पृष्ठयः षडहस्तयस्त्रिंशास्तयस्त्रिंशमुपयन्ति^१
 त्रिणवमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ त्रिवृतमग्निष्टुतमुपयन्ति^१
 पञ्चदशमिन्द्रस्तोममुपयन्ति^१ सप्तदशमुपयन्त्येकविंशमुपयन्ति^१ १५
 चतुर्विंशमुपयन्ति^१ चतुर्विंशात्पृष्ठान्युपयन्ति^१ त्रयस्त्रिंशा-
 स्त्रयस्त्रिंशमुपयन्ति^१ त्रिणवमुपयन्ति^१ द्वावेकविंशमुपयन्ति^१
 चतुरश्वतुष्टोमान्स्तोमानुपयन्त्यथातिरात्रो^१ ऽथ द्वात्रिंश-
 द्रात्रो^१ ऽतिरात्रो^१ ज्योतिर्गौरायुरिति नव अहाः^१ प्रत्यङ्-
 अहो^१ ऽथातिरात्रो^१ ऽथ त्रयस्त्रिंशद्रात्रो^१ ऽतिरात्रस्तयः १०

१ Thus M Be 11 , द्वाविंशाः the other MSS.

१ स्व om. M.

पञ्चाहो^१ विश्वजित्सर्वपृष्ठो ऽतिरात्र^१ एकः पञ्चाहो^१ दशरात्रो^१
 ऽथातिरात्रो^१ दशमं चाहरतिरात्रं च महाव्रतं^२ व्यवदधाति^१
 स उवेवान्नाह्णश्चतुस्त्रिंशद्वाचः^२ ॥ ३५ ॥ एकादशः ॥

अथ षट्त्रिंशद्वाचो^१ ज्योतिरतिरात्रश्चत्वारो ऽभिप्लवाः
 ५ षडहो^१ दशरात्रो^१ ऽथातिरात्रो^१ दशमं चाहरतिरात्रं च
 महाव्रतं व्यवदधाति^१ स उवेवान्नाह्णः^२ सप्तत्रिंशद्वाचो^१
 ऽथैकस्मान्नपञ्चाशद्वाचो^१ ऽतिरात्रस्त्रयस्त्रिंशद्वतो ऽग्निष्टोमा^१
 अथाचिरात्रो^१ दश पञ्चदशा उक्त्या^१ अथातिरात्रस्तेषां
 षोडशिमद्दशममहर्भवति^१ द्वादश सप्तदशा उक्त्या^१ अथा-
 १० तिरात्रः^१ पृष्ठयः षडहो^१ ऽथातिरात्रो^१ द्वादशैकविंश-
 उक्त्या^१ अथातिरात्रो^१ ऽथ संवत्सरकृत् एकस्मान्नपञ्चाश-
 द्वाचो^१ ऽतिरात्र^१ आरम्भणीयमहर्भयो ऽभिप्लवाः षडहोः
 न्यष्टादशाहानि^१ प्रायण्यैयारम्भणीयौ^१ तानि विंशतिर-
 भिजित्येयः परःसामानो^१ ऽथ वैपुवतं^१ त्रयो ऽर्वाक्क्षामानो^१
 १५ ऽथ विश्वजिदावृत्तो ऽभिप्लवः षडहो^१ गोआयुषी^१ दशरात्रो^१
 महाव्रतं चातिरात्रश्चाथैकषष्टिरात्र^२ एतस्यैव सतो ऽभितो
 नवरात्रं पृष्ठयौ षडहावुपोहति^१ तयोरावृत्त उत्तरो^१ ऽथ

१ All MSS. exc. M ins. च ।

२ उवेवा० Be.

३ The passage अथैकषष्टिरात्र up to चातिरात्रश्च (p. 282 2) is left out in all the MSS. exc. M Be, and the tradition preserved by Be is rather corrupt, cp. Pañc. br. XXIV. 19. 1.

शतरात्रो^१ ऽतिरात्रो ज्योतिर्गौरायुरिति अहश्चतुर्दशा-
 भिस्रवाः षडह्वा दशरात्रो महाव्रतं चातिरात्रश्चाथ सहस्र-
 रात्रो^१ ऽतिरात्रो नवनवतिस्त्रिवृतो ऽग्निष्टोमाः शतं पञ्च-
 दशा उक्थ्याः शतं सप्तदशा उक्थ्याः शतमेकविंश-
 उक्थ्याः शतं त्रिणवा उक्थ्याः शतं त्रयस्त्रिंश उक्थ्याः ॥
 शतं चतुर्विंश उक्थ्याः शतं चतुश्चत्वारिंश उक्थ्याः
 शतमष्टाचत्वारिंश उक्थ्या नवनवतिरेव^१ त्रिवृतो ऽग्नि-
 ष्टोमा अथातिरात्रः^१ ॥ ३६ ॥ द्वादशः ॥

॥ इति षोडशः प्रश्नः ॥

- अतिरात्रं करिष्यन्नपकल्पयते चतुरो ऽतिरात्रपशून्रण-
 पिशङ्गमश्वमौदुम्बरः षोडश्रिपात्रं चतुस्त्रिंशति ज्यायसो ऽम्भृणा-
 ज्यायस एकधनानदीक्षते ^१ रोहिण्या पिङ्गल्यैकहायन्या सोमं
 क्रीणाति ^२ द्वादशोपसदः ^३ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यर्थः ^४
 ५ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथातो महा-
 रात्र एव बुध्यन्ते ^५ प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपाषहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोति ^६ परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽर्च्य-
 त्यद्विरुदैत्यतिरात्रं ^७ क्रतुमुपैति ^८ प्रसिद्धो ऽभिषवः ^९ प्रसिद्धं
 ग्रहा गृह्यन्ते ^{१०} समानं कर्माययणाद्गृहादाययणं ^{११} गृहीत्वा
 १० षोडश्रिणं गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहन्वथमित्यनुदुत्योपयामगृहीतो
 ऽसौन्द्राय त्वा षोडश्रिणे जुष्टं गृह्णामीति ^{१२} परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडश्रिण इत्यथोक्थ्यं
 गृह्णाति ^{१३} समानं कर्माश्विनाद्गृहादाश्विनं ग्रहं ^{१४} गृहीत्वा
 चतस्रो रश्मना आदाय धूपमभ्यैति ^{१५} स्वर्वन्तं धूपमुत्सृज्य
 १५ चतुरो ऽतिरात्रपशून्नुपाकरोत्याग्नेयमैन्द्राग्नमैन्द्रः ^{१६} सारस्वतीं

१ Thus U, cp. supra XVI. 3 (p. 247. 6) ; °णौपवसथादेत्याथ M ;
 °णौपवसथादेत्यथ D ; °णौपवसथादेत्याथ Tr ; °णौपवसथादेत्य Be, °नोपवस-
 थादथ B Be 12, °णौपवसथादथ H.

२ उदैति M, उदैति the other MSS.

३ ग्रहं ins. B 12 D.

४ om B Be.

५ दृष्णिः ins. M.

मेषीमिति^१ ' तेषां प्रसिद्धं वषाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय ' तदृजुधा संतिष्ठते ' प्रसर्पन्ति माध्वादिनाय सव-
 नाय ' प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं ग्रहा गृह्यन्ते ' समानं
 कर्माग्रयणाद्गृहादाग्रयणं^२ गृहीत्वा^३ षोडशिनमभिगृह्णातीन्द्र-
 मिद्धरी वहत इत्यनुदुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा षोड- ५
 शिने ' जुष्टं गृह्णामीति ' परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णात्यृजुधा माध्वादिनाय सवनं
 संतिष्ठते ' प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय ' प्रसिद्धमादित्यग्रहेण
 चरित्वाग्रयणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णात्यसावि सोम इन्द्र
 त इत्यनुदुत्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा षोडशिने जुष्टं १०
 गृह्णामीति ' परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा
 षोडशिन इत्यथोक्त्यं गृह्णाति ' ॥ १ ॥

समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धाम-
 न्यशुभिश्चरति^१ ' तेषां नाना मनोता नाना देवता
 नाना प्रत्यभिमर्शना नाना वसाहोमाः समानो वनस्पतिः १५
 समानः खिष्टकृत्त्रैषवान्समानीडा समान्यो दिशो ' नाना
 दिश इत्येके ' समानं कर्मा ध्रुववज्रश्चमसेभ्यो ' ध्रुववज्र-

१ Instead of इति B Be and U (sec. m.) have the clause: अपि वा
 सारस्वती मेषीमेवोपाकुर्षात्; Tr. has the same words after इति; they
 are clearly an interpolation, cp. the Dvaidha.

२ D ins. ' ग्रहं and reads गृहीत्वा ।

३ Thus Tr Be 12 HD, चरति the other MSS.

स्वमसैश्वरित्वा त्रिभिरुक्थ्यपर्यायैश्चरतीन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृह-
 त्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ षोडशिना चरित्यग्राडायन्नाह
 होतुस्वमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ^१ होत्वचमस-
 मेव प्रथममुन्नयन्ति ^१ यथोपपादमितरात्समुन्नीयोत्तरवेद्याः
 ५ सःसादयन्ति ^१ तदेतः षोडशिनः सह सःसादयन्त्येनमुप-
 तिष्ठते ॥ २ ॥

यस्मान्न जातः परो अन्यो अस्ति य आविवेश भुवनानि
 विश्वा । प्रजापतिः प्रजया संविदानस्त्रीणि ज्योतींषि सचते
 स षोडशी ॥ एष ब्रह्मा य ऋत्विजः । इन्द्रो नाम श्रुतो गणे ॥
 १० प्र ते महे विदधे शःषिषः हरी । य ऋत्विजः प्र ते वन्वे ।
 वनुषो ह्यर्हतं मदम् ॥ इन्द्रो नाम घृतं न यः । हरिभिश्चारु
 सेचते । श्रुतो गण आ त्वा विशन्तु । हरिवर्षसं गिर इत्यथाप
 उपस्पृश्व बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा समया-
 विषिते सूर्ये हिरण्येन षोडशिन स्तोत्रमुपाकरोति ^१ पुरस्ता-
 १५ त्यत्यञ्चमरुणपिशङ्गमश्वं धारयन्ति श्यामं वा ^१ हिरण्यः संप्र-
 दाय सुवते ^१ ॥ ३ ॥

होत्र एषोत्तमेति प्राज्जहौतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्यु-
 रभ्येनमाकलयते होता ^१ प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः ^१ शःसति ^१ प्रति-
 गृणात्यथ यत्र होतुरभिजानात्या त्वा वहन्तु हरय इति
 १० तदुभयतोमोदं ^१ प्रतिगृणात्योथा मोद इव मदे मदा मोद

इवोमथेत्यथ^१ यत्र होतुरभिजानाति प्रप्र वस्त्रिष्टुभमिति
 तत्प्रसिद्धमुक्त्य^२ प्रतिगौर्यं प्राडेत्योद्यच्छत एतः षोडशिनं
 यजमानं नूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो आवयास्तु औषडुक्त्यशा
 यज सोमानामिति^३ वषट्कृते^४ षोडशिनं जुहोतीन्द्राधिपते
 ऽधिपतिस्त्वं देवानामस्यधिपतिं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु^५
 कुर्विति^६ वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति^७ तथैव द्विर्द्विः सर्वाः-
 श्वमसाञ्जुहोत्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनमच इन्द्रेण षोड-
 शिना पीतस्येति^८ तस्य^९ व्युदितो^{१०} भवो^{११} यजमानवशो हि^{१२}
 यजमानस्य होत्वशो होतुस्त्वावु चेदध्वर्थवे प्रब्रूयातां वषट्कर्तुर्भच
 इत्येव ब्रूयात्तथात्मानं भक्षान्नान्तरेति^{१३} तस्य भचः ॥ ४ ॥ १०

इन्द्रश्च सप्ताङ्गरुणश्च राजा तौ ते भचं चक्रतुरग्र एतम् ।
 तद्योरनु भचं भक्षयामि वाग् जुषाणा सोमस्य त्वय्यतु तस्य त
 इन्द्रेण षोडशिना पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षया-
 मौति^{१४} निर्णिज्य पात्रं प्रयच्छत्यैतमरुणपिशङ्गमश्वं ददाति

१ The pratigara thus only in the Vivaraṇa; all the MSS.
 (exc. only M, which has the first time also सोद इव) and Keś. read
 सोदैव i.s.o. सोद इव ।

२ तत् only found in MDUBe 12.

३ Thus M Tr Be 12 Be UD Keś.; वषट्कृतानुवषट्कृते HB.

४ Thus MDH(= विविधमुक्तः); तस्याव्युदितो the other MSS.

५ Thus Be 12 HDU Keś.; च Be B; om. M Tr.

६ Thus M (writing: भक्षाना°); भक्षमन्तरेति Be 12; भक्षान्तरेणेति
 H Tr, भक्षान्तरेणोऽपि U; भक्षान्तरे Be, भक्षान्तरे B, D om this passage.

श्यामं वा ^१ होतृचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ^१ यथा-
चमसं चमसान् हि च म इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते ^१ नाप्याय-
यन्ति चमसान्सर्वभक्षा^१ मार्जयन्ते ^१ ऽथ संप्रैषमाह प्रतिप्रस्थात-
राययणद्वतीयं गुदद्वतीयानि जाघनीः पृषदाज्यं गोपायाम्नी-
५ दाश्विनं ते द्विकपालं^५ शृतमण्यपररात्रे^५ ऽस्त्विति ^१ यथासंप्रैषं
तौ कुरुतो ^१ ऽथ विनिःसृप्य रात्रये प्रसर्पन्ति ^१ संप्रसृप्तान्वि-
दित्वा ध्वर्युः प्राङायन्नाह ॥ ५ ॥

होतृचमसमनूयध्वमुन्नेतः सोमं प्रभावयेति ^१ होतृचमस-
मेव प्रथममुन्नयन्ति यथोपपादमितरान्समुन्नीयोत्तरवेद्यां^५
१० स^५सादयन्त्यथाप उपसृश्य बर्हिषी आदाय वाचं यमः प्रत्यङ्
द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति ^१ सुवते ^१ होत्र एषोत्तमेति प्राङ्-
र्होतुः कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरग्रेनमाङ्गयते होता ^१ प्रत्या-
ङ्गयते ऽध्वर्युः ^१ श्र^५सति ^१ प्रतिगृणाति ^१ प्रसिद्धमुक्त्यं प्रतिगीर्य
प्राङेत्योद्यच्छत एतं^५ होतृचमसमनूद्यच्छन्ते चमसान् यथा आव-
१५ यत्यो आवयास्तु औषडुक्यशा यज सोमानामिति ^१ वषट्कृता-
नुवषट्कृते द्विर्जुहोति ^१ तथैव द्विर्द्विः सर्वा^५श्चमसाञ्जुक्कृत्य भक्षैः
प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इन्द्रेण पीतस्येति ^१ होतृचमस-
मेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ^१ यथाचमसं चमसान् हि च म

१ M here and infra • भक्ष्या ।

२ Thus HB Tr Be and cp. Karmānta ; शृतमथापर० ऽ, शृतमभ्यपर०
M Be 12 D, Keś.

इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन्ते । नायाययन्ति चमसान्सर्वभक्षा
मार्जयन्ते । ५५ प्राङायन्नाह ॥ ६ ॥

मैत्रावरुणस्य चमसमनूक्षयध्वमुक्षेतः सोमं प्रभावयेति ।
मैत्रावरुणचमसमेव प्रथममुक्षयन्ति । यथोपपादमितरान्समुक्षी-
योत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्व बर्हिषी आदाय ५
वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । मैत्रावरुणा-
यैषोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य कालात्पराङावर्तते ऽध्वर्युरभ्ये-
नमाङ्गयते मैत्रावरुणः । प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः । शःसति । प्रति-
गृणाति । प्रसिद्धमुक्थं प्रतिगौर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं मैत्रा-
वरुणचमसमनूद्यच्छन्ते चमसान्थाआवयत्यो आवयास्तु औष- १०
डुक्यगा यज सोमानामिति । वषट्कृतानुवषट्कृते द्विर्जुहोति ।
तथैव द्विर्विः सर्वाःश्चमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनु-
सवनमञ्च इन्द्रेण पीतस्येति । मैत्रावरुणचमसमेवैते त्रयः समुप-
ह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्हिन्व म इत्यात्मानं प्रत्य-
भिमृशन्ते । नायाययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ५५ प्राङायन्नाह ॥ ७ ॥

ब्राह्मणाच्छःसिनश्चमसमनूक्षयध्वमुक्षेतः सोमं प्रभावयेति ।
ब्राह्मणाच्छःसिचमसमेव प्रथममुक्षयन्ति । यथोपपादमितरा-
न्समुक्षीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्त्याप उपसृश्व बर्हिषी १०
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते ।
ब्राह्मणाच्छःसिन एषोत्तमेति प्राङ्ब्राह्मणाच्छःसिनः काला-

इत्यात्मानं प्रत्यभिमुख्यन्ते^१ नाप्याययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्ज-
यन्ते^१ होत्रे प्रथमः सुवते ऽथ मैत्रावरुणायाथ ब्राह्मणा-
च्छसिने ऽथाच्छावाकायाध्वर्युः पूर्वाभ्यां चमसगणाभ्यां प्रच-
रति प्रतिप्रस्थातोत्तराभ्याः^२ सर्व ऐन्द्रा^१ ग्रहाश्चमसगणा^१ भव-
न्तीति^१ न्वा^१ अयं^१ प्रथमश्चतुःपर्यायः^२ संतिष्ठत^१ एवमेव ५
द्वितीयः संतिष्ठत^१ एवं तृतीयो^१ मध्यमेन पर्यायेण शिष्यवन्त
द्वव चरन्त्यथ विनिःसृष्य राथंतराय संधये प्रसर्पन्ति^१ ॥ ६ ॥

संप्रसृष्टान्विदित्वाध्वर्युः प्राडायन्नाह होतुश्चमसमनुन्नयध्व-
मुन्नेतः सर्वश्च एव राजानमुन्नय मातिरीरिच इति^१ होह-
चमसमेव प्रथममुन्नयन्ति^१ यथोपपादमितरान्सर्वश्च एव १०
राजानः समुन्नीयोत्तरवेद्याः सःसादयन्ति^१ तदेतमाश्विन-
मुपस्तीर्णाभिचारितः सह सःसादयन्त्यथाप^५ उपसृश्य बर्हिषी
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^१ सुवते^१
होत्र एषोत्तमेति प्राङ्गर्होतुः कालात्पराडावर्तते ऽध्वर्युरभ्येन-
माङ्गयते होता^१ प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः^१ शःसति^१ प्रतिगृणत्या १५

१ Thus Be 12, M (the last however अप्रहा०); HTr DU om.
ग्रहा; Be B चमसगणाभ्यां प्रचरति i, s. o. सर्व ... भवन्तीति न्वा ।

२ भवन्तीतीन्वा अयं M; भवन्तीतीन्वायं U, the other MSS. om. इति न्वा
or न्वा alone.

३ चतुष्पर्यायः M.

४ Thus Tr; तदेतमाश्विन० all the other MSS.; after आश्विनम् some
of the MSS. have पुरोडाशम् here and *infra* (p. 291, 4 and 6).

५ Thus MTr Be DHU, सः om. Be 12 B.

- महाहनाच्छते^१ । परःसहस्रमाश्विनं भवतीति ब्राह्मणं
 प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगौर्यं प्राडायन्नाहाश्विभ्यां तिरोअङ्गिथानाः
 सोमानामनुब्रूहीति^१ प्राडेत्योद्यच्छत एतः होतचमसमनूद्य-
 च्छन्त आश्विनमुपोद्यच्छन्ते चमसानयाश्रावयत्यो श्रावयास्तु
 ५ औषडश्विभ्यां तिरोअङ्गियान्सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्येति^१ वषट्कृते
 जुहोति^१ तदेतमाश्विनमुपस्तीर्णाभिषारितः सह जुहति^१
 वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^१ तथैव दिर्दिः सर्वाः स्वमसाञ्जुह-
 त्यथ भक्षैः प्रत्यञ्च आद्रवन्त्यनुसवनभक्षो ऽश्विभ्यां पीतस्येति^१
 तस्य भक्षः सर्वगणस्य ते सर्वगणाश्विभ्यां पीतस्य तिरोअङ्गि-
 १० यस्य सोमस्य सुषुतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१
 होतचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चम-
 सान्द्वि म इत्यात्मानं प्रत्यभिमुख्यन्ते^१ नायाययन्ति चमसा-
 न्त्वंभक्षा मार्जयन्ते^१ ऽथ संप्रैषमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाह-
 रोपयष्टरूपसीद ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायग्नीदग्नी-
 १५ न्सकृत्सकृत्संमृड्वीत्याहरन्त्येतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गाराः स्नानप्रेण
 होतारं निवपत्युपसीदत्युपयष्टा गुदतृतीयैरत्रैतानि गुद-
 तृतीयान्येकादशधा कृत्वोपयष्टोपयजति^१ समानमत ऊर्ध्वः^१
 संतिष्ठते ऽतिरात्रः^१ ॥ १० ॥ प्रथमः ॥

१ Thus HD, सहोदना० Tr; महानहा० M; महानाया० Be 12 B;
 महानाया० U; महानायात् Be; my copy of the vivarana (Burnell
 MSS) reads. आसहादनात्, the words are explained thus: यावदि-
 स्यष्ट आतपो भवति तावत्।

२ तदेतदा० all the MSS. exc. Tr

एकादशिनीं करिष्यन्प्राञ्जतिः५ ऊत्वाय तां दिशमेति
 यत्र त्रयोदश यूपान्वेत्यन्मन्यते१ तानुपशयद्वादशान्यान्नीवत-
 त्रयोदशाञ्जित्वावाहयत्या१ वा हारयत्योच्च निस्तिष्ठत्यवत-
 णानामेव स्वरुन्कुर्वते२ । ऽथास्यैषा पूर्वधुरेव रथाच्चेणैकादशधा
 वेदिर्विमिता भवति३ स यत्राग्निष्ठस्य यूपवटं परिलिखति ५
 तद्वेतः५ रथाच्च याचति३ तेन दक्षिणतो३ मिमीत उपरसंमितं
 यूपवटं परिलिखत्यथोदङ् मिमीत उपरसंमितमेव यूपवटं
 परिलिखति३ स एवमेव दक्षिणमुत्तरमित्यथौ यूपवटान्परि-
 लिखति३ तद्वैतदेकः४ उपवसथीय एवाहन्तेतान्यूपानुच्छयन्ति५
 यजमानो वा अग्निष्ठो ऽङ्गानामितरेः६ रूपमिति६ वदन्तः३ स १०

१ °दशाञ्जि० H only.— °हिलावाहरत्या HU ; हिलावाहयत्या MB Be Ms Msc (the latter : नाञ्जित्वा मनुष्यैर्यम्य आवाहयति विहारसमीपे प्राप-
 यति । आ वा हारयति ... शकटादिना आहारयति वा). Probably this is
 the true reading and accordingly also IV. 1 (vol. I, p. 108, 12 ;
 in the note read Ekādaśinī-Sūtra i.s.o. Aptoryāma-Sūtra) should
 be corrected.

२ Thus MU Be ; स्वरं कु० the other MSS.

३ दक्षिणा MU.

४ Thus Be U Msc ; तद्वैतदेक B ; तद्वोवेतदेक M , तथोतैनदेक H ;
 तथैतदेक Ms ; cp *supra* p. 261, 14 ; 263, 1.

५ °येतान् om. M.

६ Thus M Be Ms Msc ; the other MSS. (U is def.) seem to
 point to another reading : ऽङ्गानौतरे यूपा इति ।

यदेनं तत्रानुच्छयन्तं ब्रूयाद्वाङ्गो^१ न्वा^२ अयं यजमानो भविष्य-
तीति तथा हैव स्यात्तदु वा आर्द्धदिमे^३ यूपा अपश्रवः
शूलीभूतास्त्रिष्टयुर्यज्ञवासरूपमिव स्याद्यज्ञवेशसमिव^४ श्वो भूत
एवाहन्तेतान्पानुच्छयेदिति^५ ताञ्क्वो भूत एवोच्छयन्त्यग्निष्ठ
५ एकादशिनिरशनाः^६ परिवीथ वासयन्ति^७ ॥ ११ ॥

समानं कर्माश्विनाद्ब्रह्मादाश्विनं ग्रहं गृहीत्वैकादश रशना
आदाय यूपमभ्यैति^८ तदेते यूपाः प्रचालिताः प्रपन्नाः
संपन्नचषालाः प्रागवटेभ्य उपशेरते^९ स्वर्वन्तमग्निष्ठमुत्सृज्य
तस्माद्दक्षिणमेव पूर्वमुपस्थावानमुच्छयत्यथोत्तर^{१०} स एवमेव
१० दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपानुच्छयत्यथ वै भवत्युपरसंमितां
मनुयात्पिद्वलोककामस्येति समा उपरेषु भवन्ति^{११} रशन-
संमितां मनुयलोककामस्येति समा रशनासु भवन्ति^{१२} चषाल-
संमितामिन्द्रियकामस्येति समाश्चषालेषु भवन्ति^{१३} सर्वान्समा-
न्प्रतिष्ठाकामस्येति सर्वान्समान्प्रतिष्ठाकामस्य करोति^{१४} ये त्रयो
१५ मध्यमास्तान्समान्प्रतिष्ठाकामस्येति तान्समान्प्रतिष्ठाकामस्य करोति^{१५}

१ Thus M; 'द्वांगेगान्वा, दंगान्वा, यथेगान्वा the other MSS;
'द्वांगोवा Ms.

२ यदिमे M Bhav.; यदिमि Be; यदीमे the other MSS.

३ Thus conjecturally; ऐकादशिनो (or नौ?) M, एकादशिनो the
other MSS.; ऐकादशो Ms and Msc. Cp. Ap. XIV. 5. 12.

४ यूपानो M Be, यूपसो the other MSS., also Ms and Msc.

व्यतिषजेदितरानिति व्यतिषजति ^१ स एवमेव^१ दक्षिणमुत्तर-
मित्यष्टौ यूपान्व्यतिषजति ^१ ॥ १२ ॥

अथ वै भवति यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं
तस्य मिनुर्यादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ ह्रसीयाऽसमित्युत्तरार्धमत्र
वर्षिष्ठं मिनोति दक्षिणार्धं ह्रसीयाऽसमेषा वै गर्तमित्यस्यैवं ५
मिनोति ताजकप्रमौयत इति ब्राह्मणं ^१ दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
मिनुर्यात्सुवर्गकामस्याथ ह्रसीयाऽसमिति दक्षिणार्धमत्र वर्षिष्ठं
मिनोत्युत्तरार्धं ह्रसीयाऽसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः
कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या इति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदेकस्मिन्यूपे द्वे रश्ने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये विन्दते ^{१०}
यन्नैका रश्नानां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका द्वौ पती
विन्दत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत स्यस्य जायेते-
त्युपान्ते तस्य व्यतिषजेदित्युपान्ते तस्य व्यतिषजति ^१ स्येवास्य
जायत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्रवेष्टयेदित्यान्तं तस्य प्रवेष्टयति ^१ पुमानेवास्य ^{१५}
जायत इति ब्राह्मणमचैतमुपशयं दक्षिणतो न्यस्यति तृष्णीः ^१
स्वर्वन्तान्युपानुत्सृज्याग्नेयमेवाग्निष्ठ उपाकरोति ॥ १३ ॥

सारस्वतीमुत्तरे सौम्यं दक्षिणे पौष्णमुत्तरे बार्हस्पत्यं
दक्षिणे वैश्वदेवमुत्तर ऐन्द्रं दक्षिणे मारुतमुत्तर ऐन्द्राग्रं
दक्षिणे सावित्रमुत्तरे वारुणं दक्षिणे ^१ ऽथ वै भवति यदि ^{१०}

कामयेत यो ऽवगतः सो ऽपरुध्यतां यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छ-
 त्वित्येन्द्रस्य लोके वारुणमालभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रं^१ य
 एवावगतः सो ऽपरुध्यते यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छतीति ब्राह्मण-
 मथ^२ वै^३ भवति^४ यदि कामयेत प्रजा मुञ्चेयुरिति पशून्यति-
 ५ षजेदिति^५ पशूनेवात्र^६ व्यतिषजति^७ प्रजा एव मोहयतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिवाहते ऽपां वारुणमालभेत
 प्रजा वरुणो गृह्णीयाद्दक्षिणत उदञ्चमालभते ऽपवाहते ऽपां
 प्रजानामवरुणग्रहाणेति ब्राह्मणमथैतस्मिन्नुपशये मनसैव यं द्वेष्टि
 तमुपाकरोति^८ यद्यु वै न देश्यागुस्ते पशुरित्यनुदिशति^९
 १० समानं कर्मा पर्यग्निकरणात्पर्यग्निकृतानामेतेषां पशूनां पञ्च
 दक्षिणार्थान्यशूनुपक्रम्यैव स्थापयित्वा द्वावुपातिनीयाथेतरे-
 र्यतिषजत्यथ पर्यग्निकृतैः पशुभिरुदञ्चः प्रतिपद्यन्ते^{१०} तेषां
 वारुण उत्तरार्था भवत्याग्नेय उपचारत^{११} आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपा-
 अपणीभ्यामन्वारभते पृथगितरान्परिकर्मिण उदञ्चो नयन्त्यनु-
 १५ पूर्वमव्यतिषजन्तस्तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^{१२} तदृजुधा संतिष्ठते^{१३} ॥ १४ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवतीष्टं वपया भवत्यनिष्टं वशयाथ पात्नीवतेन
 प्रचरतीति^{१४} स यत्रैकादशिन्या अनुबन्ध्यसेष्टं^{१५} वपया भव-
 त्यनिष्टं वशया तज्जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः

१ अथ वै म० om. Be BU.

२ एव om MH Ms.

३ बंधस्ये० MH.

स्त्वयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिच्युषा तूष्णीं
 चतुर्थं^२ पूर्वं परिघाहं परिगृह्णाति^३ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृता-
 दाग्नीध्रस्त्रिहरति^४ यदाग्नीध्रस्त्रिहरत्यथायेण^५ गार्हपत्यं पान्नी-
 वतस्य यूपावटं परिलिखति^६ समानं कर्मां सुचाः सादना-
 त्वादयित्वा सुचो ऽयेण गार्हपत्यं पान्नीवतमुच्छ्रित्य तस्मिन्^७
 स्त्राष्ट्रं^८ साण्डमजं पशुमुपाकरोति^९ तं पर्यगृह्णतमुत्तृज्याज्येन
 सःस्थां करोत्यथ चतुर आज्यस्य गृह्णान आह तद्ग इत्युपाः-
 श्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याआव्याह त्वष्टारमित्युपाःशु यजेत्युच्चै-
 र्विषद्वृते जुहोतीति नु वपायाः प्रतिचरति^{१०} चतुर एवाज्यस्य
 गृह्णान आह तद्ग इत्युपाःश्वनुब्रूहीत्युच्चैः^{११} ॥ १५ ॥

अत्याक्रम्याआव्याह त्वष्टारमित्युपाःशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
 जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य प्रतिचरति^{१२} चतुर एवाज्यस्य
 गृह्णान आहामय इत्युपाःश्वनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याआव्याहाग्नि-
 मित्युपाःशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा
 आहुतीर्जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य स्विष्टकृतः प्रतिचरति^{१३}
 चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह तद्ग इत्युपाःश्वनुब्रूहीत्युच्चै-
 रत्याक्रम्याआव्याह त्वष्टारमित्युपाःशु यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहो-
 तीति नु हविषः प्रतिचरत्याज्येन दिशो जुहोति^{१४} पृषदाज्येन
 वनस्पतिमाज्यस्य स्विष्टकृतमाज्यस्येडामवद्यति^{१५} पृषदाज्येनानू-

१ यदाग्निध्रस्त्रिहरति found in MUH only.

२ पशुम् om. Ms.

याजान्यजति^१ सो ऽचैव पत्नीः संयाज्याचैव समिष्टयजूषि^१
जुहोति^१ संतिष्ठते पत्नीवतः^१ ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

अथ वै भवति यो ऽग्न्याधेयेन नर्घ्नीति स पुनराधेयमा-
धत्ते यो ऽग्निं चित्वा नर्घ्नीति स पुनश्चितिं चिनुत इत्यग्निं
५ चित्वा ज्यानानो द्वादशेष्टका उपकल्पयते ऽष्टौ याजुषीश्वतस्रो
लोकंप्रणाः^१ स यत्र^२ होत्तरवेदिर्याधारितोपन्यसंभारा^२
भवति तद्वाभ्यामात्मन्यग्निं^३ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
नो अग्निरिति^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति^१ श्वेतमश्वमभिमृश्याष्टौ याजुषीरुपदधाति येनर्षय-
१० स्तपसा सत्तमासतेति^१ चतस्रो लोकंप्रणा लोकं प्रण द्विद्रं
प्रणेत्यथ चित्तिक्लृप्याभिमृशति चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वा-
नित्याग्नेय्या गायत्रियैतां चितिमभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म
आसन्प्राणदा इति^१ तायते पशुबन्धो वाग्निष्टोमो वा^१ स
प्रज्ञातः संतिष्ठते^१ ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

१५ १जर्वरो गृह्मतिर्धृतराष्ट्र ऐरावतो ब्रह्मा दत्तस्तापसो होता
पृथुश्रवा दूरेश्रवा^५ उद्गाता ग्लावश्चाजगावश्च^६ प्रस्तोतृप्रति-

१ ऽष्टयजुर् MH.

२ Thus M ; तचेदोत्त० D ; यचादोत्त० the other MSS.

३ Thus M Be B U , ०त्तंनग्निं or ०त्तन्नग्निं Be 7 D.

४ On the following cp. Baudh. grhs III, adhy. 10 and Pañc
br XXV, 15.

५ Found in M only

६ Thus M , ग्राव० or गाव० the other MSS

हर्तारौ श्रितिष्ठो मैत्रावरुणस्तचको वैशालेयो ब्राह्मणाच्छ-
 स्तुपरीतिस्तार्क्ष्यः^१ सदस्यः शिखातिशिखौ नेष्टापोतारावरुणो^२
 ऽहो^३ ऽच्छावाकश्चक्रपिशङ्गावाग्नीध्रावजिरो^४ माहेयः सुब्रह्मण्यो
 ऽर्बुदो ग्रावस्तुत्साण्ड उन्नेता पशुक्रो^५ ध्रुवगोपः कौतुस्तावध्वर्यू^६
 अरिमेजयश्च जनमेजयश्चैते वै सर्पाणां राजानश्च राज- ५
 पुत्रश्च खाण्डवे प्रस्थे सत्तमासत पुरुषरूपेण विषकामास्तेषां
 दशस्तोमान्यन्यान्याहान्यासन्दादशस्तोमान्यन्यानीचीयन्ति^७ च^१
 स यद्दशदमेति तस्मात्सर्पा दंशुका दंशुवीर्यास्तदेत-
 स्त्रौच्यं^८ यौचीयं पश्यथ^९ सत्तं^१ य एतदुपयन्ति नैतान्सर्पा
 हिंसन्ति^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥ १०

तपो यद्वपतिरिरा पत्नी ब्रह्मैव ब्रह्मा सत्यं होतामृत-
 मुद्राता भूतं भविष्यच्च प्रस्तोतप्रतिहर्तारारवृतं मैत्रावरुणं चतवः
 सदस्या आर्तवा उपगतातरस्तेजो ब्राह्मणाच्छसी यशो ऽच्छा-

१ Thus (उपरीतिस्) M, अपरिगिस् Be; अपरिगीस् U; अपगरस्
 Be 7 D; अपरिगीर्धस् B.

२ Uncertain; वरुणोच्छा M; वरुणाक्षो Be Be 7; वरुणाक्षो BUD;
 the Pañc. br. has अरण आट्यः ।

३ Thus M; चक्रपिशं Be 7 D; चक्रपिशं आग्नीध्रो जिरो B Be U.

४ Thus M; उन्नेतापशुगो Be (thus also the MSS. of the Grhya);
 पशुगोपो Be 7 BUD.

५ Thus M; कौतुस्ताव BU; कौत्साव Be, कौचस्ताव Be 7 D.

६ हान्यासन्दा ... न्यन्यान् om. M.

७ Thus M; दंशवीया Be, दंशवीया U, रंशवीया B; in Be 7 the
 whole passage is left out.

वाक्स्त्रिषिषापचितिश्च नेष्टापोतारावग्निरेवाग्नीध्रो वाक्सु-
 ब्रह्मण्यो भगो यावसुदूर्गन्तेता बलं^१ ध्रुवगोपो^२ मनो^३ ऽध्वर्यु-
 श्चतुः प्रतिप्रस्थाता सेदिश्चाश्वनया^४ चेध्रवाहौ दिष्टिर्विशास्ता^५
 सृत्युः शमितै^६ते वै विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासां चक्रिरे ।
 ५ तेषां शतं समा दीक्षा आसञ्कृतमुपसदः सहस्रं प्रसुता-
 स्तदेषाभिवदति विश्वसृजः प्रथमाः सत्तमासत सहस्रसं
 प्रसुतेन यन्तः । ततो मिषदमिषत्संवभूव ततो ह जज्ञे
 भुवनस्य गोपा इत्यग्निष्टोमैवाव^७ ते^८ तदीयुस्तदेतद्वृद्धमयनं^९
 प्रजननं^५ यदग्निष्टोमाः^१ ॥ १६ ॥ षष्ठः ॥

१०. कुण्डपायिनामयनेनैव्यन्तो दीचन्ते^१ पञ्च सर्वतो धुरा-
 स्तेषामियमेव प्रज्ञाता संवत्सरदीक्षा^१ समानं कर्मारम्भणीया-
 दारम्भणीयेनेष्टेन्द्रं पयो दोहयति सांन्यायस्य वावृता तूष्णीं
 वाथ वसतीवरौः परिहृत्याविशिष्य^२ पयांस्युपवसन्त्यथ^३ श्वो
 भूत आमावासेन हविषा यजन्ते^४ तेन यन्त्यष्टाविश्रति-

१ Thus M; वनंभ्रु० U; वनभ्रु० Be B; चतदु० Be 7 D.

२ Thus MUDBe 7; सेदिश्चाश्वनया Be, सेदिश्चाश्वनयो B.

३ चितिर is o. दिष्टिर् M, but cp. Pañc. br. XXV. 18 4.

४ Thus M (reading only तदिपु० is.o तदीयु०); ०मैर्वावहेतपिदिक्षदे० Be; ०मैर्वावहेतन्निदिक्षदे० BU ०मैर्वावहेतेभिरियुक्षदे० D; ०मैर्वावहेतेभिरियुक्षदे० Be 7.

५ Uncertain; प्रजन M, प्रजनि all the other MSS.

६ Thus corrected with some hesitation, cp. Karmānta-Sūtra III. 25, पर्याहृत्य पयांसि विशिष्य M, but all the other MSS. पर्याहृत्य-विशिष्य पयांस्यु० ।

रहानि । प्रायणीयारम्भणीयो । स मासः^१ । पौर्णमासहवि-
 भिर्यन्ति मासं । वैश्वदेवहविभिर्यन्ति^२ मासं । वरुणप्रघास-
 हविभिर्यन्ति मासः^३ । साकमेधहविभिर्यन्ति मासः^४ ।
 शुनासीरीयहविभिर्यन्ति षड्विंशतिरहान्यभिजित्तयः^५ परः-
 सामानः । स मासो । वैषुवतं । त्रयो ऽर्वाक्षामानो । ऽथ ^६
 विश्वजित्तयस्त्रिंशेन^७ यन्ति मासं । त्रिणवेन यन्ति मासमेक-
 विंशेन यन्ति मासः^८ । सप्तदशेन यन्ति मासं । पञ्चदशेन
 यन्ति मासं । त्रिवृता यन्ति द्वादशाहानि । गोश्रायुषी ।
 तानि चतुर्दश । चत्वार्युर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश । दशरात्रो
 महाव्रतं चातिरात्रश्च । स मासः । ॥ २० ॥ १०

अथैषां कुण्डानि । ते यत्सर्व एव त्रिवेदसो^९ भवन्ति
 तद्देषां कुण्डमथ यदन्योऽन्यमनुपरिसर्प^{१०} याजयन्ति तद्देषां
 कुण्डमथ यदत्सर्गकैश्चमसैर्भक्षयन्ति^{११} तद्देषां कुण्डं । तेषां य
 एव ब्रह्मा स एव^{१२} ब्राह्मणाच्छसी स पोताथ यो होता स
 एव मैत्रावरुणः सो ऽच्छावाको । ऽथ य उद्गाता स एव १५

१ Thus MB Be ; Be 7 D present here a lacuna of two akṣaras.

२ UBD here and *infra* each time यजन्ति i.s.o. यन्ति ।

३ षट्त्रिंशति० i.s.o. षड्विंशति० M.

४ After विश्वजित् Be ins. मासं ।

५ Thus M ; वेदसौ the other MSS.

६ Thus M ; परि om. all the other MSS.

७ यत्सर्गकै० M.

८ एव om all exc. M.

प्रस्रोता स प्रतिहर्ताथ यो ऽध्वर्युः स एव प्रतिप्रस्थाता स नेष्टाय
 य आग्नीध्रः स एव द्यावस्तुत^१ सुवृद्धाण्यः स उन्नेताथोपनिषदो^२
 ऽग्निश्चतुर्हता^३ वायुः पञ्चहोता चन्द्रमाः षड्होता प्रजापतिः सप्त-
 होतासावादित्यो नवहोतैता वै देवता एतेनायनेनायः^४ स्तो-
 ५ वै ता आर्ध्रुवन्सुवर्गं^५ लोकमायन्य एवं विद्वांस एतेनायनेन
 यन्त्यर्ध्रुवन्तेव सुवर्गं^६ लोकं यन्ति । ॥ २१ ॥ सप्तमः ॥

उत्सर्गिणामयनेनैथन्तो दीक्षन्ते^१ तेषामियमेव प्रज्ञाता
 संवत्सरदीक्षा^२ समानं कर्मा पृष्ठयात्षडहातृष्ट्येन षडहेनेद्वैन्द्रं
 पथो दोहयति सांनार्यस्य वावृता त्वष्णीं वाथ वसतीवरीः
 १० परिहृत्याविशिष्य^३ पथाः^४ स्युपवसन्त्यथ प्रातरहस्तृज्य^५ ज्योतिष
 आयतने प्राजापत्यं पशुमालभन्ते^६ तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते ऽग्नये वसुमते पुरोडाशो ऽष्टाकपालो^७ माध्यंदिन
 इन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्त्यैन्द्रः^८
 सांनार्यः^९ सा दिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{१०} ऽचैतदैन्द्रः^{११} सांनार्यः^{१२}
 १५ ससुपह्वय भक्षयन्त्यापराह्णे वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं चरुं^{१३} ताभ्यां चरन्ति देवताप्रभृतीभ्यामिडान्ताभ्या-

१ All MSS exc. M ins. एष ।

२ Thus M Be 7, °निषदग्नि° Be B U; °निषदौग्नि° D

३ स्वर्गं all.

४ सुवर्गं M, स्वर्गं the other MSS.

५ परिहृत्यावि° MSS., cp. *supra* p 299, n. 6.

६ अहर् om. Be 7 D.

मथ^१ पशुना चरति मनोताप्रमृतिनेडान्तेनाथानूयाजैश्चरित्वा
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य ध्रुवा-
 माप्याय्य वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथ
 श्वो भूते गवा प्रतिपद्यन्ते^२ त एवमेवैतेन^३ यन्तो^४ मासिमास्यु-
 त्सृजन्तः पञ्च ज्योतीः^५ सृजन्त्यथामुत आवृत्ताः^६ सतुरश्च^७ त्रय- ५
 स्त्रिंशस्तोमानुत्सृजन्त्येकं^८ च ज्योतिरथ श्वो भूत आयुषैव
 प्रतिपद्यन्ते^९ ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

तपश्चितामयनेनैथ्यन्तो^५ दीक्षन्ते^१ तेषामियमेव प्रज्ञाता-
 ग्निदीक्षा^१ समानं कर्मा संनिवापात्रसिद्धः संनिवापो^१ ऽथ
 प्रायणीथेन चरति^१ प्रायणीथेन चरित्वा पदेन चरति^१ पदेन १०
 चरित्वा राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्याथैतां
 पञ्चहविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं
 वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं चिकपालमिति^१
 तया सक्तदेवेष्टा नाद्रियेरन्नित्येक आजरेतयैवाहरहः संवत्सरं
 यजेरन्नित्येके^१ प्रथमे ऽहन्सर्वैरन्वहमेकैकया^१ षष्ठे ऽहन्सर्वैर- १५
 न्वहमेकैकया^१ प्रथमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आजस्तदु

१ °प्रमृतीभ्यां MD Be 7; °प्रमृतिभ्यां Be BU..

२ Thus M; एवमेवैतेनो Be BU, एवमेवैतेन Be 7 D.

३ च om. M.

४ Thus M, त्रयस्त्रिंशस्तो the other MSS.

५ °तापं all exc. M.

६ हन्सासर्वै M.

वा आह्न^१ रुद्रो वा एष यदग्निः^१ स एतर्हि जातो यर्हि सर्व-
 क्षितः^१ स यथा वत्सो जात स्तनं प्रेक्षत्येवं वा एष एतर्हि
 भागधेयं प्रेक्षति^१ संवत्सर उवेवास्यातो भागधेयं^१ नैतस्याशं
 चनेयादित्युत्तमे^२ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येतदपरम्^३ ॥ २३ ॥

५ अथातो ऽहरहश्चयनस्यैव मीमांसा^४ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठ-
 न्यथ लोकंष्टृणा दृष्टका उपदधन्मासमेति^५ मासि तथादेवतं
 कुरुते^६ द्वितीये मासे पुरीषचितिः^६ सद्यश्चितिं निस्तिष्ठन्त्यथ
 सुष्ठिनो ऽनु प्रकारं^७ मासमेति^८ मासि तथादेवतं कुरुते^९ तृतीये
 मासे वण्डचितिश्चतुर्थे^{१०} मासे पुरीषचितिः^{११} पञ्चमे मासे
 १० मध्यमा चितिः^{१२} षष्ठे मासे पुरीषचितिः^{१३} सप्तमे मासे वण्ड-
 चितिरष्टमे^{१४} मासे पुरीषचितिर्नवमे^{१५} मासे सप्त स्वन्या उप-
 दधात्या नचचेष्टकाभ्यो^{१६} दशमे मासे^{१७} पुरीषचितिरेकादशे
 मासे^{१८} संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्णेद्वादशस्य^{१९}

१ आह्न all exc. M.

२ My conjecture; between •शं and नेया• M has a blank of one akṣara, •all the other MSS. •शंजनेया• ।

३ Thus Be BU , सुष्ठिनानुप्र• M Be 7 D.

४ Thus M, (मासे)ऽनुक्द्वंद्वचितिः Be; न्यद्वंद्वचितिः the other MSS
 I am not sure about the meaning of वण्ड; it occurs repeatedly
infra and once in the Karmānta. Perhaps वण्ड “without the tail
 (of the Agni)”

५ Thus M, द्वंद्व• the other MSS

६ मासि all exc. M

७ Thus M D U , विकर्णेद्वा• B Be 7 . विकर्णेद्वा• Be.

मासस्याष्टाविंशतिरहानि पुरीषमेकान्नत्रिंशे शतरुद्रीयः^१

श्वो भूते वसोर्धारा^१ ॥ २४ ॥

अथोपरिष्टान्मासमित्याचक्षते^१ मासस्य प्रथमे ऽहन्सद्य-
 क्षितिं निस्तिष्ठन्ति सतयादेवतः^१ समूददोहसं^१ मासं प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां यन्ति^१ द्वितीयस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीष- ५
 चितिः^१ सद्यक्षितिं निस्तिष्ठन्ति सतयादेवतः समूददोहसं^१
 द्वितीयं^२ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^१ तृतीयस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्वण्डचितिश्चतुर्थस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^१ पञ्च-
 मस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्मध्यमा चितिः^१ षष्ठस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^१ सप्तमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्वण्ड- १०
 चितिरष्टमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्सप्त स्कन्ध्या उपदधात्या नचत्रेष्टकाभ्यो^१ दशमस्य
 मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्संयच्च प्रचेताश्चेत्येता उपदधात्या विकर्णैर्द्वादशस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकान्नत्रिंशे शतरुद्रीयः^१ श्वो भूते १५
 वसोर्धारा^१ ॥ २५ ॥

अथ पुरस्तान्मासमित्याचक्षते^१ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^१

१ Thus all, not °देवताः ; also *infra*.

२ Be 7 BU ms. द्वितीयं ।

३ om. B.

४ The whole passage from ऽहन्वण्ड° up to मासस्योत्तमे (p. 305, 4)
 left out by all exc. M.

मासस्योत्तमे ऽहन्स्यश्चिन्ति निस्तिष्ठन्ति सतथादेवतः ससूद-
 दोहसं^१ द्वितीयं मासं प्रवर्ग्यपसङ्गां यन्ति^१ द्वितीयस्य
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^१ सद्यश्चिन्ति निस्तिष्ठन्ति सतथा-
 देवतः ससूददोहसं^१ तृतीयस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचिति-
 ५ चतुर्थस्य^१ मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिः^१ पञ्चमस्य मासस्यो-
 त्तमे ऽहन्मध्यमा चितिः^१ षष्ठस्य मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^१ सप्तमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचितिरष्टमस्य^१
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचितिर्नवमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्सप्त
 स्कन्धा उपदधात्या नचवेष्टकाभ्यो^१ दशमस्य मासस्योत्तमे
 १० ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्योत्तमे ऽहन्संयच्च प्रचेता-
 श्वेत्येता उपदधात्या विकर्णेद्वादशस्य^१ मासस्याष्टाविंशे
 ऽहन्पुरीषमेकानचित्रिंशे^१ शतसद्वीत्यः^१ श्वो भूते वसोधारा^१ ॥
 २६ ॥

अथात उत्थानानामेव मीमांसाभिजितेष्टोत्तिष्ठेयुरित्येत-
 १५ द्वाङ्गणसंपन्नमपि वाभिजितेष्टाथैताः^१ सवनेष्टिं^१ निर्वपन्त्या-
 ग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-

१ Thus M Be 7, हन्दं B हन्दं Be.

२ Thus M Be 7, हन्दं चि B; हन्दं चि Be

३ Thus M, the other MSS. as *supra* (p. 303, 13).

४ विंशे Be 7 D.

५ Thus MU; ऽष्टाथैताः B Be, ऽष्टाथैताः D; ऽष्टाथैताः Be 7.

६ Thus M Be BU. निर्वपत्या Be 7 D

मिति^१ तथा समस्तया वा विद्धतया वा प्रतिपद्यन्ते^१ वसती-
 वरीषु मृत्पिण्डमन्वधायाहरहर्वसतीवरीः^२ परिहरमाणा
 यन्त्यथ संवत्सरसंपन्नं ब्रह्मणो^३ऽयनमित्याचक्षते^४ चतुरो मासो
 दौचाभिर्यन्ति चतुर उपसङ्गिश्चतुरो मासः प्रसुतास्तदाङ्गः क
 एतावत्तपस्तप्त्यान्यसाधारणं कुर्वीतान्तेवासिषु वोपहवमिच्छते^५ ५
 दक्षिणावता वैनं याजयेयुरिति^६ सो ऽन्तेवासिषु^७ वैवोपहव-
 मिच्छते^८ दक्षिणावता वैनं याजयन्ति^९ ॥ २७ ॥ नवमः ॥

अथ वै भवति कन्दश्चितं चिन्वीत पशुकाम इति^१ स
 कन्दश्चितं क चाङ्गतिरागच्छति^५ जुहोत्येव तत्राय^६ यदन्य-
 दाङ्गतिभ्यः शरीरवद्यजुरेव तत्र जपति यजुरेव रश्मनयोर्यजु-^{१०}
 रश्वगर्दभयोर्यजुर्खाद्यै प्रवृञ्जने^७ यजते^८ वायव्येन पशुना^९
 दौक्षते^१ विमायाग्निं परिखायापस्यायतने यजुरेव^२ तत्र^३
 जपति यजुः सर्वासामिष्टकानामुपधाने^४ जुहोति शतरुद्रीयं^५
 कुरुते वसोर्धारा^६ श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्ययमे-

१ मन्वधाया MB Be U; मन्वाधाया Be 7 D.

२ Thus M; ब्राह्मणायनं the other MSS.

३ वा om. Be BU.— इच्छते i. s. o. इच्छते Be 7 D

४ Thus M Be; ०षुवोपहव Be 7 D; ०षूपहव BU.— इच्छते i s. o.

इच्छते all exc. M.

५ चाङ्गतिरागच्छति M.

६ Thus M Be BU; तद् Be 7 D.

७ प्रष्टंजनेयजते M; प्रष्टंजनेवयजते B Be, प्रष्टंजनेव DÜ.

८ ०वेव R R a II

- वैष^१ श्नेनचित्कङ्कचितं^१ चिन्वीत यः कामयेत ग्रीर्षण्वानमुष्मि-
 न्लोके स्यामित्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्राक् शिर इव
 निरूहति^१ स तथा विमितो भवति यथा न वह्निर्वेदि यूपः
 स्यादलजचितं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकाम इत्येतस्यैव सतो
 ५ ऽरन्निमात्रेण पचायावणीयाऽसौ भवतस्तावन्मात्रेणापिपक्षौ
 वरीयाऽसौ^१ तौ मनागपनतौ परोऽणीयाऽसौ^१ भवत^१
 एकैकामृचा^१ सीतां कृषति^१ प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रृह्याऽसौ^४ प्रागायातयति^१ स तथा
 विमितो भवति यथा न वह्निर्वेदि यूपः स्यादुभयतः प्रउगं
 १० चिन्वीत यः कामयेत प्रजातान्भ्रातृव्यानुदेय प्रतिजनित्यमाणा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रृह्यैव ओणी प्रत्यगायातयति^१ स तथा
 विमितो भवति यथा न वह्निर्वेदि यूपः स्यात्^१ ॥ २८ ॥
 रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवानिति विज्ञायत^१
 आकृतिविकारः शब्दसंयोगाद्यावानग्निः^५ सारन्निप्रादेशस्तावती^१
 १५ भूमिं परिमण्डलां कृत्वानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनो-
 त्यथान्ततो^६ ऽथान्तरत^१ एवमेवा^७ स्वयमादृष्टाया^१ अथा-

१ Thus M only ; इत्युपमावैष (or इत्यथायमेवैष) श्नेनचितिः the other MSS

२ परो om. all exc. M.

३ एकैकामृच M ; ऋचा om. Be.

४ Thus M Be BU ; समुद्रृह्यैव ओणी Be 7 D.

५ Thus MBU ; शब्दसंयोग Be ; चाषाः संयोग Be 7 D.

६ Thus MD Be 7 ; अथांतरतो Be U ; B. om.

७ Thus M ; एवमेव the other MSS.

भितः स्वयमादृष्टां^१ मध्ये नाभिमिव करोति^१ तस्या^१ अनु-
 दिग्मवान्तरदिग्मरानिव^१ नेमिभिवेष्टका^१ आयातयति^१ स
 एष रथचक्रचिद्भादव्यवतः परिक्वथो^१ द्रोणचितं चिन्वीतान्न-
 काम इत्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्रागोष्ठमिव निरूह्यत्य^१
 मध्ये निम्नमिव^४ करोति^१ स एष द्रोणचिदन्नकामस्य परि- ५
 क्वथः^१ समूह्यं चिन्वीत पशुकाम इति विज्ञायते^१ पुष्कर-
 पर्णः^१ रुक्मः^१ हिरण्मथं^१ पुरुषः^१ सुचावित्येतन्नचणमित्या-
 चक्षते^५ कुरुत एव तदयो पुरौषस्यैवेष्टका^१ आयातयति^१
 स एष समूह्यः पशुकामस्य परिक्वथः^१ परिचाय्यं चिन्वीत
 ग्रामकाम इत्यनुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनोत्यथा- १०
 न्ततो^१ ऽथान्तरत^१ एवमेवा^८ स्वयमादृष्टाया^१ अथाभितः
 स्वयमादृष्टामिष्टकाः परिचिनोति^१ स एष परिचाय्यो ग्राम-
 कामस्य परिक्वथः^१ ॥ २६ ॥

१ °सवांतरदिश° M Be; °सवांतरदेश° B Be 7 UD.

२ °सरात्रनेमिमिति वेष्टका MSS. exc M, which has °सरानिवनेमिवेष्टका;
 perhaps an allusion to R.V. I. 32. 15, TBr. II. 8. 4. 3.

३ अर्थं i s. o. अथ all exc. M.

४ Thus M Be; निमिव the other MSS.

५ °तल्लक्षण° M.

६ पुरुष° M.

७ Thus M; °थांतनोथांतत B Be; °थोतथोखांतर Be 7 D; °थांतनो-
 थोतथांतत U

८ Thus M, एवमेव the other MSS

अग्निचिंतं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकं च ध्रुवा-
 मिति ^१ षट् प्राञ्चः पुरुषास्तथः पुरस्तात्तिर्यञ्चौ ^२ दौ पश्चा-
 त्तिर्यञ्चौ स आत्मा ^३ तस्य मात्रा ^४ यदि ग्रीवदघ्नं पुरस्ता-
 नाभिदघ्नं पश्चाद्यदि नाभिदघ्नं पुरस्ताज्जानुदघ्नं पश्चाद्यदि
 ५ जानुदघ्नं पुरस्ताहुल्फदघ्नं पश्चाद्यदि गुल्फदघ्नं पुरस्तात्समं भूमेः
 पश्चात् एष अग्निचिन्तिपितृलोककामस्यैव हैष कूर्मचिद-
 ब्राह्मणो ^६ मध्य उत्पृष्ठः ^७ परिकृष्य ^८ एतस्यैव सतो ऽग्नि-
 मात्रेण प्राक् शिर इव निरूहति ^९ तस्यावान्तरदिशं पादा-
 निवेष्टका आयातयति ^{१०} स एष कूर्मचिदब्राह्मणो मध्य उत्पृष्ठः
 १० परिकृष्यः ^१ ॥ ३० ॥ दशमः ॥

सौत्रामण्या यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानुहः ^२ सीसं च क्लीवं च श्रध्याणि च तोक्त्राणि ^३ च
 ब्रीहोन्नम्रजं ^४ चूर्णकृतं ^५ त्रीणि नानावृक्ष्याणि पात्राणि त्रया-
 न्मूकूस्त्रयाणि लोमानि धूपं च श्वेनपत्रं च गर्भिणीं वडवा-
 ६ मासन्दौमिण्डं कुम्भं कारोतरं विशाख्यौ दीर्घवः ^७ शिक्यः
 शतावृक्षाः ^८ शतमानः ^९ हिरण्यः ^{१०} सतं च वालं च ब्राह्मण-
 माहुत्या उच्छेषणस्य पातारं यदि ब्राह्मणं न विन्दति

१ °तिर्यञ्चौ aN, but cp J. As. Soc. of Bengal, 1875, p. 265.

२ Thus M Be BU ; उत्पृष्ठः Be 7, उत्तक्षः D.

३ तोक्त्राणि M and thus also all the MSS. of the grhyasūtra
 I. 8 ; तोक्त्रानि the other MSS.

४ नम्रजम् M

५ °छर्ता all exc. MT

वल्मीकवपामथामावास्थेन वा हविषेष्टा नक्षत्रे वाग्नेण शालाः
 रोहिते चर्मणि सुरासोमः सः सन्नः^१ श्रेते^१ तं दक्षिणतः क्लीब
 उपास्ते^१ सीसेन क्लीबाच्छष्पाणि क्रीणातीदं तवेदं ममेति^१
 क्रौतः सुरासोम इत्यथैनमादाय पूर्वया द्वारा शालां प्रपाद्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपसादयत्यथैतेषां व्रीहीणामधानवपन्नन्त्यथे- ५
 तरान्गार्हपत्यं^१ एककपालमधिश्रित्य^२ भर्जन्ति^३ तेषां ये
 फलन्ति लाजास्ते^४ भवन्त्यथ य^५ उ^५ न फलन्ति तास्तर्था^१
 गार्हपत्ये नवां कुम्भीमधिश्रित्य प्रोदकमिवौदनः^६ अपयन्त्य-
 थैनं विस्त्राय कठिने^७ वा पाजके वा विषजन्त्यथैनाम्भृगणान-
 वपन्ति^८ तेषां यानि च क्षुद्राणि यास्य तर्हस्ता उत्सेके^{१०}
 संप्रक्रिरन्ति^१ तं मासर इत्याचक्षते^१ ऽथ मानमादाय
 विमिमीत^९ एकः शष्पाणां द्वे तोक्मानां^{१०} त्रीणि लाजानां

१ Thus (संसन्नः or संसंनः) MT Be U (pr. m.); संपन्नः Be Tr U (sec. m.), संसंन. H; Bhav. periphr. सादितः ।

२ Thus Be Tr; *पत्येककपालं U; *पत्य एकपालं T; MHB om एकं; but cp. *supra* XIII. 25 (p. 136. 2).

३ Thus M, as *supra* l. c.; भर्जयन्ति the other MSS.

४ ते लाजा MT Tr.

५ Thus MT Tr; वे (omitting उ) the other MSS.

६ *मिवौदनं MH Be; *मिवौदनं Tr TBU.

७ Thus T Tr H; कठिने MB Be; U corrupt.

८ Thus M, भृगणान Tr; सुग्रान् or सुग्रान् the other MSS; Bhav. once, सुग्रान्, once सुग्रान् ।

९ वि om M Tr T.

१० Thus Be; तोक्मानां the other MSS.

चत्वारि नग्नहोरे^१यैतमोदनं चूर्णैरनुप्रकिरन्मासरेणावोचन्संपा-
दयति^१ ॥ ३१ ॥

खाद्वीं त्वा खादुना तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
सः सोमेनेत्यथैतामासन्दीमग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो
५ निदधात्वासन्ध्यामिण्ड्वमिण्ड्वे कुम्भं कुम्भे कारोतरमवदधात्यथै-
तमोदनमभितः कारोतरं परिचिनोत्यथैनमपिधायाभिमृशति
सोमो ऽस्थश्चिभ्यां पचस्व सरस्वत्यै पचस्वेन्द्राय सुत्राम्णे
पचस्वेति^१ तिस्रः सः सृष्टा वसति^१ तिस्रो हि रात्रौः क्रौतः
सोमो वसतीति ब्राह्मणमथ तिसृषु व्युष्टासु तायते त्रिपशुर्वा
१० चतुष्पशुर्वा पशुवन्भो^१ ऽथास्यैषा पूर्वद्युरेव सौत्रामणिकी,
वेदिर्विमिता भवति^१ तां परिस्तीर्य स्तम्बयजुर्हरति
॥ ३२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिर्यजुषा तुष्णीं चतुर्थं^१
पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्र-
१५ स्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथ चालान्खादृता चालान्
परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्याद्य
युपावटं^१ खालाग्रेरावृता^१ दावग्नी प्रणयत आहवनीयादेवा-
ध्वर्युरन्वाहार्यपचनात्प्रतिप्रस्थाताग्निवत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्ण
योयुपित्वा तिर्यञ्चः स्फ्यः स्तब्धा संप्रैषमाह प्रोक्षणीरासादथे-

१ अनुप्रकारं १८० अनुप्रकिरन् M T, संपादयति M (pr. m.), संपावयति
M (sec m.).

२ युपा० खाला om. M Tr

भाबर्हिरुपसादय सुवः स्वधितिः सुचश्च संमृद्धिं तृणीं
 पृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः संनह्याज्येन च दध्ना चोदेहि प्रति-
 प्रस्थातः सुरासोमस्य विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं पाशुबन्धिकं
 कर्म चेष्ट्यथ प्रतिप्रस्थाता सुराः^१ संपवय्य^१ सशस्त्रामादाय
 पूर्वया द्वारोपनिर्हृत्यान्तर्वेद्यासादयति । ॥ ३३ ॥

५

यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदी-
 चीनदग्नेन वालेन सुरां पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः
 सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तनेति । वायुः पूतः पवि-
 त्रेणेति यदि सोमातिपवितो भवत्यथादत्ते पर्णमयं पात्रं ।
 तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्य- १०
 श्विभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषी अन्तर्धाय कलसक्तु-
 भिश्च^२ सिःहलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्येनपक्षेण
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरश्विभ्यां लेत्यथादत्ते नैयग्रोधं
 पात्रं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽसि सरस्वत्यै त्वा जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषी अन्तर्धाय १५
 बदरसक्तुभिश्च व्याघ्रलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्येन-
 पक्षेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सरस्वत्यै लेत्यथादत्त
 आश्वत्यं पात्रं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वा सुत्राम्णे जुष्टं गृह्णामीति ।

१ सुरासोमस्यपवय्य M.

२ च om. here and every time *infra* B Be H.

बर्हिषी अन्तर्धाय कर्कन्धुसक्तुभिश्च वृकलोमभिश्च श्रीणत्यपो-
द्वृत्य बर्हिषी श्वेनपक्षेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा सुत्राम्ण इति ^१ ॥ ३४ ॥

ताञ्जघनेन सुग्दण्डान्प्राचो वोदीचो वाचातयत्यथैताः
५ सुराः सप्ररेकामादाय दक्षिणमग्निमुपसृ० सर्पति ^१ तमभितो ^२
गतौ ^३ खानयति ^४ तदुपसादयति विशाख्यौ ^५ दीर्घवृ० शः
शिक्यः शतादृक्ताः शतमानः हिरण्यः सतं च वालं चाथ
दक्षिणमग्निमग्रेण पुराणभस्मनः ^६ खरं करोति ^७ तदुपसाद-
यति ब्राह्मणमाहुत्या उच्छेषणस्य पातारं ^८ यदि ब्राह्मणं
१० न विन्दति वल्मीकवपामथाप उपसृश्य यूपस्यावृता यूपमु-
च्छयति ^९ स्वर्वन्तं यूपमुत्सृज्याथैतान्पशूनुपाकरोत्याश्विनं धूमः
सारस्वतं सेषमैन्द्रमृषभं ^{१०} बार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थं यदि सोमा-
तिपवितो भवति ^{११} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वाश्विनसारस्व-
तावध्वर्युरादत्त ^{१२} ऐन्द्रं प्रतिप्रस्थाता ^{१३} गृहावादायोपोत्तिष्ठन्ना-
१५ हाश्विभ्याः ^{१४} सारस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे सुराम्णाः ^{१५} सोमा-
नामनुब्रूहीति ^{१६} युवः सुराममश्विनेत्येतामन्वाहात्याक्रम्याश्वा-

१ Thus M Tr TBH सर्पति Be U.

२ Thus (with ग) B Be (pr. m.) H; °भितः क० MT Tr, °भितो
क० Be (sec. m.).

३ विशाख्यौ M.

४ Thus MT Tr, भस्मना B Be UH.

५ Thus M Tr; उपतिष्ठन् i.s.o. उपोत्तिष्ठन् the other MSS.

६ Thus (cp Āp. XIX. 2. 18) M Tr, सुराम्ण BH Be U; T def.

व्याहाश्विभ्याः सरस्वत्या इन्द्राय सुचाम्णे सुराम्णः सोमाम्प्र-
स्थितान्प्रेष्येति^१ मैत्रावरुणो होता यच्चदश्विना सरस्वतीमिन्द्रः
सुचामाणमिति^२ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेति यजत्य्वाव्यग्ने
हविरास्ये त इति वषट्कृते जुहोति^३ ॥ ३५ ॥

यस्मिन्नश्वास क्षपभास उच्यते इत्यनुवषट्कृते ऊवाश्विनस्य^४
सः स्रवः सारस्वते ऽवनयति^५ सारस्वतस्य सः स्रवमैन्द्रे^६
तं ब्राह्मणो भक्षयति नाना हि वां देवहितं यदचेति द्वाभ्यां^७
यदि ब्राह्मणं न विन्दति वल्कीकवपायामवनयत्येतेनैव मन्त्रे-
णाथैतानि पात्राणि बल्कशस्य^८ पूरयित्वा पर्णमये श्वेनपत्न-
मवगूहति^९ तद्विशिष्टावुच्छ्रित्य दक्षिणाग्रं वः शं प्रोहति^{१०}
वः श्वे शिक्वः सजति^{११} शिक्वे शतादृषाः शतादृषायां वालं
वाले शतमानः हिरण्यमथैताः सुराः संप्रेकामादाय
शतादृषायाः समवनयति सोमप्रतीकाः पितरस्तृणुतेति^{१२}
क्षरति^{१३} शतादृषेत्युपतिष्ठन्ते^{१४} पवमानः सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्चै-
नाथ यदि सोमातिपवितो भवति पितॄणां याज्यानुवाक्या-^{१५}
भिरुपतिष्ठन्त उदौरतामवर उत्परास आहं पितॄन्सुविद-

१ अथ ins. MT Tr.

२ Thus H; वल्कशस्य MTB Be U; बिल्लशस्य Tr.

३ Thus M Tr, सजयति T; सजति B Be U; सचयति H.

४ Thus Tr Be HU (sec. m.); क्षसि (sic) B, क्षरति U (pr. m.);
क्षरति MT.

५ Plural T Tr U (pr. m.); sing. the other MSS

त्राः अविस्वीदं पितृभ्यो नमो अस्त्वथेत्यध्वर्युर्होता ब्रह्मा त
उपतिष्ठन्ते^१ यत्रैव शतादृष्टां धारयति तस्मिद्धाति प्रति-
ष्ठित्वा इति ब्राह्मणं^१ तदेवैनां निधाय दक्षिणतो निद-
धात्यथैतानि पात्राणि पुराणभस्मनः खरे सादयति ॥ ३६ ॥

- ५ पितृभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधा-
विभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः
इत्यत्र गर्भिणीं वडवां ददात्यथाप उपस्पृश्य वार्हस्पत्यस्य
पशुपुरोडाशं याचति^१ तेन प्रचरति^१ देवताप्रभृतिनेडान्ते-
नाथ पशुभिश्चरति मनोताप्रभृतिभिरिडान्तैरथैतान्पुरोडा-
१० शान्याचत्यैन्द्रमेकादशकपालः सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं
दशकपालमिति^१ तैश्चरति देवताप्रभृतिभिरिडान्तैरनूयाजै-
श्चरित्वा प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य
ध्रुवामाष्याथ्य त्रीणि पाशुवन्धिकानि समिष्टयजूषि जुहोति
यज्ञ यज्ञं गच्छैष ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुविद् इत्यत्रैत-
१५ मवभृथः सः सादयन्ति^१ यत्किञ्चित्सुराक्षिप्तं भवति तत्सह
हृदयशूलानि भवन्त्येतत्समादायान्तरेण^१ चात्वालोत्कराबुद-
ङ्गुपनिष्क्रामन्ति ॥ ३७ ॥

वे सुतो अष्टृणवं पितृणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
ताभ्यामिदं विश्वं भुवनः समेत्यन्तरा पूर्वमपरं च केतुमिति^१

१ चरति M Tr

• Thus M Tr Be, 'सादयति HBU, संप्रकिरन्ति T

३ भवन्त्ये HBU, भवन्तीत्ये M, भवन्तीत्ये T, भवन्त्ये B Be

प्रसिद्धः हृदयशूलैश्चरित्वाथैतानि पात्राण्युदकान्ते पराञ्चि
 सादयति यस्ते देव वरुण गायत्रच्छन्दाः पाशो ब्रह्मन्प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इति पर्णमयं ' यस्ते देव वरुण त्रिष्टुप्-
 कन्दाः पाशः चित्रे प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति नैय-
 ग्रोधं ' यस्ते देव वरुण जगतीकन्दाः पाशो विचु प्रतिष्ठितः । ५
 तं त एतेनावयज इत्याश्वत्यं ' यस्ते देव वरुणानुष्टुप्कन्दाः
 पाशः पशुषु प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति शताह्वसं ' ५
 त्वष्णीः सतं वालं च ' प्रसिद्धो ऽवभृथः ' साम चैव
 नाह देवीराप एष वो गर्भ इति चाथाप्रतीचमायन्ति वरुण-
 स्थान्तर्हित्यै ' प्रपथे समिधः कुर्वत एधो ऽस्येधिषीमहीत्यै- १०
 त्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो ऽसि तेजो मयि
 धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः रसेन सम-
 सृज्महि । पयस्वाः अग्न आगमं तं मा सः सृज वर्चसेत्यथ
 कुसीदेन सक्तुहोमेन चरत्यथ देवता उपस्थाय यूपमुपतिष्ठते ।
 संतिष्ठते सौत्रामणी १ ' ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

१५

वेदमधीत्य स्नास्नुपकल्पयत एरकां चोपवर्हणं च

१ सौत्रामणि. all exc. M ; at the close of this adhyāya T adds इति चरकस्तुचम् ।

२ The text of adhyāya 12 is based on M(ackenzie), cp. Preface, p. II, and on the following MSS. of the Gr̥hyasūtra Ma(drās), on the whole a very good copy in grantha, E(gmore), nāgarī copy of grantha original; T(anjore), grantha, breaking of after the words अपाशो ऽस्यैत्युक्ताह्ण in kh. 41; H(aug), B(enares), these two closely related and on the whole rather bad. I made

नापितं च चुरं च दाह्णि चोपस्तरणं च वृकलाऽश्च दन्तधाव-
 नमुष्णाश्वापः ग्रीताश्च सर्वसुरभिपिष्टं^१ चाञ्जनं च स्रजं
 चादर्शं चाहतं च^२ वासः प्रावरणं^३ च वसनान्तरं वादरं मणिः
 सुवर्णोपधानः सूत्रं च^४ प्रवर्तौ च दण्डं चोपानहौ च^५
 ५ क्लृप्तमानडुहं चर्म सर्वरोहितमित्येते ऽस्य संभारा उपकृता
 भवन्ति । स्नानस्य मीमांसा^१ रोहिण्याः स्नायादित्येकं^१
 प्राजापत्यं वा एतन्नचत्रं^१ । तदस्य प्राजापत्य एव नचत्रे स्नातं
 भवत्यथो सर्वान्नोहान्नोहाणीति^२ । तिथे स्नायादित्येकं^१
 बार्हस्पत्यं वा एतन्नचत्रं^१ । तदस्य बार्हस्पत्य एव नचत्रे
 १० स्नातं भवत्यथो बृहस्पतिप्रसूतो ऽसानीत्युत्तरयोः फल्गुन्योः
 स्नायादित्येकं^१ भाग्यं वा एतन्नचत्रं^१ । तदस्य भाग्यं^३ एव

also use of G (grhyaprayoga MS. Burnell cvii, which cites often literally passages of the Grhya), Prm. (Prayogamālā printed at Bombay), Pś (Prayogaśikhāmaṇi, No. 3108 of the Leiden collection), Ks (Kanakasabhāpati's kārikā, Burnell cix) and Pc (Prayogacūḍāmaṇi, Telugu MS., collection Mackenzie No 21). Adhyāya 13 is contained only in M and E. The two adhyāyas 12 and 13 are now also printed in the Grantha Edition of the Baudhāyana smāritasūtra, designed by me as "Ed."

१ सार्व० EG.

२ only in Ed. TE.

३ Thus EHG ; प्रावारं MT, प्रपारं Ma. प्रवारणं Ed.

४ om. HBM (sec. m.)

५ om. THB Ma

१ Thus B ; रोहितौति i.s.o. रोहाणीति the other MSS. and Ed.

३ भग्यं TM Ma.

नचत्रे स्नातं भवत्यथो भाग्यो ऽसानीति ^१ हस्ते स्नायादि-
 त्येकः ^२ सावित्रं वा एतन्नचत्रं ^३ तदस्य सावित्र एव नचत्रे
 स्नातं भवत्यथो सविद्वप्रसूतो ऽसानीति ^४ चित्रायाः स्नाया-
 दित्येकमैन्द्रं वा एतन्नचत्रं ^५ तदस्यैन्द्र एव नचत्रे स्नातं
 भवत्यथो चित्रो ऽसानीति ^६ विशाखयोः स्नायादित्येकमै-
 न्द्राग्रं वा एतन्नचत्रं ^७ तदस्यैन्द्राग्र एव नचत्रे स्नातं भवत्यथो
 विशाखो ऽसानीति ^८ प्रजया पशुभिरित्येतेषामेकस्मिन्नापूर्यमाण-
 पक्षे ^९ पुरादित्यस्योदयाद्ब्रजमभि प्रपद्यते ^{१०} नैनमेतदहरादित्यो
 ऽभितपेत्तदहः ^{११} स्नातानामु ^{१२} ह ^{१३} वा ^{१४} एष एतत्तेजसा यशसा
 तपत्यन्तर्लोन्ना चर्मणा ब्रजमभिविघ्नन्ति ^{१५} पूर्वार्धमध्ये ब्रजस्या-
 ग्निमुपसमाधाय संपरिस्तीर्याहरन्त्येतान्संभारान्सकृदेव सर्वा-
 न्यत्सह ^{१६} सर्वाणि मानुषाणीत्येतस्माद्ब्राह्मणादक्षिणतो ^{१७} ब्राह्मण-
 उपविशत्युत्तरतः ^{१८} उदपात्रं पालाशौ च समिधं निदधात्य-

१ Thus HB, सानीति the other MSS. and Ed.

२ Thus MB; 'त्येकेषामेकस्मिन्' H; 'त्येकेषामेतस्मिन्' Ma TE. and Ed

३ Thus all exc. Ma and Ed., which have तदहस्य i.s.o. तदह and E: 'तपेन्मर्थदिनकृदहस्य स्नाताः'; Bhāradvāja also has the reading accepted by me on the authority of the best MSS (= तदहः-स्नातानाम् as a compositum ?).

४ 'सु ह वा only MT; 'सुखा वा Ma; 'सुखं the other MSS., सुखं वा Ed.

५ 'भिविघ्नन्ति MSS. (and Ed.) exc E, which om. the second prae-
 pos.; cp. *supra* XI. 10 (p. 79, 4), XVI. 20 (p. 267, 1), XVIII. 18.

६ Thus MT; सर्वाणि i.s.o. सर्वान् HB; संभरति i.s.o. सर्वान् E Ma., Ed.

७ Before दक्षिणतो Ma ET and Ed. ins. दर्भेषु ।

८ Thus M Ma HB; ब्राह्मणमुपवेशयत्युः E; ब्राह्मणमुपविशत्युः T.

परेणाग्निमुदीचीनप्रतिषेवणामेरकाः साधीवासामास्तीर्थं^१
 तस्यां प्राङ्मुख उपविशत्युत्तरतो नापित^१ उत्तरत उपवर्ह-
 णमामध्यंदिनं भिक्षां दद्यादपौहं^२ गां पचेद्वशा चेदस्य^३ स्याद-
 चैतां^३ पालाशौः समिधमाज्येनाक्ता मध्यंदिने ऽभ्याद-
 ५ धांति ॥ ३६ ॥

इमः सोममर्हते जातवेदसे रथमिव संमहेमा मनौ-
 षया । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य सः सद्यमे सखे मा रिषामा
 वयं तव स्वाहेत्यैरकायामुदीचीनशिरा निपद्यते आयुषं^४
 जमदग्नेः कश्चपस्य आयुषमगस्त्यस्य^५ आयुषमृषीणां^६ आयुषं^७
 १० यद्देवानां आयुषं^८ तन्मे अस्तु आयुषमित्युद्यमानमनुमन्त्रयते^९
 शिवा मे भवथ सः सृष्ट इति^१ चुरमभिमन्त्रयते चुरो
 नामासि स्वधितिस्ते पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिः सीरि-
 त्युद्यमानमनुमन्त्रयते यत्चुरेण वर्चयसि^५ वप्रा वपसि केशशश्रु
 वर्चय मे मुखं मा म आयुः प्रमोषीरिति^१ शश्रुण्वेवाये
 १५ वपते ऽथोपपद्वावथ केशान्यथोपपादमितराण्यङ्गान्येतस्माद्धोषा^६
 जरसा^६ पूर्वं आयुषि प्रयान्ति पूर्वं आयुष्यज्ञादा भवन्ति

१ Thus Ma TE, Ed. ; °सुपसृष्टौते M ; HB om. this passage.

२ °दपि ह Ed.

३ Thus E^१ Ma ; चेतस्य स्याद° TH ; चेतस्य स्याद° B ; चेसाद° M ,
 चेदभ्यस्याद° Ed.

४ Thus EM Ma G, Ed. ; विद्यायुष° THB Prm

५ Thus all exc. E° वर्चयसि and T° वर्चसि ।

६ Or should we write °षाजरसा ? What may be the sense of
 these words ?

य एवं विद्वांसो लोमानि वापयन्ते ^१ स यदि लोमानि
वापयिष्यमाणः स्यात्केशश्मश्रु वापयित्वा लोमानि संहृत्य
नखानि निहन्तथीताथैतानि समुच्चित्य ब्रह्मचारिणे प्रयच्छन्ना-
हेमानि हत्वा दर्भस्तम्बे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ^१
तानि स तत्र निदधात्यपरेणग्निं प्राङ्मुख उपविश्य मेखलां ^५
विस्त्रस्यत इमां विव्यामि वरुणपाशमिति ^१ यो ऽस्य तत्र ^१
रातेः ^१ पुत्रो वान्तेवासी वा भवति तस्मै प्रयच्छन्नाहेमा-
हत्वा न्यग्रोधे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ^१ तामु ^१ स
तत्र निदधातीदमहममुष्यामुष्यायणस्य शुचा पाप्मानमवगूहा-
म्युत्तरस्य ^१ द्विषद्भ्य इति ^१ वृकलैः प्रधाव्य दन्तान्विधावयते ^{१०}
ऽन्नाद्याय व्यपोहध्वं भगो राजायमागमत् । स मे मुखं
प्रसर्पतु वर्चसे च भगाय चेतुभयीरपः संनिषिञ्चत्युष्णासु ग्रीता
आनयति दैवमानुषस्य ^५ व्यावृत्त्या इति ^१ तामामञ्जलिनोपह-
त्याभिषिञ्चत्यापो हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभिर्हिरण्यवर्णाः
शुचयः पावका इति तिसृभिः ^१ षोढाविहितो वै पुरुष ^{१५}
इत्येतस्माद्वाह्मणादथैतस्य ^१ सर्वसुरभिपिष्टः समुदायुत्य त्रिः
प्रसिञ्चति ॥ ४० ॥

१ तन्नारातेः T Ma.

२ Thus TM Ma ; ताम् EHB, Ed

३ Thus (अवगूहामि) MHB Prm Psm ; अपगू० T Ma EG Pc. Ed.

४ Thus M Prm ; ०धापयते all the other MSS. and G, Ed.

५ दैव० ET and Bhāradvāja ; देव० the other MSS., Ed. and the Prayogas.

०थैतस्य Ma E, Ed. ; ०थैनस्य MHB ; T indistinct.

नमः शाकजङ्गमाभ्यां नमस्ताभ्यो देवताभ्यो या अभि-
 ग्राहिणीरित्यनुलिम्पते^१ ऽप्सरासु^२ च^३ यो गन्धो गन्धर्वेषु च
 यद्यशः । दिव्यो यो मानुषो गन्धः स मामाविशत्वित्हेत्यथा-
 हतं परिधत्ते स्वा मा तनूराविश शिवा मा तनूराविशेत्येव-
 ५ मेवोत्तरासङ्गमेवमेवात^४ ऊर्ध्वमथैतं वादरं मणिः सुवर्णोप-
 धानः सूत्रे प्रोत्य दर्व्यामाधाय दर्विदण्डे^५ सूत्रेण पर्यस्य
 जुहोतीयमोषधे त्रायमाणा सहमाना सहस्रती । सा मा
 करोतु सोमवर्चसः सूर्यवर्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं^६ करोतु
 स्वाहेत्यथैनमुदपात्रे^७ ऽनुपरिष्ठावयति^८ विश्वा उत त्वया वयं
 १० धारा उदन्या इव । अतिगाह्येमहि दिष इत्यपाशो ऽसौत्यु-
 क्ताक्ष्णया परिहरति वध्यः हि प्रत्यञ्चं प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्या
 इत्येतस्माद्वाह्याणादथैतौ प्रवर्तौ सूत्रे प्रोत्य दर्व्यामाधाय दर्वि-
 दण्डे^९ सूत्रेण पर्यस्य जुहोत्यायुष्यं वर्चस्यः सुवीर्यः राय-
 स्योषमौद्भिद्यम्^{१०} । इदः हिरण्यं वर्चसे जैत्र्यायाविशतादिमः^{११}

१ Thus Ma, Ed., •नुलिंपेत्य• E, •नुलिंपेत्य• T, •नुलिंपेत्य• M ;
 •नुलिंपेत्य• HB.

२ MTE and Ed. om.

३ Thus (उत्तरासंग्यम्) ET. Ed., •मेवासंग्यमे• M Ma, HB corr.

४ Thus M Ma दर्वी• ET Prm, and Ed., HB om.

५ •स्विनसं• HM Ma B, •स्विनसं• T, Ed, E indistinct

६ Thus M; •पात्रेण परि• T Ma E Prm, Ed.; पात्रेणानुपरि• HB Pś.

७ Thus M Ma HB: दर्वी• EG and Ed.

८ •मौद्भिद्यम् M Ma G and Ed, •मौद्भिद्यम् EHB Prm Pś

९ Thus MG, Ed, जैत्र्याया the other MSS and Prm Pś.

१० इमः M Ma EG and Ed., इमाः H, इमा B.

रयिः स्वाहेति ^१ द्वितीयां जुहोति शुनिमिवाहः ^२ हिरण्यस्य
 पितुरिव नामाग्रभैषम् ^३ । तन्मा करोतु सोमवर्चसः सूर्यव-
 र्चसं ब्रह्मवर्चस्विनमन्नादं ^४ करोतु स्वाहेति ^५ तृतीयां जुहो-
 त्युच्चैर्वाजिः ^६ वृतनासहः ^७ सभासाहं धनंजयम् । सर्वाः समृ-
 द्धौर्धयो हिरण्ये याः समाहिताः स्वाहेति ^८ चतुर्थीं ^९
 जुहोति विराजं च खराजं चाभिष्टिर्या ^{१०} च नो गृहे । लक्ष्मी
 राश्रस्य या मुखे तथा मा सः सृजामसि स्वाहेति ^{११} पञ्चमीं
 जुहोति यशो मा कुरु ब्राह्मणेषु यशो राजसु मा कुरु ।
 यशो विश्वेषु शूद्रेष्वहमस्मि यशस्तव ^{१२} स्वाहेत्यथैनावुदपात्रे ^{१३}
 ऽनुपरिष्ठावयति ^{१४} विश्वा उत त्वया वयमित्येतया ^{१५} तथोरन्य- ^{१६}
 तरमादाय दक्षिणे कर्णे आवध्नीत ^{१७} आयुष्यं वर्चस्यमित्येताभिः

१ Thus (शुनिम्) M Ma Prm Pś and Ed., शुनौम् EG, शुनिम् HB; शुनस् only Ks.

२ Thus Pś; नामाग्रभैजसं Prm, नामाग्रहोक्तमग्राहं E, नामाग्रहं M Ma BHG; नामाग्रहं, Ed.

३ ०स्विनस० M Ma HB; ०स्विनस० EG and Ed.

४ ०र्वाजि all exc. G, which has rightly ०र्वादि ।

५ Thus the MSS.; वृतनाजि the Prayogas

६ Thus Prm, चाभिस्त्रीया G; चाभित्रीया Pś; चाभिषीर्वा Pc, चाभि-
 श्रीर्वा M Ma and Ed.; चाभिशीर्वा E; चाभिशीर्वा BH.

७ Thus M Prm Pc G; यशस्तव Ma E, Ed.; यशस्तव Pś; यशस्त HB

८ Thus M; ०पात्रेषुपरि० Ma E Prm, Ed.; ०पात्रेषुपरि० B,
 पात्रेषुपरि० H.

९ Thus HB; आवध्नीति M Ma E Prayogas.

पञ्चभिर्यैनमनुपरिवर्तयत^१ ऋतुभिस्त्वार्तवैः संवत्सरस्य धाय-
मा^२ तैस्त्वा सहानुकरोमीत्यवमेवोत्तरं प्रवर्तमाबध्नौते^३ । ५
स्वजं प्रतिमुञ्चते^४ ॥ ४१ ॥

शुभिके शिर आरोह शोभयन्ती मुखं मम । मुखः
५ हि मम शोभय भूयाःसं च भगं कुरु ॥ यां त्वा जहार
जमदग्निः अद्वायै कामायान्यै^५ । तां त्वेमां प्रतिमुञ्चे^६ ऽहं^७
वर्चसे च भगाय चेति^८ । त्रैककुदेनाञ्जनेनाङ्गे यदाञ्जनं
त्रैककुदं जातः हिमवत उपरि । तेन वामाञ्जे मयि पर्वत-
वर्चसमस्त्वित्यादर्शं परिपश्यते यन्मे मनः परागतमादर्शं परि-
१० पश्यतः । इदं तन्मयि पश्याम्यायुष्यं वर्चस्यं मे अस्त्वित्यथोपा-
नहावुपमुञ्चते द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे ।
५ दण्डमादत्ते सखा मा गोपायेति^९ कृत्तमादत्ते दिव्यो
५सि सुपर्णो ऽन्तरिक्षान्मा पाहीति^{१०} सो ऽत्रैवास्त आ नक्ष-
त्राणामुदयादथोदितेषु नक्षत्रेषूपनिष्क्रम्य दिश उपतिष्ठते
१५ देवैः षडुर्वीरु नः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्व-
मिति^{११} मा हास्रहि प्रजया मा तनूभिरिति नक्ष-
त्राणि^{१२} मा राधाम दिषते सोम राजन्निति चन्द्रमसः^{१३}

१ Thus M., °वर्तयति Ma, Ed., °वर्तन्ति H

२ धायसा MBH, Ed.; धायसा Ma. धायसा E (from grantha original!).

३ Thus M Ma E; °मुचते B, °मुच्यते H, °मुञ्चति Ed

४ Thus M Prm Ks Pś; कामायान्ये Ma, Ed, राकाचान्ये HB

५ Thus Prm G: °मुञ्चतु Ma E, °मुञ्च M, °मुञ्चामि Ed

ममुपस्थाप्य^१ यत्रयत्र^२ कामयते तदेतौत्येतत्समावर्तनम्^३ ॥

४२ ॥ द्वादशः ॥

अथेतरत्तूष्णीमेव^४ तीर्थं स्नात्वोदेत्यथ यदि रथं लभते
रथंतरमसीति दक्षिणं चक्रमभिमृशति बृहदसीत्युत्तरं वामदे-
व्यमसीति मध्यमेथ रथं प्रवर्तमानमनुमन्वयते ऽयं वामश्विना ५
रथोऽमा दुःखे मा सुखे रिषदित्यथ यदि शमरथं करि-
ष्यन्भवत्यप उपस्पृशेमामभिमृशतीह धृतिरिह विधृतिरिह
रन्तिरिह रमतिरिह रमतामित्यथास्मा आचार्यः कूर्चमाहा-
रयति^५ तं प्रदक्षिणं पर्यस्योदगावृत्त उपविशति पुरस्ताद्देनं
प्रत्यक्षमुपोहते राश्रभदस्याचार्यासन्दी मा त्वद्योषमित्यथास्मा १०
उदकमाहारयति^६ तेनास्य पादौ प्रचालयत्यवनेक्तुः^७ पाणी
संमृशति मयि महो मयि भगो मयि भर्गो मयि यश
इत्यप उपस्पृश्य मयीन्द्रियं वीर्यमित्युरः प्रत्यात्मानं प्रत्यभि-
मृशते^८ ऽथास्मा अन्यदाहारयति^९ तत्प्रतिगृह्णात्या^{१०} म^{११}
अगाद्वर्चसा^{१२} यशसा सः^{१३} सृज पयसा तेजसा च तं मा प्रियं १५
प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^{१४} प्रियं पशूनां कुर्व-
धिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तदुपस्पृश्य प्राक् सेक्तवा^{१५} इत्याह^{१६}

१ Thus E; स उपस्थाप्य M; Ma HB, Ed om the first prepos

२ Thus Ma E, Ed., °स्थायैव यत्र MBH.

३ अथेतरत्तूष्णी° E; अथेतरत्तूष्णी° M

४ My conjecture; °त्यवनेक्तुः M; E omits this passage.

५ °त्या मा आगन्व° or आगन्व° MSS.

My conjecture; सक्तवा E Pś, सेक्तवा M.

मधुपर्कं प्रोक्तमभिमन्त्रयते स मावतु स मा पातु स मा
जुषतामित्युभाभ्यां हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णाति ॥ ४३ ॥

आ^१ म अगादर्वसा यशसा सृष्टुज पयसा तेजसा च
तं मा प्रियं प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^१ प्रियं
५ पशूनां कुर्वधिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्त्रिंश्वेत्किंचिदापति-
तः^२ स्यात्तदङ्गुष्ठेन च महानाम्न्या चोपसंगृह्येमां दिशं निरन्यति
नेष्टाविद्धं कृन्तामि या ते घोरा तनूस्तया तमाविश यो
ऽस्मान्देष्टि यं च वयं द्विज इत्यथाप उपसृश्व समुदायुत्य त्रिः
प्राश्नाति प्राण^३ इदं^४ ते बलिः हरामि श्रेष्ठं माधिपतिं
१० कुर्विति^५ सोमो ऽसि सोमपं मा कुर्विति द्वितीयमन्नमस्यन्नादं
मा कुर्विति तृतीयं^६ त्रिः पौलोच्छिष्टं ददाति^७ यमात्मनः
श्रेयांसमिच्छेत्तस्मै श्रेष्ठं दद्यादुपनीतां^८ गामनुमन्त्रयते^९ जहि
मे पाप्मानमुपनेतुश्चेति^{१०} तां कुर्वन्ति वोत्सृजन्ति वा^{११} स यदि
करिष्यन्भवति कुरुतेत्याहाय यद्युत्सृज्यन्भवति तामनुमन्त्रयते
१५ गौर्धनुभव्या माता रुद्राणां दुहिता वसूनाः स्वसादित्यानाम-
मृतस्य नाभिः । प्र णु वोचं चिकित्षे जनाय मा गामनागाम-

१ The mantras are abbreviated in the MSS

२ तस्त्रिंश्वेत्किं MSS

३ प्राणा MSS, probably read प्राणदं ।

४ om. M.

५ Thus E: °दुपवौतांगो गाम° M

६ °सुपवेतुश्चेति MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिबत्वदकं तृणान्यत्तोमुत्सृजतेत्यथास्मा ओदन-
माहारयति ^१ तमश्नाति ब्रह्म त्वाश्नातु ब्रह्म त्वाश्नात्विति ^२
तच्चतुष्टयो ऽर्थो दधि मधु दृतमाप इति ^३ पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु दृतमाप इति ^४ ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिङ्गाक्षेण मूर्धभिन्नेन ^५
विस्त्रवता पथि समाजगाम ^६ तः होवाच कथां विद्वां
भगवन्तमिति ^७ सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच ^८ तं
मा कदध्वर्युरनैश्चयनविदभ्यसौषीद्यत्रो ^९ मा कदध्वर्युरनैश्चयन-
विदभिषुणोतीत्यमहं ^{१०} तत्र विस्त्रवाण्यसावसौ ब्राह्मणो नैश्चय-
नानि वेद ^{११} तं गमिष्यामि ^{१२} स म ^{१३} दमान्वर्णान्शरोपयि- ^{१४}
ष्यतीति ^{१५} ते यत्रावभृथमवयन्ति ^{१६} तदौदुम्बरां शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैश्चयनैर्ऋजीषमभिजुह्वति ^{१७} यत्ते ग्राणा चिच्छिदुः
सोम राजन्नित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्यदतो न ऊनमित्येतथा

१ मूर्धभिन्नेन M Be , मूर्धभिषिक्तेन the other MSS.

२ Thus M कथं the other MSS.

३ The reading कदध्व° is my conjecture M reads ढडध्व°, but a horizontal stroke has been put above the ढ, cancelling this aksara ऋडध्व° Be 7, ऋडध्व° the other MSS — अभ्यसौषीद् my conjecture ; अभ्यसौषीद् M, अभ्यासौषीद् the other MSS.

४ ढडध्व° M ; ऋडध्व° Be 7, ऋध्व° or ऋडध्व° the other MSS.

५ om. M.

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्णान् M ; शरोपयिष्यामीति M.

७ यत्रावभृथ° M.

भवति ^१ तेन पूर्णमासः सेन्द्र ^१ ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां ^१ तेना-
 मावास्या सेन्द्रेति ^१ केनो खिदनीजानस्य सेन्द्रौ भवत इत्यै-
 न्द्राग्नेन पुरोडाग्नेनेत्येव ब्रूयादित्यथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे
 ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ^१ ते देवा एतामिष्टिमपश्चन्नाग्ना-
 वैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं सरस्वते चरुं ^५ तां
 पौर्णमासं स्रंस्थाप्यानुनिरवपन्ततो देवा अभवन्परासुरा ^१ यो
 भ्रातृव्यान्नास्यात्स पौर्णमासं स्रंस्थाप्यैतामिष्टिमनुनिर्वपेत्पौ-
 र्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवताश्वं यज्ञं च
 भ्रातृव्यस्य वृहत् इति ब्राह्मणं ^१ स एष भ्रातृव्यवतो यथाकाम-
 प्रयोगो ^१ मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां ^१ यावदेवास्यास्ति तत्सर्वं ^{१०}
 वृहत् इति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ४७ ॥

पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यान्नामावास्यामिति ^१ स
 पौर्णमासीं पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यान्नामावास्यां ^१
 हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययतीति ब्राह्मणं ^१ तदेतत्स्तरणावगधं
 वापरोध्यावगधं ^१ वेत्यथ वै भवति साकंप्रस्थायीयेन यजेत ^{१५}
 पशुकाम इत्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयत औदुम्बरं
 महत्पात्रं प्रभूतमाज्यमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ^४
 प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालमैन्द्रं

१ यथाकामंप्र० M.

२ om. M.

३ परोर्ध्यावगधं M, omitting वा ; वापरोर्ध्यावगधं all the other MSS.

४ इत्येवमेव M.

सांनाय्यं^१ प्रसिद्धमाग्नेयेन चरित्वायेतरयोर्हविषोरौदुम्बरे
 महति पात्रे समवद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा
 यदि महेन्द्रयाजी भवति^२ महता पूर्णः होतव्यमित्येत्याक्र-
 म्याश्राव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा यदि महेन्द्रयाजी
 भवति^३ वषट्कृते सहैव पात्रेण जुहोति^४ तप्त एवैनमिन्द्रः
 प्रजया पशुभिस्तर्पयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति दास्यपात्रेण
 जुहोति^५ न हि मृन्मथमाहुतिमानश^६ औदुम्बरं भवत्यूर्ग्वं
 उदुम्बर ऊर्क् पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशूनवरुद्ध इति
 ब्राह्मणं^७ तदेतन्नभ्यावगधं^८ वा निर्वेदावगधं^९ वेत्यथ वै
 १० भवति ॥ ४८ ॥

नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत^१ त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवाग्रामणी
 राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति^२ स^३ यो^४ इत्य^५ एतेभ्यो
 महेन्द्रमियच्छेत्^६ स संवत्सरमिन्द्रमिद्वाग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति^७ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८ इथ
 १५ यामावास्यागच्छेति तस्यां महेन्द्रं यजेत^९ सोऽत ऊर्ध्वं
 महेन्द्रयाज्येव भवत्यथ वै भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत^{१०} संवत्सरः
 हि व्रतं नाति^{११} स्वैवेन देवतेज्यमाना भूत्या इच्छे वसीया-
 न्भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये

१ Thus M. , *लभ्यावगतो Be : *लक्षावगतो Be 7 U1) *लक्ष्मौवगतो B.

२ Thus M Be U, , *गंधं B Be 7 D)

३ M समपान्य i, s o स यो इत्य ।

४ Thus, all.

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं वृचं जघ्निवाऽसमग्नि-
व्रतपतिव्रतमालम्भयति । ततो ऽधि कामं यजेतेति ब्राह्मणमथ
वै भवति ॥ ४६ ॥

नासोमयाजी संनयेदनागतं वा एतस्य पयो यो ऽसो-
मयाजी । यदसोमयाजी संनयेत्परिमोष एव सो ऽनृतं करो- ५
त्यथोपरैव सिच्यते । सोमयाज्येव संनयेत्पयो वै सोमः पयः
सांनाय्यं । पयसैव पय आत्मन्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति
वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृयं यस्य
हविर्निरुप्तं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति । त्रेधा तण्डुलान्विभजेद्ये
मध्यमाः सुस्तानग्रे दान्ने पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये १०
स्यविष्टास्तानिन्द्राय प्रदाने दधःश्चरुं । ये ऽणिष्टास्तान्विष्णवे
शिपिविष्टाय शृते चरुमिति । तस्या एता भवन्त्यग्रे दा
दाशुषे रयिं दा नो अग्रे प्रदातारः हवामहे प्रदाता वज्री
प्र तत्ते अद्य किमिदं विष्णो परिचक्ष्यं । भूदितोन्वीजान-
स्याथानीजानस्य १ । व्यापन्नयैव १ पूर्वथा यजेते २ व्यापन्नयोत्त- १५
रथा ३ । न द्वे यजेत । यत्पूर्वथा संप्रति यजेतोत्तरथा कृत्वद्
कुर्याद्यदुत्तरथा संप्रति यजेत पूर्वथा कृत्वद् कुर्यान्नेष्टिर्भवति
न यज्ञस्तदनु द्वीतमुख्यपगल्भो जायत । एकामेव यजेत

१ भूदितोन्वीजान० all.

२ Thus MDU Be 7, ० नस्याया० Be.

३ Thus M, यजेतव्यापन्नयैवोत्तरथा BU, यजेताव्यापन्नयोत्तरथा Be, thus
also but यजेते D. The avagraha added by me.

प्रगल्भो ऽस्य जायते ^१ ऽनादृत्य तद्धे एव यजेत ^१ यज्ञमुखमेव
 पूर्वयालभते ^१ यजत उत्तरया ^१ देवता एव पूर्वयावरुद्ध
 इन्द्रियमुत्तरया ^१ देवलोकमेव पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोक-
 मुत्तरया ^१ भूयसो यज्ञक्रतुनुपैतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्येषा
 ५ वै सुमना नामेष्टिर्धर्मद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवासौ
 लोके ऽर्धुकं भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ५० ॥ *

दाद्यायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत ^१ पूर्णमासे मंनयेन्मैत्रा-
 वरुणामिचयामावास्यायां यजेतेत्येतथेक्षा यच्छमाण उप-
 कल्पयते ऽहतं वासो ^१ ऽथ पौर्णमास्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये
 १० पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१
 ऽथास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं पथो दोहयि-
 लोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णीं वाय प्रातराग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपत्यैन्द्रः सांनाय्यः ^१ सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते ^१
 ऽत्रैतदैन्द्रः सांनाय्यः समुपह्वय भक्षयन्त्यथाहतं वासः परि-
 १५ धायापरपचं व्रतं चरति ^१ तस्यैतद्व्रतं नानृतं वदति न मा-
 समश्नाति न स्त्रियमुपैति नास्य पत्न्यूलनेन वासः पत्न्यूलयन्त्यथ
 यामावास्यागच्छति ^१ तस्या उपवसथे ऽग्नये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति ^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ^१ ऽथास्यै-
 तदहर्मित्रावरुणाभ्यां वत्सा अपाकृता भवन्ति ^१ मैत्रावरुणं पथो
 २० दोहयिलोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णीं वाय प्रातराग्नेय-

मष्टाकपालं निर्वपति मैत्रावरुणीमामिचाः^१ सा द्विहविरिष्टिः
 संतिष्ठते^१ वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति^१ निधत्ते वासो^१
 विष्टजते व्रतं^१ विष्टव्रत एतं^१ पूर्वपचं भवत्यथ पौर्णमास्या-
 गच्छत्युत्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते^१
 तदेतत्संवत्सरावगधः^१ सोमसः^१ ॥ ५१ ॥

अथेडादध इत्याचचते^१ समानं वाससश्च व्रतपतेश्च^१
 तथैन्द्रं पथो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाय
 प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यग्रीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रः^१
 सांनाय्यः^१ सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते^१ ऽत्रैतदैन्द्रः^१ सांनाय्यः^१
 समुपह्वय भक्षयन्ति^१ तथाहतं वासः परिधायापरपचं व्रतं^१
 चरत्यगच्छत्यमावास्या^१ तस्या उपवसथे यजते^१ तथा
 मैत्रावरुणं पथो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं
 वाय प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपालं मैत्रा-
 वरुणीमामिचाः^१ सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते^१ वाजिनस्य
 काले वाजिनेन चरति^१ निधत्ते वासो^१ विष्टजते व्रतं^१
 विष्टव्रत एतं^१ पूर्वपचं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्युत्सीदति

१ एवं M.

२ Thus M ; ०रावगंधं Be ; ०राववाच्यं Be 7 BDU

३ ०सः^१ M.

४...४ Thus M only , the other MSS are partly defective, partly corrupt

५ एवं M

व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते ^१ तदेतत्संवत्सरावगधः ^२
सोमसंस्थम् ^३ ॥ ५२ ॥

अथ चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ^४ समानं वाससश्चैव
व्रतपतेश्च ^५ तथैवैन्द्रं पयो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य
वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत
उपांशुयाजमग्नीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रं ^६ सांनाय्यः ^७ सा
चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ^८ ऽत्रैतदैन्द्रं ^९ सांनाय्यः ^{१०} ममुपहृत्य
भक्षयन्ति ^{११} तथैवाहतं वासः परिधायापरपक्षं व्रतं चरत्या-
गच्छत्यमावास्या ^{१२} नैवोपवसथे यजते ^{१३} तथैव मैत्रावरुणं पयो
दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ प्रातराग्नेय-
मष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत्या उपांशुयाजमैन्द्रमेकादश-
कपालं मैत्रावरुणीमामिचां ^{१४} सा चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ^{१५}
वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति ^{१६} निधत्ते वासो ^{१७} विस्तृजते
व्रतं ^{१८} विस्तृष्टव्रत एतं ^{१९} पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्यु-
त्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते ^{२०} तदेतत्सं-
वत्सरावगधः ^{२१} सोमसंस्थम् ^{२२} ॥ ५३ ॥

म एष चतुश्चक्रो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ^{२३} स यथा ह वा
इदमनश्चतुश्चक्रं व्यवघ्नानमेत्येव ^{२४} ह वा एष एतेन यज्ञक्रतु-

१ Thus M. 'संवत्सरावगधं' Be 'संवत्सरावरार्धं' the other MSS

२ 'सं'स्या M

३ एवं M

४ Thus M. 'व्यवघ्नानं एत्ये' Be BU ; 'व्यवघ्नानं एत्ये' Be 7 D.

नेष्ट्वा पाप्मानं भ्रातृव्यं व्यवपन्न एति ^१ स एष वसिष्ठयज्ञः
 केशियज्ञः सार्वसेनियज्ञो ^१ वसिष्ठो ह यत्र सौदामानभिच-
 चारैव५ हैनानभिचचार ^१ केशी ह यत्र खाण्डिकमभिचचा-
 रैव५ हैनमभिचचार ^१ सार्वसेनिर्ह यत्र भ्रातृव्यानभिचचारैव५
 हैनानभिचचार ^१ ॥ ५४ ॥ पञ्चदशः ॥

क्षतुर्मास्यैः सोमैर्यज्यमाणो भवति ^१ स इयान्संभारानुप-
 कल्पयत आग्निष्टोमिकांश्च वैश्वदेवसभारांश्च ^१ स^२ पुरस्ता-
 त्फाह्गुन्यै^३ वा चैत्र्यै वा पौर्णमास्या आमावास्याेन हविषेष्ट्वा
 दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता^३ दीक्षास्ति उपसदः ^१ स तथा
 राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये^४ ऽहन्सुत्या ^{१०}
 संपत्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथास्यैतदहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति ^१
 वैश्वदेवं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता दूष्णीं वाथ
 वसतीवरौः परिहृत्य पयांसि विश्विष्योपवसन्त्यथ प्रातस्त्रि-
 वृद्धिस्तदेकवदेव^५ स्तृणात्यथाग्नेयं पशुमुपाकरोति ^१ तस्य ^{१५}
 वैश्वदेव उपालम्भ्यो भवति ^१ तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते
 वैश्वदेवहवींषि ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरे-

१ Thus MD Be 7, वैश्वदेविकसंभा० Be BU.

२ Thus M, स om. B Be; पुरस्तात् om. B Be 7 DU.

३ Thus M Be 7; तस्या अपरि० Be BUD.

४ Thus MDU, यज्ञिये the other MSS.

५ भवति Be BU ins. after बर्हिस् ।

षा॥ हविषामृजुधा त्रिवृदग्निष्टोमः संतिष्ठते ^१ पुरस्ताद्धाना-
 सोमानां वाजिनेन चरति ^१ समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो
 ऽवभृथ ^१ उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति ^१
 तस्यै द्यावापृथिव्योपालम्भ्या भवति ^१ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 ५ चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति ^१ संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिष्टेत्युक्तमेतदथातश्चतुर्षु
 मासेषु ॥ ५५ ॥

वरुणप्रघासाभ्याः सोमाभ्यां यच्छमाणो भवति ^१ दीक्षते ^१
 तस्यापरिमिता दौक्षा द्वादशोपसदः ^१ स तथा राजान
 १० क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यजिये ^१ ऽहन्दितीयमहः
 संपत्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 यादेत्यथस्यैतदहर्मरुद्धो वत्सा अपाकृता भवन्ति ^१ मास्तं
 पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णीं वाय वमतीवरौः
 परिहृत्य पयाःमि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 १५ करोति ^१ तस्य मास्त उपालम्भ्यो भवति ^१ तस्य प्रातःसवनी-
 याननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवीःषि ^१ स यत्र प्रातःसवने
 धिषिण्यान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ^१ समासन्नेषु
 हविःषु गार्हपत्ये करम्भपात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
 प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजेतौतरेषाः
 २० हविषामृजुधा पञ्चदश उक्थ्यः संतिष्ठते ^१ ऽहीनसंततिं करो-

त्यथास्यैतदहर्वर्णाय वत्सा अपाकृता भवन्ति^१ वारुणं पथो
 दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः परि-
 हृत्य पथाऽसि विग्निष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 करोति^२ तस्य वारुण उपालम्भ्यो भवति^३ तस्य प्रातःसव-
 नीयाननुवर्तेते वारुणौ च कायश्च^४ प्रैषवन्तः सवनीया^५
 अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोऽष्टजुधा सप्तदश उक्थ्यः संतिष्ठते^६
 पुरस्ताद्धानासोमानां वाजिनाभ्यां चरति^७ समानं कर्माव-
 मृथादथैतस्मिन्नवमृथ उपाददते वारुण्यै निष्कास तुषानिति^८
 वारुणस्य वारुण्यामिच्छाभ्यवदानीया भवत्यृजीषेण सह तुषांसं-
 प्रकिरन्ति^९ प्रसिद्धो ऽवमृथ^{१०} उदयनीययेज्येद्वा मैत्रावरुणौ^{११}
 वशामुपाकरोति^{१२} तस्यै कायोपालम्भ्या^{१३} भवति^{१४} तयोः
 प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति^{१५} संतिष्ठते
 यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृथाभ्यामिद्वेत्युक्तमे-
 तदथातश्चतुर्षु मासेषु ॥ ५६ ॥

साकमेधैः सोमैर्यज्यमाणो भवति^१ दौघते^२ तस्यापरिमिता^३
 दौघा द्वादशोपसदः^४ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्तृतीयमह्नः संपत्स्यत इति^५ तस्य तथा
 संपद्यते^६ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
 पथाऽसि विग्निष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति^७

१ काया च M.

२ Thus M Be 7, काय उपालम्भ्यो or कायोपालम्भ्यो the other MSS.

- तस्थानीकवत उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननु-
वर्तत आनीकवतः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
त्यानीकवतस्य । माध्यंदिनीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुब्रूहि यजेति सांतपनस्यर्जुधैकविंश उक्थ्यः
५ संतिष्ठते । ऽहीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ सायं गृहमेधीयेन चरत्यथपर-
रात्रे पूर्णदर्घ्येण चरत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य
कैडिन उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तते
कैडिनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेति कैडिनस्यर्जुधा
१० त्रिणव उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽहीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरीः
परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य प्राजापत्यस्वरूप उपालम्भ्यो भवति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते महाहवींषि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषां । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते
१५ महापितृयज्ञहवींषि । स यत्र तृतीयसवने धिष्णिष्यान्वि-
हरति तदजसं मार्जालीयं करोति । समासन्नेषु हविषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्मार्जालीये प्रच-
रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा-
मृजुधा त्रयस्त्रिंश उक्थ्यः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धानासोमानां
१० दैवम्बकैश्चरति । समानं कर्मावमृयात्प्रसिद्धो ऽवमृथ । उदय-

नीययेच्छेष्टा मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति ^१ तस्यै वैश्वकर्मण्युपा-
 लम्भा ^२ भवति ^३ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरो-
 डाग्नौ निर्वपति ^४ तावनुवर्तत आदित्यः ^५ प्रैषवन्तौ पशुपुरो-
 डाग्नौ वनुब्रूहि यजेत्यादित्यस्य ^६ संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वेत्युक्तमेतदथातस्तत्तु ५
 मासेषु ॥ ५७ ॥

शुनासीरीयेण सोमेन यज्यमाणो भवति ^१ दीक्षते ^२
 तस्यापरिमिता दीक्षास्तिष्ठ उपसदः ^३ स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्त्युत्था संप-
 त्यत इति ^४ तस्य तथा संपद्यते ^५ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादे- १०
 त्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथास्यैताः
 रात्रिं वाद्यवे वत्सा अपाकृता भवन्ति ^६ प्रातर्वायव्यं पथो
 दोहयति सांनाय्यस्य वाहता तृष्णीं वायाग्नेयं पशुमुपा-
 करोति ^७ तस्यैन्द्र ऋषभ उपाकृत्तभ्यो भवति ^८ तस्य प्रातः-
 सवनीयाननुवर्तन्ते शुनासीरीयहवीऽषि ^९ प्रैषवन्तः सवनीया ^{१०}
 अनुब्रूहि यजेतीतरेषाः हविषामृजुधा ज्योतिरग्निष्टोमः
 संतिष्ठते ^{११} समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवमृथ ^{१२} उदयनीय-
 येच्छेष्टा मैत्रावरुणीं वशामुपाकरोति ^{१३} तस्यै ^{१४} सौर्यपाकृत्तभ्या ^{१५}
 भवति ^{१६} तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाग्नौ

१ Thus Be 7 ; °कर्मण्योपा° Be , °कर्मण उपाकृत्तभ्यो M.

२ तस्यै MU Be ; तस्याः Be 7 D , B om.

३ Thus Be 7 , सौर्यपाकृत्तभ्या M , सौर्य उपाकृत्तभ्यो Be U.

निर्वपति ^१ संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमास-
वैमृधाभ्यामिद्वेत्युक्तमेतत् ^१ ॥ ५८ ॥ षोडशः ॥

- अथातो ज्योतिरयनमित्याचक्षते ^१ वैश्वदेवेन सोमेन
यक्ष्यमाणो भवतीति समानी प्रतिपदेतावदेव नाना ^१ त्रिष्टु-
५ दशुत्राग्निष्टोमो ^१ ज्योतिरिह्यातश्चतुर्षु मासेषु वरुणप्रघासेन
सोमेन यक्ष्यमाणो भवति ^१ दीक्षते ^१ तस्यापरिमिता दीक्षाः
षडुपसदः ^१ स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्ण-
मास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति ^१ तस्य तथा संप-
द्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसयादेत्यास्यैतदहर्हया वत्सा अप्रा-
१० कृता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणायेति ^१ इयं पथो दोहयति
सांनान्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरौः परिहृत्य
पथाऽपि विप्रिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ^१
तस्य मारुतो वारुण इत्युपाकृम्यौ भवतरुस्य प्रातःसवनीया-
ननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवीऽपि ^१ स यत्र प्रातःसवने
१५ धिष्ण्यान्विह्वरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ^१ समासन्नेषु
हविःषु गार्हपत्ये करम्भपात्राण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ
हविषां ^१ माध्यन्दिनीयाननुवर्तते ^१ वारुणी च कायश्च ^१ प्रैषवन्तः
सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोर्ह्विजुधा ज्योतिरुक्त्यः
२० संतिष्ठते ^१ समानमुत्तरं कर्म यथा द्विरात्रे तथायातश्चतुर्षु
मासेषु ॥ ५९ ॥

साकमेधेन सोमेन यज्यमाणो भवति ' दीक्षते ' तस्या-
 परिमिता दीक्षाः षडुपसदः ' स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संपत्स्यत इति '
 तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसती-
 वरीः परिहृत्य यथाऽसि विप्रिस्थोपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु- ५
 सुपाकुरोति ' तस्थानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यस्त्रपर इत्युपा-
 लम्भ्या भवन्ति ' तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तत आनीकवतः '
 प्रैषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि यजेत्यानीकवतस्य ' माध्यन्दि-
 नीयाननुवर्तते सांतपनः ' प्रैषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि
 यजेति सांतपनस्य ' तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते^१ गृहमेधीय- १०
 प्रमृतीनि महाहवींषि ' स यत्र तृतीयसवने धिष्णिद्या-
 न्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ' महाहविर्भिश्चरित्वा
 गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा तैर्माजालीये प्रच-
 रति^२ ' प्रैषवन्तः सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हवि-
 षामृजुधा ज्योतिरुक्थः संतिष्ठते ' समानमुत्तरं कर्म यथा १५
 त्रिरात्रे तथा ' स उवेव^३ शुनासीरीयः ' ॥ ६० ॥ सप्तदशः ॥

अथातो महायज्ञ^४ इत्याचक्षते ' ज्योतिरतिरात्र इत्येक
 आहुर्दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः ' स तथा

१ Thus MD; वसन्ते the other MSS.

२ ०रंति Be Be 7 DU.

३ Thus M; उवेव Be 7; उक्थेन Be BDU.

४ Thus M Be BU Keś; महापितृयज्ञ Be 7 D.

राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णयास्यै मे यज्ञिये ऽहन्त्युता
 संपत्स्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथास्यैतदहस्तथा वत्सा अपाकृता भवन्ति विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 मरुद्भ्यो वरुणायेति ^१ त्रयं पयो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता
 ५ त्वर्णीं वाय वसतीवरीः परिहृत्य पयाऽसि विश्वेभ्योप-
 वसन्त्यथ ^१ प्रातस्त्रिवृद्धिर्हस्तदेवदेव^२ स्तृणात्यग्नेयं पशुमुपा-
 करोति ^१ तस्य वैश्वदेवो मारुतो वारुण आनीकवतः क्रैडिनः
 प्राजापत्यसूपर ऐन्द्र ऋषभ इत्युपास्यभ्या भवन्ति ^१ तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते वैश्वदेवहवीऽषि ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१
 १० अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषां ^१ माध्यन्दिनीयाननुवर्तन्ते
 सर्वाणि वरुणप्रघासहवीऽषि ^१ ॥ ६१ ॥

स यत्र माध्यन्दिनीये सवने धिष्णियान्विहरति तदजस्रं
 मार्जालीयं करोति ^१ समासनेषु हविःषु गार्हपत्ये करम्भ-
 पाचाण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्माजालीये प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सव-
 १५ नीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषां ^१ तृतीयसवनीया-
 ननुवर्तन्त आनीकवतप्रमृतीनि महाहवीऽषि ^१ स यत्र तृतीय-
 सवने धिष्णियान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ^१

१ Between 'प्रातस्' and 'त्रिवृद्धि' Be 7 has the following words - (प्रातः)-
 राग्नेयं पशुमुपाकरोति तस्यानीकवतः क्रैडिनः प्राजापत्यसूपर इत्युपास्यभ्या भवन्ति
 तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आनीकवतः प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेत्यानीकवत-
 (त्रिवृद्धि) ।

२ Thus (एकवदेव) M Be 7 एकधैव Be U : एकवैव B, D om.

महाहविर्भिश्चरित्वा गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपयित्वा
 तैर्माजालीये प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१ अनुब्रूहि यजे-
 तीतरेषां हविषामृजुधा ज्योतिरतिरात्रः संतिष्ठते ^१ पुरस्ता-
 द्धानासोमानां वाजिनैश्चरित्वा त्रैयम्बकैश्चरति ^१ समानं कर्मा-
 वमृथाद्यैतस्मिन्नवमृथ उपाददते वारुण्यै निष्कामं तुषा- ५
 निति ^१ वारुणस्य वारुण्यामिच्छाध्यवदानीया भवत्यृजोषेण सह
 तुषान्संप्रकिरन्ति ^१ प्रसिद्धो ऽवमृथ ^१ उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रा-
 वरुणीं वशामुपाकरोति ^१ तस्यै द्यावापृथिव्या काया वैश्वकर्मणी
 सौरौत्युपालम्भ्या भवन्ति ^१ तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा
 पशुपुरोडाशान्निर्वपति ^१ ताननुवर्तन्त आदित्यप्रभृतीनि १०
 शुनासीरीयहवींषि ^१ प्रैषवन्तः पशुपुरोडाशा ^१ अनुब्रूहि
 यजेतीतरेषां हविषां ^१ संतिष्ठते यथा पञ्चपशुः पशुबन्धस्त-
 थाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्धा यजमानायतन उपविश्य त्रेष्टा
 शल्ल्या लोहितायसस्य च क्षुरेण ग्रीर्षन्नि च वर्तयते परि
 च वपते पुरस्तादेवाग्रे ऽथ दक्षिणतो ऽथ पूश्चादधोत्तरतो १५
 ऽथोपरिष्ठात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः सोमाः संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः
 सोमाः ^१ ॥ ६२ ॥ अष्टादशः ॥

॥ इति सप्तदशः प्रश्नः ^१ ॥

१ अंबकैः MSS.

१ किरति M.

१ अथ (१. इति) बौधायन उत्तरतत्तिस्त्रे प्रथमः प्रश्नः U.

- वृहस्पतिसवेनं यच्छ्रमाणो भवति^१ स उपकल्पयते ऽथ-
 चतुस्त्रिंशा दक्षिणाः कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ
 पर्णमयं पात्रमाज्यमभिषेचनायाथ वै ब्राह्मणं भवति परिस्रजौ
 होता भवत्यरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक्र इत्येष ह वै परिस्रजौ यः
 ५ खलतिः परिकेश्यो^२ ऽथ^३ हैष मिर्मिरो यः शुक्रो विक्रिध-
 स्त्रिलकवान्पिङ्गाक्षो^४ ऽथ हैष त्रिशुक्रो यस्त्रिवेदो^५ दीवते^६
 तस्यैकरात्रीणस्य सोमं क्रीणन्ति^७ तिस्र उपसदस्तांयते
 त्रिवृदग्निष्टोमो रथंतरसामा प्रवर्ग्यवाग्गायत्रीष्वेक स्तोमः^८
 प्रज्ञातं देवमुवाः हविषां करणं^९ तस्य बार्हस्पत्यो^{१०} ऽतिपाद्भो^{११}
 १० बार्हस्पत्यः पशुरुपालभ्यः^{१२} समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य
 काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनधीवमुत्तरखोमोप-
 स्तृणाति^{१३} तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां
 पर्युपास्य पर्णमये पात्रे आज्यमानौयाभिषिञ्चति वृहस्पतिः
 प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तास्रसु-
 ६५ विजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमाः^{१४} ॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुयन्त्रेण वृहस्पतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१५} समुन्मृष्टे समुत्क्रो-
 शन्तीति^{१६} समानमा मुखस्य विमार्जनात्^{१७} ॥ १ ॥

१ Thus MB Be, परिकेश्य the other MSS

२ Thus D, तिलकावा० M Be 7 U, तौलकावा० Be, तौलकावा० B.

३ Thus M, त्रिवेदौ the other MSS

४ Thus M Be 7 D, ०पत्यस्यतिपा० Be BU.

५ M reads समुत्क्रोशत्यभ्यषेचतःयमसौ + वृहस्पतिसवेनेति ।

तस्य प्रातःसवने सन्नेषु नाराश॑सेवेकादश दक्षिणा
नीयन्त ' एकादश माध्यंदिने सवने सन्नेषु नाराश॑सेवस-
द्वादशास्तृतीयसवने सन्नेषु नाराश॑सेषु ' माध्यंदिन एव
सवने ऽश्वं दद्यादिति ह स्माह मौद्गल्यः ' स वा एष॑ नैर्भार्जनो॑
यज्ञः ' स यथा ह वा इयं गैरेयी॑ नदी॑ निमृजत्येव॑ ह ५
वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेष्टा पाप्मानं भ्रातृव्यं निमृजन्नेति॑ ' स
एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्ते '
राजा राजसूयेनेजान इच्छति बृहस्पतिसवनेनाभिषिच्येति॑ ६
तदु वा आङ्गर्न वै राजसूयाभिषिक्तो ऽन्येन यज्ञक्रतुनाभिषि-
च्येताप्रत्यवरोही ह॑ भवतीत्युभाभ्यां ब्रह्मचराभ्यामभिषिच्या॑ १०
इत्यभिषिच्येतिवेति॑ ' दीक्षते ' तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र
उपसदः ' समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले माध्यंदि-
नीया एवैनं चमसा निमृजन्तो यन्ति ' चतुर्विंश एष भवति '

१ Thus M Be 7 D ; एषसवनैर्भार्जनो BU , एष सर्वाधनिर्भार्जनो Be.

२ Thus M ; गैरेयी the other MSS. (U गौरेयीर्) ।

३ नदी निमृजत्येव॑ M ; नदी निमृजत्येव॑ B ; नदी निमृजत्येव॑ Be 7 D ,
नदी निमृजत्येव॑ U ; नदीं तीला पांस्त्रिंशं जत्येव॑ Be. Read perhaps:
नदी निमृजत्येव॑ i.e. निमृजन्ती एति, cp. *infra* निमृजन्नेति ।

४ निमृज्यन्नेति Be 7.

५ Thus MD Be 7 , °भिषिच्येति Be U ; °भिषिच्येति Be.

६ om. M.

७ Thus M only ; °भिषिच्यात इत्यभिषिच्येतिवेति U Be 7 D , °भिषिच्यात
इत्यभिषिच्येति B ; °भिषिच्याभिषिच्येतिवेति Be.

राजा राजसूयेन यज्यमाण आध्यायति^१ त्रिषु वर्णेष्वभिषिक्ते-
ष्वध्यभिषिच्येय^२ पुरोहिते स्थपतौ सूत इति^३ पुरोहितो
दीक्षते^४ तस्य तिस्रो दीक्षास्त्रिषु उपसदः^५ समानमाभिषेकस्य
कालादभिषेकस्य काले शुक्रामन्यिनोः सः स्यावेणाभिषिञ्चति^६

५ चतुष्टोम एष भवति^७ ॥ २ ॥

स्थपति^८ स्थपतिसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्प्यत
आर्षभं चर्म सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं पाचं दध्यभिषेच-
नाय^९ दीक्षते^{१०} तस्य तिस्रो दीक्षास्त्रिषु उपसदः^{११} आग्नेयस्य
मास्तौ पृश्निः पष्ठौ ह्युपास्तभ्या भवति^{१२} सप्त हवीः^{१३} षि
१० प्रातःरुवनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो भवत्यग्निमुखाद्भृद्विरित्ये-
तानि^{१४} समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य काले यजमाना-
यतन आर्षभं चर्म प्राचीनघौवमुत्तरलोमोपस्तृणानि^{१५} तद्यज-
मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्या रुक्माभ्यां पर्दुपास्तौदुम्बरे
पात्रे दधानीयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
१५ बाङ्गभ्यां पूष्णो^{१६} हस्ताभ्या सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्तेण
स्थपतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१७} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
मुखस्य विमार्जनात्^{१८} एष स्थपतिसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{१९} एष
एव स्थपतिसव^{२०} एष वैश्यसव^{२१} एष माससवो^{२२} मासा
हैनेनातः^{२३} पूर्वमीजिरे^{२४} ॥ ३ ॥

१ आध्यायतीति M.

२ Thus MD Be 7; ऽपिच्येषु Be BU.

३ om. Be BU.

४ वैश्यस्य सव Be 7.

५ i. e. ऽन्यतः Be 7 अच. D अचं ।

सूतः^१ सूतसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते
 कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं हिरण्यं
 दृतमभिषेचनाय^१ ' दीक्षते ' तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उप-
 सदो^१ ऽष्टौ हवीः^२षि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो
 भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मण इत्येतानि^१ ' समानमाभिषेकस्य^१
 काष्ठादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीन-
 यीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति^१ ' तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्ण-
 रजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे दृतमानीय
 हिरण्येनोत्पूयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 र्बाह्मभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्धन्वेण सूतस-^{१०}
 वेनाभिषिञ्चामीति^१ ' समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 मुखस्य विमार्जनात्^१ एष सूतसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^१ ' एष
 एव सूतसव^१ ' एष ग्रामणीसव^१ ' एष ऋतुसव^१ ' ऋतवो
 द्वेनेनातः पूर्वमीजिरे^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

सोमसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते सौमीः^{१५}
 सूतवशां कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं
 पयो ऽभिषेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति यत्किंच राजसूयमृते
 सोमं तत्सर्वं भवतीति^१ ' स आमावास्येन हविषेष्टाष्टावहान्यानु-
 मतप्रभृतिभिरेति संवत्सरं चातुर्मास्यैः सप्तेन्द्रतुरीयप्रभृतिभिर्य
 रत्निनाः हविर्भिर्यजते^१ ' ऽथ देवसुवाः हविर्भिर्यजते^{१०}

ऽयैताः सौमीः सूतवशामालभते^१ । तस्या असमुदिते
 यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति ।
 तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्य
 पर्णमये पात्रे पय आनीयाभिषिञ्चत्यषाढं^२ युत्सु पृतनासु
 ५ पंप्रिः सुवर्षामश्वं वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाः सुचितिः
 सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ देवस्य त्वा सवितुः असवे
 ऽश्विनोर्वाङ्मयां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण
 सोमसवेनाभिषिञ्चामीति^३ । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समा-
 नमा सुखस्य विमार्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते । ऽथ
 १० पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजते । ऽथ द्विपशूना पशुबन्धेन
 यजते । ऽथ सात्यदूतानाः हविर्भिर्यजते । ऽथ पूर्वैः प्रयुजाः
 हविर्भिर्यजते । ऽथ पौर्णमासवेष्ट्याभ्यामिष्टोत्तरैः प्रयुजाः
 हविर्भिर्यजते । ऽथ देविकाहविर्भिर्यजते । ऽथ त्रैधातवीयया
 यजते । ऽथ सौत्रामण्या यजते । संतिष्ठते सोमसवो ऽर्ध-
 १५ चतुर्दशैर्मासैः^४ ॥ ५ ॥

• पृथिसवेन^१ यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानुहः सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रक्ति
 चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः संभृता^२ । अथ वै ब्राह्मणं भवति

१ •भवे MD Be UB ; •भेत Be 7.

२ The mantra is abbreviated in all the MSS.

३ पृथिवि० M, पृथिवी Be every time in this kh.

४ Thus M Be, समाभृता the other MSS

यत्किंच राजसूयमनुत्तरवेदीकं तत्सर्वं भवतीति ^१ स आमा-
 वास्येन हविषेष्वाष्टावहान्यानुमतप्रभृतिभिरेति सप्तेन्द्रतुरीय-
 प्रभृतिभिरथ रत्निनाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ देवसुवाः हवि-
 र्भिर्यजते ^१ ऽथैतां चतुर्हविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाल-
 बैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चर- ५
 मिति ^१ तस्या ^१ असमुदिते ^१ यजमानायतने रोहितं चर्मानुहुं
 प्राचीनयीवमुत्तरजोमोपस्तृणाति ^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य
 सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे द्रोणे चतुष्टयीरपः
 समवनीयाभिषिञ्चति ^१ ये मे पञ्चाग्रतं ददुरश्वानाः सध-
 स्तुतिः । द्युमदग्ने महि अवो बृहत्कृधि मघोनां नृवदमृत १०
 नृणाम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्म्यां पूष्णो
 हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण पृथिसवेनाभिषिञ्चा-
 मीति ^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा सुखस्य विमा-
 र्जनादथ सः सृपाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ पञ्चहविषा दिशा-
 मवेश्या यजते ^१ ऽथोपातीत्य द्विपशं पशुबन्धः सात्यदूतानाः १५
 हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ
 पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिद्धोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ^१ ऽथ
 देविकाहविर्भिर्यजते ^१ ऽथ दैधातवीयया यजते ^१ ऽथ सौत्रा-
 मण्या यजते ^१ संतिष्ठते पृथिसवो ऽध्यर्धेन ^१ मासेन ^१ ॥ ६ ॥

१ Thus M Be 7 DUB ; तस्यासमु० Be.

२ Thus Be 7 DU ; समानौय M Be B, but cp. XII. 8 (p. 98, 5).

३ Thus M, अध्यर्धेन मासेन the other MSS.

गोसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते ऽयुतं दक्षिणाः
 सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं प्रतिधुगभिषेचनाय^१ ।
 दीक्षते^१ तस्य षड् दीक्षाः षडुपसदः^१ समानमाभिषेकस्य
 कालादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनमात्रं वेदे-
 ५ रन्तुद्धतं भवति^१ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां
 रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे प्रतिधुगानीय^२ बृहत स्तोत्रं
 प्रत्यभिषिञ्चति रेवञ्चातः सहसा वृद्धः चत्राणां चत्रभृन्तमो
 वयोधाः । महान्महिले तस्तभानः चचे राष्ट्रे च जागृहि ।
 प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः खाराज्येनाभिषिञ्चामि ॥ देवस्य त्वा
 १० सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्व्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण गोसवेनाभिषिञ्चामीति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति
 समानमा मुखस्य विमार्जनात् एष गोसवः षट्त्रिंशः
 सर्व उक्त्य उभयसामायुतदक्षिणः^२ पवमाने कण्वरथंतरं
 कुर्वन्ति^३ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

१५ ओदनसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानुहः सुवर्णरजतौ च रुक्मौ शतमानं च प्रवर्तं चतुरो
 वर्णाग्राह्यः राजन्यं वैश्वः शूद्रं चतुरो रसान्मधु सुरां

१ Thus M Be 7 D, प्रतिधुग the other MSS.

२ Thus M; प्रतिधुगानीय all the other MSS., but cp. Maitr. S. II, 2 7, where the word is also used as a neuter (sc. पयः).

३ Thus Be 7 D; *सामायुतं दक्षिणाः M; *सामाप्ययुतं दक्षिणः the other MSS.

४ Thus M, भवति the other MSS.

पय अपस्रवारि^१ पात्राणि सौवर्णं^२ राजतं कांस्यं मृन्मयं
 चतस्रो दक्षिणाः शतमानं^३ हिरण्यं तिसृधन्वमष्टां माषैः
 पूर्णं कमण्डलुं चतुष्टयैः शलाकाः पर्णमय्यौ नैयघोश्वावाश्वत्थौ
 फाल्गुनपात्रौ^४ चत्वारि नानावृक्षाणि पात्राणि सक्तू^५स्त्रीणि
 दर्भपुञ्जीलान्यौदुम्बरं द्रोणं चतुःस्रक्ति चतुष्टयीरपो दिग्भ्यः ५
 संभृताः शतं^६ च^७ रथं चैतेनोपकृतेन रोहिणीमायतीमुपर-
 मत्यथ^८ रोहिणेति पूर्वान्निमन्ववस्यत्युत्तपनीय^९ शालीनो
 ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सःशास्त्रे-
 कौदन^{१०} अपयतेति^१ तं तथा अपयन्ति यथा पुरादित्य-
 स्योदयाच्छ्रुतो^२ भवत्युद्यता सूर्येण कार्य इति ब्राह्मणमथैत- १०
 मोदनं^३ अपयित्वाभिघार्योदञ्चमुदासयत्यथैतां पात्रौ निर्णि-
 व्योपस्तीर्य तस्यामेनमसंभ्रन्निवोद्धरति^४ सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभृतमाज्यमानीयाथैतां^५श्चतुरो वर्णान्दक्षिणत उदङ्मुखानु-
 पवेशयत्यथान्वारब्धे यजमाने जुहोति सिंहे व्याघ्र उत या

१ आप० all.

२ Thus M; फाल्गुनपात्रौ Be B; फाल्गुनपात्रौ DU; फाल्गुन्यौ पात्रौ Be.

३ Uncertain, शतं च M; सतं च Be 7 D; सतं च BU; सितं (omitting च) Be.

४ Read perhaps अथ i.s.o. अथ, cp. XIII. 36 (p. 145, 3), XV. 2 (p. 205, 10) and XVIII. 16.

५ न्ववस्यत्य० M Be 7, न्वस्यत्य० Be BUD.

६ Thus Be BU; एकौदनं M, औदनं Be BU.

७ Thus M Be 7 D; पुरस्तादादित्य० Be BU.

वृदाकाविति० चतस्रः सुवाङ्मतीर्ज्ज्वाङ्मलैव स॥स्त्रावैः प्रवर्तम-
भिधारयति राडमि विराडमि सम्राडमि स्त्रराडसीत्यथैतं१
प्रवर्तमयेणाहवनीयं१ पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधाति । ॥ ८ ॥

- अथैतत्सौवर्णं पात्रं याचति । तस्मिन्स्त्रिरः पवित्रं
५ मध्वानीय सक्तूनोप्य पर्णमयीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय
त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः श्रीणामीति । तेजो ऽसीति ब्राह्म-
णाय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति ब्राह्मणः प्रतिगृह्णात्यथ
यजमानो मुखं विमृष्टे तेजस्वदस्तु मे मुखं तेजस्वच्छिरो
अस्तु मे । तेजस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् तेजसा संपिष्टग्नि मेति ।
१० चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति शतमानं
च हिरण्यमथैतद्राजतं पात्रं याचति । तस्मिन्स्त्रिरः पवित्रं
सुरामानीय सक्तूनोप्य नैययोधीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यती-
न्द्राय त्वोजस्वते ओजस्वन्तः श्रीणामीत्योजो ऽसीति राज-
न्याय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति राजन्यः प्रतिगृह्णात्यथ
१५ यजमानो मुखं विमृष्ट ओजस्वदस्तु मे मुखमोजस्वच्छिरो
अस्तु मे । ओजस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् ओजसा संपिष्टग्नि मेति ।
चिराचम्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति तिसृधन्वं
चाथैतत्कांस्यं पात्रं याचति । तस्मिन्स्त्रिरः पवित्रं पथ
आनीय सक्तूनोप्याश्वत्थीभ्याः शलाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वा
१० पथस्वते पथस्वन्तः श्रीणामीति । पथो ऽसीति वैश्याय

१ • छैनं all exc. M.

२ • घेणाग्निं M.

प्रयच्छति ' तत्ते प्रयच्छामीति वैश्यः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो
 मुखं विमृष्टे पयस्वदस्तु मे मुखं पयस्वच्छिरो अस्तु मे ।
 पयस्वान्विश्वतः प्रत्यङ् पयसा संपिष्टग्धि मेति ' त्रिराचम्य
 प्रशंसति ' तस्मा एतच्चैव पात्रं ददात्यङ्गां चाथैतन्मृन्मथं
 पात्रं याचति ' तस्मिंस्तिरः पवित्रमप आनीय सक्तू- ५
 नोष्णं फाल्गुनपात्रीभ्याम्^१ शलाकाभ्यामुपमन्यतौन्द्राय त्वायुञ्जत
 आयुञ्जन्तः श्रीणामीत्यायुरसीति शूद्राय प्रयच्छति ' तत्ते
 प्रयच्छामीति शूद्रः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो मुखं विमृष्ट
 आयुञ्जदस्तु मे मुखमायुञ्जच्छिरो अस्तु मे । आयुञ्जान्विश्वतः
 प्रत्यङ्गायुषा संपिष्टग्धि मेति ' त्रिराचम्य प्रशंसति ' तस्मा १०
 एतच्चैव पात्रं ददाति माषैश्च पूर्णं कमण्डलुमथैतमोदनमभ्यु-
 तृष्य प्राश्नाति ' तस्य यन्न सहते तदप्यु प्रवेशयत्यथ द्विरणा-
 हुतं निष्पिबति ' निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे
 वर्चसे छधि प्रियः रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा
 अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्धयासदित्यथैतं प्रवर्त- १५
 मद्भिः प्रचाल्य दक्षिणे कर्णं आबध्नीत आयुष्टे विश्वतो
 दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत^२ आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायु-
 रसि सर्वमायुरसीत्यथैनं त्रिभिर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति यतो
 वातो मनोजवा यतः क्षरन्ति सिन्धवः । तासां त्वा सर्वासाः

१ फाल्गुनपत्तिभ्यां M; फाल्गुनपात्रीभ्याम् Be 7 BUD; फाल्गुनीभ्याम् Be.

२ Thus M; एतं i.s.o. एनं the other MSS.

रुचाभिषिञ्चामि वर्चसेत्यास्य दक्षिणमक्षिकटं^१ न्यचति^२
 समुद्र इवासि गच्छना सोम इवास्वदाभ्यः । अग्निरिव विश्वतः
 प्रत्यङ् सूर्य इव ज्योतिषा विभूरिति^३ ॥ ६ ॥

- यावदेवात्राध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातौदुम्बरे द्रोणे
 ५ चतुष्टयीरपः समवनीय चतुरो ग्रहान्गृह्णात्यपां यो द्रवणे
 रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाय तेजसे ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामीति
 पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायोजसे
 वीर्याय गृह्णामीति नैयग्रोधेनापां यो मध्यतो रसस्तमहमस्मा
 आमुष्यायणाय पुष्टौ प्रजननाय गृह्णामीत्याश्वत्येनापां यो
 १० यज्ञियो रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणायुषे दीर्घादुत्वाय
 गृह्णामीत्यौदुम्बरेणाथैतद्रोहितं चर्मानुहं^३ प्राचीनधीवसु-
 त्तरलोमोपस्तृणाति^४ तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्याभिषिञ्चत्यपां यो द्रवणे रसस्ते-
 नाहमिममामुष्यायणं तेजसे^५ ब्रह्मवर्चसायाभिषिञ्चामीति
 १५ पर्णमयेनापां य ऊर्मौ रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमोजसे
 वीर्यायाभिषिञ्चामीति नैयग्रोधेनापां यो मध्यतो रसस्तेनाह-
 मिममामुष्यायणं पुष्टौ प्रजननायाभिषिञ्चामीत्याश्वत्येनापां यो

१ Thus Be; दक्षिणमक्षिकटन्याचति M. दक्षिणे अक्षिकटे न्यचति BU.
 दक्षिणे अक्षिकटं न्यचति Be 7 D.

२ All MSS. exc. M ins जघनेनाग्निं ।

३ In Be here and infra all the Datives (वर्चसाय, ओजसे, वीर्याय

यज्ञियो रसस्तेनाहमिममासुष्यायणमायुषे दीर्घायुत्वायाभि-
 पिञ्चामीत्यौदुम्बरेण^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 सुखस्य विमार्जनादुत्तरत एतद्भूपायितः शतं^२ तिष्ठति रथश्च^३ ।
 तदभिप्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोग्रश्चेत्ता सपत्नहा । आतिष्ठ मित्र-
 वर्धनस्तुभ्यं देवा अधिब्रवन्नित्यं रथस्य पक्ष्मी संमृशत्यङ्कौ^४ ५
 न्यङ्गावभितो रथं याविति^५ रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृत्रहन्ति
 प्रतिपद्यां पृणक्तु रजसी उपस्यमित्यातो^६ ऽथैतच्छतं^७ त्रिः
 प्रदक्षिणं परिधाय^८ पुरस्कृत्यायाति^९ तदध्वर्यवे ददाति^{१०} स
 एष श्रोदनसवो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा वैश्यस्य वा पुष्टि-
 कामस्य यज्ञः^{११} ॥ १० ॥ तृतीयः ॥ १०

पञ्चशरदीयेन यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते सप्तदश
 निरष्टान्वत्सतरानेकहायनान्^२ पुरस्तान्मार्गशीर्षे^३ पौर्णमास्या
 आमावासेन हविषेष्टा सप्तदश मारुतीः पृथ्वीर्वत्सतरौराल-
 भते^४ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थापयित्वोत्सृजन्यथेतराभिः
 सः^५ कुर्वन्ति^६ संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यः सप्त-^७
 दश पृथ्वीर्वत्सतरौरालभते^८ ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरान्स्थाप-
 यित्वोत्सृजन्यथेतराभिरेव सः^९ कुर्वन्ति^{१०} द्वितीये संवत्सरे

१ Uncertain again, cp. p. 350, 6.; सतं ति० रथं च M; इत्वं ति० रथं
 च Be 7 D; इत्वं ति० रथस् (omitting च) UB; सितस्ति० रथस् Be.

२ Thus M sec. m., *तं दितं pr. m.; *तद्वत् Be 7 BDU, *तदर्थं Be.

३ पश्यां M; परिधाय B; परीधाय the other MSS.

४ Thus M Be; *शीर्षा Be 7; *शीर्षः DU; *शीर्षो B.

- पर्यवेते मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यः सप्तदश कल्माषीर्वत्सतरीरा-
लभते^१ । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वोत्सृजन्त्यथेतराभिरेव
संस्थां कुर्वन्ति^१ । तृतीये संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः
सप्तदशावलिप्ता वत्सतरीरालभते^१ । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरा-
५ न्स्थापयित्वोत्सृजन्त्यथेतराभिरेव संस्थां कुर्वन्ति^१ । चतुर्थे
संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्यः सप्तदश राजीवा^१ क्स-
तरीरालभते^१ । ऽभिप्रोचणतो वत्सतरान्स्थापयित्वोत्सृजन्त्यथे-
तराभिरेव संस्थां कुर्वन्त्येतदेवाहर्दीचते^१ । संवत्सरमुख्ये^१
विभर्ति^१ । द्वादशोपसदस्तस्याहानि चिद्वदग्निष्टोमः पञ्चदश
१० उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्यः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदशो ऽतिरात्र-
स्तस्य मारुत स्तोमो भवत्यथैतेषां पशूनां त्रयः प्रथमे ऽहन्नैन्द्रा-
मारुता उच्चाणः सवनीया आलभ्यन्ते^१ । एवं द्वितीय एवं तृतीय
एवं चतुर्थे^१ । पञ्चोत्तमे ऽहन्नालभ्यन्ते^१ । वर्षिष्ठमिव ह्येतदह-
र्मन्यन्ते वर्षिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मणमथैतेषां पशूनां
१५ यदि नश्यति ज्ञियते वा याश्चमेधे प्रायश्चित्तिस्तां हत्वाथान्यं
तद्देवत्यं^१ तद्वर्णं तद्वयसं तद्रूपं^१ तज्जातीयं^१ पशुमालभन्ते^१ ।
स एष पञ्चशारदीयो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा^१ । यः कामयेत

१ Thus Be 7; राजीवां D; राजीर्व U; राजीर्वत्स० Be; राजीवत्स० B,
उक्थ्यो राजीर्वत्स० M.

१ ०मुखां M.

२ तद्देवत्यं MSS.

३ om. M

बहोर्भूयान्स्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत्^१ बहोरेव
भूयान्भवति^१ ॥ ११ ॥

अग्निष्टुता यक्ष्यमाणो भवति^१ तस्य सर्वमेव समानं^१
पुरोरुच एवान्या^१ अस्याजरासो ऽग्न आयूष्मि पवस इत्यैन्द्र-
वाचवस्य^१ यजा नो मित्रावरुणेति मैत्रावरुणस्याश्विना पिबतः^५
सुतमित्याश्विनस्य^१ दे विरूपे चरतः पूर्वापरं चरतो माय-
यैताविति शुक्रामन्थिनो^१ स्त्रीणि शता त्री षहस्राण्यग्निमित्या-
ययणस्य^१ नियुनक्तुक्थ्यस्य^१ नित्या ध्रुवस्याग्निनाग्निः समिधत
इत्यैन्द्राग्न्याग्निर्दवानां जठरमिति वैश्वदेवस्याग्निश्रियो यदु-
त्तम ईडे अग्निः स्ववसमिति तिस्रो मरुत्वतीयानाः^१ शुधि १०
शुत्कर्णं वक्त्रिभिरिति माहेन्द्रस्य^१ विश्वषामदतिर्यञ्जियानां
त्वे अग्ने त्वामग्न इति तिस्र आदित्यस्य^१ ग्रहस्य^१ नि त्वा
यज्ञस्य साधनमिति सावित्रस्य^१ नित्या पान्नीवतस्य^१ नियु-
नक्ति हारियोजनस्य^१ स एष त्रिवृदग्निष्टुत्यवित्रं^१ यथा ह वा
इदं^१ द्वावादभिदूना^१ अभिवृष्टाः^१ पुनर्णवा^१ ओषधयो समु- १५
त्तिष्ठन्त्येव^१ ह वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेष्टा शुचिः पूतो मेथ्यो
भवति^१ स यदि सुखेन पापहन्मन्येत त्रिवृतं कुर्वीतैष^१ ह वै

१ आदित्यग्रहस्य M.

२ My conjecture; इदं द्वावादभिदूनादभिवृष्टां M; इदमभिदूनादभिवृष्टाः
B Be 7 (pr. m.) D (pr. m.) U Be (pr. m.); इदं द्वावादभिदुग्धीदं Be
7 D in margin; इदं देवा अभिदूनादभिवृष्टाः Be (sec. m.).

३ Thus Be 7 BDU; पुनर्णवा Be M.

मुखेन पापं करोति यो ऽनूचानस्य वा मुनेर्वा दुरवगतमव-
गच्छति ^१ यदि बाहुभ्यां पञ्चदशं कुर्वीते^१ ष ह वै बाहुभ्यां
पापं करोति यो ब्राह्मणाद्योद्यच्छते ^१ यद्युदरेण सप्तदशं कुर्वी-
ते^१ ष ह वा उदरेण पापं करोति यो ऽनाश्वान्नस्थान्नमश्नाति ^१
५ यदि पद्भ्यामेकविंशं कुर्वीते^१ ष ह वै पद्भ्यां पापं करोति ॥ १२ ॥

य^१ आरट्टान्वा^२ गान्धारान्वा^३ सौवीरान्वा करस्करान्वा^४
कच्छिज्जान्वा गच्छति ^१ स यदि सर्वश एव पापकृन्मन्येत चतु-
ष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत ^१ तेन हैतेनर्तुपर्णा भाङ्गाश्विन^५ ईजे^६
शफालानां^७ राजा ^१ तेन हेद्वा गृगयामभिप्रययौ ^१ त^८
१० हेन्द्रो ऽनुख्यायैवेचां^९ चक्रे ऽहसु त्वा तद्यातये^{१०} यन्मा^{११} यज्ञ-
क्रतोरन्तराय^{१२} इति ^१ स ह खिन्न उदकमभ्यवेद्याय^{१३} त^८
ह तत्रैव स्त्रियं चकार ^१ सा सुदेवला नामास ^१ सा हैतदेव
राष्ट्रमभ्यारोह ^१ सा स्त्री सती पुत्राञ्जनयां चकार ^१ तेभ्यो
हेन्द्रः समदं दधौ ^१ ते हता विदृढाः शिशिरे^{१४} तानुभया-

१ Thus Be 7 D; योराट्टान्वा M Be; योराट्टान्वा B; योरा न्वा U.

२ गन्धा० M.

३ Thus M Be 7 D; कार० Be BU.

४ •गाश्विनं रंजनौयानां M

५ •क्षां M Be 7 U; •षां Be B.

६ तद्यजातयेय M.

७ i.s.o. यन्मा यज्ञ० Be D. यः संश्रयात्मा यज्ञ० ।

८ Thus M Be 7 D; •सभ्यपेयाय Be B.

९ Corrected, शि (or श्वि ?) श्विरे M. शिशिरे the other MSS

नन्तरेण रुदन्त्यासां चक्रे ^१ ऽथो हेन्द्र आजगाम ^१ तामु^१
 ह्यभ्युपेयाय^१ ^१ ताः होवाच सुदेवला^२ इति^२ ^१ भगव इति ^१
 प्रियं तवैतदिति^३ ^१ किं मे भगवः प्रियं भविष्यतीत्येवं वै
 मम तदप्रियमासीद्यन्मा यज्ञक्रतोरन्तरायो वृणीष्व नु यतरे
 ते पुत्रा जीवेयुरिति ^१ यानेव भगव स्त्री सत्यध्यगममिति ^५
 होवाच ^१ तस्मादाहुः स्त्रियाः पुत्राः प्रेयाः भवन्तीति ^१
 स एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा
 भेषाच्छान्त्यै ^१ ॥ १३ ॥

इन्द्रस्तुता यच्छ्रमाणो भवति ^१ तस्य सर्वमेव समानं पुरो-
 रुच एवान्यास्तिष्ठा हरी कस्य वृषा सुते सचेत्यैन्द्रवायवस्यैन्द्रं ^{१०}
 वयं महाधन इति मैत्रावरुणस्य ^१ दिता यो वृत्रहन्तम इत्या-
 श्विनस्य ^१ स सूर आजनयज्ज्योतिरिन्द्रसुत त्वदाश्वश्चियमिति
 शुक्रामन्थिनोर्भरेष्विन्द्रमित्याग्रयणस्य ^१ नित्योक्थस्य ^१ नित्यु-
 नक्ति^४ भ्रुवस्य ^१ महि चेत्तं पुरु अन्द्रमित्यैन्द्राग्रस्योऽरं नो लोक-
 मनुनेषि विद्वानिति वैश्वदेवस्य ^१ नित्या मरुत्वतीत्यानां ^१ नित्या ^{१५}

१ My conjecture; तामयोभ्युपेयाय B Be; तानभ्युपेयाय M; तामभ्युपेयाय Be 7 D; तानभ्युपेयाय U.

१ सुदेवलाय इति (this is the way in which Nandināgari expresses the pluti) M; सुदेवला इति Be Be 7 D; सुदेवलाति BU. Properly speaking we expect सुदेवलाइ इति, pluti from सुदेवले ।

२ तवैतादिति all the MSS. exc. M, which reads तवैतादन्यदिति; is pluti contained again in तवैतात् ?

४ नित्या M only.

माहेन्द्रस्या० नो विश्वाभिरूतिभिः कदाचन स्तरौरमीन्द्राय
गाव आग्निरमिति तिस्र आदित्यस्य१ ग्रहस्तेमां१ ते धिय-
मिति सावित्रस्य१ नियुनक्ति पानीवतस्य१ नित्या हारियो-
जनस्य१ स एष पञ्चदश इन्द्रसुदिन्द्रियकामस्य१ यो वा०
४ ज्येष्ठवन्धुरपभूतः स्यात् एतेन यज्ञक्रतुना यजेताश्रुते ह्यैव
ज्येष्ठताम्१ ॥ १४ ॥

अश्वोयामेण यज्यमाणो भवति१ दीचते१ तस्यापरिमिता
दीचा द्वादशोपसदस्त्रिवृद्धहिष्यवमानः पञ्चदश५ होतुराज्य५
सप्तदश५ मैत्रावरुणस्यैकविंशं ब्राह्मणाच्छ५ सिनस्त्रिणवमच्छा-
१० वाकस्य१ त्रयस्त्रिंशो माध्यंदिनः पवमानस्तुर्विंश५ होतुः
पृष्ठ५ रथंतरं च वैराजं च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परि-
ष्टुवन्ति१ चतुश्चत्वारिंशं मैत्रावरुणस्य वामदेव्यं च शाकरं
च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्त्यष्टाचत्वारिंशं ब्राह्मणा-
च्छ५ सिनो नौधसं च वैरूपं१ च सामनी अन्यतरेणान्यतर-
१५ त्परिष्टुवन्त्येकविंशमच्छावाकस्य कालेयं च रैवतं च सामनी
अन्यतरेणान्यतरत्परिष्टुवन्ति१ तमेतमष्टापृष्ठ इति कुन्दोगा
आचक्षते१ त्रिणव आर्भवः पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोम-
सामैकविंशान्युक्त्यानि१ सषोडशिकानि पञ्चदशानीतराणि

१ आदित्यपद- M Be.

२ om Be 7 DU.

३ Thus (and cp. Sāṅkh, XV. 7. 4) M Tr U Be Kcs. वैराजं
वैराज्यं or वैसत्यं the other MSS.

४ न्युक्त्यानि M Tr. न्युक्त्यानि all the other MSS.

चिद्वद्राथंतरः सन्धिस्तत्तुद्राः पशवो ऽतिसेदुः^१ सोमो वा
 एतदतिरिच्यमान इयाय^२ ते देवा^३ अब्रुवन्नप्तोर्वा अयम-
 त्यरेचि तस्य को याम इति^४ तदप्तोर्यामस्याप्तोर्यामत्वं^५
 तस्मा एतान्यतिरिक्तस्त्रोचाण्यवकल्पयां चक्रुस्त्रिवृद्धोर्तुर्जरावो-
 धीयं पञ्चदशं मैत्रावरुणस्य सौहविष^६ सप्तदशं^७ ब्राह्मणा- ५
 ऋषिभिर्न उदग्शीयमेकविंशमच्छावाकस्य वारवन्तीयं^८ तदु
 वा आहुर्दक्ष्णावाकचमसमनु यज्ञः संतिष्ठेतानं यज्ञं गमये-
 दथो हान्तं यजमानो गामुकः^९ स्याद्धोत्र एव सुवीरन्दो-
 तानुग्रस्त्रात्तथा मध्यतो यज्ञः समाधीयत^{१०} इति^{११} तदु
 वा आहुः सर्वाण्येवाश्विनानि स्तुतशस्त्राणि स्युर्थे^{१२} किंच^{१३} १०
 रात्रिमुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमिति^{१४} न्वेकमथापरं चिद्व-

१ The MSS. of the text seem all to be corrupt: °तिसेदु Tr, तिसेतुः M (if I see right!); तिसेतुः all the other MSS.; अतिसेदुरति-
 क्रामतीत्यर्थः Bhav. (read °क्रामन्ती°).

२ Thus M; इयायवेतंदेवा BUD; इयायतंदेवा Be, इयाचवेतंदेवा H;
 इयाववेतं Tr.

३ सौहविषं सप्तं MH; सौभरन्विहविषं सप्तं UD; सौ (सो) भरन्विहविंश-
 सप्तं Be Be 7; सौभरन्विहविंशिसप्तं B; सौषधं सप्तं Tr.

४ Thus M only; गामुकः all the other MSS.

५ Thus MHTr Keś.; समापयत the other MSS.

६ Thus all the MSS., तच्च (i. s. o. यच्च) Karmānta (one MS.
 यच्चि) Keś. and Rudr. on Āp. XIV. 4. 15.

७ किंचन M.

८ Some of the MSS. again इती ; read perhaps °मिती इवेक !

त्यञ्चदशः^१ सप्तदशमेकविंशमर्थैतेषां देवता अग्निरिन्द्रो विश्वे
देवा विष्णुरिति^१ ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

मृत्युसवेन यत्त्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते शार्दूलचर्म
सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वैद्याध्यावुपानहौ^२ चार्मपट्यावुपानहौ
५ वृष्णिवाससं च क्षौमं च तिसृधन्वमासन्दीः साधीवासां
दुन्दुभिं विमितमौदुम्बरं द्रोणं चतुःशक्तिं चतुष्टयोरपी
दिग्भ्यः संभृताः शतं^३ च^३ रथं^३ चैतेनोपकृतेन चित्रामायती-
मुपरमत्यथ^४ चित्रयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्तुत्तपनीयः शालीनो
ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथान्वारब्धे यजमाने जुहोति व्याघ्रो
१० ऽयमग्नौ चरति प्रविष्ट इति षट् सुवाङ्मतीरथ यजमानाय-
तने शार्दूलचर्म प्राचीनधीवसुत्तरलोमोपसृणाति यत्ते शिल्पं
कश्यप रोचनावदिन्द्रियावत्युक्कलं चित्रभानु । यस्मिन्सूर्या
अर्पिताः सप्त साकं तस्मिन्नाजानमधिविश्रयेममित्यथ वैद्याध्या-
वुपानहावुपमुञ्चते^५ द्यौरपीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे^१

१ °दश and the following, neutra HTr. पंचदशः सप्तदश एकविंशम०
M. nominatives masc. the other. MSS. cp also Rudr on
Ap I. c

२ वैद्याग्नीयावु० M.

३ Uncertain again. cp supra p 351. 3 शतं च रथं चै० M मतं
च रथं चै० Be 7 D. क्वं च रथं चै० BU. मितं च रथमेतेनो० Be.

४ Probably M reads चद, perhaps rightly. i.e. अथ, cp supra
p. 350, 7.

५ वैद्याध्यावु० B. U. वैद्याग्नीयावु० M Be 7. वैद्याग्नीयावु० १ वैद्याग्नीयावु० B

ऽथ दक्षिणं जान्वाद्याभिसर्पति व्याघ्रो वैशाघ्रे ऽधि विश्रयस्व
दिशो महीः । विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा तद्राष्ट्रमधि
भ्रशदित्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यथा राजसूये तथा ^१ तद्यज-
मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्यां पर्युपास्यौदुम्बरे
द्रोणे चतुष्टयोरपः समवनीयाभिषिञ्चति ॥ १६ ॥ ५

या दिव्या आपः पथसा संवभ्रवुर्या अन्तरिच उत पार्थि-
वीर्याः । तासां त्वा सर्वासां रुचाभिषिञ्चामि वर्चसा ॥ अभि
त्वा वर्चसासिचं दिव्येन पथसा सह । यथासा राष्ट्रवर्धनस्तथा
त्वा सविता करत् ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्समुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ वसवस्त्वा पुर- १०
स्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण कन्दसेति पुरस्तादेता एव तिस्रो
ऽनुद्रुत्य रुद्रास्त्वा दक्षिणतो ऽभिषिञ्चन्तु चैष्टुभेन कन्दसेति
दक्षिणत ^१ एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्यादित्यास्त्वा पश्चादभि-
षिञ्चन्तु जागतेन कन्दसेति पश्चादेता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य
विश्वे त्वा देवा उत्तरतो ऽभिषिञ्चन्त्वानुष्टुभेन कन्दसेत्युत्तरत ^{१५}
एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य बृहस्पतिस्त्रोपरिष्ठादभिषिञ्चतु
पाङ्क्तेन कन्दसेत्युपरिष्ठादथास्योर ऊर्ध्वमुन्मृज्यते ऽरुणं त्वा
वृकमुयं खजंकरमित्यथास्य बाह्व अनुमार्ष्टिं प्र बाहवा
सिंहतं जीवसे न इत्यथैनावुपावहरतीन्द्रस्य ^१ ते वीर्यकृतो बाह्व
उपावहरामीत्यथास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रप्तं २०
भवति ^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-

जनादुत्तरत० एतद्वूपायितः५ शतं१ तिष्ठति रथस्य११ तदभि-
 प्रैत्यभिप्रेहि वीरयस्त्रोयसेत्ता सपन्नहा । आतिष्ठ वृचहन्तम-
 स्तुभ्यं देवा अधिब्रवन्नित्यथ रथस्य पक्ष्मी संमृशत्यङ्कौ न्यङ्का-
 वभितो रथं यौ ध्वान्नं वातायमनु संचरन्तौ । दूरेहेतिरि-
 ५ ऋष्यावान्ततत्रै ते नो ऽग्नयः पप्रयः पारयन्त्वित्यथ रथमुप-
 तिष्ठते१ नमस्त ऋषे गदेत्यथ रश्मीनादत्त एवा ब्रह्मन्तवेदस्तु
 तिष्ठा रथे अधि यदञ्जहस्तः । आ रश्मीन्देव युवसे स्वस्य इति१
 रथमातिष्ठत्यातिष्ठ वृचहन्तयमातिष्ठन्तं पर्यनु त्वेन्द्रो मदत्विशं
 विश्वा अवीवृधन्नित्यातो११ ५३१ धनुरधिष्यं५ कुरुते परि मा
 १० सेन्या घोषास्तन्मे ऽनुमतिरनुमन्यतामिति द्वाभ्यामथैतच्छतं१
 त्रिः प्रदक्षिणं परियाय० पुरस्कृत्यायात्यचास्मै प्रत्यवरोहणतः१

१ Uncertain again ; शतं ति० रथस्य M ; वृचं ति० रथस्य Be 7 BUD ;
 (०पायितः) चितस्त्रि० रथस्य (omitting च) Be.

५ Thus M Be BU ; रथमुषं i.s.o. रथं Be 7 D.

१ Thus Be U ; ०वृधन्नित्यानिन्यातो B ; ०वृधन्नित्यस्य सतो Be 7 D ; M
 om. आतो ।

५ Thus M Be 7 D ; च Be UB.

५ अधिष्यं M, प्रच्छं the other MSS.

१ ०तच्छतं M ; ०तच्छतं Be 7 BUD , ०तद्वयं Be.

१ Thus D ; पर्याय M ; परीयाय Be 7 ; परीयाय Be ; परिधायाय BU.

८ Although this reading is presented by M only, I did not
 hesitate to put it in the text as lectio difficilior, the other MSS.
 all प्रत्यवरोहणतः ; it seems we have in प्रत्यवरोहणतः an ablat. of the
 same signification as प्रोक्षणतः X. 10. s. f. ; cp. also० अभिप्रोक्षणतः
 XVIII. 11 and above all XI. 12 (p. 81 2).

आसन्दीं निदधाति ^१ तां तथा प्रत्यवरोहन्ति यथा राजसूये
तथा ^१ ॥ १७ ॥

यावदेवात्राध्वर्युस्तेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता वारुणेन
प्रुतेनोपरमति ^१ वारुणस्य ^२ वारुण्यौ भवतः स्विष्टकृतः स्विष्ट-
५ वत्यावत्रास्मा ^३ एतच्छतं ^४ ददात्यथैनं विमितेनाभिविघ्नन्ति ^५ ^६
तस्योत्तरार्धं दुन्दुभिनासञ्जयति ^७ तमसंयात्यादित्य आघ्नन्त्यथैनं
संशास्ति यजमान वाचं यच्छ राष्ट्रे च ^८ जागृहीति ^९ ^{१०} सो ऽत
ऊर्ध्वं वाचंयमो भवति ^१ स यत्किंच ^२ व्याहरति ददामीत्येव
व्याहरत्युपसंगच्छन्त एनमेते राजगृहाः सूतग्रामणः ^३ चत्त-
१० संघहीतारः कारुविघ्ना इति ^४ तेभ्यः पष्ठौहीं वेहतं ददाति ^५
तां तेषु पचमाना रमयन्तो जागरयन्त आसते ^६ ऽथाध्वर्युरपर-
रात्र आद्रुत्य चतुष्टयीनामपां प्ररेके मन्यमुपमथ्यावघ्राय
वानवघ्राय वा प्रयच्छति ^७ त ^८ स ^९ भक्षयति तृष्णीमथैनं
नवनीतेनाभ्यनक्त्येना व्याघ्रं परिषस्त्रजाना इत्यथादित्यमुद्यन्त-

१ वरु० all MSS. exc M.

२ स्विष्टकृत्या० all exc. M.

३ Uncertain again , एतच्छतं Be 7 BUD ; एतसितं Be ; M has a blank of two akṣaras.

४ Thus M ; •भिनिघ्नन्ति the other MSS.

५ Thus M ; चराजगृ० Be BU ; चर्मागृ० Be 7 D.

६ •किंचिद् M.

७ •ग्रामणयः M.

८ उपमथ्यं, s.o. उपमथ्य all MSS.

९ Thus M Be ; सद् the other MSS.

आतिष्ठ्यं परमतामियामिति ^१ ततो वै स आतिष्ठ्यं परम-
तामैद्यः कामयेतातिष्ठ्यं परमतामियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतातिष्ठ्यः हैव ^२ परमतामेति ^३ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

सद्यस्क्रिया यज्यमाणो भवति ^४ स यूप्यं च दृचं क्सेदयति
५ लाङ्गल्यं चेषां यूप्यस्य कारयति लाङ्गलं लाङ्गल्यस्य ^५ तौ
सहस्य भुञ्जते वा नि ^६ वा ^७ दधत्यथास्यैतत्पुरस्तादेव जुष्टे
देवयजने वेदिसमितं विमितं ^८ कारितं भवति ^९ तदेतेन
लाङ्गलेन ^{१०} परिहार्यं ^{११} कर्षयति ^{१२} तस्मिञ्जघन्यवाप्यान्ववान्वाप-
यिला ^{१३} परिघातयत्यथास्यैते रथा उपकुप्रा भवन्ति चतुर्थकु
१० प्रष्टिवाही द्वियोग ^{१४} स्थूरिरिति ^{१५} तेषु काल एव दधि-
विनालानासञ्जयन्ति ^{१६} स ग्रीष्मस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु
यवेवृत्विजः पदेनाङ्गापयतीष्ट्या वा मा याजयिष्यथ भक्तं वा
वः कारयिष्यामीति ^{१७} तेषूपसमेतेषु काल एव प्रातरग्निहोत्रं
जुहोत्युपसंगच्छन्त एनमेत चत्विजो ^{१८} ऽथैनानाह सद्यस्क्रिया
१५ मा याजयतेति ^{१९} तं तथेतीतरे प्रत्याङ्गिस्तस्यै तदानीमेव

१ एव om. M.

२ Thus M only; न वा दधत्य० Be; न वा दधत्य० BU; निदधाति वा
Be 7 DU (bis).

३ om. M.

४ Thus MUDB Be 7; •लेनापरि० Be U (bis).

५ Thus M; तस्मिन्ग्रीहीन् यवान्वावापयिला Be 7 DU; तस्मिन् जघन्यवा-
पान्यवान्वापयिला Be; तस्मिन्ग्रीहीन्यवान्वापयिला B.

६ Thus M; द्वियुगस्थरि० the other MSS.

७ Thus M; करिष्यामीति the other MSS.

सद्यस्कार्याः^१ आलां कुर्वन्ति^२ तं^३ तदानीमेव तीर्थादानीय
 पवयित्वा दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति^४ तस्याः सःस्थितायां
 मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छति^५ निदधत्यस्मा^६
 एतद्विरुच्छिष्टं व्रतभाजनमथ^७ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति^८
 हविष्कृता वाचं विसृजते^९ ऽवास्मा एतद्विरुच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^{१०} ५
 व्रतभाजनमेतद्वसूता एवैते रथा आजिं धावन्ति^{११} योजनं
 प्राक् चतुर्थ्युक्तेपदं^{१२} दक्षिणा प्रष्टिवाही^{१३} गव्यूतिं पश्चाद्वियोगः^{१४}
 क्रोशमुदक् स्वरिरिति^{१५} ते धेनयेन संगच्छन्ते तस्मा आवेदयन्ते
 यजते ऽयमसावामुष्यायणो ऽमुष्य पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य
 नप्ता सद्यस्क्रियेत्यायन्ति रथा^{१६} आगतेषु रथेषु यदिनालेषु १०
 नवनीतमुत्सीदति तद्विलाप्योत्पूयाज्यकुम्भे^{१७} प्रत्यस्यति सद्य-
 स्ताया^{१८} इति^{१९} ॥ २० ॥

१ Thus M Be U (bis); सद्यस्क्रियां BDU; सद्यस्क्रिया Be 7.

२ सं only given by M.

३ Thus M Be U (bis); निदधत्य० B Be 7 DU.

४ Thus M Be U (bis); ०भाजन० B Be 7 DU.

५ ०यच्छति M Be.

६ Corrected; चतुर्थ्युक्तेपदं Be U (bis); चतुर्थ्युक्तेपदं MBUD,
 चतुर्थ्युक्तेपदं पदं Be 7

७ पश्चाद्वियोगः MDUB; पश्चाद्वियोगः Be 7; पश्चाद्वियुक् Be.

८ Thus MU (bis), ०याज्यकुम्भे the other MSS.

९ सद्यस्ताया Be U (bis); cp. Lātī, VIII. 4, 7, सद्यस्तायास्तार्या M;
 सद्यस्क्रिया Be 7 BDU.

अथ प्रायणीथेन चरति^१ प्रायणीथेन चरित्वा पदेन
 चरति^१ पदेन चरित्वा चित्रत्वेन साण्डेन वत्सतरेण राजानं
 क्रीलोह्यातिथ्यं निर्वपत्यातिथ्येन प्रचर्यैकगणा उपसदो भवन्ति^१
^१मध्यमयोपसदा प्रचर्योत्तरवेद्यै काले खलेवाली^२ मापयत्या-
^५ नडुहः संयुज्य यवाग्रहृत्य^३ मृणन्ति^३ यवपुरीषैवोत्तरवेदि-
 र्भवत्यथ मध्ये नडुहः संयुज्य प्राचो यवान्प्रगृह्णन्तो^४ यन्ति^४
 यववर्हिरेवैषा महावेदिर्भवत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं
 प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति^५ सदोहविधाने संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय वसतीवरीर्गृह्णाति^५ तास्तदानी-
^{१०} मेव परिहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^५ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽष्कैत्यङ्गिरदैत्यङ्गिष्टोमं क्रतुमुपैति^५ प्रशिद्धो ऽभिषवः^५
 प्रशिद्धं गृहा गृह्णन्ते^५ समानं कर्माश्विनाद्गृहादाश्विनं गृहं
 गृहीत्वा तिस्रो रश्मना आदाय लाङ्गल्यामभ्यैति^५ तस्यै कटे
 परमिव चषालभाजनं भवति^५ शकलान्तां^५ लाङ्गल्यामुत्सृज्याथै-

१ All the MSS. exc. M have तन् before मध्यमयो० ।

२ M reads कलां i.s.o. खलेवाली; are we to correct उत्तरवेद्यै काले
 खलां मापयति? But then somewhere the words खलेवाली यूपो भवति
 must have fallen out, cp. the Karmānta.

३ Thus M; प्रकृत्यमृणन्ति B; प्रगृत्यमृणन्ति Be; प्रगृत्यमृणन्ति U; प्रहृणन्ति
 U.(bis); Be 7 D om this passage

४ प्रगृह्णन्तो M; प्रगृह्णन्तो all the other MSS; read perhaps
 प्रगृह्णन्तो?

५ Uncertain reading; शकलान्तां M Be U (bis), सचषालान्तां Be 7
 DU, सचषालान्ता B.

तान्पशूनुपाकरोद्यग्नीषोमीयमाग्नेयमनूबन्ध्यमिति^१ तेषामनू-
चीनं^२ वपाभिराद्रवन्ति^३ ॥ २१ ॥

अग्नीषोमीयस्याध्वर्युर्वपया प्रथमया प्रपद्यते^४ ऽनूची इतरे
आह्वरन्ति^५ परिहितासु स्तोकीयासु श्रुतासु वपास्वग्नीषोमी-
यस्य वपया प्रचरति^६ परीतरे प्राययन्ति^७ प्रातःसवनीया- ५
नामग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशो मुख्यो भवति^८ स्मृते माध्यन्दिने^९
पवमाने ऽग्नीषोमीयेण चरत्यनन्तर्हितं^{१०} आग्नेयस्य^{११} वपया
चरति^{१२} स्वे धामन्नाग्नेयेन^{१३} चरत्यनन्तर्हितं^{१४} एवानूबन्ध्यस्य^{१५}
वपया चरति^{१६} द्वतीयसवनीयानामनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशो
मुख्यो भवत्यसमुदिते ऽनूबन्ध्येन चरति^{१७} संतिष्ठते सवस्की^{१८} १०
तस्य यदसद्यस्क्रियते व्यृद्धमेवास्य तत्पुनर्यज्ञं^{१९} एवास्य^{२०} तदथा-
दित्यास्यं^{२१} ह वा अङ्गिरसस्य सुवर्गे लोके पस्पृधिरे^{२२} ते

१ ऽनूचीनां M.

२ प्रतिपद्यते M.

३ Thus M ; ऽर्हितमाग्नेयस्य the other MSS.

४ Thus M Be B U U(bis) D (pr. m.) Be 7 (pr. m.) ; ऽग्नेयस्य
Be 7 (sec. m.) D (sec. m.).

५ चरत्य० M Be 7 BD , चरत्य० Be U U(bis).

६ च ins Be 7 BD

७ Thus my conjecture ; तत्पुनर्यज्ञ एवास्य स तथादित्यास्य MU (bis) ,
तद् व्यृद्धमेवास्य तत्पुनर्यज्ञ एवास्य स तथादित्यास्य Be तस्यवृद्धयज्ञस्य स तथादित्यास्य
B तस्यवृद्धयज्ञ एवास्य तदथादित्यास्य Be 7 DU

ऽद्विरस आदित्यानभिप्रजग्मुरग्निना^१ दूतेण श्वःसुत्या न
हृत्यथास्माकमद्यसुत्येति ॥ २२ ॥

आदित्याः प्रोचुस्तेषां नस्त्वः^२ होतेति^३ ते ऽमुमादित्यमश्वः^४
श्वेतं भृतं दक्षिणां निन्यिरे^५ हिरण्याभिभूतरश्नो^६ तस्मात्सद्य-
५ स्त्विथै श्वेताश्वो दक्षिणा हिरण्याभिभूतरश्नो^७ यच्छेताश्व
आदित्यस्य तद्रूपमथ यद्विरण्याभिभूतरश्नो रश्मीनां तत्तस्य
चिदृतः सतश्चतुर्विंशौ माध्यंदिनार्भवौ भवतश्चतुश्चत्वारिंशः^८
होतुः पृष्ठं^९ चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^{१०} चिदृत्यत्सर्वः^{११} श्वेतमश्वं
ददात्यनुक्रिया यक्ष्यमाणो^{१२} ब्रौहिषु दीचते^{१३} स ब्रह्मेन
१० संतिष्ठत औपवसथादेकमहः^{१४} सुत्यमेकमहस्तस्य चिदृत एव
सतश्चत्वारिंशौ माध्यंदिनार्भवौ भवतश्चतुश्चत्वारिंशः^{१५} होतुः
पृष्ठं^{१६} चतुश्चत्वारिंशमग्निष्टोमसाम^{१७} चिदृतवान्यत्सर्वः^{१८} श्वेतां
वडवां ददाति^{१९} परिक्रिया यक्ष्यमाणो माषेषु दीचते^{२०} स
अह्नेन संतिष्ठत आ क्रयादेकमहरौपवसथादेकमहः^{२१}
१५ सुत्यमेकमहस्तस्य चिदृत एव सतो ऽष्टाचत्वारिंशौ माध्यं-
दिनार्भवौ भवतो^{२२} ऽष्टाचत्वारिंशः^{२३} होतुः पृष्ठमष्टाचत्वारिं-

१ • प्र० found in M only.

२ Thus M; all the other MSS more or less corrupt.

३ Thus here and infra all the MSS.; are we to read अभिहित०

i.s.o. अभिभूत० ?

४ All MSS. exc. M ins. भवति ।

५ औपवसथाद० or औपवसथाद० MSS.

६ Thus M., औपवसथाद० the other-MSS.

शमग्निष्टोमसाम चितृदेवान्यत्सर्वं^१ यथाश्रद्धं ददात्यतिक्रिया
यक्ष्यमाणस्तिलेषु दीक्षते^२ स चतुरहेण संतिष्ठत आ क्रथा-
देकमहरोत्तरवेदेरेकमहरौपवसथादेकमहः^३ सुत्यमेकमहस्य-
तुष्टोम एष भवति^४ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

प्रात्यस्तोमेन यक्ष्यमाणो भवति^५ ते राजनि वा ब्राह्मणे
वा प्रतिग्रहमिच्छन्ते मासाय वर्तवे वा^६ ते यमभिसंजानते
तः स्थपतिं कुर्वन्ति^७ स एषां व्रतानि चरति^८ सो ऽधः-
संवैश्यामाः साश्वस्त्युपायी भवति^९ तद्वि दीक्षितव्रतमथ यत्क्षणां
वासः कृष्णद्वयं परिधत्ते दीक्षितवसनस्य^{१०} तद्रूपमथ यत्क्षणा-
बलक्ष्यावजिने धारयति कृष्णाजिनयोस्तद्रूपमथ यत्सुवर्णरजतौ
हक्कौ विभर्ति परिधर्त्योस्तद्रूपमथ यत्क्षणांमुष्णीषं धारयति^{११}
दीक्षितोष्णीषस्य तद्रूपमथ यच्चर्ममयैर्बाणवद्भिस्त्रिद्वयं धार-
यति दीक्षितदण्डस्य तद्रूपमथ यद्वात्यवादं वदति दीक्षित-
वादस्य तद्रूपमथ यत्सुर्यावुपानहौ^{१२} धारयति नेदीक्षितः
सन्नमेथमधितिष्ठानीति^{१३} तत्तस्य ह वा एतद्रूपस्य यज्ञस्य
प्रतोददण्ड एव यूपः^{१४} प्रतोदपरिषेवणं^{१५} चषालः^{१६} रयमुखमा-^{१७}

१ Thus M ; *रौपवसथाद* the other MSS.

२ Thus M ; *वसनीयस्य D ; *सवनीयस्य Be 7 ; the other MSS.
still more corrupt.

३ Thus M ; यत्सुवर्णावुपानहौ Be 7 D , यत्सुवर्णावुपानहौ B Be U.

४ Thus Be 7 ; *तिष्ठानीति M.

५ *परिषेवणं M.

हवनीय^१ ईषे^२ वेदियुगसुत्तरवेदि^३रुत्तरयुगसुत्तरनाभिर्धनुर्धौ^४
 हविर्धाने^५ पचसी आग्नीध्रीयमार्जालीयौ^६ कूबरः^७ मदः^८
 किंकरावताना^९ धिष्णिथा^{१०} बन्धुरं^{११} पत्नीशालः^{१२} रथोपस्थो
 गार्हपत्यो^{१३} ऽधिष्ठानं पुराणगार्हपत्यस्ते^{१४} यमजं प्रमाथं^{१५} पचन्ते
 ५ स एषां पशुर्थमपूपः^{१६} स्थालीपाकः^{१७} स चरुपशुपुरोडाशौ^{१८}
 यां परिष्कन्द^{१९} ऋयति सा पुरोनुवाक्या^{२०} यदाहरति सा
 याज्या^{२१} यदभ्रन्ति स वषट्कारो^{२२} यां कुम्भां^{२३} विमते सा
 पुरोनुवाक्या^{२४} यामधीवाक्या^{२५} सा याज्या^{२६} यां विगण^{२७}
 ऋयति स शस्त्रस्य^{२८} प्रतिगरो^{२९} यदभिक्रोशन्ति स उद्गीथस्ते^{३०}
 १० य एवमेतं यज्ञक्रतुं परोक्षसुपेत्य^{३१} प्रत्यक्षं नोपेत्युः ॥ २४ ॥

यथा दीक्षितावक्रीर्णा विच्छिन्नसोमपीथा अनाश्यान्ना
 एव^{३२} सुस्तस्माद्वात्यावस्थितस्य^{३३} ब्रात्यस्त्रोमेनानीजानस्य नाशं^{३४}

१ Thus corrected; ईषो M; ईषा the other MSS.

२ Thus M, धनुषौ the other MSS.

३ Thus M, किं (or कुं) रावतना the other MSS.

४ बन्धुरं M; बंधुरं Be.

५ Thus M; प्रमाथं Be; प्रमाथ Be 7 B.U.D.

६ प्रस्कंदं MSS. exc. M.

७ कुम्भां MSS. exc. M.

८ मधिवाक्यां MSS. exc. M.

९ गणं MSS. exc. M.

१० शस्त्रप्रतिगरो MSS. exc. M.

११ परोक्षसुपेत्य Be BU; परोक्षादुपेत्य Be 7; पुरोक्षादुपेत्य M.

१२ ब्रात्याव० i.s.o. ब्रात्याव० M.

विच्छिन्नसोमपीथ इव ह्येषो ऽनास्थाक्षस्तेषां ये ऽनाहिताग्नयस्ते
 यथागृहं विपरेत्याग्नीनाधाय त्रयस्त्रिंशतात्रयस्त्रिंशता
 दक्षिणाभि स्थपतिमुपसमायन्ति ^१ तेषां ब्रह्मवन्धुरमागधो
 मागधवाक्यो ब्रह्मवन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्या जरत्कद्रयो
 जरत्प्रयोग्याभ्यां^१ युक्तो^१ वृद्धो वा एष यो ब्रह्मवन्धुरमागधो ^५
 मागधवाक्यो^१ वृद्धा ब्रह्मवन्धुरपुंश्चलू पुंश्चलूवाक्या^१ वृद्धो
 जरत्कद्रयो जरत्प्रयोग्याभ्यां^१ युक्तो^१ वृद्धेनैव वृद्धं निरवदयते
 तदेतद्वात्यधनं समवशान्तं दण्डोपानहं शामूलाजिनं^२ ^३ रथे
 तिष्ठन्सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाकलयति^१ दक्षिणानां काल एतदेवास्त्र
 भवत्यृत्विजो दक्षिणा विभजन्ते^१ तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते ^{१०}
 संज्ञान्यै हवींश्च^१संज्ञातमिव वा एते चरन्ति ये ब्राह्मं चरन्ति^१
 समेवैनान्ज्ञापयन्ति^१ माथंदिनीयाननुवर्तन्ते^३ ऐन्द्रामारुतं^४
 एकादशकपालं^५ ^५ ऐन्द्रो वै ब्राह्मो मारुतो ग्रामो^१ ग्रामेणै-
 वैनान्समीचो दधाति^१ तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते आदित्येभ्यो
 सुवद्वज्रश्चरभूता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्मं चरन्ति^१ ^{१५}
 भूतिमेवैनान्गमयन्त्यनूवन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्ते आदित्य-

१ *प्रयोग्याभ्यां MSS. exc. M.

२ शाल्युक्तरितं M, शामूलाजिनं the other MSS, but cp. Karmānta.

३ *वर्तन्ते all.

४ *मारुता all.

५ *कपाल M, *कपाला the other MSS.; this passage is missing in Be 7 D.

सुरप्रतिष्ठिता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्तीं वा
अदितिरस्यामेव प्रतितिष्ठन्ति । ॥ २५ ॥

- स एष ज्येष्ठानामग्निष्टोमस्तस्य चत्वारि षोडशानि द्वौ
पवमानाबुभे एवाच्छावाकस्य स्तोत्रे । एष एव^१ सन्कनीयसा-
५ सुक्थ्यस्तस्य षट् षोडशानि सर्वं पवमानाः सर्वाण्यच्छावाकस्य
स्तोत्राणि । तेन हैतेन मरुत ईजिरे । तेषां विष्णु स्थपति-
रासाथो^२ हैतेन दैव्या ब्राह्म्या ईजिरे । तेषां बुधः सौम्य
स्थपतिरासाथो हैतेन कुरुव्रज्ज्वाणां पुत्रा ईजिरे । तेषामौपो-
दितिर्गौपालायनो वैद्यान्नपद्य स्थपतिरास । तेन हेष्ठा पञ्चा-
१० लान्ब्राह्म्या अभिप्रययुस्तान् पितर ऊचुर्मा पुत्रकाः पञ्चालान्या-
सिष्टोपवादिनो वै पञ्चाला उप वो वदिष्यन्तीति । तान्हा-
नादृत्यैव प्रययुस्ते ह केणिनो दासभ्यस्तोपवसथमाजग्मुस्तान् श्वो
भूते बहिष्यवमानः सर्पतो^३ ऽन्वालेभिरे पविचं वै बहिष्यव-
मान आत्मानं पवयिष्यामह इति वदन्तो । ५य ह पञ्चालेषु
१५ गन्धर्वायणो वालेय आग्निवेश्यो ऽनूचान आस । तान्द^४ सह^५
सर्पतः पप्रच्छ के सर्पन्तीति^५ । वयं मरुत इति । तेषां वः क
स्थपतिरित्यहं विष्णुरित्यौपोदितिर्गौपालायनो वैद्यान्नपद्यः
प्रत्युवाच । यत्किं चकथं कस्तच्चचारेतीति ह परोचाव्रतमनु-

१ om. M.

२ स्थपतिरास वेनो Be.

३ संसर्पतो MSS. exc. M.

४ तान्दस्मिन् सह M ; तान्सह UB Be ; न्हसह Be 7 D.

५ Thus M ; प्रसर्पन्तीति the other MSS- Read perhaps संपद्येति ?

निर्दिदेशेति^१ 'नाहोवाचाविदुषो व उपावादिशाप वो ऋमह
इति^१ पिता वै^१ तत्पुत्रानुपावादीदिति हैनमूचुः पापीयसी ते
प्रजा भविष्यतीति^१ तथा^१ हैवास^१ ततो^१ ह वा एतत्पञ्चालेषु
गन्धर्वायणा बालेया आग्निवेश्याः पापायिता इव^१ महाकुलं^१
ह^१ तत्पुत्रा^१ बभूव^१ स यो ब्राह्मणपुत्रदेदेवमेवैनमुपवदेदथ यो
ब्राह्मणो ऽलं प्रतिवचनाय स्यादेवमेवैनं प्रतिब्रूयात्^१ ॥ २६ ॥

अथातो भास्त्रविस्तोमा इत्याचक्षते^१ त्रिवृदभ्यावर्ति
पञ्चदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ पञ्चदशमभ्या-
वर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ सप्तदश-
मभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना^१ एक- १०
विंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना-
स्त्रिणवमभ्यावर्ति त्रयस्त्रिंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रयस्त्रिंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्त्यैकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमाना^१ एकविंशमभ्यावर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे १५
षोडशाः पवमानाः^१ सप्तदशमभ्यावर्ति पञ्चदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ पञ्चदशमभ्यावर्ति त्रिवृदग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^१ ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

१ Conjecturally ; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेति M ; परोक्षाव्रतमनुनिर्दिशेति
Be 7 DU ; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेतिने B ; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेति Be.

२ All MSS exc M ins the aksara स्था ।

३ तथा हैवस्याततो MSS.

४ Thus M हैतत्पुत्रा the other MSS.

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्व-
 तेति^१ स हेचां चक्रे प्रजापतिः कथं^२ न्वहमसुरैर्देवान्यावर्तये-
 यमिति^३ स एतं यज्ञक्रतुमनिरुक्तमुपह्वयमपश्यत्स्मिन्नेनानुपा-
 ङ्गयतेति^४ स यत्राह प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यः
 ५ प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति तत्राहाथ यत्राह सोमः पवत
 इतीन्द्रः पवत इति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय पुरोडाशानामिति
 शक्राय^५ पुरोडाशानामिति तत्राहाथ यत्राह वायव इन्द्रा-
 वायुभ्यामिति नियुक्ते शक्रनियुद्भ्यामिति तत्राहाथ यत्राह
 मित्रावरुणाभ्यामित्यृतायुभ्यामिति तत्राहाथ यत्राहश्चिभ्या-
 १० मिति नासत्याभ्यामिति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय सोमानिति
 शक्रायैन्दूनिति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राग्निभ्यामिति शक्रजात-
 वेदोभ्यामिति तत्राहाथ यत्राह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यो
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इति तत्राहाथ यत्राहेन्द्राय मरुत्वं इति
 शक्राय गणवत इति तत्राहाथ यत्राह महेन्द्रायेति महते
 १५ शक्रायेति तत्राहाथ यत्राहादित्येभ्य इति महद्भ्य आदित्येभ्य
 इति तत्राहाथ यत्राह वनस्पतय इति वनर्नृपायेति^६ तत्राहाथ
 यत्राह देवाय सवित्र इति महते^७ देवाय सवित्र इति
 तत्राहाथ यत्राह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति महद्भ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य

१ कथन्वहमसु० M; कथमन्वहमसु० Be 7 D; कथयन्कथमसु० Be BU.

२ Conjecturally; वनेर्नृपायेति M, वनेनन्वहयेति Be 7 D; वनेनन्वहयेति
 B U; वनेर्नृपायेति Be.

३ Thus M, समहते Be 7 Be D, समहते BU.

इति तत्राहाय •यत्राह देवानां पत्नीभ्य इति महतीभ्यो
देवानां पत्नीभ्य इति तत्राहाय यत्राहेन्द्राय हरिवत इति
शक्राय मघवत इति तत्राह^१ धाना इन्दुभ्य^२ इत्यु हैके
संप्रदिशन्ति^३ ॥ २८ ॥

तदेतदवगिेव यज्ञायज्ञियस्य^४ स्तोत्रायज्ञायज्ञियस्य वाव^५ ५
स्तोत्रे स तां निरुवाच^६ तः हासुरा उपेक्षामेव चक्रिरे किं
वा वै करोति^७ किं वा नेति^८ स यदा विदां चकार न
वा इम एतर्हि पापभद्रयोयोरौशत इति तदेनां निरुवाच
देवो वो द्रविणोदा इति^९ प्रजापतिर्वै देवो द्रविणोदाः^{१०}
पूर्णा विवश्वासिचमिति^{११} पूर्णा व्युदचत्यासिचमिति^{१२} तदुदा^{१३} १०
भिञ्जध्वमुप वा पृणध्वमित्यास्य कामंकामं पूरयाध्वा इति
तदादिदो देव ओहत इति^{१४} साध्येभ्यो देवेभ्यः प्रजापतिः
कामंकामसूहते^{१५} सप्तदश स्तोमो^{१६} भवति^{१७} सप्तदशः
प्रजापतिः^{१८} प्रजापतेराष्टा^{१९} अश्वो ऽसितज्जुर्दक्षिणा^{२०} प्राजा-

१ Thus M Be, इन्दुभ्य the other MSS.

२ •यज्ञौथस्य M Be

३ om. all exc. M.

४ करोतनी (sic!) M, indication of pluti^२

५ व्युदचत्य० B•Be U, व्युदचत्य० Be 7; व्युदचत्य० D, व्युदचत्य० M —
असिच० BUD, आशिच० M, आशिच० Be 7 (pr. m.) Be, आसिचत्त०
Be 7 (sec. m.).

६ Uncertain reading •यूहनं M यूहनः the other MSS.

७ स्तोमा भवति M, स्तोमो भवति the other MSS

८ दिन्यादक्षि० १३० दिनज्जुर्दक्षि० all the MSS exc M

पत्यो वा^१ अश्वः^१ प्रजापतेरनुहपत्याथ^१ यः पाप्मना
 भ्रातृथेण व्यावित्स्येत^१ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^१
 येव पाप्मना भ्रातृथेणावर्तत^१ इन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवा यज्ञेनावैषुस्ते^१
 ५ शतमाशिरं^१ दुहं^१ चक्रिरे^१ भूयो भागधेयं भूयसीं प्रीति-
 मभ्युपावर्त्यतीति^१ वदन्तः^१ स ह प्रातःसवने नाजगाम^१ ते^१
 सर्व एव प्रातःसवनस्य भक्षयां^१ चक्रुः^१ को ह्यपेन्द्रस्य^१ सोमस्य
 भक्षयिष्यतीति^१ तं संतिष्ठमाने प्रातःसवने ऽच्छावाकस्य
 शस्त्रं प्रति^१ जघ्रुस्ते^१ सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो

१ Thus M; वाश्वः the other MSS.

१ Thus corrected (cp. Śat. Br. XII. 4. 4. 2), व्यावित्स्येति all exc. M, which has व्यावित्स्येत ।

१ अश्वेषुस्ते M; अश्वेषुस्ते the other MSS.

१ आशिरं दुहं चक्रिरे Be 7 Be D; आशिरं दुहं चक्रिरे B; आशीर्दुहं चक्रिरे M; cp. on this passage Pañc Br. XVIII. 5. 12.

५ ०पावर्तिष्यतीति M.

१ I.s.o. वे (thus M Be B), ततः Be 7 D.

१ Thus M; नानकयां चक्रुः or नातकयां चक्रुः the other MSS. (in Be 7 the passage is missing). Probably the negation has fallen out somewhere.

८ अपेन्द्रस्य M.

९ प्रतिप्रति M.

१० Thus my conjecture; जघ्रुस्ते M; जघ्रुस्ते or जघ्रुस्ते the other MSS., cp. Āp. śrs. XXII. 10. 13.

ऽच्छावाकस्य श्रुत्वा^१ प्रत्यागर्तुं^२ दध्निरे^३ । सेन्द्रा इव ह्यमन्यन्त
तस्मात्तौत्रयोमे सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो ऽच्छावाकस्य
श्रुत्वा प्रत्यागृणन्ति^४ । सेन्द्रा इव हि मन्यन्ते^५ । तर्हि वाव
तदासीत्तदु वा आहुः सर्व एवैतर्हि यज्ञः सेन्द्र इति^६ । तः
हाभिषुषुवुः^७ ॥ २६ ॥

इहा इहा इहेतीहेहीहेहीहेहीति^८ । ह वा एनं तदूर्चुर्दृष्ट-
दृष्टदृष्टदिती^९ । ते बृहदन्नाद्यं तदभ्युपावर्तस्वेति । ह वा एनं
तदूर्चुर्देतन्माध्यंदिनस्य सवनस्यान्यत्रापि निदानः^{१०} । स^{११}
श्रुतकलशमेकधनानां^{१२} प्रातःसवने ऽवनयेद्दधि माध्यंदिने
सवने^{१३} । विमथितं द्वतीयसवने^{१४} । साय तौत्रता^{१५} । सप्तदश स्तोमो^{१६}
भवति^{१७} । सप्तदशः प्रजापतिः^{१८} । प्रजापतेराष्टौ^{१९} । गर्भिणी वडवा
ललामी दक्षिणैन्द्रियं वै गर्भं^{२०} । दक्षिणं ललामः^{२१} । सेन्द्रियलाय^{२२} ।
यो ज्यान्या वोपतपता वाणिमानं नीतः स्यात्स एतेन यज्ञक्रतुना
यजेतांश्रुते^{२३} । हेव तौत्रतामिन्द्रो ऽकामयत वि पाभानः^{२४} हनीय

१ Thus M only; प्रत्यागर्तुं or •गर्तुं the other MSS.

२ M ins. न before दध्निरे ।

३ प्रतिगृह्यं MSS. exc. M.

४ Thus M; ह वा अभि० U; हवाभि० Be B; सहाभि० Be 7 D.

५ Thus M Be B; इहे तीहे इहे इहेहीति U; Be 7 D (which write only once इहा) : इहेतिहेहिहेहिहेहीति ।

६ Before इदं M has once more बृहद् ।

७ Uncertain; M reads as above given; संश्रितकलशं Be 7 UDB;
संश्रितकलशं Be.

८ Thus M Be BU सेन्द्रलाय Be 7; सेन्द्रलाय D.

श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्ते-
 नायजत^२ ततो वै स वि पाप्मानमहत श्रेष्ठं देवानामगच्छेयः
 कामयेत वि पाप्मानं हनीय श्रेष्ठं समानानां गच्छेयमिति^३
 स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^४ येव पाप्मानं हते श्रेष्ठं समा-
 ५ नानां गच्छति^५ तस्यातिग्राह्यो वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
 यच्छ पृतन्यतः । अधस्यदं तमीं कधि यो अस्मां अभिदास-
 त्युपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय त्वा वैमृधाय जुष्टं गृह्णामीति^६
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा वैमृधायेति^७ तस्य
 त्रिवृत्यञ्चदशौ विपर्यासं सोमौ भवतस्ताः षड् गायत्र्यो^८
 १० गायत्री^९ वै^{१०} कन्दसां^{११} वि पाप्मानमहत^{१२} गायत्र्यैव तद्यजमानो
 वि पाप्मानं हते^{१३} ॥ ३० ॥

इन्द्रो ऽकामयतौद्भिद्यं^{१४} श्रेष्ठं देवानां गच्छेयमिति^{१५}
 स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^{१६} ततो वै स औद्भिद्यं
 श्रेष्ठं देवानामगच्छेयः कामयेतौद्भिद्यं श्रेष्ठं समानानां
 १५ गच्छेयमिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतौद्भिद्यं हवै^{१७} श्रेष्ठं
 समानानां गच्छति^{१८} तस्यातिग्राह्यो ऽयं कब्रुरगृभीतो^{१९}
 विश्वजिदुद्भिदिस्सोमः । ऋषिर्विप्रः काव्येनोपयामगृहीतो
 ऽसीन्द्राय त्वोद्भिदे जुष्टं गृह्णामीति^{२०} परिमृज्य सादयत्येष

१ Thus M only ; गायत्र्यैव वै कदांसि all the other MSS.

२ All MSS. ins. ह वै exc. M

३ हवै MB.

४ M ins. (against Taitt Br.) ययोधाः ।

ते योनिरिन्द्राय लोद्धिद इति^१ तस्य पञ्चदशैकविंशौ
 विपर्यासः स्तोमौ भवतस्ताः षड् बृहत्या^२ बृहती वै
 छन्दसामुदभिनद्धृत्यैव^३ तद्यजमान उद्भिनत्तीन्द्रो ऽकामयत
 वलं^४ भित्त्वा पशून्सृजेयेति^५ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहर-
 त्तेनायजत^५ ततो वै स वलं^२ भित्त्वा पशून्सृजत^५ यः कामयेत
 वलं^२ भित्त्वा पशून्सृजेयेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^५ वलमेव^२
 भित्त्वा पशून्सृजते^५ तस्यातिग्राह्य इन्द्र ओषधीरसनोदहानि
 वनस्यतीरसनोदन्तरिचम् । विभेद वलं नुनुदे विवाचो ऽथा-
 भवद्भिमताभिक्रतूनामुपयामगृहीतो ऽभीन्द्राय त्वा वलभिदे
 जुष्टं गृह्णामीति^५ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा १०
 वलभिद इति^५ तस्य सप्तदशैकविंशौ विपर्यासः स्तोमौ भव-
 तस्ताः षड्वायथ्यो^२ गायत्री^३ वै^३ छन्दसां^२ वलमभिनद्धायत्यैव^३
 तद्यजमानो वलं भित्त्वा पशून्सृजते^५ ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

स्रुतपेयेन यक्ष्यमाणो भवति^५ स यदशनानां कामयते
 तस्याग्रितो भूत्वा दीचते यदा^४ लभते^४ तस्य^५ स एकाहं १५
 नाश्नात्यथाश्नाति^५ ब्रूहं नाश्नात्यथाश्नाति^५ अहं नाश्नात्यथा-
 श्नाति^५ सो ऽत्रैव विराजमाप्नोति^५ राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं

१ बृहतीत्येव M.

२ वलं most of the MSS

३ Thus M, गायत्रेव छन्दसां वलमभिनद्धायत्यैव the other MSS.

४ यदलंगते M.

५ Thus my conjecture ; विराडाप्नोति M विराजा यज्ज्ञेति the other MSS.

निर्वपति^१ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुरहं नाश्रात्यथाश्राति^१
 पञ्चाहं नाश्रात्यथाश्राति^१ षडहं नाश्रात्यथाश्राति^१ तिस्र
 उपसदस्त्रिंशत्संपद्यन्ते^१ चिंशदक्षरा विराड्भं विराड्वि-
 राजैवान्नाद्यमवरुद्धे^१ ऽथ य एकादश स्तन एवास्यै स^१ दुह
 ५ एवैनां तेनाथ य एकचिंश स्तन एवास्यै स^१ दुह एवैनां
 तेन^१ स उपसत्त्वाज्यव्रतो भवति^१ श्रौतस्य^२ सर्पिषस्त्रिभि-
 रङ्गुलीभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकया^३ श्रौतस्य^२ वैव^३ सर्पिष-
 स्त्रिभिः पर्वभिरुपहन्यथ द्वाभ्यामथैकेन^३ विलीने वा सर्पिषि
 त्रीणि परुष्यवदधात्यथ द्वे अथैकं त्रिस्तनद्विस्तनैकस्तनव्रतस्य
 १० रूपाणि कुर्वन्स^४ नादित्याद्दिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि नक्तमौ-
 दुम्बरः सोमचमसश्चतुःशक्तिर्ब्रह्मा^५ चिवेदाः^५ सगोचः^५ ॥ ३२ ॥
 सप्तदश स्तोमो भवति^१ सप्तदशः प्रजापतिः^१ प्रजापति-
 मन्नाद्यं नोपानमत्तं देवा ऋतसत्याभ्यामन्वैषुः^६ स यदश्राति
 यदेवाग्नेनेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यन्नाश्राति
 १५ यदेवानग्नेनेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यदुपसत्त्वाज्यव्रतो
 भवत्येतद्वै देवानां प्रियं धाम यदाज्यं^१ देवानामेव प्रियं
 धामावरुद्ध इति तदथ यन्नादित्याद्दिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि

१ ०पद्यते Be 7 BD ; ०पद्यते M Be U.

२ Thus M ; विलीनस्य the other MSS.

३ Thus M, विलीनस्य वैव Be U ; विलीनस्यैव Be 7 D ; विलीनस्य वै B.

४ ब्रह्मा M.

५ Thus M B U ; चिवेदः Be Be 7 D.

६ ०मन्वैषुः all the MSS. exc. Be which has . ०मनैषुः ।

नक्तमेते वै दे॒वाना॑मृत॒सत्ये^१ ने॒द्दे॒वाना॑मृत॒सत्ये पृ॒ष्ठतः कर॒वा-
णी॑ति तद॑थ यदौदु॒म्बरो भ॒वत्यूर्वा॑ अ॒न्नाद्य॑मुदु॒म्बर^१ ऊ॒र्ज
ए॒वा॒न्नाद्य॑स्याव॒रु॒द्धा इति तद॑थ यत्सोम॑चमसो भवत्येत॒द्वै दे॒वानां
पर॑ममन्नं यत्सोमः^१ पर॑मेणै॒वास्मा अ॒न्नाद्ये॑नाव॒रम॑न्नाद्यमव॒रु॒द्ध
इति तद॑थ यच्च॒तुःस॒क्तिर्भव॑ति यदे॒व दि॒शो ऽन्नाद्यं प्रा॒विश- ५
त्त॒स्याव॒रु॒द्धा इति तद॑थ यत्त्रि॒वेदा^१ भ॒वति न ह्येता॑मेक॒वेदा
दक्षि॑णामुद्यन्तुमर्हतीति तद॑थ यत्स॒गोचो भ॒वत्या॒त्मा वै स॒गोच
आ॒त्म॒न्नेव य॒ज्ञस्य य॒शो ऽन्नाद्यं प्र॑तिष्ठापयानीति तत्^१ ॥ ३३ ॥

तं मा॒ध॒न्दिनी॑यैश्चमसैः स॒हो॒न्नीय जु॒हति^१ त॒मृ॒त्विजो॑ ऊ॒तं
दक्षि॑णानां काले ब्र॒ह्मण॑ उपातिदि॒शन्ति^१ तं ब्र॒ह्मणः सन्तं^१ १०
पर्यु॑पविश्य भ॒क्षय॑न्ति यदृतं म॒न्यन्ते तेन^१ यदृ॒तेन भ॒क्षय॑न्ति
तदृत॑पेथस्यर्तपेथत्वं^१ दि॒शो ऽका॑मयन्ता॒न्नाद्यः स्या॑मा॒न्नाद्यम॒व-
रु॒न्धीम॑ह्यन्नाद्यम॒स्मासु प्र॑तितिष्ठेदिति^१ ता ए॒तं य॒ज्ञक॑तुमप-
श्यन्त॑मा॒हर॒क्तेना॑यजन्त^१ ततो॑ वै ता अ॒न्नाद्यो ऽभ॒वन्ना॑द्यम॒वा-
रु॒न्धता॑न्नाद्यमा॒सु म॒त्यति॑ष्ठद्यः^१ का॒मये॑ता॒न्नादी॑ मे प्र॒जा स्या॑द- १५
न्नाद्यम॒वरु॒न्धीता॑न्नाद्यम॒स्यां प्र॑तितिष्ठेदिति स ए॒तेन य॒ज्ञक॑तुना
यजे॑ता॒न्नाद्ये॒वास्य प्र॒जा भ॒वत्य॑न्नाद्यम॒वरु॒द्धे ऽन्नाद्य॑म॒स्यां प्र॑ति-
तिष्ठति^१ तस्य च॒तसृ॑षु ब॒हिष्य॑वमानो^१ ऽष्टा॒सृष्टा॒स्त्राज्या॑नि^१

१ त्रि॒वेदो M

२ Thus corrected according to the Karmānta. सन्तं all the MSS.

३ *मानोष्टाष्टाज्यानि M, *मानोष्टाष्टाज्यानि Be, *मानसष्टाष्टाज्यानि B
Be 7 UB, cp. supra XV. 15 (p. 222 12)

द्वादशो माध्वादिनः पवमानः षोडशानि पृष्ठानि सविंश^१
 आर्भवः पवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^१ तं दिशां चतुष्टोम
 इत्याचचते^१ " इन्द्रांस्वकामयन्त यशो ऽश्रुवीमहि यशो
 ऽवरुन्धीमहि यशो ऽस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^१ तान्येतं यज्ञक्रतु-
 ५ मपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^१ ततो वै तानि यशो ऽश्रुवत यशो
 ऽवरुन्धत यश एषु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेत यशो ऽश्रुवीच यशो
 ऽवरुन्धीय यशो मयि प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
 यजेत^१ यश एवाश्रुते यशो ऽवरुन्द्वे यशो ऽस्मिन्प्रतितिष्ठति^१
 तस्य स्तोमा अश्रुवतैकस्यामथ तिसृष्वेकस्यामथ तिसृषु^१ तमेतं
 १० इन्द्रसामेकचिक इत्याचचते^१ " स्तोमा अकामयन्तेति समानः
 परिवादस्त^१ स्तोमास्त्रिवृदथ त्रयः पञ्चदशास्त्रिवृदथ त्रयः
 सप्तदशास्त्रिवृदथ त्रय एकविंशास्तमेत^१ स्तोमानामेकचिक^१
 इत्याचचते^१ ॥ ३४ ॥

इन्द्राग्नी वा अकामयेतां समानलोकौ स्याव समानं
 १५ लोकमियावेति^१ तावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां^१ तमाहरतां^१ तेना-
 यजेतां^१ ततो वै तौ समानलोकावभवतां समानं लोकमैतां
 समानलोकावयथ^१ यौ कामयेतां^१ राजा च पुरोहितश्च

१ Thus all the MSS (only संविंश D); in Be 7 स has been cancelled.

२ परीवाद० M.

३ Thus MD Be 7; एकचिक BU, एकचिंश Be

४ Thus M; *लोकावयथ Be 7 BUD, *लोकावयथ Be.

समानलोकौ स्याव समानं लोकमियावेति तावेतेन यज्ञकतुना
 यजेयाताः^१ समानलोकावेव भवतः समानं लोकमितो^१
 ऽश्वरथो यज्ञायुधः प्रासङ्ग्यमसः सा ब्राह्मणस्य दक्षिणाश्व-
 तरीरथः सर्वायुधो ऽप्रासङ्ग्यः काः^२स्वस्वणीबन्धः^३ सा राजन्यस्य
 ५ दक्षिणा^४ तस्य त्रिवृत्यद्वादशौ विपर्यासः^५ स्तोमौ भवतस्त्रिवृ-
 देव ब्राह्मणस्य पञ्चदशो राजन्यस्य^६ तमेतमिन्द्राग्नियोः कुलाय
 इत्याचक्षत^७ एष एव सन्नितापुत्रीय एष सख्योर्यज्ञ एष
 भ्रात्रोः^८ ॥ ३५ ॥ नवमः ॥

अभिचरणीयैः सोमैर्यज्यमाणो भवति^१ स द्वयानि
 १० यज्ञायुधान्युपकल्पयते बाधकानि च तैज्वकानि च श्रवानसो^२
 ऽधिषवणे फलके पुरुषास्वस्य^३ वृषणौ^४ स यचाध्वर्युरपाः^५
 ग्रहीत्यन्वाजानमभिषुणोति तस्य यो ऽः^६ परापतति तमे-
 तस्मिन्यात्र आधायोपसंगृह्णायाहामुं जह्य त्वा होयामीत्या-
 तमितोरास्ते^७ ऽयैतं भङ्गमाहवनीये ऽनुप्रहरतीदमहममुमा-
 १५ मुख्यायणं परिष्पुना^८ भङ्गेन^९ विध्यामीत्यत्र यं यजमानो देष्टि

१ यजेतां all exc. M. .

२ •तूष्णीबन्धः Be, •तूष्णिबन्धः U, •तूष्णीबन्धः M, •तूष्णिबन्धः B, त्रीणिबन्धः
 Be 7 D .

३ Thus M Be; श्रवनभ्ये Be 7 D (cp Āp. XXII. 4. 17, Sāṅkh.
 XIV. 22. 18, Śaṅv. br. III. 8), श्रवाननभ्ये U. श्रवाननभ्यो B, cp.
 the Dvaidhasūtra.

४ Thus M, all the other MSS. corrupt

५ Thus M, परिष्पुनासग्येन Be U B परिषानाभंग्येन Be 7 D.

तं मनसा ध्यायत्यथैतत्पात्रं खरे यथायतनं सादयत्यमुष्य त्वा
 प्राणे सादयामीति ^१ स यं कं च ग्रहं गृह्णात्येवमेवैनं गृह्णाति ^१
 यदु ^१ किं ^१ च ^१ पात्रं सादयत्येवमेवैतादयति ^१ स एष
 त्रिवृदग्निष्टोम एकस्तोम ^१ एकहविर्धानस्तं ^१ श्येन इत्याचचते ^१
 ऽयेषुः ^१ समानमभिचरणीयं ^१ शिल्पं ^१ तिसृषुतिसृषु ^१ सुवते ^१ ५
 रथो हविर्धानमथ संदंशः ^१ समानमभिचरणीयं ^१ शिल्पं ^१
 द्वौ चयस्त्रिंशौ मध्यत स्तोमौ भवतो ^१ द्वे ^१ हविर्धाने ^१
 अथेन्द्रवज्रः ^१ समानमभिचरणीयं ^१ शिल्पं ^१ पञ्चदश एष
 भवति ^१ ॥ ३६ ॥

दुराग्ने ^१ यक्ष्यमाणो भवति ^१ स उपकल्पयते षष्टिं ^१ १०
 शतमानानि ^१ हिरण्यानि ^१ त्रिंशतं ^१ सुवर्णानि ^१ त्रिंशतं ^१
 रजतानि ^१ वक्त्रन्यद्विरण्यं ^१ स आमावास्येन हविषेष्टा सौथं
 चहं निर्वपति ^१ तस्मिन्सुवर्णं ^१ शतमानं ददात्यथ सायं ^१ कृते
 ऽग्निहोत्रे चान्द्रमसं चहं निर्वपति ^१ तस्मिन्वज्रतं ^१ शतमानं
 ददाति ^१ स एवमेवैताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्यजमानो मासमेत्यथ ^१ १५
 दीचते ^१ दीचणीयायां द्वादशमानं ^१ हिरण्यं ददाति ^१

१ यत्किंच M.

१ This word twice in Be 7 B U D.

१ Thus M only; वेषु all the other MSS

४ तिसृषु once in M, which adds also य after सुवते ।

५ द्वे M.

६ Thus M^U B Be, दुराग्नेन D; दुराग्नेन Be 7.

७ राजतं M.

प्रायणीयायं चतुर्विंशतिमानं ददात्यतिथ्यायां द्वे^१ चतु-
 विंशतिमाने^२ ददाति^३ प्रथमायामुपसदि चत्वारि ददाति^४
 द्वितीयस्यामुपसद्यष्टौ ददाति^५ तृतीयस्यामुपसदि षोडश
 ददाति^६ चतुर्थ्यामुपसदि द्वात्रिंशतं^७ ददाति^८ पञ्चम्यामुपसदि
 ५ चतुःषष्टिं ददाति^९ षष्ठ्यामुपसद्यष्टाविंशं^{१०} शतं चतुर्विंश-
 तिमानानां^{११} ददात्यथातः शतसंख्येवाग्नीषोमीयस्य ऊतायां
 वपायां द्वे शते ददात्यग्नियस्य ऊतायां वपायां चत्वारि
 ददाति^{१२} प्रातःसवनीयेष्वष्टौ^{१३} ददाति^{१४} माध्यंदिनीयेषु षोडश
 ददाति^{१५} दक्षिणानां काले द्वात्रिंशतं ददाति^{१६} तृतीय-
 १० सवनीयेषु चतुःषष्टिं ददात्यनूबन्ध्यस्य ऊतायां वपायामष्टा-
 विंशं^{१७} शतानां^{१८} ददाति^{१९} स यदेताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्षजते
 सूर्याचन्द्रमसोरेव तत्सायुज्यं सलोकतामाप्नोति^{२०} ॥ ३७ ॥
 ११ अथ यद्विरण्यदक्षिणो^{२१} भवति हिरण्यमेव तद्यजमान

१ Thus M ; चिंशतिमानं ददात्य Be B ; in the other MSS. this passage is missing

२ Thus M U ; त्रिंशतं Be ; in the other MSS. this passage is missing.

३ Thus M ; शतिमानं the other MSS.

४ सवनीयेष्टौ Be 7 D.

५ Thus M Be 7 ; शतमानानां Be B U.

६ During the printing I was so happy as to obtain, for the remaining part of this prāsna, from Mr. Muthu Dikshitar of Lalgudi (Manakkāl, Madras) a copy (designed by me as L) from a MS. in his possession. This MS. is in Grantha and independent from my MSS., but, on the whole, not much better.

७ Thus M ; यद्विरण्यं दक्षिणा the other MSS.

आत्मानं स॒ंस्कुरुते^१ तस्य यदूर्ध्वं नाभेस्तत्पुर्वणमवाङ्^२
 रजतं^३ यदा ह वै हिरण्मयो भवत्यथामृतो भवति^४
 हिरण्मया ह वै देवास्तस्मात्ते ऽमृताः^५ सप्तदशस्तोमो भवति^६
 सप्तदशः प्रजापतिः^७ प्रजापतेराष्ट्या^८ उभे सामनी भवतश्चन्द्रो-
 मयावेतत्पचौ^९ यजमान आत्मानं स॒ंस्कुरुत^{१०} एतस्य लोकस्य
 जित्यै^{११} स यदेतेन^{१२} यज्ञक्रतुना यजते सूर्याचन्द्रमसोरेव
 तत्पायुज्यं सलोकतां जयति^{१३} तेन दुरग्नो^{१४} दुरग्न इव ह्येतयो-
 र्देवतयोर्लोको^{१५} ऽयं दुर्णाग्निः^{१६} यक्ष्यमाणो भवति^{१७} स उप-
 कल्पयते ऽनडुक्कतं^{१८} च त्रयस्त्रिंशत्^{१९} च निष्कास्तेन ह्येते-
 नानडुहो लोकं जयति^{२०} तेन ह्येतेन ज्योतिष्मन्तं लोकं जयति^{२१} १०
 तेन ह्येतेन ज्योतिषो ऽधि स्वर्गं लोकं जयति^{२२} सप्तदशस्तोमो
 भवति^{२३} सप्तदशः प्रजापतिः^{२४} प्रजापतेराष्ट्या^{२५} उभे सामनी
 भवतश्चन्द्रोमयावेतत्पचौ^{२६} यजमान आत्मानं स॒ंस्कुरुत^{२७}
 एतस्य लोकस्य जित्यै^{२८} स यदेतेन यज्ञक्रतुनेष्टा न नश्यति तेन

१ Instead of अवाङ् (thus M Be B U) Be 7 D : अथो; चावां L.

२ Thus Be B; ०मयावेतत्पचौ M; ०मयावेतत्पचौयेपचौ L; the other MSS. deficient.— Here and infra (1. 13) Be after ०पचौ ins. ह्यतीये पचे ।

३ यद् only given by M.

४ दुर्णं or दुर्नं all MSS. exc. M L which have here and infra each time दूर्णं ।

५ त्रयस्त्रिंशं M.

६ Thus Be, ०मयावेतत्पचौ M L; ०मयावेतत्पचौ the other MSS.

दुर्णाशस्तदुर्णाशस्य^१ दुर्णाशलं^२ " केशी ह दाह्यो ऽपचिति-
कामो ऽपचितिनेजे न^३ नो^३ नामानि^३ परिहरन्ता^३ इति^३ ततो
ह वा एतत्पञ्चालराजानां^४ नामानि परिहरन्ते^५ ॥ ३८ ॥

ग्रीष्ण्या इति केशानाचक्षते^६ कुशा इति दर्भाद्या-
५ विति^७ गैरेयकविमत्यौ^८ ततो वै सो ऽपचितिमानभवद्यः
कामयेतापचितिमानस्यामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताप-
चितिमानेव^९ भवति^९ तस्य चतुर्विंशो बहिष्यवमानस्त्रि-
वृत्पञ्चदशान्याज्यानि^{१०} तास्त्रिंशो गायत्र्यश्चतुर्विंशो माध्वदिनः
पवमानः पञ्चदशसप्तदशानि^{१०} पृष्ठानि^{१०} ते दे चिष्टुभौ^{१०} त्रिणव
१० आर्भवः पवमान एकविंशमग्निष्टोमसाम^{१०} सैका जगत्येतानि
वै कन्दसामपचिततमान्यपचितिमानेव भवति य एवं वेदासा-
वादित्यो ऽकामयत त्रिषिमानस्यामिति^{१०} स एतं यज्ञक्रतु-

१ दुर्नाश० Be, दुर्णाश० M L ; the other MSS om.

२ Most of the MSS. दुर्णाश० or दुर्णाश० (both times).

३ Thus M ; L om. नो ; तन्ननामानि Be, तन्नोनामानौ Be 7 U D ;
तन्नोनामानौ B.

४ Thus M Be 7 D ; •हरन्त Be B U L.

५ Thus M ; •पांचाल०. the other MSS.

६ Thus M Be L ; •हरत्या Be 7 D U ; •हरत्या B.

७ Uncertain ; दर्भान्याविति M ; दर्भान्याविति L ; दर्भान्याविति
Be B.

८ Uncertain reading, गैरेयकविमंषो (or मेषो ?) M ; गैरेयकविमत्यौ
Be 7 ; गैरेयकविमत्यौ Be B ; गैरेय० D ; गैरेयकचितिमत्यौ L

९ Thus M L ; एषु instead of एव all the other MSS.

१० Thus M Be U, पंचदशःसप्त० B L, Be 7 om. पंचदश ।

मपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स त्विप्तिमानभवद्यः
कामयेत त्विप्तिमान्स्थामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^१
त्विप्तिमानेव भवति^१ तस्य^१ सौर्यो ऽतिघाह्यः^१ सौर्यः^१ पशु-
रूपालम्भ्य^१ एकविंश एष भवति^१ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

इन्द्रो ऽकामयतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ ५
देवानां परीयामिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेना-
यजत^१ ततो वै स ऋषभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ राज्यं
देवानां पर्येद्यः^१ कामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ राज्यं
समानानां परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतर्षभ इव
पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^५ राज्यं समानानां पर्येति^१ तस्याति-^{१०}
याह्यो वृषा^१ सो अश्वः^१ पवते हविष्मानसोम इन्द्रस्य भाग
ऋतयुः शतायुः । स मा वृषाणं वृषभं कृणोतु प्रियं विशां
सर्ववीरं^१ सुवीरसुपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय तर्षभाय जुष्टं
गृह्णामीति^१ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय तर्षभा-
येति^१ तस्य पञ्चदशस्य सत एकविंशं^१ होतुः^१ पृष्ठं ककुदो^१ १५
रूपमिन्द्रेण ह स्म वै पूर्वं समाजिगमिषन्तो वनिष्ठसवेन
यजन्ते^१ दृष्टो^१ न^१ इन्द्र^१ आविर्भविष्यति तस्मै^१ कामान्वक्ष्याम

१ तस्याः Be 7 D.

२ om. all MSS. exc. M L Be.— After the tenth^१ adhyāya M breaks off.

३ ककुभो L.

४ Thus Be L; यजन्तेसुपेतमिन्द्र Be 7; यजन्त उपतानिन्द्र B; यजन्त उपैता-
निन्द्र U; यजन्तेसुपैतान इन्द्र D.

५ तस्यान् MSS. exc. L which has तस्मिन् ।

इति^१ वदन्तो^१ वनिष्ठसवेन यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते
 शतमुच्चवेहतः^२ शतं दार्वाचितानि शतं सर्पिष्याचाञ्कृतं पयः-
 पाचाञ्कृतं दधिपाचाञ्कृतं वसापाचानौदुम्बरौ^३ नावमुभयतो-
 ऽभिपतनां^३ परिगृहीतामथ प्रणेतुर्नतेनोपकृतेन चित्रामा-
 ५ यंतौमुपरमत्यद्य चित्रयेति पूर्वान्निमन्ववस्यत्युत्तपनीयं
 शास्त्रीनो ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निर्येतानि दार्वाचितानि ग्रदोष
 एवाग्नावादधाति^४ तेषु^५ प्रज्योतिषूच्चवेहतो^५ निग्नन्त्येषामभ्य-
 धान्वनिष्ठन्मेदा^६सीति^६ अपयन्त्यथोदित आदित्य आयात-
 यत्यौदुम्बरौ^६ नावमुभयतोऽभिपतनां^७ परिगृहीतां प्रणेतुभि-
 १० स्तस्यामुपसृणीते पञ्चाशता सर्पिष्याचैः पञ्चाशता पयःपाचैः
 पञ्चाशता दधिपाचैः पञ्चाशता वसापाचैस्तस्यां वनिष्ठन्मेदा-
 सीति संप्रकौर्याथाभिघारयति पञ्चाशता वसापाचैः पञ्चाशता
 दधिपाचैः पञ्चाशता पयःपाचैः पञ्चाशता सर्पिष्याचैरथ
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ॥ ४० ॥

१ Thus Be L; वज्यामीति Be 7 B U D.

२ Thus L; *सुक्ष्वैमतः Be 7 D; *सुक्ष्वेनिहतान् Be B U.

३ Uncertain reading; *उभयतोपतनां Be 7 B; उभयतोभिपतनां Be U;
 उभयतोवतानां (or *वतानां) D; उभयतोभिपवमानं L.

४ *दधति L.

५ तेन प्रज्योतिषू एवहतोनिग्नन्ति L; तेषु प्रज्योतिष्ठं (or छ)क्ष्वैहतो ग्न्यं Be 7
 D; तेन प्रज्योतिषूहवेहतानिग्नन्त्य Be B U. अभ्यधांद् 1. s. o. अभ्यधान् L.

६ Uncertain r, अयातयत्य० U B. अयापयत्य० D. अधापयत्य० Be 7.
 अयाभीतयत्य० B, अधातयति L.

७ *पतनां B. *वतानां Be 7, *भिपतनां Be U. *सुभयतस्वभिपतनां L.

इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा शमस्य च ष्टङ्गिणो
 वज्रबाहुः । सेदु राजा चेति^१ चर्षणीनामरान्न नेमिः परि
 ता बभूवेति^१ यजतीन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि
 विषुरूपं यदस्ति । ततो ददातु दाशुषे वसूनि चोदद्राध
 उपसृतश्चिदवाक् स्वाहेति^१ तप्त एवास्मा इन्द्र आविर्भवति^१ ५
 तस्मै^१ कामान्ब्रुवते^१ कानान्धः^२ ह^३ वाधश्चं वृहस्यतिराङ्गिरसो
 याजयां चकार^१, तस्य होपवसयीये ऽहञ्ज्रद्धा^४ वीयाय^४ स
 होवाचाध्वर्यो^५ वि^५ वै^५ मे अद्वागात्वं मे यज्ञः^५ स्थापयेति^१
 तः^५ होवाचान्यद्वै तदुपवसथः^६ श्वस्ते यज्ञः सः^७ स्थातेति^७ स
 होवाच समेव मे स्थापयेति^१ तस्य^८ ह तावदिदित्वायेण^८ हविर्धाने १०

१ चेति (as TBr. II. 8. 4. 3) Be B D U, चयति (as RV. I. 32. 15) Be 7.

१ तस्मिन् Be L.

२ Corrected; कामानाह B U Be (pr. m.); कामानाह Be 7; कामा-
 नाहं D; कानीयवाह Be (sec. m.); कनीयवान्धय L.

३ My conjecture; हन्श्रद्धाविधाय B U L; हन्श्रद्धाविधाय Be; हन्-
 पंचादपिधाय Be 7 D.

४ Thus Be; all the other MSS. corrupt.

५ Uncertain r.; होवाचान्यद्वैतदु० Be 7 D; होवाचाध्वर्यवेतदु० Be B U,
 होवाच कर्ध्वर्यवेत उप० L.

७ स्थातेति Be B U; स्थादेति Be 7 D, स्थायेति L.

८ तस्या MSS. exc. L.

९ तावद् only in Be (sec. m.); भवद् L; instead of विदित्वा (thus
 L Be) विदिद्वा the other MSS.

चर्मणुखलमुसले निधायाऽशून्समवचुदां^१ चकार^२ यच्चिद्धि
 तं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे । इह द्युमत्तमं वद जयतामिव
 दुन्दुभिरित्यथ होहचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो^३ निःषिच्य
 समुदायुत्य जुह्वां चकार यथा जना सऽस्त्ये व्रतानि^४ को-
 ५ व्रतिनां^५ व्रतमालोभयति^६ । कानान्वस्य^७ प्रस्थितं^८ वाधश्चस्य^९
 तीव्रसुतः^{१०} श्रवदिन्द्र^{११} जुषस्व स्वाहेति^१ स एष उन्नतस्य^{१२} वा
 वीतश्रद्धस्य वा^{१३} नीतस्य^{१४} वा यज्ञः^{१५} सा^{१६} यदागता^{१७} स्यादथ
 चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाष्कान्यै^{१८} ॥ ४१ ॥

मनुर्वैवस्वतो ऽकामयत प्रजाऽ सृजेय प्रजामवरुन्वीय
 १० प्रजां विन्देया^{१९} सा^{२०} प्रजया चचौरत्रिति^{२१} स एतं

१ *समवभूषाचकार L.

२ चपो only in Be L.

३ व्रतानि MSS. exc. L : व्रतानि ।—जनासस्त्ये L.

४ व्रतिनां Be ; व्रतीन्प L ; व्रतीनां the other MSS.

५ व्रतमालोभयति Be, *यति L ; व्रतमालोपयति the other MSS.

६ Thus Be L ; the other MSS. corrupt.

७ प्रस्थितं all exc. Be which has प्रस्थितं ।

८ वाधश्चस्तीव्रसुतं Be B ; वाधश्चस्तीव्रसुतं U , वाधश्चस्तीव्रसुतं Be 7 , वाध-
 श्चस्तीव्रसुत D , वाधश्चस्तीव्रसुतं* L.

९ श्रवदिन्द्रां Be 7 D ; श्रवदिन्द्रा Be. निवपतीन्द्रा B , निवपतीन्द्रा U ;
 निवदिन्द्रो L.

१० Thus Be L , वतितस्य BUD , वक्ततस्य Be 7.

११ स MSS.

१२ यदागत Be L ; यदागता B Be 7 DU.

१३ Conjecturally . विन्देय सा प्रजयाचचौरत्रिति BU . विन्देय सा प्रजमाच .
 Be . विन्देय सा प्रजयाचचौरतीति Be 7 D , विन्देय प्रजयाचचौ L

यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स प्रजामसृजत
 प्रजामवारुद्ध प्रजामविन्दतैनं प्रजयाचक्षत^२ यः कामयेत
 प्रजां सृजेय प्रजामवरुन्धीय प्रजां विन्देया^३ मा प्रजया
 चक्षीरन्निति^४ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^५ प्रजामेव सृजते
 प्रजामवरुद्धे प्रजां विन्दत^६ ऐनं^७ प्रजया चक्षते^८ तस्य^८ प्राचीन- ५
 स्तोमास्त्रयस्त्रिवृत्स्त्रयः पञ्चदशास्त्रयः सप्तदशास्त्रय एकविंशः^९
 सो ऽकामयतान्नादी मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां
 प्रतितिष्ठेदिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो
 वै तस्यान्नादी प्रजाभवदन्नाद्यमवारुद्धान्नाद्यमस्यां प्रत्यतिष्ठद्यः
 कामयेतान्नादी मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवरुन्धीतान्नाद्यमस्यां १०
 प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा
 भवत्यन्नाद्यमवरुद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठति^१ तस्य दश स्तोमा^१
 दशसुदशसु सुवते विराजो रूपं^{११} वागाम्भृष्टकामयतापरि-
 मितं यशो ऽश्रुवीयेति^१ सैतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^१
 ततो वै सापरिमितं यश आश्रुत^१ यः कामयेतापरिमितं यशो १५
 ऽश्रुवीयेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतापरिमितमेव यशो

१ •चक्षते all exc. Be L.

२ विंदेय मा प्रजामाचक्षरन्निति Be D ; विंदेय प्रजयाचक्षरन्तीति B Be 7 U
 विन्देय मा प्रजामाचक्षीरन्निति L.

३ Thus corrected ; विन्दत एवं Be L ; विन्देतैनं the other MSS.

४ Only in Be L.

ऽश्रुते^१ तस्य दशसु बहिष्यवमानः श्रुते सहस्रे ऽयुते प्रयुते
 ऽवुदे न्यवुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धं^२ ॥ ४२ ॥

यमो वैवस्वतो ऽकामयत पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं
 परीयामिति^३ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^४ ततो
 ५ वै स पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्यैद्यः^५ कामयेत
 समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं परीयामिति स एतेन
 यज्ञक्रतुना यजेत^६ समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्यति^७
 तस्य श्रुते बहिष्यवमानः सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते ऽवुदे
 न्यवुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धं पदे पत्वे^८ नित्यमुक्त्वा मनसैव
 १० सुवानो मन्यत एतावति^९ मे^{१०} सुतमित्यथ^{११} सकृत्प्रवर्ग्य^{१२}
 आतिथ्येन प्रचर्च्य गार्हपत्ये प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति^{१३} तेनाहवनीये
 प्रचरति^{१४} तं काल उदासयति^{१५} शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदा-
 तिथ्यं^{१६} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{१७} शीर्षन्नेव यज्ञस्य यशो दधातीति^{१८} नु
 सकृत्प्रवर्ग्यो^{१९} ऽथ सुते प्रवर्ग्यः^{२०} पवमानेन चरित्वाग्नीध्रे^{२१} प्रवर्ग्यं
 १५ प्रवृणक्ति^{२२} तेनाहवनीय एव प्रचरति^{२३} तं तदानीमेवोदासयति^{२४}
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्पवमानो^{२५} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२६} शीर्षन्नेव
 यज्ञस्य यशो दधातीति^{२७} नु सुत्याप्रवर्ग्यो^{२८} ऽथ सकृत्प्रवर्ग्यो^{२९} ऽथ
 सुते प्रवर्ग्यो^{३०} ऽथ सुत्याप्रवर्ग्यः^{३१} ॥ ४३ ॥ एकादशः ॥

१ Uncertain r.; एतावतौमेस्तमित्यथ Be, एतावन्ति मे सुतं L; .
 एतावती (ति) मेत्यथ the other MSS.

२ MSS exc L ins. वै ।

३ The close of this chapter must contain several corruptions.

१ पुरूरवा ह पुरा ऐडो राजा कल्याण आस १ तः
 होर्वश्यपराभिदध्यौ १ तः संवत्सरं कामयमानानुचचारैवः १ ह
 स्र वै १ पूर्वे ऽभिश्राम्यन्ति १ तद्वातिचिरं मेने १ तस्य ह धावतः
 पुरो रथं कर्तं दर्शयामास १ तः ह दृष्ट्वा राजावतस्थौ १ तः
 हावस्थाय न ददर्शायो ह पुनरावतस्थौ १ तः हावस्थायैव ददर्श ५
 स ह सारथिं पप्रच्छ सारथे किं पश्यसीति १ त्वां भगव इति
 होवाच रथमश्वान्पन्यामिति १ स हेत्वां चक्रे दृष्ट्वा वै
 किलेति १ तः ह वागभ्युवाच न वै दृष्टस्यहं वै त्वामेतं
 कर्तमदीदृशमित्यथ कस्त्वमित्यहमुर्वश्यपरेति होवाच १ सा त्वा
 संवत्सरं कामयमानान्वचारिषं १ तां मा जायां विन्दस्विति १
 दुरूपचारा ह वै भवति १ देवा १ इति १ होवाच १ का तं उप- १०
 चर्यति १ शतं १ ममोपसदः १ स्युः १ शतशतं मा सर्पिष्कुम्भा

१ This and the following adhyāyas are found also in a badly corrupted tradition. I did not note all the various readings nor all my emendations; the list of them would fill more space than the text itself.

२ Thus L only; चैव or द्वैव the other MSS.

३ त्वयितं or त्वयितसं MSS.

४ L Be sec. m. विन्दस्विति ।

५ Thus L U Be 7; भवन्ति देवा इति B Be (pr.m.); भगवन्ती देवीति Be (sec. m.).

६ Thus L Be (sec. m.); तवाचार्येति the other MSS.

७ Instead of these three words given thus by Be and L (which only gives स instead of सप्त), the other MSS.: नं जानीम-सदस्युं or नं जानीम इति सदस्य ।

अहरहरागच्छेयुस्तदाशना स्थां^१ न त्वा नग्नं पश्येमिति^२
 सर्वमेवैतद्भगवति सुकरमिति होवाच^३ कथा त्वपि^४ जाया
 पतिं नग्नं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वसीथा^५ इति होवाचानग्नो
 भवेति^६ तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः^७ सा ह स्र जाता-
 ५ ज्ञातानेव पुत्रानपविध्यति^८ ताः ह राजोवाच पुत्रकामा ह
 वै भगवति वयं मनुष्याः स्मो जाताज्जातानु त्वमपविध्यसीति^९
 सा होवाच पर्यवेतराचथो भवन्ति क्षीणायुषो ऽन्ये^{१०} भूयः
 प्रियं करवावहा इति^{११} सायुं^{१२} चामावसुं च जनयां चकार^{१३}
 सा होवाचेमौ विभृतेमौ^{१४} सर्वमायुरेष्यत इति^{१५} प्राडायुः
 १० प्रवव्राज^{१६} तस्यैते कुरूपञ्चालाः^{१७} काग्निविदेहा इत्येतदायवं
 प्रवव्राजं^{१८} प्रत्यङ्मावसुस्तस्यैते गान्धारथ^{१९} स्रग्वो ऽराट्वा
 इत्येतदामावसवम्^{२०} ॥ ४४ ॥

अथो हास्या एषा पूर्वचित्तिरपरा स्वसा बभूव^१ सा
 हेत्वां चक्रे ज्योग् वै मे स्वसा मनुष्येष्ववात्सीद्वृन्तैनामच्छाया-

१ त्वपि L, त्वपि the other MSS.

२ वसीथा L Be (sec. m.) वासीत्याम्य the other MSS.

३ भवति MSS. exc. L, which has तेन ह वामनो भवतीति ।

४ सायुं Be (sec. m.).

५ निभृते Be L ; the other MSS. om. these words.

६ ०पांचालाः L B.

७ The proper names given acc. to Be (sec. m.), the other MSS.

गांधारा (or रौ) पयस्पर्शबोद्धारा (or त्य) जा (or सा) ।

८ इत्येतन्मावसुम् or इत्येतन्मावसुम् or इत्येतन्मावसुम् MSS.

नीति^१ तथा सहागत्यैव संगमं न लेभे^२ ऽथो हास्या
 अविद्युथमुपस्थापदासै^३ व^४ ह स्र वै पूर्वासां महिषीणां रूपं^५
 भवति^६ तद्वृत्तरूपं कृत्वा प्रमाथं^७ चिकायाथो^८ हास्या उरणः
 चीरप आसन्दीपादे बद्ध आस^९ त^{१०} सा प्रममाथ^{११} तस्मिन्नि-
 थमाणे रुवे^{१२} ऽयमवीरज^{१३} इति^{१४} तच्छ्रुत्वा राजोत्पपात^{१५} ५
 तामभ्यानश^{१६} तामभ्युपेयाथ^{१७} त^{१८} सा^{१९} नकुली^{२०} भूत्वा
 प्रत्युपेयाथ^{२१} तस्य हान्तर्वासमवलुलोपाथ^{२२} ह सा विद्युतं
 जनयां चकार^{२३} १० त^{२४} सा विद्युति नग्नमनुचख्यावथो^{२५} ह
 राजाजगामास्वारुहं^{२६} वा अहमजीत उरणमत्यसारुहं हि
 नूनमिति^{२७} प्रत्यहं प्रजहिष्यामीति^{२८} किं व्यभूदिति^{२९} नग्नं १०
 त्वादर्शमिति^{३०} होवाच^{३१} तस्यां प्रव्रजितायामप्रियविद्वः

१ Thus (only अपि० or अवा०) MSS.

२ Only in Be (sec. m.).

३ Thus Be L (sec. m.); प्रथं the other MSS.

४ विद्यायाथो Be (sec. m.); धिक्वायाथो or चिवयायाथो or विद्यायाथो
 the other MSS.

५ रुवे Be (sec. m.); रूपे L; रुवे the other MSS.

६ Corrupt; यमवीरजा Be (sec. m.) L; यमविराजा the other MSS.

७ अभ्यानस MSS.

८ Conj.; तंकुली Be (sec. m.); तसंनेकुली the other MSS.

९ Thus L Be (sec. m.); जनयामास the other MSS.

१० Be 7 ins. साके चकार, B Be (orig.) ins सांहीवकार।

११ These corrupted words without any var. r. in all MSS.

१२ चाददर्शमिति MSS.

शोच॥श्चच॥^१ त॥ होवाच दृहस्यतिराङ्गिरसो हन्त त्वा
 शदेन^२ याजयिष्याम्यापयि त्वा पुनर्जिन्विष्यामीति^३ त॥
 शदेन^४ दृहस्यतिराङ्गिरसो याजयां चकार^५ ता॥ हावभृथा-
 देवोदेत्य प्रतिदर्श^६ ता॥ ह पुत्रौ प्रतीत्योचतुरिह नौ नय
 ५ यंत्र ते गतिर्बलिनौ^७ वां^८ पितरमशूशुच^९ इति^{१०} सा^{११} होवाच
 सं वां^{१२} पुत्रकौ जनेय साहमिह तिस्र एव रात्रीर्वक्ष्यामि नो
 ब्राह्मणस्य वचो मोघमसदिति^{१३} तथा सह तिस्र^{१४} एव^{१५}
 रात्रीस्वासान्तर्वासं वसानस्तस्या॥ रेतः सिषिचे^{१६} सा होवाच^{१७}
 कथमिद॥ स्यादिति^{१८} कथ॥ हि नूनाश्मिति^{१९} राजा प्रत्युवाच^{२०}
 १० सा होवाच नवां कुम्भीमाहरेति^{२१} तस्यामेनन्निःषिषेचाथ^{२२} ह
 कुरुचेत्रे विषवत्यो^{२३} नाम पुष्करिण्यस्तासामुत्तरार्धां सुवर्ण-

१ Conj. ; शोभं चकार or चकार MSS.

२ दर्शने MSS.

३ ०जिष्मिष्या० MSS.

४ शदेन MSS.

५ Thus Be (sec. m., only ०शूशुच); ०बलिचेनापितरं शूशुच्य or बलिचेनापित० the other MSS.

६ From सा unto होवाच (p. 399. 8) only in Be L.

७ वा Be.

८ om. Be.

९ cp. p. 399, n. 6.

१० नूनाश्मिति L, नूनमिति the other MSS.

११ Thus L ; तस्यामेनं० Be (sec. m.), तस्यामेवं the other MSS.

१२ विषवत्यो Be (sec. m.), विषस्त्येनाः the other MSS

सवनी^१ तस्यामेनन्निचखान^१ तदश्वत्यो जज्ञे ग्रम्या परिवृतो
 रेतसो ऽश्वत्य आग्रयाच्छस्यैव ग्रमीगर्भस्य सृष्टिरेतन्निदान-
 मथ^१ वै भवति सर्वण^२ वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्निति^१
 स यत्र हैतद्यज्ञो देवेभ्यो ऽधि मनुष्याम्प्रत्यवरुरोहाश्वत्यः^३
 हैव तत्प्रत्यवरुरोह^४ तस्यारणी चक्रिरे^४ ऽयं वाव स यज्ञ ५
 इत्यथो खलु य एव कश्चाश्वत्यः^५ स ग्रमीगर्भः^१ स यदा-
 होर्वशस्यायुरसि पुरुरवा इत्येतेषामेवैतत्पितापुत्राणां नामानि
 गृह्णात्यथो सामान्यमेवैतदूहेत^६ तस्यां प्रव्रजितायां पुनरेवा-
 प्रियविद्धः^७ शोच^८श्चकार^१ त^८ होवाच बृहस्पतिराङ्गिरसो
 हन्त त्वौपशदेन^८ याजयिष्यामि वि वै ते ऽप्रियमेवैष्यतीति^{१०}
 तमौपशदेन^१ बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^१ ततो वै
 तस्याप्रियं^८ विनिनाय^१ तौ ह वा एतौ पौरुवरवसौ नाम
 शदौपशदौ^१ स यो वित्त^८ सिषाधयिषेत्त^८ शदेन याजयेत्तस्य

१ •निधानमथ MSS exc. L.

२ cp. TS., I. 7. 1. 2.

३ •वरोहाश्वत्यं or •त्य MSS.

४ वक्षिरे L Be (sec. m.); चक्रिरे the other MSS.

५ Thus L; खलु य एवाश्वत्यः Be (sec. m.); खल्वेवकश्च(स)ाश्वत्यः the other MSS.

६ Thus L; सामान्यमेवैतदूहेते Be (sec. m.), •मेवैष्य कश्चे the other MSS.

७-८ only in L Be (sec. m.)

८ ला om. MSS.

दशसु बहिष्यवमान^१ एकैकोपग्रीयत^२ एकविंशत्यै^३ सुनोती-
 हैवाथ^४ यो ऽग्रिचं विनिनीषेत्तमौपशदेन^५ याजयेत्तस्यैक-
 विंशत्यां बहिष्यवमान^१ एकैकावग्रीयत आ दशभ्यो[॥] ऽथ
 प्राजापत्यौ नाम श्रदौपशदौ^१ तस्य तिसृषु बहिष्यवमानस्तिस्त्र-
^५ स्तिस्त्र उपग्रीयन्त आ षट्त्रिंशतः^१ षट्त्रिंशत्सु बहिष्यव-
 मानस्तिस्त्रस्तिस्त्रो ऽवग्रीयन्त आ तिसृभ्यो[॥] ऽथ नैधुवस्य^५
 कश्यपस्य श्रदौपशदौ^१ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानश्चतस्र-
 श्चतस्र उपग्रीयन्त आष्टाचत्वारिंशतो^१ ऽष्टाचत्वारिंशत्सु
 बहिष्यवमानश्चतस्रश्चतस्रो ऽवग्रीयन्त आ चतसृभ्यः[॥] ४५ ॥

१० द्वादशः ॥

देवासुरा ह यत्र महामंघ्राम^६ संयेतिरे^७ तद्धेमानि^८
 भूतानि द्वेधैव^९ व्यपचक्रमुर्देवानेवान्वन्यान्सुरानेवान्वन्यानि^{१०} ।

१ Thus L, एकैक उप० Be (sec. m) ; एकैकोप० the other MSS.

२ Corrected ; एकविंशत्यौ L, एकविंशत्यै Be (sec. m.), एकविंशते (or
 नै)त्य the other MSS

३ सुनोति इहैवाथ L; सुनोतीहैवाथ Be (sec. m) ; सुनोति एषाथ the
 other MSS

४ Thus L ; विनौनिषे० Be (sec. m.); वितौनिषे० or वितिनिषे० the
 other MSS.

५ ०भुव L Be

६ महा० only in L and Be (sec. m).

७ सं only in Be (sec. m.); श० L.

८ तवेमानि L and Be (sec. m.), तं धुमानि the other MSS

९ Thus L ; द्वेधै Be ; द्वेधै the other MSS

१० व्यपच० L Be ; व्यवच० the other MSS.

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीदुग्रना^१ काव्यो^२ ऽसुराणां^३
 ब्रह्मण्वन्तो देवा असन्ब्रह्मण्वन्तो ऽसुरास्ते ब्रह्मन्संग्रामान-
 विजयमाना आसां चक्रिरे^४ । तेषां न कतरे चन भविष्यदा-
 जज्ञुगन्धर्वो^५ हैव सूर्यवर्चा भविष्यदाजज्ञे^६ । तस्यो हेन्द्रो
 जायाया^७ उपहास्य^८ आस^९ । ताः होवाचामुदिताङ्गि^{१०} त्वमिदं^{११}
 गन्धर्वं पृच्छ किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{१२} । तं तथेति
 होवाच त्वमपि श्व आगच्छतादिति^{१३} । स हान्तः समुद्रे
 हिरण्यया^{१४} नावया सहजानि कुमारयां^{१५} चक्रे^{१६} । यथो हेन्द्र
 आजगाम^{१७} । स ह सौवर्णः पटरो भूत्वा नौमण्ड^{१८} उपशिक्षे^{१९}
 तः हागतमेव विदित्वा^{२०} पप्रच्छामुदिताङ्ग^{२१} त्वमिदं ब्रूहि^{२२}
 किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{२३} । मोच्चैरिति होवाच
 कर्णिनी वै नौराप^{२४} इति^{२५} । ब्रह्मण्वन्तो देवा इति होवाच
 ब्रह्मण्वन्तो ऽसुरा इति^{२६} । तच्छ्रुत्वेन्द्रो हरिशुकरूपं^{२७} कृत्वोत्पपात^{२८} ।

१ Thus MSS.

२ Thus L and Be (sec. m.), which has, However, °हास्यमास ;
 राजयद्वाप उपहास्य आस the other MSS

३ °मुदिताङ्गि or °ताङ्गि MSS.

४ हिरण्यया MSS. exc. B.

५ Uncertain ; सहजानिकुमारयां L ; r. सहजानि ? cp. TS. III. 2. 8. 5.

६ नौमण्ड L ; नौमण्डप Be (sec. m.) , नैमैथ्ये the other MSS.

७ °शिक्षे MSS. exc Be which has : °शिक्षे ।

८ वित्वा L.

९ °मुदिताङ्ग L, Be (rightly ?) ; °मुदिताङ्गि the other MSS.

१० Thus L ; नौरूप Be (sec. m.) ; नौराप the other MSS.

११ Emended ; हरिः शुकरूप L ; हरिः शुकरूपं the other MSS.

स ह लघुरिवाचरदप्रतिष्ठितः^१ । स होवाच लघुरिव वा
 अस्यप्रतिष्ठितो^२ । हन्त मा याजयेति^३ । तमेकविंशतिस्तोमे-
 नाग्निष्टोमेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^४ । ततो वै
 स प्रतितस्थारवथो^५ हेन्द्रः^६ कामदुघा अवरुधे^७ । तः ह
 सायमेतमुवाच प्रातरेतादिति^८ । प्रातरेतमुवाच सायमेता- ५
 दिति^९ । स एवमेव संवत्सरं नेनौयामास । स होवाच प्रात-
 रेतादिति^{१०} । मा सायमात्य सायमेतादिति^{११} । मा प्रातरात्य
 को ऽयमेतः कतमो ऽयमेतो^{१२} । यमेनमेतं^{१३} मघवन् ब्रवीषीति^{१४}
 होक्त्वा प्रवव्राजाथो हेन्द्र उक्थानि कामदुघाश्चकार^{१५} । ताः ह
 स वरुणाय प्रददाविदं तव^{१६} मम^{१७} चेदममुष्य^{१८} च नौ १०
 सहेति^{१९} । बृहस्पतय आङ्गिरसायेदं नावास्यास्ता विधारया-
 नावहस्येदमज्यसौति^{२०} विष्णवे शिपिविष्टाय चेत्येषैवोक्थानाः

१ वाचरदः only in L and Be

२ वास्मिन्प्रति Be, वा अस्मिन्प्रति L; वत्वाप्रति the other MSS.

३ Emended; प्रत्यतस्थानथो L; प्रत्यवस्थापयदथो the other MSS.

४ हेन्द्र MSS.

५ अभिरुधे L; अभिरुधे Be; आन्वरुधे the other MSS.

६ यमेनमेतं (or तत्) L Be, यमेवमेतरन् or पयमेवमेतरन् the other MSS.

७ Thus L; ब्रवीषि इति Be; ब्रवीति the other MSS.

८ तवचमस इदममुष्य Be; तवचमसेवेदममुष्य L; नौव (तत्रि) मम चेदमुष्य the other MSS

९ Thus (hopelessly corrupted as it seems) Be; नावास्यास्तवि-
 धारयाग्नावहस्येदमज्यसौति L; नावास्यावा (or वा) पिधारयावा (or वा)
 पदस्येदमज्यसौति the other MSS.

सृष्टिरेतन्निदानमथो हास्यैव मनुर्वैवस्वतः शून्यमानः सन्स-
खास^१ तस्मै चतुर्थी^२ प्रददौ^३ तां सो ऽस्यां न्यदधात्स्यं
कृष्टिरेवैष^४ कृष्टेः^५ सृष्टिरेतन्निदानं^६ तौ ह वा एतावौशनसौ
नाम पुनस्तोमौ भवतः^७ स यो गुरुरिव मन्येत गरमिव
५ गीर्वाणाय वा याजयित्वाप्रतिघाह्यस्य वा प्रतिगृह्य तं द्वादश-
स्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेदश्रुते हैव लघुतामयं यो लघुरिव
चरेदप्रतिष्ठितस्त्वमेकविंशतिस्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेत्प्रत्येव
तिष्ठति^८ ॥ ४७ ॥ चयोदशः ॥

अथ प्रणोदः^९ समानमभिचरणीयं^{१०} शिल्पं^{११} प्रातःसव-
नीयाननुवर्तते ऽग्नये प्रवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेष
भवत्यथ विवाधः^{१२} समानमभिचरणीयं^{१३} शिल्पं^{१४} माध्यंदि-
नीयाननुवर्तते ऽग्नये विवाधवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रि-
वृदेषैष भवत्यथ प्रतिनोदः^{१५} समानमभिचरणीयं^{१६} शिल्पं^{१७}
तृतीयसवनीयाननुवर्तते ऽग्नये प्रतीकवते पुरोडाशो ऽष्टा-
१५ कपालस्त्रिवृदेषैष भवत्यथ अग्नेरतिव्याधः^{१८} समानमभिचर-
णीयं^{१९} शिल्पमनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते ऽग्नये वसुमते
पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेषैष भवत्यथेन्द्रवज्रः^{२०} समान-
मभिचरणीयं^{२१} शिल्पं^{२२} पञ्चदश एष भवति^{२३} शुनस्कर्णा ह

१ Thus L Be, सखस (or न्ना) हास the other MSS.

२ सेयं कृष्टिरेवैषकृष्टे L, सोयं कृष्टिरेवैष कृष्टेः Be, सेवेकृष्टिरेवैषकृष्टेः the other MSS.

३ प्रतीनोदः L

वै शैथ्यो राजा पुण्ड्रकद्वयाज्याम^१ स ह पापौयाञ्जनतां^१
 प्रतिहितां^१ प्रतिख्यायत्विजः^१ पप्रच्छास्ति स्विस् यज्ञक्रतुर्ये-
 नाहमिद्वैव प्रथायामित्यस्ति^१ हीति^१ हैनमृत्विजः प्रत्यूचुस्तस्मा
 अध्वर्युरथोनौनपुरोरुक्कान्^२ ग्रहान्जगाह^१ स्वराणुद्गाता
 सामान्यनैडान्यनिधनानि^३ पराङ्गेवर्गिर्मय^४ होतानूवाच^५
 स हवभृथादेवोदेत्य ममार^१ यं दिव्यान्तस्त्रैवं यज्ञं^६ कुर्यादुप-
 सृतं^७ वा याजयेत्क्षिप्रं^८ हैवास्मात्सोकात्त्रैत्य^१ राशिमराया-
 वित्याचक्षते^१ चतुष्टोमे राशिकृतं^९ धान्यं ददाति^१ स राशि-
 चतुष्टोम एव मरायकृतं^१ स मरायो^{१०} ऽथाञ्जनाभ्यञ्जना-
 वित्याचक्षते^१ आक्ताचा^९ अलंकृता^९ ऋत्विजः प्रचरन्ति^१ स १०

१ पापो (पापा) जनतां etc. as above Be L, पापौयाञ्जनता प्रतिहितां प्रतिषा (or वी) वत्विजः the other MSS.

२ प्रथायामौ(मि)त्यस्ति द्वा (द्वा) इति Be L; प्रायणमित्यास्ति हीति the other MSS.

३ Conjecture, ०धोनौनपुरोरुक्कान् Be, अथेनानपुरोरुक्कान् L; अधोनपुरो-
 रुक्कान् the other MSS.

४ सामान्यनैडान्यनिध० Be, मान्यनैडान्यनिध० L; सामान्यनैलास्य०
 (लास्य०) the other MSS.

५ पराङ्गेवर्ग्यं Be; पराङ्गवर्ग्यं L; परा (or परा) इति (or द्रव) दु (or ऊ)
 वग्य the other MSS.

६ यज्ञे MSS.

७ ०दुपासृतं L.

८ राशी० Be; राशि० the other MSS.

९ आक्ताचालंकृता Be; आङ्क्ताकालंकृता L; आक्ताचालंकृता the

आञ्जनो " ऽभ्यक्ताः^१ ग्रामूलवाससः^२ ' सो ऽभ्यञ्जनो " ऽथ
 विषूचीनशालो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ' स तथा देवयजनं जोष-
 यते यथा प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणः स्यात्प्रतीचीनं गार्ह-
 पत्यादिति ' तदेते विषूचीनशाले मापयन्ति^३ ' प्रचरन्ति
 ४ प्राञ्चः प्रत्यञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत
 आसीनाय भक्षानाहरन्त्यनुदिशः स्तोमौ स्यातामित्येत-
 देकमेकविंशौ^५ स्यातामित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमावेव
 कुर्वन्ति " ॥ ४८ ॥

१ देवासुरा ह यत्र महासंग्रामः^६ संयेतिरे तद्ध शिविरौ-
 १० ग्रीनरो देवानां वर्गादसुराग्निगाय^७ ' तस्यो हेन्द्रो जितवरं
 ददौ ' स होवाच शिविर्नैष्ठ्यं^८ भयं न गच्छेदिति ' तं वर्षि-
 ष्ठीयप्रस्थे^९ सर्वतोमुखेन याजयां चकार ' ततो ह वा एत-
 च्छिविं नैष्ठ्यं^{१०} भयं न गच्छति ' यं कामयेतानपजय्यं जये
 दिति तं वर्षिष्ठीयप्रस्थे^{११} सर्वतोमुखेन याजयेदनपजय्यमेव

१ भ्यक्तोऽग्रामूलवासः L Be, भ्यक्ताः ग्रामूलवासः the other MSS.

२ ०यन्ति Be; ०यति the other MSS.

३ ०मेकविंशौ L Be; विंशौ the other MSS.

४ For the following cp. also Eggeling, Catal. of the MSS. of the India Office vol. I, p. 57 (designed by me as E).

५ महा० om. all exc. E L

६ Thus (०सुराग्नि०) Be L only; ०सुराग्निगाय० or ०सुराग्नि० the other MSS.

७ नैष्ठ्यं L Be; ज्यैष्ठ्यं or ज्येष्ठ्यं the other MSS.

८ Thus L Be; ०प्रस्थेन the other MSS.

जयति ^१ तदेताश्चतस्रः शाला अनुदिशं मापयन्ति^१ प्रचरन्ति
 प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ^१
 मध्ये गार्हपत्यो भवति ^१ मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्-
 स्संवहन्त्यनुदिशः स्तोमाः स्युरित्येतदेकमेकविंशः स्युरि-
 त्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमानेव कुर्वन्ति ^{११} पार्थः ^१ पार्थी^{१२} ह ^५
 स्यपत्तिर्देवानैषत्स^{१२} ह^{१२} सुतसोमानश्चदक्षिणाश्चदक्षमसुनोत्स^१
 ह^{१२} देवानाप^{१३} स^{१३} एतान्सोमानाहरिष्यन्नुपकल्पयते^{१३} शालाः^{१३}
 सहस्रः सहस्राणि सहस्रमश्चतरीरथाः स्तदेताः शाला अनु-
 दिशं मापयन्ति द्वे च शते पञ्चाशतं च पुरस्तादेवं दक्षि-
 णत एवं पश्चादेवमुत्तरतः ^१ प्रचरन्ति प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा ^{१०}
 प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ^१ मध्ये गार्हपत्यो भवति ^१
 मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भक्षान्स्संवहन्त्यनुदिशः स्तोमाः
 स्युरित्येतदेकमेकविंशः स्युरित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमा-
 नेव कुर्वन्ति ^{११} ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥

यमाभ्याः स्तोमाभ्यां यक्ष्यमाणो भवति ^१ स तथा देवय- ^{१५}
 जनं जोषयते यथान्तरेण चात्वालोत्करावुदक्संचारी स्यादिति ^१
 तदेते प्रवाङ्गकु शाले मापयन्ति ^१ स दक्षिणां ध्याः^{१५} शालामध्यव-

१ Thus Be ; पार्थ and पार्थे the other MSS

२ Instead of सह Be सन, L सन्न ; सवन the other MSS.

३ Thus my conjecture, सहति एतान्सोमानाहरि० MSS. exc. Be which has only ससोमानाहरि० and L, which has सहतिसहान्सोमा० ।

४ शाला Be ; शालाहं L, शालापि the other MSS.

५ Thus L Be , दक्षिणस्यां the other MSS.

साय मथित्वाग्नीन्विहृत्य दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपत्यथोत्तरार्धां
 शालामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विहृत्य^१ दीक्षणीयामिष्टिं^१ निर्व-
 पति^१ तथेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीह दीक्षाऊतीर्जुहोत्यथा-
 मुत्रेह प्रायणीयामिष्टिं निर्वपत्यथामुत्र^१ तथेह प्रचर्याथामुत्र
 ५ प्रचरतीह पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोह्यातिथ्यं निर्वपत्यथा-
 मुत्र^१ तेनेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीह प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्यापमङ्गां
 प्रचरत्यथामुत्रेह मध्यमाभ्यां प्रवर्ग्यापमङ्गां प्रचरत्यथामुत्रेह
 महावेद्यै पूर्व परिग्राहं परिगृह्णात्यथामुत्रेहोक्तमाभ्यां प्रवर्ग्याप-
 मङ्गां प्रचरत्यथामुत्रेहाहवनीयं प्रणयत्यथामुत्रेह सदोहविधाने
 १० संमिनोत्यथामुत्रेहाग्नीषोमौ प्रणयत्यथामुत्रेह^२ धूपस्यावृता धूप-
 मुच्छयति स्वर्वन्तं धूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोत्यथा-
 मुत्र^१ तथेह प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरौर्गृह्णात्यथामुत्रेह
 पशुपुरोडाशं निर्वपत्यथामुत्र^१ तेनेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरतीहा-
 ग्नीषोमीयेण प्रचरत्यथामुत्रेह^३ वसतीवरौः परिहृत्य पथाऽसि
 १५ विशिष्योपवसन्त्यथामुत्रेह त्वेव संविशन्तौह राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोत्यथामुत्रेहानुपूर्वः सवनानि^४ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादेवमेवोत्तरस्याः शालायाः सवनानि^४ संतिष्ठन्त
 आ समुदितादिहावभृतेन प्रचरत्यथामुत्रेहोदयनीयामिष्टिं

१ These six words, indicated by ° in Be, are given only by L.

२ प्रणयत्य° L Be; प्रणयत्य° the other MSS.

३ चरत्य° MSS.

४ Thus L Be, सवनानि the other MSS.

निर्वपत्यथामुत्र^१ तथेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरती^२ हैव मैत्रावरुणीं
 वशामुपाकरोत्यथामुत्र^३ तथेह प्रचर्याथामुत्र प्रचरति^४ समा-
 न्युदवसनीयेष्टिरथ^५ यत्प्राक्^६ सवनेभ्यो^७ ऽधि व्यतिषक्तानि
 कर्माणि क्रियन्ते तस्माद्यमावन्तर्दरे व्यतिषक्तौ सह^८ श्रयाते^९
 अथ यदनुपूर्वः^{१०} सवनानि संतिष्ठन्ते तस्मादनुपूर्वो जायेते^{११} ५
 अथ यदूर्ध्वः^{१२} सवनेभ्यो ऽधि व्यतिषक्तानि कर्माणि क्रियन्ते
 तस्मात्सहाश्रयन्ति सह पाययन्ति सह चरतो^{१३} ऽथ यत्समा-
 न्यरणित्वात्समानौ^{१४} योनिरग्निश्च ह वा आदित्यश्च
 समानलोकं^{१५} जिगौषमाणावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां तमाहरतां
 तेनायजेतां^{१६} ततो वै तौ समानलोकावभवताः समानं^{१७}
 लोकमैतां^{१८} यः कामयेताग्नेश्चादित्यश्च च समानं लोक-
 मियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेताग्निश्चैवादित्यश्च च
 समानं लोकमेति^{१९} ॥ ५० ॥ पञ्चदशः ॥

वाजयाजी ह वा अन्यो भवत्यन्य उ वाजपेययाज्येष ह वै
 वाजयाजी यः पेयैरनिष्टाय वाजेन यजत एष उ वाजपेय- १५
 याजी यः पेयैरिष्टाय वाजेन यजते^१ तस्मादु पेयैरेवेष्टाय

१ Thus L Be; सामान्योदव० the other MSS.

२ यत् only in L; प्रातः instead of प्राक् L; सवनोयेभ्यो L Be.

३ Only in L and Be.

४ यदनुपूर्वः MSS. exc. and Be.

५ यत् om. L Be; यत्समान्यरणौ the other MSS.

६ समानं L Be; समानलोका the other MSS.

७ After येतां L Be have समानलोकावप्यत्; the other MSS. read

समानलोकावप्यवष्टाय or काव्यवष्टाय ४

वाजेन यजैत^१ पेयैर्यज्यमाणो भवति^२ सो ऽनिद्वैव पौर्ण-
मासीं दीचते^३ तस्यापरिमितां दीक्षा द्वादशोपसदः^४ स
तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै^५ मे यज्ञिये
ऽहन्मुत्या संपत्स्यत इति^६ तस्य तथा संपद्यते^७ प्रसिद्धेन
५ कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाःसि विशि-
ष्योपवसन्त्यथैताः सवनेष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेका-
दशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालं^८ तथा द्वादशाहानि यजते^९
ऽथ त्रयोदशे ऽङ्गि पौर्णमासेन हविषा यजते येनास्थानिष्टं
भवत्यथ चतुर्दशे ऽह्न्यामावास्नेन हविषा यजते येनास्थानिष्टं
१० भवत्यथैतेषां यज्ञक्रतूनामेकेन यजते^{१०} ऽथ पुनर्दीचते^{११} स
एवमेव संवत्सरं यजते^{१२} तस्याहानि चिद्वत्पञ्चदशो^{१३} ऽथ
चिद्वत्सप्तदशो ऽथ चिद्वदेकविंशो ऽथ चिद्वत्त्रिणवो^{१४} ऽथ
चिद्वत्त्रयस्त्रिंशो ऽथ चिद्वत्चतुष्टोमो^{१५} मासानामेव रूपं
पेयाः^{१६} संवत्सरस्य रूपं वाज^{१७} एवमस्यैष^{१८} संवत्सरः परीष्ट
१५ एवमाप्तो भवत्यथाहीनविधिस्तस्याहानि^{१९} चिद्वत्पञ्चदशः^{२०} सप्त-
दशश्चतुष्टोमस्त्रिद्वदेवाथैकविंशो^{२१} ऽथ त्रिणवो ऽथ चतुष्टोम-

१ आमावास्यायै Be, मावास्यायै L (the other MSS. om. this passage).

२ Thus L Be; ०पंचदशः सप्तदशः the other MSS.

३-४ Thus L Be; the other MSS. have only चिद्वत्चतुष्टोमो ।

५ Thus L Be; रूपमपेयान् or ०पेयात् the other MSS.

६ Thus L Be; स्य एष the other MSS.

७ ०विधिलस्या० Be.

८ Thus L Be; ०पंचदशःचतुष्टो० the other MSS.

स्त्रिवृदेवाथ त्रयस्त्रिंशो ऽथ चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथ^१ चतुश्च-
त्वारिंशो ऽथ चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो^२ द्वादश^३ मासाः सप्त-
दश क्रतवो^४ नवसु मासेषु नव क्रतुपैत्यथातिश्रियन्ते त्रयश्च
मासा अष्टौ च क्रतवः^५ स द्वौ त्रिरात्रौ कुरुत एकं च
द्विरात्रं^६ यद्यु वा एतदुपात्येति चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^७ ५
मासूनामेव रूपः स्तुतशस्त्राणि संवत्सरस्य रूपमग्निष्टोमो^८
वाज^९ एवमस्यैष^{१०} संवत्सरः परीष्ट एवमाप्तो भवत्यथातो
ऽयुजश्चैव^{११} युग्माश्चैकस्यां स्तुवते ऽथ तिसृष्विति न्वयुजो^{१२}
ऽथ युग्माश्चतसृषु स्तुवते ऽथाष्टास्रिति युग्मा^{१३} अयुजां चैव^{१४}
युग्मानां चैव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन १०
यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{१५} ॥ ५१ ॥

अथातो दिशामेव^१ चिद्व्याचै^२ पञ्चदशो दक्षिणायै^३
सप्तदशः प्रतीच्या^४ एकविंश उदीचै^५ त्रिणव इत^६

१-२ Wholly uncertain; चतुष्टोमेर्विंशो य चतुष्टोमस्त्रिवृदेवाथ चतु-
श्चारिंशोथाष्टाचत्वारिंशोथ चतुष्टोमोथातिरात्रोद्वादश L Be; चतुष्टोमस्त्रिवृदे-
वाथ चतुश्चारिंशोथ चतुष्टोमोथातिरात्रोथ द्वादश the other MSS., partly
incomplete.

३ Thus MSS. exc. Be, which reads 'ष्टोमस्यैष and L, which
omits वाज ।

४-५ Thus, on the whole, L, युजश्चैकस्यां स्तुवते य तिसृष्वितौ न्वयुजो
थ युग्माश्चतसृषु स्तुवते थाष्टास्रिति युग्मा अयुजांश्चैव Be; युजश्चैव युग्मां (orथा-)
श्चैवतस्यां स्तुवते (ति) य तिसृष्विति न्वयुजो य पुमांश्चतसृषु स्तुवते थाष्टास्रित्यथ
युग्मा अयुजश्चैव the other MSS.

६ Only in Be.

ऊर्ध्वायै^१ त्रयस्त्रिंशोऽमुतोऽर्वायै^२ सर्वासमेव चतुष्टोमो^३
 दिशामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति
 य उ चैनदेवं विदुर^४थात ऋतूनामेव^५ चिद्वदसन्तस्य^६ पञ्च-
 दशो ग्रीष्मस्य^७ सप्तदशो वर्षाणामेकविंशः शरदस्त्रिणवो
 ५ हेमन्तस्य^८ त्रयस्त्रिंशः शिशिरस्य^९ सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१०}
 ऋतूनामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^४थात ऋषीणामेव^{११} चिद्वदसिष्ठस्य^{१२}
 पञ्चदशो भरद्वाजस्य^{१३} सप्तदशो विश्वामित्रस्यैकविंशो जमदग्ने-
 स्त्रिणवः कश्यपस्य^{१४} त्रयस्त्रिंशो गौतमस्य^{१५}गव्यस्य^{१६} चतुष्टोम^{१७}
 १० सर्वेषामेव चतुष्टोम^{१८} ऋषीणामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति
 य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^४थातो देवताना-
 मेव^{१९} चिद्वदग्नेः^{२०} पञ्चदश इन्द्रस्य^{२१} सप्तदशः प्रजापतेरेकविंशो
 ऽमुष्य^{२२} तपस्त्रिणवश्चन्द्रमसस्त्रयस्त्रिंशो विश्वेषां देवानां^{२३}
 सर्वासामेव चतुष्टोमो^{२४} देवतानामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नु-
 १५ वन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{२५} ॥ ५२ ॥
 अथातो दर्शपूर्णमासयोरयनमित्याचक्षते^{२६} सूर्याचन्द्रमसो-
 रयनमित्येक आहुः^{२७} पौर्णमासेन^{२८} सोमेन यच्छमाणो भवति^{२९}
 दीक्षते^{३०} तस्यापरिमिता दीक्षाः षडुपसदः^{३१} स तथा राजानं

१ कश्च०, Be, काश्च० the other MSS.

२ Thus L and Be; all the other MSS om. चग० ।

३ Instead of सुष्य Be उप, L सु ।

४ Thus L Be, the other MSS. have एवं after देवानां ।

५ पूर्ण० MSS exc. L

क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संप-
 स्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाऽसि विग्निस्थोपवसन्त्यथ
 प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ' तस्याग्नीषोमीय उपालम्भो
 भवति ' तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते पौर्णमासहवीऽषि ' ४
 प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषामृजुधा
 ज्योतिरुक्त्यः संतिष्ठत " आमावास्याेन सोमेन यज्यमाणो
 भवति ' दीचते ' तस्यापरिमिता दीचा द्वादशोपसदः ' स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्यायै मे यज्ञिये
 ऽहन्सुत्या संपस्यत इति ' तस्य तथा संपद्यते ' प्रसिद्धेन कर्म- १०
 णोपवसथादेत्यथास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं
 पथो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पयाऽसि विग्निस्थोपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति ' तस्यैन्द्र ऋषभ उपालम्भो भवति ' तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आमावास्यानि हवीऽषि ' प्रैषवन्तः १५
 सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ हविषामृजुधा ज्योति-
 रतिरात्रः संतिष्ठते ' सूर्याचन्द्रमसयोरेव तत्सायुज्यं सलो-
 कतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर्ध
 उ चैनदेवं विदुः " ॥ ५३ ॥ षोडशः^१ ॥

॥ इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

सावित्रं स्वर्गकामश्चिन्वीत^१ पशुबन्धे चेच्चीयते षड्भोतारं
 ऊत्वा यूपोद्धतिः ऊत्वा यूपः सवजुषं कृत्वा वेदिं विमि-
 मीते^२ वेदिद्वितीये यजेतेति विज्ञायते^३ तस्याः सौमिकं
 मानमेतावदेव नाना^४ सौमिकात्प्रक्रमात्तृतीयो ऽष्टमः प्रक्रमः
 ५ स्यात्तेन वेदिं विमिमिती^५ ऽपि वा पदात्तण्या^६ पार्श्वमानी
 पदं तिरः पशुमानेन तयोर्यः कर्णसंमितः प्रक्रमः स इष्यते^७
 पदादा नवमस्तदत्तण्या^८ तयोस्तु यः कर्णसंमितः स प्रक्रमार्थ-
 स्तेन^९ मेया सौमिकी वेदिर्ग्रीनन्वादध्याद्रतमुपेयादिधा-
 बर्हिः संनह्य^{१०} स्तम्बयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
 १० चिर्यजुषा तृष्णीं चतुर्थं पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति करणं
 जपत्युद्धन्युद्धतादग्नीध्रस्तिर्हरति^{११} यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथैतमग्निं
 प्रत्यङ्चं यूपवटीयाच्छङ्कोर्विमिमिती^{१२} पक्षःसंमितश्चेतव्य इति
 रथचक्रमात्र एवैष उक्तो भवत्यथाप्युदाहरन्ति झरन्निः^{१३} प्रथमं
 चक्रं द्वौ सार्धौ मध्यमं त्रिभागोनास्त्रय उत्तममिति^{१४} तेषा-
 १५ मन्यतममात्रीः, रज्जुमुभयतःपाशां कृत्वोत्तरवेदिदेशस्य मध्ये
 शङ्कुं निहत्य तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य तस्मिन्नन्ते ऽन्यः शङ्कुं

१ Thus MHBU ; यद० Be Ben.

२ Thus M Ben. ; नवमानस्यात्तण्या U ; नवमस्तस्यात्तण्या H ; नवमस्तल-
 क्षण्या Be ; B om. the whole phrase.

३ Thus MHU ; सार्धस्तेन Be Ben.

४ Thus MHUB . संनह्य Be Ben.

५ रत्निं M.

प्रास्य तेनेन प्रदक्षिणं परिमण्डलं^१ परिलिखत्यपोद्धृत्य स्यन्दां
 कर्षुः खानयन्त्युच्छ्रयन्त्यपस्या^२ । दक्षिणतश्च पञ्चाच्च वर्षीयसीः
 कुर्वन्त्यथ याचत्याज्यस्थालौ^३ ससुवा^४ स्फ्यं दर्भस्तम्बमुपपात्र-
 मौत्तरवेदिका^५ शर्कराः^६ सिकताश्च^७ दर्भानित्येतत्समादायोत्तरार्धं स^८सादय- ५
 न्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^९ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति^१ श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमामुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ शङ्कु-
 मुदृह्योदपात्रमुपनिनीय दर्भस्तम्बमुपदधाति वाक्त्वा समुद्र १०
 उपदधात्विति वा तूष्णीं वयैन^{१०} सुवाज्जतिभिरभिजुहोति
 सजूरब्धो ऽथावभिरिति पञ्चभिस्तयादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोति^१ ॥ १ ॥

अथ चात्वालस्थावृता चात्वालं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतो-
 त्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य यूपावटं^१ ज्वात्वा^१ प्रोक्ष्य १५
 व्याघार्यालङ्कृत्य सिकता निवपत्यग्रे तव अवो वय इति

१ परि० om. M. and some of the other MSS.

२ खानयत्य० M.

३ च om. M.

४ सिकताः शर्कराश्च M.

५ Thus MHUB ; °कनग्निं Be Ben.

६ Om. M Be Ben. ; M om. also प्रोक्ष्य ।

षड्विंशत्युच्छन्दसमर्थोर्ध्वचित उपदधाति चित स्थ परिचित
 उर्ध्वचितः अथर्ध्वं तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवाः सौदतेत्यथानु-
 व्यूहत्याषायस्तेति गायत्र्या ब्राह्मणस्य सं ते पयाःसीति
 चिष्टुभा राजन्यस्य^१ यथासुष्टु यथाशर्करामनुव्यूहति^२ तस्यां^३
 ५ नव^४ परिमण्डला^५ लेखा लिखत्यथ^६ दध्ना मधुमिश्रेण
 शर्कराः समज्य सायमग्निहोत्रं ऊत्वाग्नीन्परिस्तीर्योपवसन्थ
 प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे याचत्युदपात्रं भस्म पुरीषमूषान्मिकता
 यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डं यज्ञपर्षा संमितं तावन्मात्रैः^७ पञ्चा-
 ग्रीतिशतं हिरण्येष्टकाः शर्करा वा घृताक्तास्तावत्यो^८ लोकं-
 १० ष्ठा अपरिमिता वा चतस्रः स्वयमावृष्टाः सहस्रं हिरण्य-
 शस्त्रानूर्ध्वं चिभ्यो^९ ऽपरिमितानित्येक आहुस्ते यदि सहस्रं
 भवन्ति देदे श्रते पन्ननाडीव्योते^{१०} भवतो^{११} ऽथोदित आदित्ये
 दाभ्यामात्मन्यग्निं^{१२} गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो नो
 अग्निरिति^{१३} स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 १५ धामेति^{१४} श्वेतमैश्वरमभिमृश्याधिद्रवणं जपत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति दाभ्यामथापरार्धं उदपात्रमुपदधाति वाक्ता

१ Thus Ben. UH (the last तस्या) ; तस्यां नव मंडला Be ; तस्मिन्नेव परिमं MB.

२ लिखिता MB.

३ मात्रं M.

४ घृतान्वक्ता M.

५ Thus MHU ; नाडीव्येते B. नाडीश्रते Be Ben.

६ Thus MBHU ; त्वमग्नि Be Ben.

समुद्र उपदधे सुप्रजावनिं रायस्योषवनिं मर्त्यं यजमाना-
 येति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ संभारान्निवप-
 त्यग्नेर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषं संज्ञानमभि-
 कामधरणमित्यूषान्मयि ते कामधरणं भूयादिति सिकता ।
 अथैनान्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया हृदयानि ५
 वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममेत्यथैनाकल्प-
 यति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधौः । कल्पन्ता-
 मग्नयः पृथग्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रता इति । तास्तथा कल्प-
 षति यथा न लेखाः संलोपयन्ते । सद्यो वा सर्वं क्रियते
 सद्यस्काले ॥ २ ॥ प्रथमः ॥ १०

अथान्तमायां लेखायां पूर्वपक्षस्य दिनेष्टका उपदधाति
 संज्ञानं तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीद विज्ञानं तथा देवत-
 याङ्गिरस्त्रुवा सीदेति पञ्चदश । तासामन्तरालेष्वेतेषामेव
 दिनानां मुहूर्तष्टका उपदधाति चित्रस्तया देवतयाङ्गिरस्त्रु-
 वा सीद केतुस्तया देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीदेति पञ्चदश । १५
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथभ्यन्तरायां लेखायां पूर्व-
 पक्षस्य चपेष्टका उपदधाति दर्शा तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा
 सीद दृष्टा तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीदेति पञ्चदश ।
 तासामन्तरालेष्वेतासामेव चपाणां मुहूर्तष्टका उपदधाति
 दाता तथा देवतयाङ्गिरस्त्रुवा सीद प्रदाता तथा देवतयाङ्गि- २०

१ संशोपयन्ते Be Ben.

२ Thus MU ; एतेषामेष the other MSS.

- रखड्गुवा सौदेति पञ्चदश^१ ' सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
त्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपञ्चस्य दिनेष्टका उपदधाति
प्रसृतं तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सौद विष्टुतं तथा देवतया-
ङ्गिरखड्गुवा सौदेति पञ्चदश^१ ' तामामन्तरालेष्टेतेषामेव
५ दिनानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति सविता तथा देवतयाङ्गिरख-
ड्गुवा सौद प्रसविता तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सौदेति पञ्च-
दश^१ ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखाया-
मपरपञ्चस्य चपेष्टका उपदधाति सुता तथा देवतयाङ्गिरख-
ड्गुवा सौद सुन्वती तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सौदेति पञ्च-
१०-दश^१ ' तामामन्तरालेष्टेतासामेव चपाणां मुहूर्तेष्टका उप-
दधात्यभिशास्ता तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सौदनुमन्ता तथा
देवतयाङ्गिरखड्गुवा सौदेति पञ्चदश^१ ' सर्वासां पारे सूददो-
हसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्वपचेष्टका उपदधाति
पवित्रं तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सौद पवयिष्यस्तथा देवत-
१५ याङ्गिरखड्गुवा सौदेति द्वादश^१ ' सर्वासां पारे सूददोहसः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपचेष्टका उपदधाति सख-
स्तास्तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा सौद सहीयास्तथा देवत-
याङ्गिरखड्गुवा सौदेति द्वादश^१ ' सर्वासां पारे सूददोहसः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां मासेष्टका उपदधात्यरणस्तथा
२० देवतयाङ्गिरखड्गुवा सौदारुणरजास्तथा देवतयाङ्गिरखड्गुवा
सौदेति त्रयोदश^१ ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथात्रैके^१

लेखान्तरालेषु^१ शिकता निवपन्त्येजत्का जोवत्का इत्यथाम्भ-
 न्तरायां लेखायां मुहूर्तानां मुहूर्तष्टका उपदधातीदानीं तथा
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद तदानीं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीदेति पञ्चदश^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाम्भन्-
 रायां लेखायां क्रलिष्टकाश्चलिष्टकाश्चोपदधात्यग्निष्टोमस्तथा ५
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदोक्थ्यस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीदेति षडग्निर्हस्तस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद सूर्यं चतु-
 स्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति तिस्रः^१ सर्वासां पारे
 सूददोहसः करोत्यथ मध्ये^२ नाभ्यां संवत्सरेष्टका उपदधाति
 प्रजापतिस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद संवत्सरस्तथा देव- १०
 तयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति चतस्रः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोति^१ ॥ ३ ॥

तदेताश्चतस्रः स्वयमावृणा याचति^१ ता दिन्नूपदधाति
 भूरग्निं च पृथिवीं चेति पुरस्ताद्भुवो वायुं चान्तरिक्षं चेति
 दक्षिणतः स्वरादित्यं च दिवं चेति पश्चाद्भुवः स्वश्चन्द्रमर्षं च १५
 दिग्गश्चेत्युत्तरतः^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ लोक-
 ष्णा उपदधाति लोकं षण् क्विर्द्रं षण्णाथो सीद त्रिवा तन्म ।
 इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन्योनावसीषदक्षिति^१ तथादेवं
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदित्यथ सूददोहसं करोति

१ Thus Be Ben. ; लेखाभ्यन्तरेषु M ; लेखांतरेषु HÜ ; लेखायां B.

२ मध्ये M.

- ता अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृथग्यः । जन्मन्देवानां
 विशस्त्रिष्वारोचने दिव इति ^१ प्राच्याच लोकं पृणथा प्रसौ-
 त्यग्निं प्राचोभिः संप्रच्छादयन्ति ^२ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
 परिकर्षति लोकं पृण किं पृणेत्यथानभिष्टुष्टं चितिकुप्ला
^५ भवत्यथानभिष्टुष्टति ^३ यत्ते ऽचितं यदु चित्तं ते अग्न इति
 दाभ्यामत्र चितिकुप्लाभिष्टुष्टति चित्तिमचित्तिं चित्तवद्दि
 विद्वानित्यग्ने देवाः इहावहेत्याग्नेया गायत्र्यैतां चित्तिमभि-
 मृश्य दे ^४ अवद्रवणे ^५ जपति ^६ वाक्च आसन्प्राणदा इत्यथ ^७
 कृष्णमश्वमभिष्टुष्ट तनुपुरीषमुपदधाति पृष्टो दिव्यीति ^८
१०. तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ पाच्यामप आनीय
 हिरण्यशक्कान्संप्रकीर्य दाभ्यांदाभ्या ^९ शताभ्यां प्रोचति सह-
 स्रस्य प्रमा असीति पुरस्तात्सहस्रस्य प्रतिमा असीति दक्षि-
 णतः सहस्रस्य विमा असीति पश्चात्सहस्रस्योक्ता असीत्युत्त-
 रतो ^{१०} ऽय मथ्य ^{११} दाभ्याः शताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽसि
- १५ सहस्राय त्वेत्थोत्तरार्धं तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत इमा जे
 अग्न इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्यत्रिके ऽर्कपर्पेना-
 जचीरेण ^{१२} चरमायां निष्टकायां जुहति ^{१३} स ^{१४} यद्यह्न ^{१५}

१ परि instead of अभि M.

२ Thus HUB; द्वे अथिद्रवणे ज० Be Ben; दाभ्यामथिद्रवति M.

३ अत्र instead of अथ M Ben. U.

४ दाभ्यां twice in BU only.

५ om. M.

६ क० om. B Be H.—० नात्वाक्षी० Be Ben.

७ Thus M; सद्यदुहैर्न B; दुयेदेर्न Ben; यदुहैर्न Be; सद्यदुहैर्न HU.

करिष्यन्भवत्यथैतस्यार्कपर्णस्य^१ पुटमन्तरवस्त्राविणं कृत्वोदङ्
 तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाह्वाह्वरानयेति^२ । स यत्र धारेष्टकां^३
 प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते त्वमग्ने रुद्र इत्यान्तादनुवाकस्याचैतदर्क-
 पर्णं यं द्वेष्टि तस्य संचरे पशूनां न्यस्यति^४ । यद्यु वै न देशा-
 खवटे न्यस्यत्यथैनमुपतिष्ठते त्वमेव त्वां वेत्यथो ऽसि सो ५
 ऽसौत्येतेनानुवाकेनाथ सः हारविहाराभ्यामुपतिष्ठते संवत्सरो
 ऽसि परिवत्सरो ऽसौत्येतेनानुवाकेनाथाह होतरग्नेरुक्थेनाग्नि-
 मनुशः^५ सति^६ ।^७ यदि होता न कामयते यजमान एव जघ-
 नेनाग्निं तृणानि सः स्तीर्य^८ तेषूपविश्याग्नेरुक्थेनाग्निमनुशः^९ सति^{१०}
 भूर्भुवः स्वरित्येताभ्यामृग्भ्यां^{११} त्रिस्त्रिरेकैकामन्वाह प्रणवे- १०
 नाभिसंधानमेवमन्यचापृगुपसंधाने प्रणवेनैवाभिसंधानमत्र^{१२} ये
 ब्राह्मणा बद्धविदस्तेभ्यो यद्विष्णा न नयेदुरिष्टः स्यादग्निमस्य
 वृञ्जीरन्तेभ्यो यथाश्रद्धं दद्यात्स्विष्टमेवैतत्क्रियते^{१३} । नास्याग्निं
 वृञ्जत इति ब्राह्मणम्^{१४} ॥ ४ ॥ द्वितीयः ॥

अथाभ्याधानप्रभृति पाशुबन्धिकं कर्म लायते^१ सिद्ध- १५
 माग्निप्रणयनात्कृत्वाग्निं प्रणीयोपसमाधायाध्वराहुतिभिरभि-
 ह्वय^२ नानाचतुर्गृहीतैरेता^३ आहुतीर्जुहोति^४ । त्वमग्ने रुद्र

१ °त्यथैतदर्क° Be Ben.

२ °रेष्टकाग्निं M.

३ Before यदि Be HU ins. स ।

४ हाभ्यां instead of ऋग्भ्यां M.

५ प्रणवेनैवाभिः M.

६ Thus HU (only °हुतीभिः); °ध्वराहुतीभिरभिह्वयमानां चतुः M ;

°ध्वराहुतीरभिह्वयमानानां चतुः Be Ben ; °ध्वराहुतिभिर्हुत्वा नानाचतुः H.

इति शतरुद्रीयस्य रूपमग्नाविष्णू इति वसोर्धाराया ^१ अन्नपत
 इत्यन्नहोमः ^१ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिज्ञा इति विश्व-
 प्रीरित्यथ सुवेणोपघातमेकविंशतिमाहुतीर्जुहोत्यसवे स्वाहा
 वसवे स्वाहेति ^१ ऊत्वाऊतैव सः स्वावान्यजमानस्याञ्जलावा-
 ५ वंपति ^१ तैर्यजमानो मुखं विमृष्टे राज्ञी विराज्जीत्येतेनानु-
 वाकेनोत्तरपरिग्राहप्रभृति पाशुवन्धिकं कर्म तायते ^१ सिद्धमा
 मनोतायाः कृत्वा मनोतामनुद्रुत्य पशोरवदानानि संमृ-
 श्यौदुम्बरे ^२ पात्रे यूपो मृत्युग्रहं गृह्णाति विपश्चिते पव-
 मानाय गायतेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मृत्यवे त्वा जुष्टं
 १० गृह्णामीति ^१ दर्भैः परिमृज्योत्तरवेद्याः सः सादयत्येष ^२ ते
 योनिर्दृत्यवे त्वेत्यथ पशूना चरत्यथ वनस्पतिना चरत्यथ
 पुरस्तात्स्विष्टकृतो ऽथैतं गृहः होधन्नप उपस्पृशति ^३ विद्यु-
 दसि विद्य मे पाप्मानमित्यथ जुहोत्यप मृत्युमप चुधमपेतः
 शेषथं जहि । अधा नो अग्न आवह रायस्योषः सहस्रिणम् ॥
 १५ ये ते सहस्रमयुतं पाशा मृत्यो मर्त्याय हन्तवे । तान्यज्ञस्य
 मायया सर्वानवयजामहे स्वाहेत्यथ ऊत्वाउपस्पृशेदृष्टिरमि दृष्ट
 मे पाप्मानमित्यथ स्विष्टकृता चरत्युपह्वयमानायामिडायासुप-

१ Thus (आवपति) M Be Ben BU (sec. m.); आनयति HU (pr. m.).

२ Thus all¹ exc B, which has °बरेण पात्रेण ।

३ सं om. HU

४ Thus M Be Ben, °स्पृशेद् BHU.

गृह्णन्ति^१ ग्रहमुपहृतं^२ ग्रहं यजमानो भक्षयति भक्षो ऽस्यमृत-
 भक्षस्तस्य ते मृत्युपीतस्यामृतवतः स्वगाकृतस्य मधुमत उप-
 हृतस्योपहृतो भक्षयामीति^३ । भक्षयित्वात्मानं प्रत्यभिमृशते
 मन्त्राभिभूतिः । केतुर्थज्ञानामित्यान्तादनुवाकस्यानूयाजप्रभृति
 पाशुबन्धिकं कर्म तापते^४ । सिद्धमा दक्षिणानां कालादक्षि- ५
 णानां काले धेनुमृषभमनङ्गाहं दक्षैकविंशतिर्दक्षिणा^५
 ददति^६ । शतं ददाति^७ । सप्तसं ददात्यन्विष्टकं दक्षिणा
 ददाति^८ । यदि न विन्देत मन्यानेतावतो दद्यादोदनान्वा^९
 पष्ठौहो^{१०} त्वन्तर्वतीं दद्याद्विरण्यं ददाति^{११} । वासो ददाति^{१२}
 तेनायुः प्रतिरत इति ब्राह्मणं^{१३} । तं चेत्यौम्ये ऽध्वरे चिन्वीत १०
 प्रथमायामुपसदि चेत्रकरणं^{१४} । मध्यमोत्तमे उपसदावन्तरेणोप-
 धानं^{१५} । काले ऽग्निप्रणयनं^{१६} । दक्षिणानां काले दक्षिणाः^{१७} । सव-
 नीयस्य यूष्णो मृत्युग्रहस्तं चेदहीने सत्ते वा चिन्वीत प्रथमे
 ऽहनि दक्षिणाः प्रथमे ऽहनि यूष्णो मृत्युग्रहो^{१८} । न सत्ते
 दक्षिणा नीयन्ते^{१९} । नाचिकेत एव मृत्युग्रहः स्यद्दित्येतदपर- १५
 मङ्गिं चित्वा सौत्रामण्या यजेत मैत्रावरुणामिचया वेति^{२०}
 तस्यै सायमग्निहोत्रे ऊते सायंदोहः प्रातरग्निहोत्रे ऊते
 प्रातर्दोहः^{२१} । पशुपुरोडाशेन सह अपणमसमुदिते चर्या^{२२}
 संतिष्ठते सावित्रः^{२३} । ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

१ उपग्रह्णन्ति M.

२ ग्रहमिडोपहृतं M.

३ ददाति instead of दत्त्वा M.

अथ नःचिकेतस्य^१ । प्रसिद्धं चेचकरणं यथा सावित्रस्यैता-
 वदेव नाना^१ नात्र लेखा भवन्त्यथ याजुषीरुपदधाति खोको
 ऽसि खर्गो ऽसीत्यञ्जलिनैकविंशतिं यथा निपतन्ति^२ तास्तच-
 तत्रोपदधाति^३ । तदेतदन्यत्रापि^३ प्रकीर्णानामुपधानस्य^४
 ५ निंदानं^५ यदि^५ पाङ्क्तः पञ्च पुरस्तात्पञ्च दक्षिणतः पञ्च
 पश्चात्पञ्चोत्तरत एकां मध्ये^५ ऽथ यदि त्रिवृत्सप्त पुरस्ता-
 त्सिखो दक्षिणतः सप्त पश्चात्तिस्र उत्तरत एकां मध्ये^५ ऽथ
 यदूर्ध्वाः^६ पश्चात्कोट्याः^७ प्रभृत्यूर्ध्वाः^८ स्वयमादृष्टावकाशादथ
 यदि प्राचीः स्वयमादृष्टावकाशात्प्रभृति^९ प्राचीः^९ स्वयमादृ-
 १० षाभ्यः प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वः^{१०} । स यदीच्छेत्तेजस्वी यशस्वी
 ब्रह्मवर्चसी स्यामिति प्राङ्गा होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेदित्याहवनीय-
 सकाशाद्येयं प्रागाद्यशस्वती सा मा प्रोर्णातु तेजसा यशसा
 ब्रह्मवर्चसेनेति^{१०} । तेजस्येव यशस्वी ब्रह्मवर्चसी भवतीत्यथ
 यदीच्छेद्भूयिष्ठं मे अर्द्धधीरन्भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति

१ नाचिकेतस्य Be Ben.

२ निपतन्ति HUB, निपतति Be; निवपति M; निवपति Ben.

३ तैरेतद० M..

४ Thus H Be; प्रकीर्णानामुपदधा० U; प्रकीर्णानुपधा० Ben; प्रकीर्णा-
 उपधा० B; प्रकीर्णानामुपधा० M

५ स यदि M.

६ Thus MB; यदूर्ध्व H; या ऊर्ध्वा Be Ben; यदूर्ध्व U.

७ Thus BH; कोट्याः U; कोट्या H Ben; कोटरा Ben; कोट्या M.

८ ०र्ध्वा षा ।

९ ०काशेप्र० M.

दक्षिणासु नीयमानासु प्राच्येहि प्राच्येहीति प्राची जुषाणा
वेत्ताज्यस्य स्वाहेति सुवेणोपहत्याहवनौघे जुहुयाद्भूयिष्ठ-
मेवासौ अद्ध्यते ^१ भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्तीति ब्राह्मणम् ^१
संतिष्ठते नाचिकेतः ^१ ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ ब्रह्मचितः ^१ प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैताव- ५
देव नाना ^१ नात्र लेखा भवन्त्यथ पुरस्तादुदौचीर्दशहोत्रेष्टका
उपदधाति चित्तिः सुक्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद चित्त-
माज्यं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति दशाथ हृदयेष्टका-
मुपदधाति सुवर्णं घर्मं परिवेद वेनमित्यनुद्रुत्य देवैः स
मानसीन आत्मा जनानामित्यातो ^१ ऽथ यजुरिष्टके उपदधा- १०
त्यग्निर्धनुर्भिस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद सविता स्तोमै-
स्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति
सेनेन्द्रस्य तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद धेना बृहस्पतेस्तया
देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति ^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
त्यथ दक्षिणतः प्राचीस्तुर्होत्रेष्टका उपदधाति ^१ पृथिवी होता १५
तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद द्यौरध्वर्युस्तया देवतयाङ्गिर-
स्वहुवा सौदेति चतस्रो ^१ ऽथ हृदयेष्टकामुपदधाति ब्रह्मेन्द्र-
मग्निमित्यनुद्रुत्य यज्ञमेतं चतुर्होत्राणामात्मानं कवयो निचि-
कुरित्यातो ^१ ऽथ यजुरिष्टके उपदधातीन्द्र उक्त्यामदैस्तया
देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद मित्रावरुणावाग्निषा तथा देवत- २०

- याङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति पथ्या पृष्णस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद वाग्वायोस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सौदेति^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ पश्चादुदीचीः
 पञ्चहोत्रेष्टका उपदधात्यग्निर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 ५ सौदाश्विनाध्वर्युं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति त्तस्रो^१
 ऽपि वाश्विनाध्वर्युं इत्येतेनैव मन्त्रेण दे इष्टके समानतयादेवत
 उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सौदतमिति^१ मन्त्रः^१
 संनमयत्यथ^१ हृदयेष्टकामुपदधाति शतं नियुतः परिवेदे-
 त्यनुद्रुत्य प्राणमुखं तेन कृप्तो ऽमृतेनाहमस्मीत्यातो^१ ऽथ
 १० यजुरिष्टके उपदधात्यङ्गिरसो धिष्णिधैरग्निभिस्तया देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौद मरुतः सदोहविधानाभ्यां तथा देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति दीचा सोमस्य
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद पृथिव्यग्नेस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौदेति^१ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोत्तरतः
 १५ प्राचीः षड्दोत्रेष्टका उपदधाति वाग्घोता तथा देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौद दीचा पत्नी तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति
 षडथ हृदयेष्टकामुपदधाति सुवर्णं कोशः रजसा परौवृतं-
 मित्यनुद्रुत्येन्द्रस्यात्मानः शतधा चरन्तमित्यातो^१ ऽथ यजु-
 रिष्टके उपदधात्यापः प्रोक्षणीभिस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 २० सौदौषधयो बर्हिषा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ

१ इत्यत्र संनमयत्य० M ; इति मन्त्रं संनमयत्य० H Be Ben. U (pr m.) ;
 संनमत्य० BU (sec. m.).

पत्नीष्टके उपदधाति वसूनां गायत्री तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीद रुद्राणां त्रिष्टुक्ता^१ देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोपरिष्ठात्प्राचीः सप्तहोत्रे-
 ष्टका उपदधाति महाहविर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीद सत्यहविरध्वर्युस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति षडपि ५
 वानाष्ट्यश्चाप्रतिष्ट्यश्च यज्ञस्याभिग्रावित्येतेन मन्त्रेण द्वे इष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सीद-
 तमिति मन्त्रः संनमयत्यथ^२ हृदयेष्टकामुपदधातीन्द्रो राजा
 जगतो य ईश इत्यान्तादनुवाकस्याथ यजुरिष्टका उपदधा-
 त्यदितिर्वेद्या तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद सोमो दीक्षया १०
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति त्रयोदशाय पत्नीष्टका
 उपदधात्यादित्यानां जगती तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद
 विष्णोरनुष्टुक्ता^३ देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेत्यष्टादश^१ सर्वासां
 पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशं ग्रहेष्टका उपदधाति
 वाचस्यते विधे नामन्निति दशहोतुर्वाचस्यते वाचो वीर्य- १५
 णेति चतुर्होतुः सोमः सोमस्य पुरोगा इति पञ्चहोतुर्भू-
 र्भुवः सुवरिति षड्होतुर्वाचस्यते हृदिधे नामन्निति सप्तहोतुः^१
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशमेव प्रतिग्रहे-
 ष्टका उपदधाति^१ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यनुष्टुप्तेषा ते

१ त्रिष्टुक्ता M.

२ Thus MH; संनमत्य० the other MSS.

३ अनुष्टुप्ता

काम दक्षिणोत्तानस्वाङ्गिरसः प्रतिगृह्णात्वित्येकान्विश्रमपि
वा गन्धर्वापराभ्यः स्वगलङ्करणे इत्येतेन मन्त्रेण द्वे दृष्टके
समानतया देवते उपदधाति^१ तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सौद-
तमिति मन्त्रः संनमयति^२ स्वयमादृष्टाभ्यः प्रभृति सिद्ध-
५ मत ऊर्ध्वं^३ संतिष्ठते ब्रह्मचित्^४ ॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथ समस्तस्य^५ प्रसिद्धं चेन्नकरणं यथा सावित्रस्यैतावदेव
नाना^६ सावित्रो ऽग्निः प्रथमा चित्^७लोकं पृणा^८ द्वितीया^९
नाचिकेतस्तृतीया^{१०} लोकं पृणा^{११} चतुर्थी^{१२} ब्रह्मचित्पञ्चमी^{१३}
सर्वासु चितिषु स्वयमादृष्टा^{१४} पुरीषान्ताश्चितथो^{१५} ऽग्ने देवाः
१० इहावहेत्येताभिः पञ्च^{१६} चित्तोरभिदृशति^{१७} तं चेत्येते ऽध्वर
उत्तम^{१८} एव चक्रे चिन्वीत प्राग्दौर्घणीयायै दिवः श्येनौभि-
र्यजेतोदवसानीयाया^{१९} अपाघाभिः^{२०} सक्तप्रयुज्य^{२१} समस्यति^{२२}
संतिष्ठते समस्तः^{२३} ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus U (pr. m.); संनमति the other MSS.; M om. this passage.

२ ऽष्टाभिर् (०भिश्च) M Be UH, but cp. Ap. xix. 15. 11.

३ ऽदृष्टाः M.

४ Thus H; पंचभिः पंच चित्तोर० U; पंच चितथो भिदृशति Be Ben;
पंच चितथोभिदृशते M; पंचभिश्चित्तोरभिदृशति B.

५ उग्रमे U; instead of उत्तम एव चक्रे M has उत्तरवेद्यां ।

६ Thus HU (sec. m.); ऽसानीयायापा० M Ben Be U (pr. m.);
०सायायापा० B; cp. Sāyana on T Br., vol. iii, p. 815; अपाघाभिः MU
Be; the other MSS. indistinctly (घ or द्य).

७ प्रयुज्येनं UH; प्रयुज्य न M.

अथ वैश्वसृजस्य^१ प्रसिद्धं^२ चेचकरणं^३ यथा साह्विजस्यैताव-
 देव नाना^४ तिस्रो लेखा भवन्त्यथान्तमायां लेखायामुप-
 दधाति यच्चासृजं यच्च मर्त्यमित्यष्टादश^५ सर्वासां पारे सूद-
 दोहसः करोत्यथाम्यन्तरायां^६ लेखायामुपदधाति सर्वा दिशो
 दिक्ष्विति पञ्चदश^७ सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाम्य-
 न्तरायां लेखायामुपदधाति सर्वान्दिवः^८ सर्वान्देवान्दिवीति
 नव^९ सर्वासां पारे सूददोहसः करोति^{१०} स्वयमावृणाभ्यः
 प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वं^{११} तं चेद्यहीने^{१२} सत्ते^{१३} वा चिन्वीत
 शतरात्रे^{१४} विश्वजिति सर्वपृष्ठे दक्षिणानां काले ब्रह्मा सद्-
 स्योमीनो वैश्वसृजान्वाचष्ट^{१५} च्चत्वां प्राची महती दिगुच्यत
 इति^{१६} पच्छो^{१७} ऽर्धर्चशो ब्राह्मणे^{१८} वाक्यशस्तस्मा^{१९} अध्वर्युः
 प्रतिगृणात्यो^{२०} बृहदृतं^{२१} बृहत्सत्यं बृहदरात्स^{२२} बृहदिति^{२३}
 तस्योत्तमे पर्याये ऽरात्स^{२४} बृहत्संपद्यते^{२५} संतिष्ठते
 वैश्वसृजः^{२६} ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१ °यांतमायां M.

२ चेदुदौचीसावित्रे Be Ben.

३ सक्षरात्रे ins. M

४ वैश्वसृजान् Be Ben ; विश्वं सृजान् UHB ; वैश्वसृजं M.

५ इत्युच्यते M.

६ ब्रह्माणं B.

७ Thus BUH ; Be Ben have each time तद् after बृहत् and M reads everywhere ब्रह्मन् instead of बृहत् ।

८ पराब्रह्मसंप० M.

एतेनुरूपकेतुको व्याख्यातो^१ यावन्मन्त्रमवीष्टका^१ लोकां-
 पृणाश्च स्वयमादृष्टाश्चाप एव^१ पुंष्करपर्णः रुक्मः हिरण्यं^१
 पुरुषं कूर्ममित्यातिपति वर्या इति यथासमानातं^१ पल्लव्या
 इत्यविशोष्या^१ इत्यर्थ^१ उत्तरवेद्यावपनकाले तां तूष्णीं जानु-
 ५ दन्नी^५ खालान्यत्र मृदं निवपति^१ विदेरग्निरित्यादि लुप्यते^१
 ध्रुवामौति प्रतिपद्यते^१ हस्तयाहमवीष्टका उपदध्याद्भद्रं कर्णे-
 भिरिति द्वाभ्याः शान्तिं कृत्वा ताभ्यामुपदध्यापमापा-
 मिति पञ्चभिर्महानास्त्रीभिरुष्णोदकः^१ शिवा न शन्तसेति
 शौषध्यो^१ ऽपो^१ ऽध्वर्यवे ददाति^१ स ताः प्रतिगृह्य शिवा न
 १० इत्युपदधाति^१ सुमृडौकेति भूमिवतीमुपदधादेताः पुरः
 तस्यतिः प्रत्यक्षमित्यष्टौ मध्ये शुक्रं ते अन्यदिति च^१ साकं-
 जानामित्येकादश पुरस्ताद्दिष्टतो ऽच्चिदुःखोत्थितस्यैवेति
 षड्विहेह वः स्वतपस इति चातिताम्राणीति चतस्रो मदन्ती-
 स्तप्ताः प्रवर्ग्यवदाद्यन्तयोः शान्तिं कृत्वात्यूर्ध्वाच्च इति त्रीण्यु-
 १५ मण्डलान्यव द्रप्स इति चारोग इत्यष्टौ^१ सूर्यनामभिः पदशो

१ यावन्मात्रम् MU.

२ om. MB Be Ben.

३ ०क्षाता M.

४ इत्यशोष्या MU BH

५ ०दन्नी MU (sec. m.).

६ त्रौषध्योपो B, शौषध्या अपो UH; शौषध्य आपो M, त्रौषध्या आपो Be;
 शौषध्या आपो Ben.

७ Thus B Ben; इति सप्त सूर्यं Be; इत्यष्टौ सप्त सूर्यं HU; M om.
 सूर्यनामभिः।

यत्ने श्रित्यमिति च ^१ व्याहृतीर्जपित्वापो व इति यजमान
उपतिष्ठत ^२ एवमुत्तरैरुपस्थानं व्याहृतीर्जपित्वा ^३ सप्त सूर्याः
सप्त दिशो नानासूर्या यद् द्यावश्चित्रं देवानामिति चतस्रः
सौरैः पुरस्तात्केदमभ्रमित्येकामर्धमासा इत्युपरिष्ठात्काला
अप्सु निविशन्त इति ^४ दक्षिणतः ^५ किं खिदन्नेति पञ्च ^६
वैष्णवीः ^७ पृच्छामि त्वा परं मृत्युमिति चतस्रो मृत्युमतीः ^८
पृच्छामि त्वा पापकृत इति चतस्रो निरयवतीरः ^९ यस्मिन्नग्रे
नयेति द्वे ^{१०} अग्निश्च जातवेदाश्चेत्यष्टौ दिश्या दिशो व इति
यजमानः ^{११} प्रभ्राजमाना इत्येकादश रुद्राः ^{१२} प्रभ्राजमान्य
इत्येकादश रुद्राण्यः पदशो मध्ये ^{१३} रूपाणि व इति यज- ^{१४}
मानः ^{१५} स्नानभ्राडित्येकादश गन्धर्वगणाः पदशः पश्चाद्भौरी
मिमायेत्येका ^{१६} वराहवः स्वतपस इति सप्त वाताः पदशः ^{१७}
समानमेतदिति वृष्टिमती ^{१८} यदचरमिति लोको ^{१९} जम-
दग्निरित्यायायितस्तच्छंयोरिति ग्रंथुः ^{२०} महस्त्वदित्यष्टौ
संयान्तीः ^{२१} स संयाम इति द्वे च ^{२२} पवित्रवन्तः पवित्रं ते ^{२३}
ब्रह्मा देवानामसतः सद्यः इति चतस्रः पवित्रवत्य उत्तरतो ^{२४}
ऽमी य ऋचा इति सप्त मध्ये ^{२५} ऽन्वो मणिमिति पञ्च

१ द्वे ins. M.

२ Thus BHU ; वैष्णव्यः M Be Ben.

३ निरयवती० B, पयमती० Ben ; यमवती० Be.

४ एकां H Be Ben U.

५ ०तीं H U ; वृष्टिभिर् M ; Be Ben om, the word.

६ om. B,

वैश्वदेवौत्तरत ' आ तमग्ने रथमिति तिस्र ' आतनुष्वति
 चतस्र ' आ मन्त्रैरित्येकां यजमान उपदध्यादणुभिश्चेति द्वे '
 सुब्रह्मण्योमित्येकामरुणाश्वा इति चतस्रो रेवतीर्ब्रह्मण उद-
 रणमसीति चतस्रो ब्रह्मसदना ' अष्टयोनीमित्यष्टौ दिश्या '
 ५ मित्रस्य वरुणस्येत्यष्टौ दिश्याः ' पुष्करपर्णः रुक्मः हिरण्यमयं
 पुरुषं कूर्ममिति महाग्निवदेव ' तान्युपधाय ह्यसः शुचिष-
 दिति द्वे दूरोहणे पुरुषमभितस्तदित्यदमिति द्वे मध्ये '
 वसूनाः रुद्राणामित्यष्टावुत्तरतो ' रश्मयो व इति यजमान '
 आरोगस्येत्यष्टावुपरिष्ठादापो व इति यजमानः ' प्रभ्राज-
 १० मानानामित्येकादश प्रभ्राजमानौनामिति चैकादश मध्ये '
 रूपाणि व इति यजमानो ' अग्नेः पूर्वदिशस्येत्यष्टौ दिश्या '
 दिशो व इति यजमानो ' दक्षिणपूर्वस्यामिति चतस्रो
 नरकवतीर्यथाजिह्वा यस्मिन्निन्द्रियाणि शतक्रतविति द्वे
 दक्षिणत ' इन्द्रघोषा वः संज्ञानमिति षड् दिश्या ' आदित्य
 १५ सर्व इति पञ्च दिश्या ' एवा ह्येवेति षड् दिश्या ' अप-
 मांपामिति नवोपरिष्ठादापाः रसमित्येकां ' कामस्तदय इति
 संकल्पवतीर्मापो हि ' यदित्योषवती ' विधाय लोकानिति
 स्तश्चनवती ' केतव इत्येकामिमा नु क्रमिति तिस्र ' आश्व-
 खति सप्तदश चपण्यो ' विष्नीष्णीमिति द्वे ' पर्जन्यायेति

१ Thus H Be; °वदैव B. M Ben U om. एव, but M has एतानि
 instead of the following तानि।

तिष्ठः^१ पुनर्माभैविति च तिष्ठः^१ स्वयमाहणादि समान-
 मुत्तरः^२ सावित्रेण^३ स्वयमाहणा लोकपृष्णाश्चैता आपः पञ्च
 चितयो भवन्ति^४ प्रतिदिशं चित्तीः^५ पुष्करपर्णादिभिः
 प्रच्छादनं^६ लोकं पृणयैव द्वितीयामन्याः प्रथमचितिवन्न
 पुष्करपर्णादय^७ उत्तरतो^८ लोकपृष्णापवर्गा^९ दीर्घदासभि- ५
 मञ्चं^{१०} कृत्वा पृष्ठो दिव्येति पुरीषव्यूहनमन्येष्टके^{११} शतरुद्रीय-
 होमा^{१२} ऽनुग्रहसनान्ते ऽग्निप्रणयनः^{१३} ह्यमानायां^{१४} वैश्रवण-
 यज्ञो ब्राह्मणेन^{१५} व्याख्यातो ऽन्नकामस्य सर्वकामस्य^{१६} वा
 पर्वणिपर्वणि वैश्रवणयज्ञः^{१७} सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीतेति
 यथाब्राह्मणं^{१८} तस्यैतद्व्रतमिति यथाब्राह्मणं संमिताश्च^{१९} व्रत- १०
 समुच्चया^{२०} आपो न बीभत्स्या यथाब्राह्मणमेककामः^{२१}

१ चतस्रः M, चतिष्ठ. the other MSS.

२ चितिं H चितिः U.

३ उत्तर Be Ben

४ मञ्चं M.

५ मन्त्येष्टकोर्ध्वं MUH.

६ Uncertain reading; ह्यमानायां U Be BU; ह्यमानायां M;

द्वितीयमाणः Ben.

७ Thus Sāyaṇa (comm. on Tañt. Ār.); ब्राह्मण MUH; ब्राह्मणे
 Be Ben & B om. the word

८ स्वर्गं M.

९ चेतव्यस् ins. M.

१० Uncertain reading, HU read as given in the text; संमितं व्रत-
 समुच्चय B; संभितश्च व्रतसमुच्चय Be Ben; संमितव्रतसमुच्चय M.

११ यथाब्राह्मणमेककामः Be Ben; यथाब्राह्मणकामः HBUM.

सर्वकामी वा ^१ आपो^२ वा इदं^३ सर्वमिति ब्राह्मणं^४ विज्ञा-
यते ब्रह्म वा आपो यदाप^५ उपधीयन्ते ब्रह्म^६ वै^७ तदात्म-
न्वन्ते ब्रह्मणः सायुज्यं सलोकतामाप्नोति य एतमग्निं^८
न्तितुत इति^९ संतिष्ठत आरुणकेतुकः संतिष्ठत आरुण-
केतुकः ॥ १० ॥ अष्टमः ॥^{१०}

॥ इत्यत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ वापो UBH वा आपो Be.

२ am. M.

३ Thus MU (pr. m.), यदप all the other MSS.

४ ब्रह्मैव M.

५ Be Ben ms. चिला ।

६ Adhyāya numbers for this prāsna are found only in M.; the MSS agree all in designing this prāsna as काठकसूत्रम् or काठकम्

CORRIGENDA.

Page	20,	l. 8,	<i>read</i>	तन्नः	<i>instead of</i>	तन्न
	70,	l. 12	„	०धारयत्यः	„	०धारयत्य०
„	96,	l. 10	„	षोडशतय्य	„	०तय्य
„	187,	l. 4	„	अव्री०	„	अव्री०
„	200,	l. 1	„	उवेवैष ^१	„	उ ^१ वैवैष ^१
„	226,	l. 5	„	सुवर्णमयै०		
„	336,	note ६	„	०स्थरि०		